

**TRANSGRANICZNA
KONCEPCJA ROZWOJU I DZIAŁANIA
EUROREGIONU POMERANIA
NA LATA
2000 - 2006**

RAPORT KOŃCOWY

- 1999 -

TRANSGRANICZNA
KONCEPCJA ROZWOJU I DZIAŁANIA
EUROREGIONU POMERANIA
NA LATA
2000 - 2006

Raport końcowy
- Czerwiec 1999 -

Deutsche Projekt Union sp. z o.o.
Planer/Ingenieure
Oddział Berlin-Brandenburg

Alfred-Nobel-Straße 1
D-16225 Eberswalde

Tel./Fax: +49/3334/59 245

Rhinstraße 42
D-12681 Berlin

Tel./Fax: +49/30/54 70 35 65
E-Mail: dpuberlin@t-online.de

We współpracy z

FVR Verkehrslogistik und Regionalplanung GmbH, Rostock

oraz

AHT INTERNATIONAL GmbH, Essen

Zlecniodawca: Związek Komunalny POMERANIA związek
zarejestrowany
Ernst-Thälmann-Straße 4
D - 17321 Löcknitz

SPIS TREŚCI

1 SFORMUŁOWANIE PROBLEMU	1
2 WYNIKI I WNIOSKI KOŃCOWE Z OKRESU WSPIERANIA 1995 – 99	4
3 POTENCJAŁ ROZWOJOWY EUROREGIONU POMERANIA.....	9
3.1 Członkowie, położenie i struktura obszaru planowania	9
3.1.1 Członkowie i położenie	9
3.1.2 Struktura osadnictwa i gospodarka przestrzenna.....	12
3.1.2.1 Podział na miejscowości centralne.....	12
3.1.2.2. Gospodarka przestrzenna	17
3.1.2.3 Osie rozwojowe	22
3.1.3 Ludność	25
3.2 Przyroda i krajobraz.....	29
3.2.1 Charakterystyka obszarów przyrodniczych i sytuacja zagrożeń	29
3.2.2 Obszary przyrody prawnie chronione.....	33
3.2.2.1 Parki Narodowe	36
3.2.2.2 Rezerваты biosfery	40
3.2.2.3 Parki przyrody.....	42
3.3 Struktura gospodarki i infrastruktura gospodarcza	45
3.3.1 Struktura branżowa i struktura zatrudnienia	45
3.3.2 Rolnictwo, gospodarka leśna, rybołówstwo	60
3.3.2.1 Naturalne warunki miejscowe.....	60
3.3.2.2 Struktura gospodarcza rolnictwa i gospodarki leśnej	61
3.3.2.3 Drobne rybołówstwo morskie i przybrzeżne.....	63
3.3.3 Wydobycie surowców	64
3.3.4 Sektor produkcji.....	65
3.3.5 Handel, rzemiosło i usługi prywatne	72
3.3.6 Turystyka	75
3.3.7 Wspieranie gospodarki.....	90
3.3.8 Badania i rozwój.....	91
3.4 Infrastruktura socjalna i kulturalna	95
3.4.1 Opieka i zaopatrzenie medyczne.....	95
3.4.2 Służby socjalne	97
3.4.3 Oświata i kultura	99
3.4.3.1 Praca z młodzieżą	99
3.4.3.2 Oświata i wychowanie	100
3.4.3.3 Kultura i sport	103

3.5 Infrastruktura techniczna	107
3.6 Obiekty wykorzystywane przez siły zbrojne i służby policyjne.....	113
3.7 Komunikacja i infrastruktura komunikacyjna	116
3.7.1 ponadregionalne powiązania Euroregionu z europejskim systemem komunikacyjnym	116
3.7.2 Wewnątrzregionalna infrastruktura komunikacyjna.....	118
3.7.2.1 Sieć drogowa.....	119
3.7.2.2 Sieć kolejowa	120
3.7.2.3 Transport lotniczy	122
3.7.2.4 Sieć dróg wodnych i porty.....	122
3.7.2.5 Lądowe przejścia graniczne	125
3.7.2.6 Rozwój sieci transportowej.....	126
4 ANALIZA - MOCNE I SŁABE STRONY	129
5 WNIOSKI DLA WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ	151
5.1 Wzorce i funkcje docelowe rozwoju	151
5.2 Zdefiniowanie obszarów działań i kompleksów przedsięwzięć	168
5.2.1 Obszary działań	168
5.2.2 Kompleksy działań.....	170
5.2.2.1 Kompleksy przedsięwzięć w I obszarze działań „Stabilizacja i rozwój gospodarki“	170
5.2.2.2 Kompleksy przedsięwzięć do obszaru działania II „Dowartościowanie infrastruktury transportowej i technicznej“	184
5.2.2.3 Kompleksy przedsięwzięć w III obszarze działań Rozwój turystyki i infrastruktury turystycznej.....	191
5.2.2.4 Kompleksy przedsięwzięć w obszarze działania IV Ochrona i zachowanie przyrody i krajobrazu	196
5.2.2.5 Kompleksy przedsięwzięć w V obszarze działania : Rozwój infrastruktury socjalnej i kulturalnej oraz stabilizacja i rewitalizacja usług socjalnych i ofert kulturalnych.....	201
5.2.2.6 Kompleksy przedsięwzięć w VI obszarze działania: Transgraniczna koordynacja rozwoju regionalnego oraz pogłębienie współpracy wewnątrzregionalnej i międzyregionalnej w Euroregionie	205
5.3 Możliwości finansowania i główne obszary wspierania	208
5.3.1 Fundusze strukturalne 2000 - 2006	208
5.3.2 Inicjatywy wspólnotowe w latach 2000 - 2006	214
5.3.2.1 INTERREG – Transeuropejska współpraca na rzecz zrównoważonego rozwoju	215
5.3.2.2 LEADER – Inicjatywa wspólnotowa na rzecz rozwoju obszarów wiejskich	218
5.3.2.3 EQUAL – inicjatywa wspólnotowa na rzecz wspierania zasobów ludzkich.....	222
5.3.3 Wsparcie UE dla rolnictwa i obszarów wiejskich zgodnie z AGENDĄ 2000.....	224
5.3.4 Programy narodowe i krajowe na obszarze Związku Komunalnego Euroregion POMERANIA.....	226

5.3.4.1 Rolnictwo i leśnictwo, rozwój wiejski 226

5.3.4.2 Działalność gospodarcza i infrastruktura..... 227

**6 ZALECENIA DOTYCZĄCE NARODOWEGO WDROŻENIA
PROGRAMÓW 230**

Koniec redakcji:03.06.1999

TABELE

Tabela 1: Wielkość środków pomocowych na bazie Programu Operacyjnego Euroregionu POMERANIA w poszczególnych obszarach działania w okresie wspierania 1995 – 99	5
Tabela 2: System miejscowości centralnych wyższej rangi w Euroregionie	16
Tabela 3: Obszary porządkowe w Euroregionie POMERANIA	21
Tabela 4: Ludność w Euroregionie POMERANIA.....	26
Tabela 5: Rozwój demograficzny w porównaniu z rokiem 1990.....	27
Tabela 6: Duże obszary chronione w Euroregionie POMERANIA.....	35
Tabela 7: Produkt narodowy brutto 15 krajów UE według cen rynkowych 1995	46
Tabela 8: Wartość rynkowa produktów gotowych brutto i produktu krajowego brutto według cen rynkowych 1995 w niemieckich powiatach Euroregionu POMERANIA.	47
Tabela 9: Struktura zatrudnienia w regionie Skanii.....	51
Tabela 10: Stopa bezrobocia w Euroregionie 1997	54
Tabela 11: Zatrudnieni według działów gospodarki	56
Tabela 12: Wartość produkcji brutto według gałęzi gospodarki (1995) ..	58
Tabela 13: Parametry turystyczne powiatów nadmorskich na Pomorzu Przednim i Pomorzu Zachodnim Euroregionu	77
Tabela 14: Porównanie rozwoju ilości miejsc i wykorzystania od roku 1991 do 1997 w Landach Meklemburgia – Pomorze Przednie i w Brandenburgii.....	78
Tabela 15: Udział tworzenia wartości rynkowej brutto w ruchu turystycznym w łącznym tworzeniu wartości brutto w częściach regionu	90
Tabela 16: Ponadregionalne osie komunikacyjne w kierunku Północ-Południe i Zachód-Wschód.....	117
Tabela 17: Regionalne osie komunikacyjne w kierunku Północ-Południe i Zachód-Wschód.....	119
Tabela 18: Rozwój transportu promowego pomiędzy Szwecją – Niemcami i Szwecją – Polską w Euroregionie Pomerania	124
Tabela 19: Przejścia graniczne pomiędzy Niemcami a Polską w Euroregionie Pomerania	125
Tabela 20: Rozwój ruchu na przejściach granicznych Linken/ Lubieszyn i Pomellen/Kołbaskowo 1996 do 1998	126

RYSUNKI

Rysunek 1: Położenie Euroregionu POMERANIA na pograniczu polsko-niemiecko-szwedzkim	3
Rysunek 2: Obszar Euroregionu POMERANIA.....	10
Rysunek 3: System miejscowości centralnych – filary przyszłościowego rozwoju Euroregionu.....	14
Rysunek 4: Osie ponadregionalne na obszarze Euroregionu POMERANIA²³	
Rysunek 5: Ośrodki przemysłowe będące filarami rozwoju gospodarczego w Euroregionie	49
Rysunek 6: Przebieg procesu przyznawania środków pomocowych na lata 2000 - 2006	235

Załączniki

- Zalacznik 1: Ludność i powierzchnia Euroregionu POMERANIA**
- Zalacznik 2: Kryteria przyporządkowania do miejscowości centralnych**
- Zalacznik 3: Infrastrukturalne wyposażenie regularne centrów nadrzędnych**
- Zalacznik 4: Gęstość zaludnienia w Euroregionie POMERANIA**
- Zalacznik 5: Rozwój demograficzny w prowincji Skania**
- Zalacznik 6: Struktura wieku ludności w częściach Euroregionu**
- Zalacznik 7: Rozwój demograficzny w gminach Euroregionu**
- Zalacznik 8: Najważniejsze formy użytkowania terenów w Euroregionie POMERANIA**
- Zalacznik 9: Wielkoobszarowe tereny chronione w Euroregionie Pomerania**
- Zalacznik 10: Produkt krajowy brutto na głowę mieszkańca Krajów Europy Środkowej i Wschodniej w porównaniu ze średnią UE (15 państw)**
- Zalacznik 11: Zatrudnienie w gałęziach gospodarki w województwie zachodniopomorskim**
- Zalacznik 12: 10 największych przedsiębiorstw przemysłowych województwa zachodniopomorskiego**
- Zalacznik 13: Specyficzna kreacja wartości brutto 1995**
- Zalacznik 14: Regionalna struktura bezrobocia w województwie zachodniopomorskim**
- Zalacznik 15: Wskaźnik bezrobocia w Skanii**
- Zalacznik 16: Parametry turystyczne w Euroregionie**
- Zalacznik 17: Wycieczki po terenie i noclegi na terenie, obrót i kreacja wartości w turystyce, 1997 dla niemieckiej części Euroregionu**
- Zalacznik 18: TEN- i TINA-Sieć dróg kołowych i kolejowych**
- Zalacznik 19: Wybrane przykłady przedsięwzięć i projektów w ramach trwałego rozwoju Euroregionu**
- Zalacznik 20: Przewidziane ramy finansowe do finansowania z UE (21)**
- Zalacznik 21: Zestawienie udziałów najważniejszych typów projektów w przewidzianym finansowaniu środkami pomocowymi w ramach INTERREG II w Euroregionach w Meklemburgii – Pomorzu przednim, Brandenburgii i Saksonii**

1 Sformułowanie problemu

Polityczny, gospodarczy i kulturalny rozwój wewnątrz Euroregionu odbywa się w sposób regionalnie silnie zróżnicowany. Region Związku Komunalnego POMERANIA tworzy wraz z partnerami z Rzeczypospolitej Polskiej oraz ze Szwecji Euroregion POMERANIA. Tereny na zewnętrznej granicy Unii Europejskiej, połączone Morzem Bałtyckim, odzwierciedlają w swojej konstelacji gospodarczej generalnie sytuację rozwoju gospodarczego Europy jako takiej. Obszar prowincji Skania w Południowej Szwecji obejmujący około 11.000 km² oraz 1,1 miliona mieszkańców, ze swymi dużymi miastami Helsingborg, Lund, Kristianstad oraz Malmö tworzy prosperujący obszar gospodarczy o dobrej infrastrukturze połączeń komunikacyjnych z Europą oraz innowacyjnym potencjałem własnym, przede wszystkim w otoczeniu tradycyjnych uniwersytetów i szkół wyższych. Część polska i niemiecka Euroregionu zaliczana jest do typowych regionów wiejskich południowego wybrzeża Bałtyku, o słabych strukturach i zdominowanych przez gospodarkę agrarną. Dla miejscowej ludności rolnictwo i związane z nim dziedziny rzemiosła i drobnej wytwórczości oraz przemysł żywnościowy stanowią poza przedsiębiorstwami usługowymi – w tym w coraz większym stopniu turystyką i jej obsługą, główne dziedziny osiągania dochodów. Lokalnie występują tradycyjne lokalizacje związane z gospodarką morską (budowa okrętów, gospodarka portowa, usługi na rzecz statków, logistyka), obróbka metali oraz podstawowy i przetwórczy przemysł chemiczny jako przemysłowe podpory gospodarczego kręgosłupa regionu. Szczecin, miasto z około 420.000 mieszkańcami, stanowi na tym polsko-niemieckim obszarze centrum wielkomiejskie.

Euroregiony, które współpracują ze sobą transgranicznie na niwie gospodarczej, politycznej, socjalnej i kulturalnej, odgrywają w rozwoju europejskim coraz większą rolę.

Z uwagi na konstelację partnerów - Nowe Kraje Związkowe Niemiec (obszar wspierania I), Województwo Zachodniopomorskie z Rzeczypospolitej Polskiej (kandydat do przystąpienia do UE) oraz południowo szwedzki okręg administracyjny Skania Euroregion POMERANIA ma specyficzne znaczenie jako peryferyjny obszar rozwoju na obszarze basenu Morza Bałtyckiego, na zewnętrznej granicy Unii Europejskiej.

Euroregion POMERANIA zamierza zlecić opracowanie zintegrowanej transgranicznej koncepcji rozwoju i działania jako głównego instrumentu działania mającego na celu wzmocnienie sytuacji gospodarczej regionu oraz w celu wspierania średnio- i długofalowego rozwoju struktury jak i skoncentrowanego wykorzystania regionalnych potencjałów regionu. Koncepcja rozwoju i działania ma obejmować lata 2000-2006, stanowić kontynuację istniejącej w chwili obecnej koncepcji i dostosować ją odpowiednio do nowych warunków. W szczególności ma ona przedstawić wyczerpująco również przyszłe zadania Euroregion POMERANIA w rozwoju regionu oraz kształtowaniu współpracy polsko-niemieckiej, przyszłe pola koniecznych działań oraz odpowiednie kompleksy przedsięwzięć.

Dla uaktywnienia trwale znaczącego rozwoju w regionie, szczególnie celem przewyższenia niekorzystnej sytuacji spowodowanej wyposażeniem

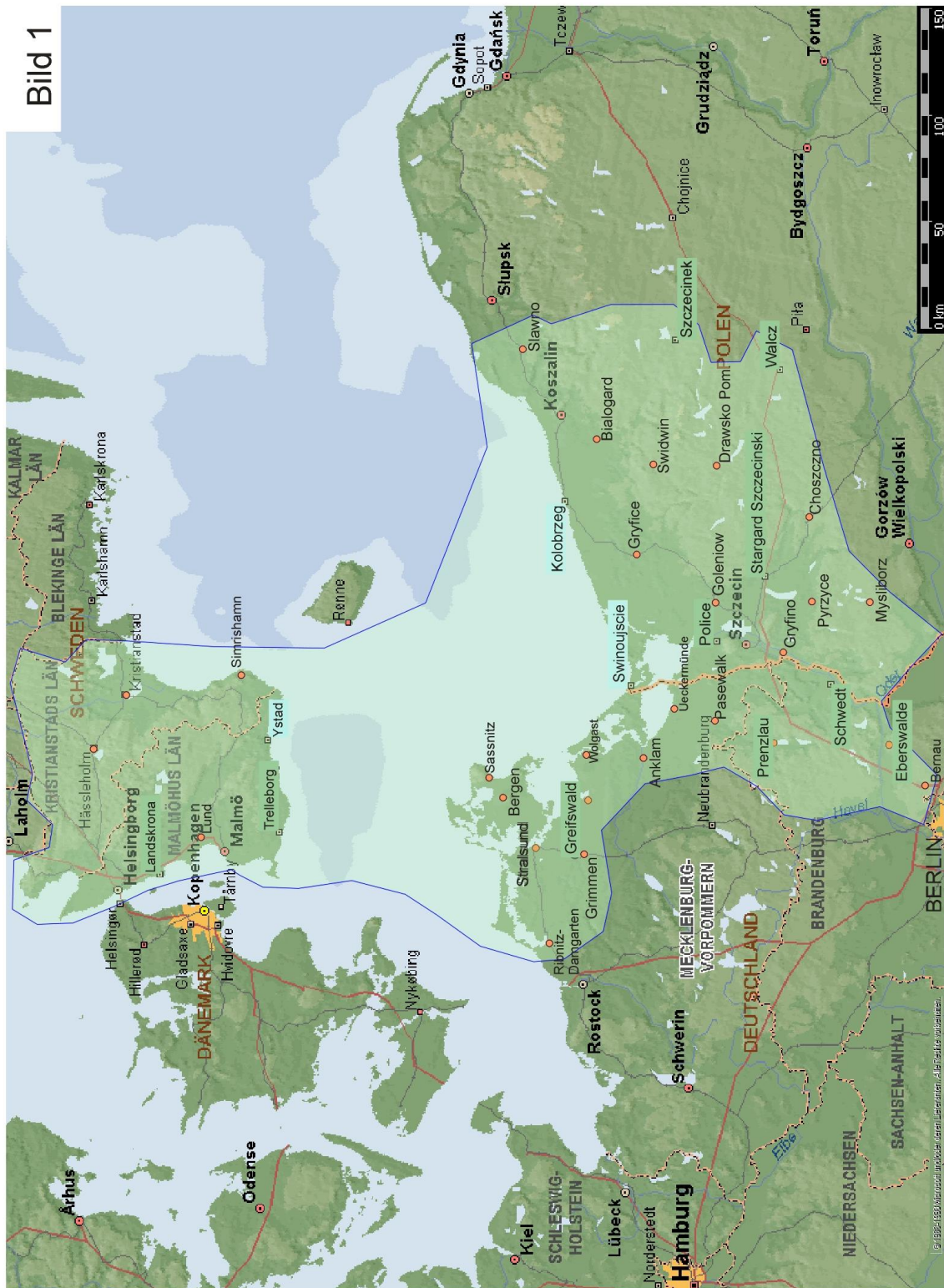
strukturalnym oraz peryferyjnym położeniem w UE, konieczne jest zintegrowane podejście do rozwiązań, kompleksowe rozwijanie różnych obszarów polityki, gospodarki i kultury jak i ich wdrażanie. W szczególności konieczne jest skoncentrowane rozwijanie dalszej infrastrukturalnej przebudowy i rozbudowy, stabilizacji małych i średnich zakładów przemysłowych i drobnej wytwórczości, zachowanie i wzmocnienie siły innowacyjnej w zgodzie z endogenicznymi potencjałami rozwojowymi regionu.

Merytorycznie istnieje w tej problematyce szczególna bliskość z zasadami AGENDY 21 ONZ dotyczącej trwałego rozwoju, która dla Europy została uszczegółowiana w postaci Karty z Aalborg. Część gmin przystąpiła już do tej Karty bądź uczyni to w okresie planistycznym. Euroregion może poprzez swoją Koncepcję Rozwoju i Działania znacznie zaktywizować ten proces.

Koncepcja Rozwoju i Działania Euroregionu POMERANIA stanowi zarówno instrument wewnętrznego procesu uzgodnień między członkami tej organizacji jak i dokument podstawowy do prezentacji na zewnątrz w kontaktach z narodowymi administracjami danego kraju, rządami poszczególnych państw oraz Komisją Europejską. Tym samym koncepcja stanie się zarówno ważną podstawą jak i narzędziem pozyskiwania środków pomocowych z różnorodnych źródeł dla regionu.

Koncepcja rozwoju i działania stanowi jednocześnie podstawę dla formułowania programów operacyjnych partnerów w celu wykorzystania Europejskich Funduszy Strukturalnych dla realizacji konkretnych zamierzeń w danym obszarze cząstkowym w ramach Inicjatyw Wspólnotowych UE, z których dla strony niemieckiej i szwedzkiej INTERREG a dla strony polskiej PHARE CBC odgrywały do tej pory najważniejszą rolę.

Rysunek 1: Położenie Euroregionu POMERANIA na pograniczu polsko-niemiecko-szwedzkim

2 Wyniki i wnioski końcowe z okresu wspierania 1995 – 99

Działanie wspierania środkami pomocowymi Euroregionu POMERANIA bazuje w kończącym się okresie wspierania na koncepcji rozwoju i działania i wynikającym z niej Programie Operacyjnym dla Euroregionu POMERANIA powstałym w fazie zakładania Euroregionu.¹ W Programie Operacyjnym zdefiniowano trzy równoległe cele nadrzędne:²

- Rozwijanie funkcjonującej, dostosowanej do istniejących potencjałów struktury gospodarki oraz wykształcenie profilu regionu przyjaznych środowisku gospodarki i turystyki;
- Usprawnienie transgranicznych, regionalnych organizacji, przy czym pojmując tu również poprawę infrastruktury technicznej i przejść granicznych;
- Wzmocnienie współpracy transgranicznej i kontaktów międzyludzkich.

W imię osiągnięcia tych nadrzędnych celów Program operacyjny przewidywał pięć obszarów działania, które podzielono w sumie na 8 grup przedsięwzięć.

W odniesieniu do potencjalnych beneficjentów Program Operacyjny koncentruje się na gminach, Związku Komunalnym POMERANIA, innych organach prawa publicznego oraz osobach prawnych użyteczności publicznej. Przedsiębiorstwa prywatne do tej pory nie mogły uzyskać wsparcia.

Uaktywnione w poszczególnych obszarach działania środki pomocowe, które wpłynęły do Euroregionu bądź wpłyną do końca okresu wspierania 1999, zostały pokazane w Tabeli 1.

¹ Transgraniczna Koncepcja Rozwoju i Działania Euroregionu POMERANIA, ECOMETRIKA, 1993.

² Program Operacyjny dla POMERANII

Tabela 1: Wielkość środków pomocowych na bazie Programu Operacyjnego Euroregionu POMERANIA w poszczególnych obszarach działania w okresie wspierania 1995 – 99 ³

Obszar działania Kompleks przedsięwzięć	Udział UE w milionach DEM			Procent całego udziału UE		
	W sumie	Część Meklem- burgii – Pomorza Przedniego	Część Branden- burgii	W sumie	Część Meklem- burgii – Pomorza Przedniego	Część Branden- burgii
I.1 Transport i infrastruktura	61,913	38,370	23,543	51,2%	56,0%	45,0%
I.2 kooperacja	6,724	4,106	2,617	5,6%	6,0%	5,0%
I. łącznie	68,637	42,476	26,161	56,8%	62,0%	50,0%
II.1 turystyka	14,206	10,282	3,924	11,8%	15,0%	7,5%
II.2 obszary wiejskie	3,924	0,0	3,924	3,2%	0,0	7,5%
II.3 Środowisko	6,045	3,428	2,617	5,0%	5,0%	5,0%
II łącznie	24,176	13,710	10,466	20,0%	20,0%	20,0%
III.1 Kształcenie	11,838	1,370	10,468	9,8%	2,0%	20,0%
III.2 Oświata, młodzież, kultura	6,729	4,112	2,617	5,6%	6,0%	5,0%
III.3 Inwestycje wspierające	4,798	4,798	0,0	4,0%	7,0%	0,0
III łącznie	23,365	10,280	13,085	19,3%	15,0%	25,0%
IV. Pomoc techniczna	4,671	2,054	2,617	3,9%	3,0%	5,0%
Program operacyjny łącznie	120,849	68,520	52,329	100%	100%	100%
EFRE	99,042	63,722	35,320	82,0%	93,0%	67,5%
ESF	11,838	1,370	10,468	9,8%	2,0%	20,0%
EAGFL	9,970	3,428	6,542	8,2%	5,0%	12,5%

Przy rozdzielaniu środków na interwencje w ramach funduszy strukturalnych wyraźnym staje się co następuje:

³ Zwischenevaluierungsstudie über den Einsatz der Strukturfondsmittel der EU im Rahmen der Gemeinschaftsinitiative INTERREG II in den Bundesländern Brandenburg und Mecklenburg-Vorpommern zum Stand 31.12.1997. Inst. f. Stadtforschung und Strukturpolitik GmbH, Berlin, 1998, S. 58

- Kompleks przedsięwzięć I.1 „Transport i infrastruktura“ I obszaru działania obejmuje ponad połowę przewidzianych środków pomocowych (51,2%) jako wybitnie główny punkt wspierania. Taki akcent jest wyraźniejszy w przypadku członków z Meklemburgii – Pomorza Przedniego (56%) niż z Brandenburgii (45%). W porównaniu z innymi Euroregionami w nowych krajach związkowych takie obranie głównego punktu działań stanowi również charakterystykę Euroregionu POMERANIA.
- Kompleks działań II.2 „Obszary wiejskie“ jest z 3,2% udziału w środkach pomocowych słabo wykształcony; na Pomorzu Przednim w ogóle nie ma przedsięwzięć z tego zakresu.
- Wyraźne różnice między członkami z Brandenburgii i Pomorza Przedniego polegają również na różnym akcentowaniu kompleksu działań III obszaru działania „Sprawy socjalne, oświata, młodzież i kultura“. Podczas gdy członkowie z Pomorza Przedniego w kompleksie przedsięwzięć III.1 „kształcenie“ uzyskali jedynie 2,0% środków pomocowych, w przypadku Brandenburgii jest to 20%. Ta z kolei w ogóle nie obsadza obszaru działania III.3 „Inwestycje wspierające“, a członkowie z Pomorza Przedniego otrzymali na te cele 7,0% wszystkich środków pomocowych.

Z tak zróżnicowanego zaakcentowania wynika, że wykorzystanie środków pomocowych w ramach INTERREGU II na Pomorzu Przednim dotyczyło prawie wyłącznie środków z funduszu EFRE (93%) podczas gdy w Brandenburgii dawały one jedynie 67,5%.

Jeżeli chodzi o przełożenie na polityki krajowe krajów związkowych Brandenburgia i Meklemburgia – Pomorze Przednie nie przyjęło w mijającym okresie wspierania jednolitego sposobu postępowania:

- W Meklemburgii – Pomorzu Przednim INTERREG II jest realizowany w pełnym zakresie bezpośrednio na bazie Programu Operacyjnego i ogólnych przepisów dotyczących środków pomocowych. Stawka zaangażowania środków pomocowych wynosi z reguły 90%, odpowiedzialnemu za przedsięwzięcie pozostaje więc 10% do pokrycia ze środków własnych. 75% wsparcia z UE jest uzupełniane przez kraj związkowy w postaci 15% środków z funduszy strukturalnych ministerstwa gospodarki.
- W Brandenburgii realizacja INTERREGU II jedynie częściowo następuje w oparciu o Program Operacyjny. Środki z funduszy strukturalnych EAGFL oraz część z ESF są wykorzystywane na bazie krajowej wytycznej. Regularna stawka środków pomocowych wynosi tu 20% i jest dwukrotnością meklemburskiej. O wydaniu 5% środków krajowych na uzupełnienie 75% stawki pomocowej UE decyduje odpowiednie ministerstwo resortowe kraju związkowego.

Celem oceny efektywności inwestycji z funduszy strukturalnych w ramach inicjatywy wspólnotowej INTERREG II a w kończącym się okresie wspierania opracowano specjalne raporty o wdrożeniu^{4,5}, które oceniają wyniki inicjatywy

⁴ Zwischenevaluierungsstudie über den Einsatz der Strukturfondsmittel der EU im Rahmen der Gemeinschaftsinitiative INTERREG II in den Bundesländern

wspólnotowej jako sukces i uznają kontynuację wspierania kooperacji transgranicznej, dalszy rozwój projektów transgranicznych z możliwościami finansowania projektów w takim finansowaniu po obu stronach granicy za niezbędne. Taki rodzaj wspierania jest w szczególności w procesie przygotowania Polski do przystąpienia do UE skutecznym instrumentem i będzie wyjątkowo w okresie wspierania 2000 – 2006 musiał skutecznie towarzyszyć procesowi przystępowania.

Na podstawie przebiegu kończącego się okresu wspierania można dla Euroregionu POMERANIA wyciągnąć następujące wnioski:

- Dla realizacji procesu wspierania wewnątrz Euroregionu POMERANIA środkami inicjatywy wspólnotowej INTERREG II Program Operacyjny stanowił skuteczny instrument. W odróżnieniu od innych krajów związkowych, które sporządzały zintegrowane Programy Operacyjne dla funkcjonujących na ich terytoriach Euroregionów, powstało w Euroregionie POMERANIA z uwagi na szczególną bliskość Programu Operacyjnego do konkretnych warunków w Euroregionie również szczególne poczucie odpowiedzialności i konieczność wykształcenia kompetencji, co miało bardzo pozytywne znaczenie dla całokształtu działań Euroregionu.
- Wspieranie działań z dziedziny infrastruktury transportowej miało we wszystkich regionalnych częściach Euroregionu priorytet. Dotyczy to liczby zgłoszonych i zrealizowanych przedsięwzięć jak i wysokości zaangażowanych środków pomocowych. Pokazuje to wyraźnie konieczność likwidacji istniejących deficytów w tym zakresie. Poprzez wykorzystanie środków pomocowych z INTERREGU zrealizowano szczególnie w gminach ważne przedsięwzięcia infrastruktury transportowej i tym samym zmniejszono istniejące tam wąskie gardła. W porównaniu z innymi polsko-niemieckimi i niemiecko-czeskimi Euroregionami wspieranie przedsięwzięć infrastruktury transportowej cieszy się w Euroregionie Pomerania absolutnym priorytetem; jest to usprawiedliwione istniejącymi deficytami i znaczeniem infrastruktury transportowej dla trwałego rozwoju (patrz załącznik 21).
- W obszarach działania „turystyka“ i „oświata i kultura – działania inwestycyjne“ przeprowadzono również cały szereg ważnych projektów pomocowych, które pokazały konsekwencje regionalne i które będą się jeszcze rozwijać w średniej perspektywie czasowej.
- Poprzez wspieranie działań z dziedziny „Współpraca gospodarcza / kooperacja“ można było położyć pierwsze podwaliny pod dalszą intensyfikację tego obszaru działań w następnym okresie wspierania. Celem ich było przede wszystkim nawiązywanie kooperacji polsko-niemieckich w obszarze przygranicznym. Ponieważ bezpośrednie wspieranie inwestycyjne przedsięwzięć gospodarczych w obecnym okresie wspierania nie było przedmiotem interwencji INTERREGU w Euroregionie, działania koncentrowały się na towarzyszeniu tym procesom i mogły

Brandenburg und Mecklenburg-Vorpommern zum 31.12.1997. Inst. f. Stadtforschung und Strukturpolitik GmbH, Berlin, 1998

⁵ Zusammenfassung der Evaluierungsstudien INTERREG II Sachsen/Bayern und Brandenburg/Mecklenburg-Vorpommern zum Stand 31.12.1997. Inst. f. Stadtforschung und Strukturpolitik GmbH, Berlin, 1998

poprzez przede wszystkim ustanawianie forów przedsiębiorców oraz tworzenie Centrali Serwisowych i Doradczych dać solidny punkt wyjścia do dalszej pracy.

W sumie można powiedzieć, że środkami pomocowymi w kontekście rozwoju w Euroregionie można było poczynić skuteczne kroki, szczególnie w dziedzinach deficytowych obszarów działania. Dotyczy to szczególnie szeregu projektów transgranicznych, które stanowiły prace pionierskie i w dużym stopniu realizowały główne cele Euroregionu.

3 Potencjał rozwojowy Euroregionu POMERANIA

3.1 Członkowie, położenie i struktura obszaru planowania

3.1.1 Członkowie i położenie

Członkami Euroregionu POMERANIA są:

- Ze strony polskiej miasto Szczecin i Komunalny Związek Celowy Gmin Pomorza Zachodniego KZC GPZ „Pomerania“ z chwili obecnej 77 miastami i gminami jako członkami (stan na dzień 30.04.1999);
- Ze strony niemieckiej Związek Komunalny Euroregion POMERANIA – związek zarejestrowany, którego członkami jest sześć powiatów ziemskich i dwa powiaty grodzkie;
- Ze strony szwedzkiej Związek Gmin Skanii, którego członkami są 33 gminy.

Dane odnośnie członków, liczby mieszkańców, powierzchni i gęstości zaludnienia zostały przedstawione w załączniku1.

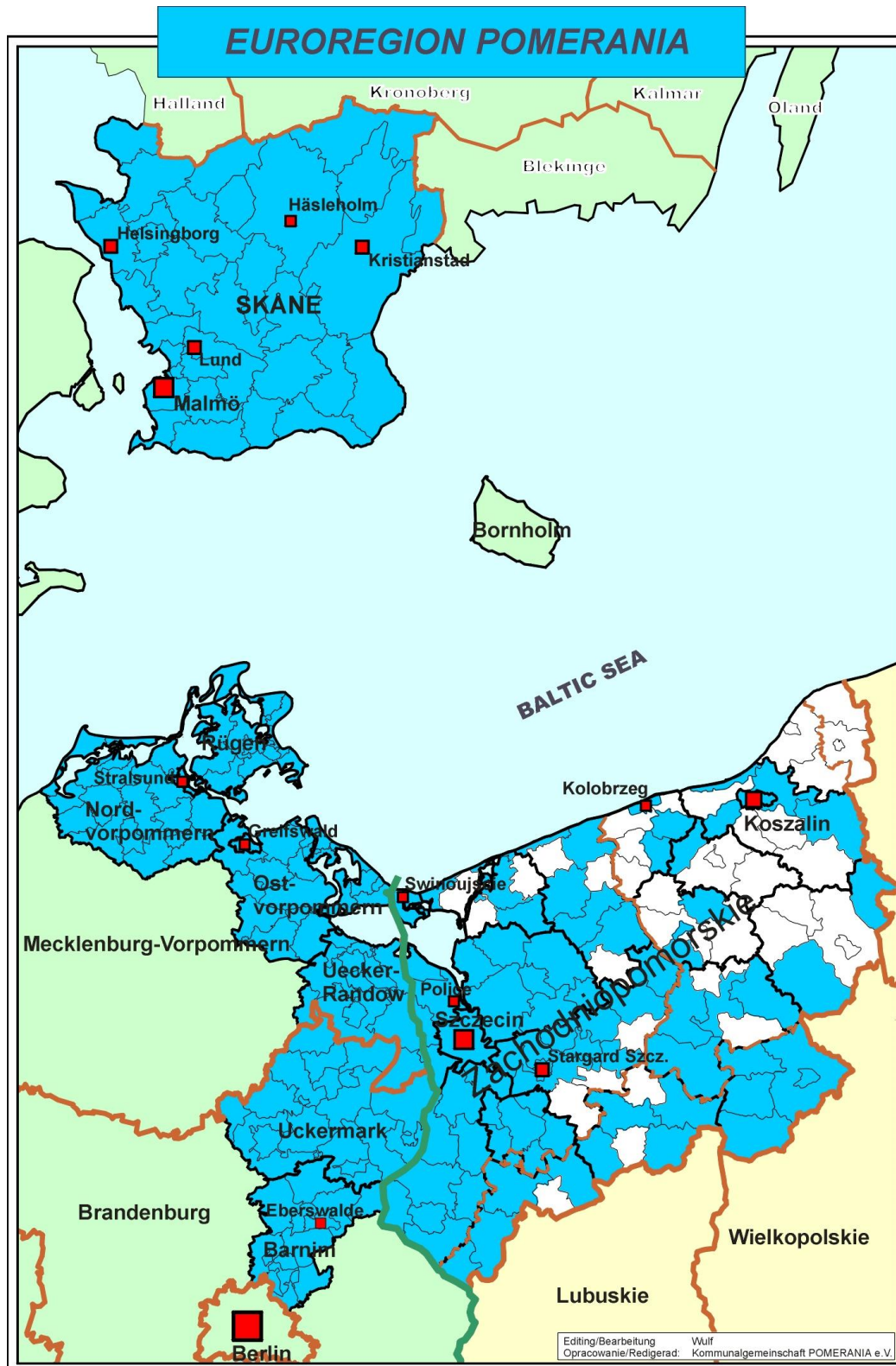
Euroregion obejmuje dziś prawie 3,4 miliony mieszkańców na terenie o powierzchni około 38.700 km². Od północy prowincji Skania do granic miejskich Berlina na południu odległość wynosi ponad 430 km; od Ribnitz-Damgarten na zachodzie do Sławna na wschodzie około 270 km.

Województwo Zachodniopomorskie, w którym położone są gminy członkowskie Euroregionu, powstało w wyniku przeprowadzonej w Polsce z dniem 01.01.1999r. reformy administracyjnej. Obejmuje ono 17 powiatów, w sumie 114 gmin oraz 3 gminy grodzkie Szczecin, Koszalin oraz Świnouście. Na terenie tym Euroregion stale się rozwija, ponieważ dalsze miasta i gminy oświadczyły swoją wolę stania się członkami KZC GPZ Pomerania.

Prowincja Skania została w dniu 01.01.1997r. utworzona z powiatów Malmö i Kristianstad. Rząd szwedzki postanowił w grudniu 1996r. w ramach projektu pilotażowego przekazać odpowiedzialność za rozwój regionalny samym prowincjom o charakterze pilotażowym. Skania jest jedną z takich prowincji pilotażowych; projekt będzie trwał jeszcze do końca 2002 roku. Od 01.01.1999r. Rada Regionalna Skanii jest odpowiedzialna za rozwój regionalny oraz za służbę zdrowia. Rada wyłoniona została w bezpośrednich wyborach we wrześniu 1998r. Wszystkie 33 gminy Prowincji Skania są członkami Związku Komunalnego będącego z kolei członkiem Euroregionu.

Z uwagi na członkostwo Szwecji w UE, rozwój ostatnich 10 lat w Polsce i Niemczech oraz plany poszerzenia UE o kraje kandydackie z Europy Środkowej i Wschodniej położenie Euroregionu POMERANIA zmieniło się wyraźnie i stanęły przed nim nowe opcje rozwojowe:

Rysunek 2: Obszar Euroregionu POMERANIA

- ⇒ Euroregion przemieszcza się z peryferyjnego położenia na obrzeżach danych państw narodowych, również w odniesieniu do Europy, do centralnego punktu rozwoju basenu Morza Bałtyckiego, regionu przyszłościowego przy rozszerzeniu Unii Europejskiej.⁶
- ⇒ Osie wymiany towarów i usług oraz mobilności obywateli Europy o znaczeniu ponadregionalnym przecinają obszar Euroregionu i przyłączają go do transferu międzynarodowego.
- ⇒ Poprzez metropolie europejskie Kopenhagę i Berlin Euroregion styka się z najważniejszymi rynkami wzrostu;
- ⇒ regionu Öresund, którego częścią jest szwedzka prowincja Skania, zyskuje przez przeprawę przez Öresund od 2000 roku nowy wymiar jako centrum rozwoju o randze europejskiej.

Euroregion POMERANIA graniczy na wschodzie (Polska) i na północy (Szwecja) z euroregionem BAŁTYK a na południu z Euroregionem „Pro Europa VIADRINA“. Kilka gmin z byłego województwa gorzowskiego jest jednocześnie członkiem Euroregionu POMERANIA oraz PRO EUROPA VIADRINA.

Euroregion POMERANIA łączy dziś partnerów, którzy częściowo w ostatnich stuleciach i dziesięcioleciach bardzo różnie się rozwijali, dotyczy to w szczególności historii najnowszej. Ukształtowane historycznie różnice rozwojowe stanowią więc cechę charakterystyczną Euroregionu:

⇒ Prowincja Skania:

- 11.000 km² oraz 1,1 miliona mieszkańców, ze swymi dużymi miastami Helsingborg, Lund, Kristianstad oraz Malmö
- tworzy prosperujący obszar gospodarczy o dobrej infrastrukturze połączeń komunikacyjnych z Europą oraz innowacyjnym potencjałem własnym, przede wszystkim w otoczeniu tradycyjnych uniwersytetów i szkół wyższych
- nowe opcje rozwojowe ze względu na most Öresund (trzy duże B: Most (bridge), Bałtyk, Berlin)

⇒ Część polska i niemiecka Euroregionu zaliczana jest do typowych regionów wiejskich południowego wybrzeża Bałtyku, o słabych strukturach i zdominowanych przez gospodarkę agrarną

- Główne gałęzie gospodarki: rolnictwo i związane z nim dziedziny rzemiosła i drobnej wytwórczości oraz przemysł żywnościowy stanowią poza przedsiębiorstwami usługowymi – w tym w coraz większym stopniu turystyką

⁶ Vision and Strategies around the Baltic Sea 2010. The Baltic Institute, Karlskrona 1993.

- Lokalnie występują tradycyjne lokalizacje związane z gospodarką morską (budowa okrętów, gospodarka portowa, usługi na rzecz statków, logistyka), obróbka metali oraz podstawowy i przetwórczy przemysł chemiczny jako przemysłowe podpory gospodarczego kręgoślupa regionu.
- Szczecin, miasto z około 420.000 mieszkańcami, stanowi na tym polsko-niemieckim obszarze centrum wielkomiejskie.
- Na południu silny wpływ bezpośredniego sąsiedztwa metropolii Berlina

Sytuacja prowincji Skania w Euroregionie pokazuje najwyraźniej przełom następujący w trakcie globalizacji. Skania znajduje się na progu przejścia od społeczeństwa przemysłowego do społeczeństwa wiedzy ze wszystkimi związanymi z tym uwarunkowaniami na rynku pracy i zmianami społecznej hierarchii wartości. W porównaniu z partnerami w Euroregionie jest w chwili obecnej na szczycie i w różnych dziedzinach będzie odgrywać dla Euroregionu funkcję motoru napędowego. Będzie musiała tak uczynić i jest do tego zdolna.

3.1.2 Struktura osadnictwa i gospodarka przestrzenna

3.1.2.1 Podział na miejscowości centralne

Zgodnie z celami planowania krajowego i regionalnego rozwój sieci osadniczej w regionach krajów związkowych odbywa się w myśl podziału na miejscowości centralne, które stanowią rusztowanie rozwoju osadnictwa. Ustala się miejscowości centralne, których należy wzmacniać i rozwijać ustanowione wielofunkcyjne zadania zaopatrzeniowe. Poza tym planowanie regionalne określa miejscowości o określonych funkcjach gminnych, które odpowiadają na zapotrzebowania wywołane specyfiką obszarów częściowych. Gminy, którym nie przyporządkowana żadnych funkcji miejscowości centralnych lub szczególnych funkcji gmin, rozwijają się w ramach rozwoju własnego.

Systematyka polskiej gospodarki przestrzennej dzieli miasta o znaczeniu centralnych dla ich otoczenia na kategorie centrów ponadregionalnych, regionalnych i subregionalnych, przy czym można się posłużyć następującą analogią:⁷

⁷ Wzorce gospodarki przestrzennej dla obszaru wzdłuż granicy polsko-niemieckiej. Tom I i II, Inst. Gospodarki przestrzennej i komunalnej, Warszawa, PLANCO sp. z o.o., Essen 1994/95, Tom 1, s. 44ff.

<u>Podział niemiecki</u>	<u>podział polski</u>
Centra średnie	centra subregionalne
Centra nadrzędne	centra regionalne
<u>Centra nadrzędne o cząstkowych</u>	<u>centra ponadregionalne</u>

W formie krytyki należy tu zauważyć, że cytowane „Wzorce dla gospodarki przestrzennej wzdłuż polsko-niemieckiej granicy“ nie przewidują analogicznego zaszeregowania po stronie polskiej dla niemieckiego „centrum średniego o cząstkowych funkcjach centrum nadrzędnego“, poza tym nie istnieje jednoznaczna analogia dla stosowanego dla Szczecina zaszeregowania jako „centrum o znaczeniu ponadregionalnym“, dla którego to wymieniane wzorce wprowadzają nie stosowane w Niemczech pojęcie „duże centrum nadrzędne“. Dlatego też zgodnie z propozycją KLUCZKA⁸ w niniejszym opracowaniu posłużono się rozszerzoną hierarchią „dużych“ centralnych miejscowości. Chodziło również o pokazanie, że i między centrami nadrzędnymi w Euroregionie istnieje różnica hierarchiczności, która powinna znaleźć odzwierciedlenie w podziale na miejscowości centralne.

Poza tym należy stwierdzić, że nie istnieje całkowita zgodność wypowiedzi z (7) z wyznaczeniem miejscowości centralnych w tzw. Danych Strukturalnych regionu Przygranicznego⁹. Tam po stronie polskiej wprowadzone zostały centra średnie z funkcjami cząstkowymi centrum nadrzędnego lecz uzupełnieniem tego są również centra średnie. Materiał (7) wyraźnie podaje listę „Centrów podstawowych o funkcjach cząstkowych centrum średniego“. Patrząc na całość krytycznie należy stwierdzić, że przede wszystkim dwóm ostatnim kategoriom miejscowości centralnych częściowo przypisuje się nadmierną rangę (i tak np. Nowe Warpno jest oceniane na takim samym poziomie jak Ueckermünde). Krytycznie należy również odnieść się do wyznaczenia Dębna-Myśliborza/Barlinka jako trójbiegunowego centrum średniego. Planistyczno-przestrzenna inflacja miejscowości centralnych wyższej rangi z pewnością nie odpowiada potrzebom rozwoju regionu.

Miejscowości centralne mają przejąć funkcje socjalne, kulturalne, gospodarcze i administracyjne dla najbliższego otoczenia, tzn. instytucje gospodarki, przemysłu, administracji, kultury, oświaty, zapewnienia egzystencji i zaopatrzenia są wykształcone w takim stopniu, aby wychodziły poza możliwość zaopatrzenia ludności własnej i stwarzały ofertę dla swego obszaru powiązania. W szczególności na obszarach wiejskich Euroregionu miejscowości centralne o niskiej i średniej randze mają funkcję kluczową w dalszym rozwoju.

⁸ KLUCZKA, G., (1970) Miejscowości centralne i obszary miejscowości centralnych średniego i wyższego stopnia w Republice Federalnej Niemiec, Forsch. Z. Dt. Landeskunde, Tom 194, Bonn-Bad Godesberg, w: Ritter: Ogólna geografia gospodarcza. Oldenburg Verlag Monachium, Wiedeń 1998, s. 207.

⁹ Kartenwerk: Raumordnerische Grundlagen entlang der brandenburgisch-polschen Grenze. MUNR Brandenburg, Urzędy Wojewodzkie Zielona Góra, Szczecin, Gorzów Wlkp., 1997

Szwedzkie planowanie przestrzenne nie posługuje się systemem miejscowości centralnych. Dokonany tu podział jest więc jedynie podstawą do porównań między partnerami w Euroregionie, bazuje na ilości mieszkańców miast głównych a nie na głębszych badaniach.

Wraz z systemem miejscowości centralnych w sieci osadniczej region dysponuje podstawowym rusztowaniem rozwoju przestrzennego zarówno dla rozwoju gospodarczego jak i dla zaopatrzenia ludności w towary i usługi sektora prywatnego i publicznego. Nosi on jednocześnie znamiona przyszłościowego rozwoju regionalnego, stworzenia w miarę możliwości równoważnych warunków życia we wszystkich częściach regionu.

System miejscowości centralnych przedstawiono na Rysunek 3. Podział na miejscowości centralne w niemieckiej części Euroregionu bazuje na odpowiednich dokumentach planowania regionalnego^{10, 11}. Ustalenia bazują na:

- Liczbie mieszkańców w miejscowości centralnej i jego obszarze powiązań
- Wyposażeniu infrastrukturalnym;
- Położeniu w sieci gałęzi transportu, które muszą gwarantować dobrą dostępność miejscowości centralnej z głębi terenu;
- Istniejących potencjałach rozwoju gospodarczego.

Podczas gdy miejscowości centralne wyższej rangi są ustalane w planach i programach gospodarki przestrzennej krajów związkowych, ustalenie miejscowości centralnych na poziomie regionalnym ma miejsce w Regionalnych Programach bądź Planach. W procesie tym miasta i gminy regionów Pomorza Przedniego i Uckermark-Barnim brały intensywny udział i wniosły do niego swój wkład.

Podstawa przyporządkowania polskich miejscowości stały się wymienione tu dokumenty^(7,9). Celem przyporządkowania miejscowości szwedzkich za podstawę przyjęto liczbę mieszkańców, szwedzki system planowania regionalnego nie posługuje się systemem analogicznym do systemu miejscowości centralnych.

W regionie wyróżniono następujące miejscowości jako miejscowości centralne wyższej rangi (Tabela 2) (regularne wyposażenie i kryteria wyznaczania patrz Załącznik 2, Załącznik 3):

Rysunek 3: System miejscowości centralnych – filary przyszłościowego rozwoju Euroregionu

¹⁰ Regionaler Planungsverband Vorpommern (1998): Regionales Raumordnungsprogramm Vorpommern. Greifswald 1998

¹¹ Regionale Planungsgemeinschaft Uckermark-Barnim (1996): Sachlicher Teilplan „Zentralörtliche Gliederung, Siedlungsschwerpunkte und Ländliche Versorgungsorte“. Eberswalde, 1996

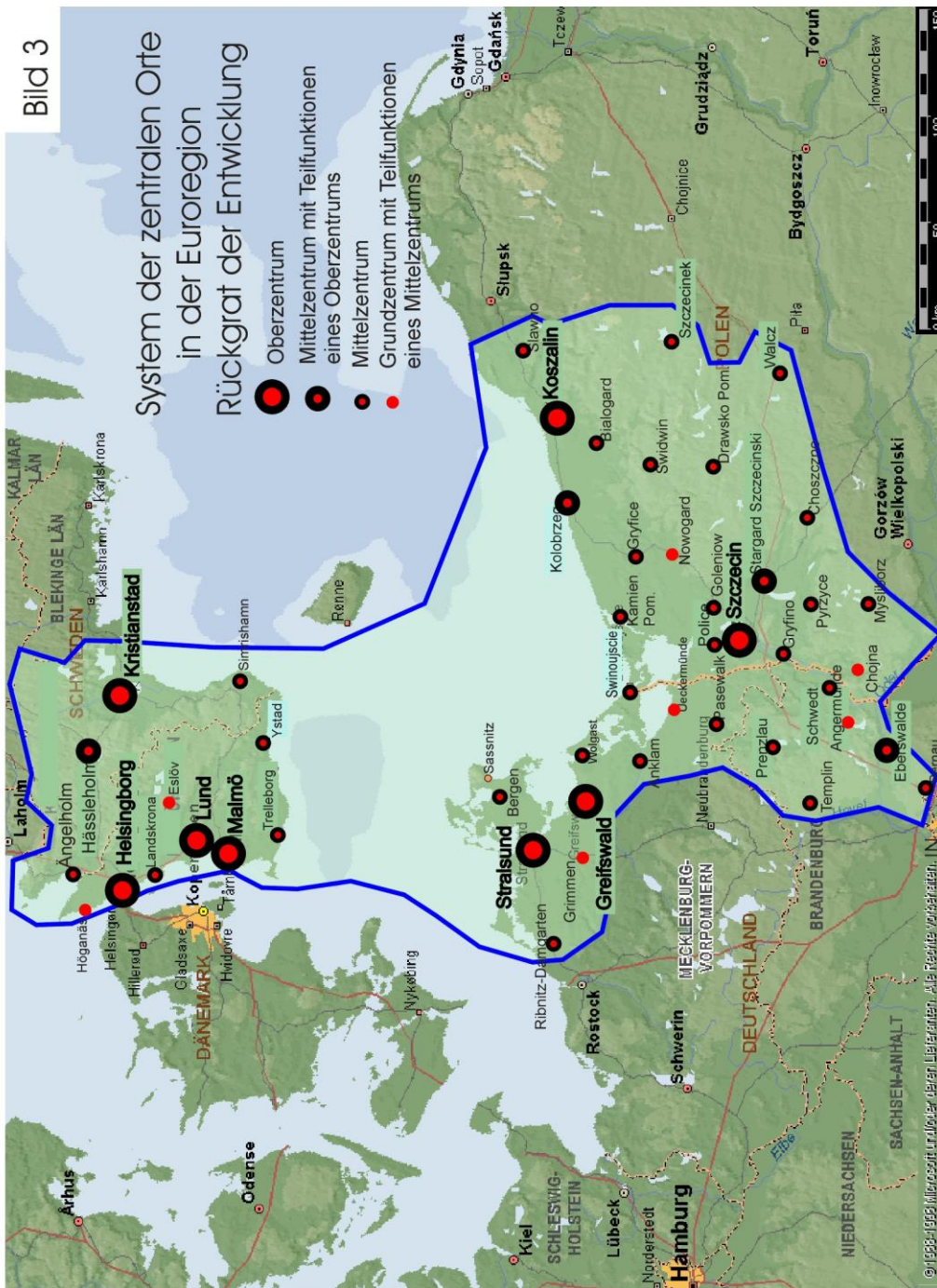

Tabela 2: System miejscowości centralnych wyższej rangi w Euroregionie

Stopień miejscowości centralnej	miasto		
	Zachodnio-pomorskie	Pomorze Przednie/Uckermark-Barnim	Skania
Centrum nadrzędne z funkcjami cząstkowymi centrum wielkiego centrum ponadregionalne	Szczecin		
Centrum nadrzędne/centrum regionalne	Koszalin	Miasta hanzeatyckie Stralsund i Greifswald	Malmö Helsingborg Lund Kristianstad
Centrum średnie z funkcjami cząstkowymi centrum nadrzędnego/centrum subregionalne	Stargard Szczeciński Świnoujście Kołobrzeg	Eberswalde**	Hässleholm
Centrum średnie (centrum subregionalne))	Goleniów Nowogard Gryfice Gryfino Pyrzyce Police Choszczno Dębno-Myślibórz-Barlinek Wałcz Drawsko Pom. Szczecinek Sławno Białogard Świdwin Chojna Kamień Pom. Łobez	Anklam Bergen Pasewalk Ribnitz-Damgarten Wolgast Bernau* Prenzlau*** Schwedt/O.*** Templin	Eslöv Höganäs Kävlinge Landskrona Trelleborg Vellinge Ystad Ängelholm Simrishamn
Centrum średnie z funkcjami cząstkowymi (centrum podstawowe z funkcjami cząstkowymi centrum średniego	Złocieniec Darłowo Trzebiatów Nowe Warpno Międzyzdroje Wolin Trzcińsko Zdrój Moryń Cedynia Lipiany	Grimmen Ueckermünde Angermünde	(nieprzyporządkowane)

Stopień miejscowości centralnej	miasto		
	Zachodnio-pomorskie	Pomorze Przednie/Ucker-mark-Barnim	Skania
	Maszewo Dobrzany Ińsko Chociwel Dobra Nowogardzka Nowogard Węgorzyno Golczewo Płoty Resko		

* centrum z obszaru bliskiego oddziaływania Berlina

** regionalne centrum rozwojowe kręgu miast wokół Berlina

*** regionalne centrum rozwojowe zewnętrznego obszaru rozwoju Brandenburgii

Wniosek:

- ⇒ Wraz z systemem miejscowości centralnych w siatce osadniczej region dysponuje **podstawowym rusztowaniem rozwoju przestrzennego** zarówno dla rozwoju gospodarczego jak i dla zaopatrzenia ludności w towary i usługi sektora publicznego i prywatnego.
- ⇒ Dana jest też tym samym podstawa do decyzji lokalizacyjnych i zasadnicze ramy orientacyjne dla celowego spożytkowania środków pomocowych.
- ⇒ W sumie należy ten system **stabilizować przy rozwoju Euroregionu jako wzorzec odstawowy**.
- ⇒ Nosi on jednocześnie znamiona przyszłościowego rozwoju regionalnego, stworzenia w miarę możliwości równoważnych warunków życia we wszystkich częściach regionu. Należy więc priorytetowo wzmocnić system miejscowości centralnych poprzez działania rozwojowe.

2.1.2.2. Gospodarka przestrzenna

W pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych opracowany został uzgodniony między Polską a Niemcami we współpracy między Ministerstwem Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa Rzeczypospolitej Polskiej a Federalnym Ministerstwem Gospodarki Przestrzennej, Budownictwa i Urbanistyki **podział przestrzenno-funkcjonalny pogranicza polsko-niemieckiego** (?). Rozróżnia się tam:

- **Ścisły obszar granicznym**; tworzony po stronie niemieckiej przez

struktury byłych powiatów z bezpośrednim dostępem do granicy (wraz z byłym powiatem Anklam), po stronie polskiej przez gminy leżące bezpośrednio przy granicy wraz z miastem Szczecin i gminami nad Zalewem Szczecińskim;

- **Strefę regionalną** następującą po obszarze ścisłego pogranicza i tworzoną po stronie niemieckiej przez strukturę dalszych byłych powiatów wraz z Rugią, po stronie polskiej są to województwo szczecińskie, regionalna strefa obejmuje centra nadrzędne i średnie, które realizują funkcje zaopatrzeniowe dla obszaru pogranicza;
- **Strefę ponadregionalną** jako zaplecze strefy regionalnej o funkcjach promieniujących na strefę regionalną; na terenie Niemiec przede wszystkim chodzi tu o oddziaływanie metropolii Berlina i pewną część powiatów, które nie mają bezpośredniego dostępu do granicy, po stronie polskiej przez województwo koszalińskie.

W nowszych opracowaniach dotyczących pogranicza ten podział jest stosowany przy pewnych modyfikacjach. W Brandenburgii przedstawia się np. obszar ścisłego pogranicza na bazie struktur urzędów rejonowych z bezpośrednim dostępem do granicy. Nie widać jednak jakichkolwiek planistycznych konsekwencji przyjęcia takiej definicji podziału.¹²

Z historycznie ukształtowanego rozwoju osadnictwa wynikają dla Euroregionu specyficzne struktury i funkcje poszczególnych obszarów w kontekście siatki miejscowości centralnych. Zdefiniowane kategorie obszarów zakładają określone funkcje obszarów i tym samym stawiają specyficzne wymagania ich rozwojowi i planowaniu. W rozwoju Euroregionu wyróżnia się następujące kategorie przestrzenne:

- Wiejski obszar rozwojowy
- Obszary porządkowe na terenach o ścisłych powiązaniach z miejscowościami centralnymi wyższej rangi, w szczególności:
 - Tereny o ścisłych powiązaniach z metropolią Berlin jako szczególny obszar porządkowy
 - Tereny ścisłego powiązania z centrum nadrzędnym Szczecin
 - Tereny ścisłego powiązania z miejscowościami centralnymi Malmö i Lund
- Ścisły i szeroko rozumiany obszar przygranicznym na przebiegu polsko-niemieckiej granicy państwowej.

Wiejski obszar rozwojowy jest z uwagi na głównie rolniczą strukturę i charakterystykę regionu z punktu widzenia wielkości zajmowanego obszaru dominującą kategorią przestrzenną Euroregionu POMERANIA. Dla zachowania stabilności całego obszaru i kreowania jego przyszłościowych możliwości odgrywa on ważną rolę. Na Pomorzu Przednim obszary wiejskie zajmują około 91% powierzchni regionu; tu mieszka około 72% jego mieszkańców. Wiejski obszar rozwojowy charakteryzuje się stosunkowo niską gęstością zaludnienia, a to szczególnie na obszarach peryferyjnych. Infrastrukturalnie wykazuje on braki zarówno w dziedzinie infrastruktury

¹² Nowe tendencje rozwojowe na polsko-niemieckim pograniczu. Krajowy Urząd Środowiska Brandenburgii, 1998.

technicznej jak i społecznej. Dominującymi w gospodarce są następujące gałęzie uzyskiwania dochodów: gospodarka rolna i leśna, częściowo istnieją oferty z zakresu rzemiosła i drobnej wytwórczości oraz tradycyjne gałęzie jak i nowe alternatywne o coraz większym znaczeniu. Lecz wiejski obszar rozwojowy nie jest jednorodny, różne regiony cząstkowe charakteryzują się własną specyfiką, która wynika z położenia, historii osadnictwa i gospodarki. Dal części wiejskich obszarów Euroregionu (bezpośrednie wybrzeże Bałtyku oraz wybrzeża zalewów i zatok) wybijające się znaczenia ma turystyka.

W polskiej części Euroregionu dzieli się obszary wiejskie jeszcze na obszary o specyficznych funkcjach przestrzennych:

- **Zaplecze aglomeracji szczecińskiej** wraz z gminami Golczewo, Przybiernów, Stepnica (charakteryzujące się wysokim udziałem lasów i niską jakością gleb rolniczych; połączenie z Zalewem; oddziaływanie wzajemne na obszar ścisłego powiązania wokół Szczecina, przede wszystkim funkcja terenów wolnych)
- **Pas wybrzeża Bałtyku** z miastem Świnoujście, gminami bądź miastami Kamień-Pomorski, Międzyzdroje, Kołobrzeg, Wolin, Trzebiatów, Dziwnów, Rewal, Darłowo charakteryzuje się koncentracją infrastruktury turystycznej województwa na tym obszarze
- **Zaplecze lądowe pasa wybrzeża** z miastami bądź gminami Nowogard, Gryfice, Świdwin, Białogard do Sławna charakteryzuje się (perspektywicznie) realizowaniem funkcji usługowej dla pasa wybrzeża
- Tereny o wysokiej jakości gleb i **głównie rolniczym znaczeniu** w trójkącie miast Pyrzyce, Lipiany, Trzcińsko Zdrój, Pyrzyce, Lipiany, Trzcińsko Zdrój
- Bogate w lasy **pojezierze** w trójkącie Szczecinek, Drawsko Pomorskie oraz Wałcz z główną perspektywą rozwoju turystyki zaplecza
- Pas przygraniczny od Świnoujścia do Dębna.

W perspektywie długofalowej należy na wiejskim obszarze rozwojowym stworzyć równoważne i samodzielne warunki życia przy zachowaniu typowych dla regionu cech charakterystycznych i typowych właściwości. Aktywizacja endogenicznych potencjałów własnych odgrywa przy tym najważniejszą rolę, tak aby miejscowej ludności móc długofalowo zaoferować wielostronną ofertę zatrudnienia. Tylko w ten sposób można przeciwdziałać utrzymującej się migracji z obszarów wiejskich wraz z jej konsekwencjami w postaci starzenia się społeczeństwa, opuszczania budynków i urzędzeń, zamykania placówek infrastrukturalnych znaczenia podstawowego itp. Przy rozwijaniu tych terenów należy brać pod uwagę obiektywnie odbywające się tam procesy rozwojowe. W ostatnich dziesięcioleciach zmieniły się wymagania społeczeństwa stawiane otoczeniu w pracy i miejscu zamieszkania, zmienił się sposób spędzania wolnego czasu. Przy stabilizowaniu i rozwijaniu obszaru wiejskiego nie wolno tracić z pola widzenia dialektyki między silnymi centrami a rozwojem całościowym obszaru. Rozwój obszaru wiejskiego kosztem miejscowości o charakterze centralnym wywoła być może krótkookresowo godne pokazania efekty nie stanowi jednak długofalowego punktu wyjścia dla przyszłościowego rozwoju. Miejscowości centralne mają ważną rolę do odegrania. Bez

zaniedbywania całego obszaru należy **w tych** miejscach stworzyć w sposób skoncentrowany warunki infrastrukturalne celem możliwości zaoferowania ludności odpowiedniej oferty życia gospodarczego, społecznego i kulturalnego. Obszar ten jest bądź zostanie podłączony do sieci wewnątrzregionalnych połączeń komunikacyjnych z miejscowościami centralnymi. Dla rozwoju obszarów wiejskich konieczne jest szczególnie wywarzenie i ustalenie wymogów stawianych przestrzeni przez jej użytkowników intensywnie zajmujących przestrzeń (gospodarka rolna, leśna, pozyskiwanie surowców, obrona kraju, gospodarka wodna, turystyka).

W rozwoju obszaru wiejskiego w niektórych częściach Euroregionu ważną rolę odgrywają wieloprzestrzenne obszary chronione. Tu dane są specyficzne warunki rozwojowe ze względu na nakazy i cele ochrony w tych obszarach chronionych zgodnie z ich statusem ochronnym (park przyrodniczy, rezerwat biosfery, park narodowy). Należy aktywować te potencjały rozwojowe jako dodatkowe szanse regionu.

W całościowym systemie tego procesu rozwojowego dostępność transportowa wiejskich obszarów rozwojowych odgrywa z powyższych przyczyn rolę szczególną. Musi istnieć gwarancja dostępności szczególnie oferty miejsc pracy, wykorzystania zasobów naturalnych, dostępności placówek zaopatrzenia i oferty turystycznej

Obszary porządkowe (w Brandenburgii określane również jako obszary o stopniu porządkowym GmO) obejmują te obszary, które wytyczone są wokół miejscowości centralnych wyższego stopnia celem koordynowania całościowego rozwoju w systemie miasto – otoczenie. Charakterystycznymi dla gmin otoczenia miast na obszarach porządkowych są trwałe tendencje wzrostu gęstości zasiedlenia i rozwoju działalności gospodarczej. Gminy na obszarze porządkowych wykazują wykraczający znacznie poza potrzeby własne rozwój osadnictwa bądź szczególnie ściśle powiązania z miastem o charakterze centralnym bądź obszarem jego ścisłych powiązań. Do miast centralnych istnieje **intensywny ruch do miejsc pracy**, co prowadzi w konsekwencji do problemów związanych z obciążeniem ruchem komunikacyjnym. Tu istnieją szczególnie pilne wymogi dotyczące ustawnego rozwoju osadnictwa na poziomie planów zabudowy. Odnosi się to zarówno do głównego obszaru miasta centralnego jak i do gmin z jego otoczenia. Rozwój terenów mieszkalnych i pod działalność gospodarczą musi w sumie prowadzić do przyszłościowej struktury przestrzennej. Należy unikać rozrastania się obszarów osadniczych w formie pierścienia wokół miasta głównego. Celem koordynowania tego rozwoju należy dalej rozwijać stosunki miasto – otoczenie, wraz z formami ich instytucjonalizacji i udziałem żyjących tam mieszkańców w rozwoju.

W określonych przypadkach należy na rzecz zagwarantowania porządku w tym systemie stosunków między miastem centralnym a otoczeniem odwołać się do działań ustawodawczych, jeżeli na poziomie gmin nie można osiągnąć porozumienia

W Euroregionie wyróżnia się wymienione w Tabeli 3 obszary porządkowe. Szczególne znaczenie pośród obszarów porządkowych mają obszary **ścisłego powiązania z metropolią berlińską i dużym centrum nadrzędnym o znaczeniu ponadregionalnym Szczecin**.

Tabela 3: Obszary porządkowe w Euroregionie POMERANIA

Obszar porządkowy	Uwagi
Stralsund	<ul style="list-style-type: none"> • Głównie rozwój osadnictwa na zasadniczych terenach osadnictwa wzdłuż osi, na których można zorganizować efektywną komunikację publiczną • Zachowanie terenów między osiami i ich wyposażenia w elementy krajobrazu kulturowego celem zapewnienia funkcje ekologicznych • W szczególności zabezpieczenie terenów wolnych na wybrzeżu, terenów leśnych i ochronionych części miejscowości celem zapewnienia możliwości rekreacji
Greifswald	<ul style="list-style-type: none"> • Główne tereny osadnicze położone są zasadniczo na osiach śródmiejskich • Zabezpieczenie terenów pod funkcje ekologiczne i zapewnienie rekreacji
Prenzlau Schwedt Eberswalde	<ul style="list-style-type: none"> • Obszary porządkowe wokół typowych centrów średnich z intensywnym ruchem do pracy i z pracy z peryferyjnych obszarów osadnictwa do miasta głównego przy jednoczesnym przenoszeniu oferty usługowej z miasta głównego na peryferie
Szczecin	<ul style="list-style-type: none"> • Najważniejsza jednostka funkcjonalno-przestrzenna województwa zachodniopomorskiego, koncentracja w dziedzinie gospodarki, kultury, polityki i funkcji zaopatrzeniowych oraz znaczenie ponadregionalne
Koszalin	<ul style="list-style-type: none"> • Tradycyjny obszar powiązań wokół centrum nadrzędnego jako była stolica województwa z powiązaniem gospodarczymi i ruchem z pracy i do pracy z otoczenia
Malmö/Lund	<ul style="list-style-type: none"> • Wymóg zachowania zasad gospodarki przestrzennej przede wszystkim w kontekście otwarcia przeprawy Öresund i związanymi z tym procesami

Obszar powiązań z centrum nadrzędnym o znaczeniu ponadregionalnym Szczecin obejmuje miasta Stargard Szczeciński, Goleniów, Gryfino i Police oraz gminy Nowe Warpno, Dobra Szczecińska, Kobylanka, Kołbaskowo, Stare Czarnowo. Ten obszar powiązań stanowi jako obszar funkcyjny najważniejszą jednostkę decydującą o dynamice rozwoju województwa zachodniopomorskiego. Na powierzchni około 2.800 km² (około 12% powierzchni województwa) mieszka tu około 640.000 mieszkańców (37% ludności województwa). Tu pracuje ponad połowa osób zatrudnionych w całym województwie w przemyśle; bezrobocie wynosi na tym obszarze powiązań około 5% i jest tym samym jednym z najniższych w Euroregionie.

Zasady rozwoju urbanistycznego miasta głównego zostały zapisane w roku 1994 w „Lokalnym ogólnym planie zagospodarowania przestrzennego dla

miasta Szczecina¹³. Przedstawia on wytyczne rozwoju miasta w granicach administracyjnych i stosunki z otoczeniem.

Obszar powiązań z centrum o znaczeniu regionalnym **Koszalin** obejmuje gminy otoczenia *Sianów*, *Manowo*, *Świeszyno*, *Będzino* i *Mielno*. Na powierzchni około 1000km² żyje tu około 150.000 mieszkańców.

W **obszarze ścisłych powiązań Brandenburgia/Berlin** wokół metropolii Berlin obowiązują ustalenia Wspólnego Planu Rozwoju Kraju Związkowego¹⁴. Zapisano tu odpowiednio do szczególnych warunków na obszarze przygranicznym słabej strukturalnie Brandenburgii i metropolii Berlina cele rozwoju obszarów osadnictwa, terenów wolnych i komunikacji, które mają przyczynić się do porządku na tym obszarze. Obszar ten wyróżnia się szczególnie dobrym położeniem zarówno jako lokalizacja przedsiębiorstw (bliskość rynku Berlina i jego klientów prywatnych i publicznych, ponadregionalne połączenie obwodnicą autostrady BAB 10) jak i jako miejsce zamieszkania (potencjał krajobrazowy wysokiej wartości). Celem zapewnienia funkcji terenów wolnych dla rekreacji w pobliżu miejsca zamieszkania ustanowiono na obszarze ścisłych powiązań z Berlinem tzw. **Parki regionalne**. W terenie Euroregionu znajdują się park regionalny „Park Przyrody Barnim” oraz częściowo park regionalny „Barnimska Feldmark”. Te parki mają realizować na rzecz ludności aglomeracji szczególne funkcję wypoczynku blisko miejsca zamieszkania ale tak, aby nie niszczyć obszaru przyrodniczego poprzez zjawisko nadmiernego wykorzystania.

3.1.2.2 Osie rozwojowe

Wymiana towarów i usług odbywa się w Euroregionie POMERANIA wzdłuż osi, które mają znacznie ponadregionalne i / lub regionalne. Miejscowości centralne przyłączone do tych osi, odbierają z wymiany wzdłuż tych osi odpowiednie impulsy rozwojowe. W odbieraniu tych impulsów mogą też mieć swój udział gminy otoczenia na obszarze porządkowych na zasadzie synergii.

Na terenie Euroregionu istnieje ustrukturyzowany układ osi zarówno na kierunku wschód – zachód jak i północ – południe. Osie te są przyłączone do osi ponadregionalnych a częściowo do osi o wymiarze europejskim. Jako **osie ponadregionalne** można wyróżnić (Rysunek 4):

¹³ Szczecin – Lokalny ogólny plan zagospodarowania przestrzennego. Urząd Miasta Szczecin, 1997, wydanie II (niemiecka wersja językowa).

¹⁴ LEP eV Gemeinsamer Landesentwicklungsplan für den engeren Verflechtungsraum Brandenburg/Berlin. MUNR Brandenburg/SenStadtUm Berlin, 1995

Rysunek 4: Osie ponadregionalne na obszarze Euroregionu POMERANIA

- Osie wschód - zachód:
 - ⇒ Oś Lubeka – Roztok – Stralsund – Sassnitz/Mukran – droga wodna Bałtyku
 - ⇒ Oś Lubeka – Roztok – Pasewalk – Szczecin (i dalej jak niżej)
 - ⇒ Oś Lubeka – Schwerin – Pasewalk – Szczecin – Koszalin – Gdańsk bądź – Szczecin - Stargard Szczeciński – Bydgoszcz - Warszawa
- Osie północ- południe:
 - ⇒ Oś droga morska Skandynawia / Bałtyk (Pribałtyka) – Sassnitz/Mukran – Stralsund – Greifswald – Anklam Pasewalk-Berlin
 - ⇒ Oś droga morska Skandynawia / Bałtyk (Pribałtyka) – Sassnitz/Mukran - Stralsund – Greifswald/Grimmen – Demmin – Neubrandenburg/Neustrelitz – Berlin
 - ⇒ Oś droga morska Skandynawia / Bałtyk (Pribałtyka) – Świnoujście – Szczecin - Berlin
 - ⇒ Oś droga morska Skandynawia / Bałtyk (Pribałtyka) – Świnoujście - Szczecin – Gorzów – Zielona Góra – Jelenia Góra- [Czechy – Adriatyk]
 - ⇒ Koszalin - Szczecinek - Piła - Poznań - Leszno - Wrocław

Poza tym przez obszar Euroregionu POMERANIA przebiegają dalsze znaczące europejskie osie transportowe, z którymi ww osie są powiązane. Dotyczy to osi wybrzeża między Szlezwikiem Holsztynem i wschodnimi państwami nadbałtyckimi oraz osi wschód – zachód Berlin – Warszawa.

Te osie ponadregionalne mają szczególne znaczenie dla sytuacji konkurencyjności całego Euroregionu w stosunku do Europy. Wzdłuż tych osi należy zagwarantować bezbarierową infrastrukturę transportową, która powstanie albo od nowa albo w toku rozbudowy już istniejącej infrastruktury (np. autostrada dla wybrzeża BAB 20; A3 ze Szczecina do granicy z Czechami; przeprawa Öresund Kopenhaga – Malmö). Na przebiegu osi należy dążyć do łączenia infrastruktury pasmowej, szczególnie transportu kołowego i kolejowego. Wewnątrz osi można tak poprzez multimodalne obłożenie dróg kołowych / kolejowych wzdłuż osi doprowadzić do skutecznego odciążenia dróg kołowych poprzez przeniesienie przewozów na koleje.

Z uwagi na specyfikę regionu porty morskie tworzą w regionie multimodalne węzły transportowe wzdłuż ponadregionalnych tras i odgrywają tym samym znaczącą rolę (Sassnitz/Mukran, Świnoujście/Szczecin, Malmö, Ystad, Trelleborg). **Impulsy rozwojowe wychodzą przede wszystkim z tych właśnie węzłów.**

Osie regionalne uzupełniają ponadregionalny system osi i wiążą głębiej obszar z osiami ponadregionalnymi. Ma to stanowić skuteczny przyczynek do stabilizacji wiejskiego obszaru rozwojowego. Poza tą funkcją wiążącą z osiami ponadregionalnymi i wspomagania wymiany towarów i usług w Europie osie regionalne odgrywają ważną rolę w uzbrojeniu obszaru i gwarantują wymianę wewnątrzregionalną. System osi regionalnych łączy poza tym przede

wszystkim miejscowości centralne średniego szczebla w regionie i gwarantuje dostępność głębi przestrzeni. Dostępność miejsc pracy, oferty handlowej, instytucji oświatowych, społecznych i kulturalnych jest ważnym indykatorem dla tworzenia równoważnych warunków życia w regionie oraz indykatorem redukcji istniejących różnic między regionami cząstkowymi i w relacjach miasto – wieś.

Ze względu na duże znaczenie potencjału turystycznego w Euroregionie duże znaczenie ma zabezpieczenie dostępności atrakcji turystycznych regionu poprzez wyważony system osi regionalnych i pozaregionalnych. Do wiązania infrastruktury pasmowej odnoszą się te same uwagi co i do tras ponadregionalnych.

Wyważony system regionalnych i ponadregionalnych osi jest tym samym najważniejszym instrumentem rozwoju przestrzeni. Odpowiednio dostosowane jest do tego planowanie działań w tej mierze (patrz rozdział).

3.1.3 Ludność

W większej swej części Euroregion zalicza się do obszarów Europy o typowej strukturze wiejskiej o stosunkowo niskiej gęstości zaludnienia (patrz Załącznik 1, Załącznik 4). Z drugiej strony istnieją też miejskie centra nadrzędne ze swymi typowymi przejawami aglomeracji. Na południu Euroregionu znajduje się obszar ścisłych powiązań z Berlinem, który cechuje swoisty rozwój demograficzny. W sumie rozwój demograficzny w Euroregionie przebiega w ostatnich latach w zróżnicowany sposób. Należy przy tym traktować odrębnie rozwój w dużych i większych miastach (centra nadrzędne, centra średnie) i miejscowościach wiejskich.

Na regionalnym pograniczu, obszarze byłego województwa szczecińskiego, funkcjonuje stosunkowo stabilna struktura demograficzna ludności. Udział ludności w wieku produkcyjnym, w tym z kolei poniżej 40 roku życia, jest stosunkowo wysoki. W przeciwieństwie do niemieckiej części od początku lat 90-tych nie notowano tu dramatycznego spadku urodzeń; szczególnie na terenach wiejskich liczba urodzeń jest dziś jeszcze relatywnie wysoka i zapewnia naturalny lekki przyrost ludności. Udział młodych mieszkańców w ich ogóle jest wysoki.

Aktualny stan ludności w Euroregionie pokazuje Załącznik 1 a raz jeszcze streszcza Tabela 4.

Tabela 4: Ludność w Euroregionie POMERANIA

Część Euroregionu	Powierzchnia w km ²	Ludność (1997)	Gęstość zaludnienia mieszkańców w/km ²
Związek Komunalny Skania	11.421	1.116.553	97,8
KZC Pomerania i miasto Szczecin	15.921	1.422.123	89,3
Region Pomorza Przedniego i Uckermark-Barnim	11.317	839.128	74,1
Euroregion POMERANIA łącznie	38.659	3.377.804	87,4

Tym samym widocznym jest, że Euroregion POMERANIA reprezentuje interesy liczby ludności, która od kątem swoich rozmiarów w klasyfikacji regionów UE odpowiada NUTS II, tzn. w Niemczech jest porównywalna do kraju związkowego (poziom poniżej państw narodowych, dla porównania Brandenburgia około 2,55 miliona mieszkańców, Meklemburgia – Pomorze Przednie około 1,82 miliona mieszkańców). W najbliższych latach i miesiącach liczba ludności Euroregionu Pomerania wzrośnie jeszcze z uwagi na przystąpienie kolejnych polskich gmin i miast do KZC GPZ „Pomerania”.

W odniesieniu do rozwoju demograficznego w niemieckich powiatach Euroregionu nadal utrzymuje się tendencja spadkowa (zawsze w odniesieniu do powiatu). Wyjątek stanowi powiat Barnim, który wykazuje silny przyrost z uwagi na migrację ludności do tego obszaru stanowiący obszar ścisłych powiązań z Berlinem (patrz tabela 4)

W Skanii w ciągu ostatnich 15 lat odnotowywano stały lekki przyrost ludności; od 1985r, liczba ludności wzrosła o około 9%. Do 2010 roku spodziewany jest dalszy przyrost o około niecałe 10% (patrz Tabela 5).

Tabela 5: Rozwój demograficznym w porównaniu z rokiem 1990

powiaty ziemskie i grodzkie	ludność 1990	ludność 1997	rozwój 1990- 1997
			1990 =100
miasto hanzeatyckie Greifswald	66 252	57 740	87,2
miasto hanzeatyckie t Stralsund	72 789	63 031	86,6
Nordvorpommern	121 531	119 763	98,5
Ostvorpommern	120 952	115 666	95,6
Rügen	85 275	77 595	91,0
Uecker-Randow	96 043	87 981	91,6
Barnim	150 687	159 689	106,0
Uckermark	170 409	157 663	92,5
Skania	1 068 587	1 116 553	104,5
województwo szczecińskie	975.858*	995 096	102,0

* 1991

Decydującym dla ciągu rozwojowego w Euroregionie jest rozwój demograficzny w oparciu o **strukturę wiekową** (patrz Załącznik 6). Przy rozpatrzeniu segmentów wiekowych ludności widocznym staje się dramatyczny spadek liczby urodzeń w niemieckiej części Euroregionu od początku lat 90-tych. Załamanie to przekracza nawet konsekwencje zjawiska „przełomy pigułki antykoncepcyjnej” i liczby ofiar śmiertelnych podczas wojny światowej. Będzie to miało konsekwencje dla całości rozwoju życia gospodarczego i publicznego, najpierw w dziedzinie opieki przedszkolnej i oświaty, następnie kształcenia zawodowego i zapewnienia następców w określonych zawodach, pracy zarobkowej w regionie i opieki nad seniorami.

Podczas gdy w niemieckich krajach związkowych w ostatnich latach znowu pojawiła się tendencja wzrostu liczby ludności, drzewo życia w województwie zachodniopomorskim nadal wskazuje tendencje dalszego spadku liczby urodzeń.

Wyraźnym przeciwieństwem takiego stanu rzeczy jest struktura wiekowa ludności Skanii, która nie wykazuje takich załamań.

Rozwój demograficzny przebiega w poszczególnych regionach cząstkowych i gminach częściowo całkiem inaczej niż wskazuje to trend główny. I tak dla wielu miejscowości centralnych wyższego rzędu (centra nadrzędne, centra średnie, centra z częściowymi funkcjami centrów średnich) charakterystyczna jest tendencja do spadku liczby ludności w miejscowości centralnej i wzrostu liczby ludności na obszarze ścisłych powiązań. Lecz też same miejscowości centralne z uwagi na ich preferencje lokalizacyjne cechują się też pozytywnym rozwojem demograficznym tak jak np. Bernau (centrum średnie) poprzez swoje położenie na obszarze ścisłych powiązań z Berlinem lub Templin przez swoje korzystne położenia na Pojezierzu Templińskim (patrz Załącznik 7).

Prognoza rozwoju demograficznego dla niemieckiej części Euroregionu do

2010r. bazuje na razie na ostrożnym założeniu naturalnego rozwoju demograficznego, polegającego na lekkim wzroście wskaźnika umieralności (z uwagi na strukturę wiekową), silniejszym przyroście liczby urodzeń niż przyroście umieralności lecz nadal utrzymywała się będzie przewaga umieralności.

Lecz w sposób znaczący rozwój demograficzny będzie pod wpływem salda procesów migracyjnych. Na to mają wpływ widoczne we wszystkich częściach Euroregionu procesy migracyjne młodych ludzi do miast. Ze względu na bliskość Berlina i utrzymującą się nadal tendencję migracyjną wschód – zachód dla niemieckiej części Euroregionu POMERANIA saldo rozwoju demograficznego jest z uwagi na rozwój demograficzny naturalny jak i migrację nadal negatywny. W części obszaru, jak np. na obszarze ścisłych powiązań z Berlinem, widać całkiem inny obraz. Długofalowa prognoza demograficzna wychodzi z założenia, że saldo migracji do 2010r. się wyrówna i będzie lekko pozytywne. Według powyższego rozwój demograficznym byłby zdeterminowany naturalnym rozwojem demograficznym.

Jasnym staje się, iż rozwój demograficzny będzie nacechowany:

- Dalszą tendencją bezwzględnego spadku liczby ludności w niemieckiej części Euroregionu podczas gdy w części polskiej nastąpi stabilizacja a w Skanii będzie stały lekki przyrost; w sumie liczba ludności w Euroregionie pozostanie mniej więcej stabilna; procesy migracyjne mają zasadniczy wpływ na taki rozwój
- Przyrost „starej” ludności, która jest w wieku poprodukcyjnym (> 60/65 lat); proces ten będzie na obszarach wiejskich przybierał znacznie wyraźniejsze formy niż w miejscowościach centralnych wyższego stopnia i na terenach porządkowych
- Spadek liczby ludzi młodych w wieku przedprodukcyjnym (< 18 lat), przy czym roczniki o normalnej liczbie urodzeń 1988/89 wyrosną z wieku szkolnego a roczniki po 1990 będą znacznie słabsze ilościowo; poza tym ilość dzieci będzie przyrastać powoli wraz z przyrostem liczby urodzeń; jest to wyraźne zjawisko zarówno w polskiej jak i niemieckiej części Euroregionu lecz nie w szwedzkiej
- Bezwzględnym spadkiem ludności w wieku produkcyjnym (18 ...< 60/65) w takim stopniu, w jakim do tego segmentu wiekowego będą dochodziły słabe urodzeniowo roczniki od 1990r. ; procentowo liczba ludności w wieku produkcyjnym ustabilizuje się na poziomie 70% całości ludności.
- Wyraźnymi różnicami strukturalnymi w procesach demograficznym w miejskich obszarach rozwojowych i na terenach wiejskich, które charakteryzują się tym, iż młoda ludność migruje do ośrodków miejskich z lepszą oferta rynku pracy, podczas gdy niemobilna ludność wiejska nadmiernie się starzeje.

Ten rozwój jest w całym spektrum życia społecznego związany z całym szeregiem konsekwencji, z którymi skonfrontowane zostaną administracja publiczna i gospodarka.

3.2 Przyroda i krajobraz

3.2.1 Charakterystyka obszarów przyrodniczych i sytuacja zagrożeń

Krajobraz w Euroregionie Pomerania jest krajobrazem powstałym przez **działania lodowca o dużej różnorodności i wyjątkowym charakterze**. Na rozpatrywanym obszarze znajdują się wytwory geomorfologiczne, które nadają krajobrazowi charakterystyczny wygląd i decydują o jego atrakcyjności. Na północy Pomorza Wstępnego i Zachodniego wybrzeże morskie Bałtyku decyduje o atrakcyjności w niemieckiej i polskiej części Euroregionu bogato ukształtowaną linią brzegową w płycznach zatok Fischland-Darß-Zingst poprzez wyspę Hiddensee, krajobraz płyczn zatok północnej Rugii, Zatokę Greifswaldzką, wyspą Uznam wraz z zatoką Achterwasser, wyspą Wolin, wybrzeżem Zalewu Małego i Szczecińskiego, deltę Swiny z jej wyspami, a od Swinoujścia do Darłowa wybrzeżem klifowym z piaszczystą, płaską plażą. Ten krajobraz wybrzeża, płytkich zatok morskich i zalewów stwarza z racji bogatych form wybitne warunki dla rozwoju rozmaitych możliwości turystyki wodnej. Jednocześnie posiada szczególne znaczenie ekologiczne zarówno dla rodzimych gatunków fauny i flory jak również dla przelatującego ptactwa. Tradycyjnie znajdują tu żerowiska i miejsca odpoczynku liczni przedstawiciele awifauny. Zatoka Greifswaldzka, obszar Parku Narodowego Vorpommersche Boddenlandschaft – Krajobraz Płyczn Zatok Pomorza Wstępnego, Zalew Szczeciński ze względu na znaczenie podczas wędrówek ptaków w regionie są europejskimi największymi obszarami chroniącymi awifaunę. Z powodu **wyjątkowych walorów przyrodniczych i znaczenia w zachowaniu równowagi ekologicznej**, a także wrażliwości na ingerencję powstałe tu biotopy i geotopy otoczono ochroną wielkopowierzchniową o różnych statusach ochronnych (rezerwat biosfery, parki narodowe, parki przyrody i parki krajobrazowe). Na obszarze na wschód od wyspy Wolin wybrzeże charakteryzuje się stromym klifem oraz brzegiem piaszczystych plaż (Międzyzdroje). Na wybrzeżu, po pasie nadbrzeżnym następuje krajobraz równinny do lekko pofałdowanego, **Nizina Północnowschodnia**, która przecięta jest kilkoma pradolinami rzecznyymi (Recknitz, Trebel, Piana, Wkra, Finow) i graniczy na południu z dolinami Warty i Noteci. **Pradoliny** odgrywają ważną rolę w poprzez obszary torfowisk niskich w systemie hydrologicznym i dla ochrony gatunkowej decydują o występowaniu. Gleby torfowisk niskich w nieckach rzek Piany, Trebli, Recknitz i w przełomie Wkry – Radow, dolinie Finow oraz dolnej części przełomu Odry zostały w ostatnich dziesięcioleciach użytkowania w wielu miejscach dość znacznie zdegradowane. Tu będzie zależało, czy degradacja gleb torfowych na tych obszarach zostanie stopniowo powstrzymana i nastąpi renaturyzacja dzięki odpowiedniemu uregulowaniu stosunków wodnych w porozumieniu z użytkownikami tych powierzchni. Powierzchnie Friedländer Große Wiese należy tu włączyć do działania jako rozległe zagłębione torfowisko niskie. Dzięki pasmowej strukturze łęgi rzeczne odgrywają wybitną rolę w tworzeniu systemu połączeń w sieci biotopów charakteryzujących krajobraz Euroregionu; **ten system połączeń sieci biotopów rzecznych w pradolinach wielkich rzek stanowi szkielet systemu tworzącego sieć biotopów w głębi lądu** i może zagwarantować realizację zobowiązań w Euroregionie wynikających z międzynarodowych porozumień w zakresie ochrony biotopów (np. konwencja RAMSAR, wytyczne Flora Fauna Habitat).

Na południe od Zalewu Szczecińskiego znajduje się wraz z **Puszczą Wkrzańską** rozległy względnie nienaruszony obszar charakterystyczny krajobrazowo i florystycznie na ubogich stanowiskach piaszczystych a także z glebami torfowisk niskich, na których jednak dostrzegana jest już wyraźna degradacja. Po stronie polskiej występują analogiczne powierzchnie prapuszczu w sąsiedztwie Szczecina, które posiadają specyficzne znaczenie dla wypoczynku i rekreacji (Puszcza Wkrzańska, Goleniowska, Bukowa, Piaskowa).

W południowej części Euroregionu (obszar jezior Marchii Wkrzańskiej, Pojezierze Drawskie i Myśliborskie, Wałcz) krajobraz charakteryzuje się intensywniejszą rzeźbą terenu i występowaniem wzniesień. Wielkie kompleksy leśne, obfitość jezior, rzek, strumieni i cieków wodnych tworzą idealny obszar dla rozwoju aktywnych, skanalizowanych i przyrodoznawczych form wypoczynku. Dzięki takim rzekom jak Recknitz, Trebel, Piana, Finow oraz kanałowi Finowkanal, Redze, Płoni, Parsęcie i Drawie istnieje na śródlądziu potencjał dla rozwoju specyficznej wszechstronnie rozumianej turystyki wodnej, który uzupełnia ofertę Bałtyku. Największą rzeką jest Odra, która dzieli się od Widuchowej na dwa koryta: Odrę Zachodnią i Wschodnią, która przed ujściem do Zalewu Szczecińskiego przepływa przez jezioro Dąbie.

Na południu Euroregionu znajduje się na Pradolinie Eberswaldzkiej kolejny krajobraz niecki rzecznej, który z kolei na południe od granicy Województwa Zachodniopomorskiego kontynuowany jest przez formacje Pradoliny Toruńsko – Eberswaldzkiej w kierunku wschodnich. Pradolina i krajobraz lasów Schorfheide są objęte ochroną jako **Rezerwat Biosfery Schorfheide – Chorin** na powierzchni ok. 1.300km². Rezerwat biosfery posiada połączenie zarówno na północnym zachodzie z Parkiem Przyrody „Uckermärkische Seenlandschaft – Jeziora Wkrzańskie” jak i na południu z Parkiem Przyrody Barnim, który sięga aglomeracji berlińskiej, a na zachodzie z Parkiem Narodowym Dolina Dolnej Odry, tak że na **południowym zachodzie Euroregionu istnieje względnie wysoka koncentracja dużych obszarów chronionych, tworzących obecnie połączony siecią system**. Z względu na wrażliwość obszarów przyrodniczych i silną presję z metropolii berlińskiej jest to dobra pozycja bazowa w zakresie rozporządzeń prawnych w kierunku rozwoju krajobrazu kulturowego. Jednocześnie na tym obszarze istnieje możliwość połączenia reprezentatywnych obiektów chronionej przyrody i krajobrazu w myśl idei europejskiej NATURA 2000 zarówno na północy, jak i na wschodzie. Po stronie polskiej nad Odrą powołane są dwa Parki Krajobrazowe: Doliny Dolnej Odry i Cedyński, tworzące kolejne elementy systemu obszarów chronionych.

Wybrzeża i wody śródlądowe są charakterystycznymi elementami krajobrazu Euroregionu. Powierzchnia wód jezior śródlądowych na południu Euroregionu jest nieprzeciętnie wysoka; jezioro Dąbie nieopodal Szczecina o pow. 56km² jest największym jeziorem regionu. Pojezierza Drawskie, Myśliborskie i Wałeckie są częścią Pojezierza Pomorskiego i wyróżniają się wybitnym bogactwem lasów i wód. Czystości wód w aspekcie rozwoju, ochronie i zabezpieczeniu dóbr naturalnych przypisane jest szczególne znaczenie. Wynikają z tego konsekwencje wobec szerszych kręgów użytkowników tych powierzchni, np.:

- dodatkowe wyposażenie gospodarki wodnej w siedliskach ludzkich we współczesne urządzenia techniczne i zapobieganie zrzutom

- zanieczyszczeń do gleb (zarówno użytkownicy prywatni, komunalni jak i przemysłowi);
- poprawa istniejących jeszcze starych urządzeń rolniczych w zakresie redukcji zanieczyszczenia środowiska (ścieki, substancje agrochemiczne);
 - stosowanie substancji agrochemicznych w sposób racjonalny i w takich sytuacjach, aby nie następowało wypłukiwanie ich do gleb;
 - minimalizowanie wyjmowania z krajobrazu powierzchni pod inwestycje budowlane i stopniowe otwieranie niewykorzystanych, zamkniętych powierzchni użytkowych, w szczególności obiektów niegdyś wykorzystywanych przez rolnictwo, siły zbrojne;
 - unikanie zabiegów odwadniających na stanowiskach torfowych;
 - zaniechanie wykorzystania obszarów okresowo zalewanych pod grunty orne (niedozwolone jest tu przekształcanie użytków zielonych w orne) i wprowadzenie renaturyzacji tych obszarów w celu przywrócenia ich funkcjonowania w sposób bliski stanowi naturalnemu;
 - wykluczenie spod zabudowy plaż, wydmy, wałów nadmorskich i lasów ochronnych nad morzem;
 - ochrona źródeł jako miejsca powstawania wszelkich wód śródlądowych przed zabudową i zanieczyszczeniem;
 - współzależność między zasobami wody i lesistością otrzymuje coraz większe znaczenie na wybitnie ubogich stanowiskach w związku z problemem zaopatrzenia w wodę pitną. Powiększenie powierzchni leśnych i przekształcenie lasów monokulturowych jest w tej sytuacji istotnym przedsięwzięciem ochrony wód.

Szczególnie krytycznie oceniono polską stronę Euroregionu stan części wód, w szczególności dlatego, gdyż w większości nie zrealizowano, lub realizowano w stopniu niezadowalającym wymienione powyżej zalecenia ochronne. Stan urządzeń komunalnych utylizujących ścieki odpowiada za krytyczny stan szeregu zbiorników wód stojących i płynących. Rzeką o najwyższej koncentracji zanieczyszczeń jest Dzierżęcinka pomiędzy miastem Koszalinem i jeziorem Jamno. Jako konsekwencje administracja wojewódzka przyznała priorytet specjalnie dla inwestycji w zakresie gospodarki ściekowej. Dzięki wybudowaniu nowych urządzeń, jak np. w Świnoujściu, Szczecinie, Trzebiatowie, Płotach, Połczynie Zdroju i Kołobrzegu sytuacja uległa poprawie lub spodziewana jest w przyszłości. (zob. rozdz. 2.5.).

Obszar ujścia Odry, Dolina Dolnej Odry odgrywa po obu stronach granicy wybitną rolę ważnego korytarza łączącego obszary chronione w głębi śródlądzia z otwartym morzem, tu szczególnie z Zalewem Szczecińskim (i dalej z płycznami Zatoki Greifswaldzkiej) jako znaczącego obszaru chronionego ze względu na trasy wędrówek awifauny. Obszar ujścia Odry jest jednym z ostatnich zachowanych czynnych estuariów wielkich rzek w Europie. Na ogólnej powierzchni rozpościerającej się od niemalże Hohensaaten na południu do ujścia Świny na północy występują rozległe obszary okresowo zalewane z lasami łągowymi, zasobami lasów bagiennych, torfowiskami niskimi, obszarami płyczn a na wyspach Uznam i Wolin występują również wyniesienia morenowe i ubogie tereny pustaci. Na tych obszarach otwarta jest szansa utworzenia systemu obszarów chronionych o europejskim znaczeniu, który integrowałby stanowiska wysp Wolina i Uznamu, Zalewu, Puszczy Wkrzańskiej i Goleniowskiej, Doliny Dolnej Odry aż do Przełomu Odry, a także otwierałby nowe możliwości trwałego rozwoju w

obszarach chronionych bezpośrednio na polsko-niemieckim pograniczu. Czy cały ten obszar powinien zostać objęty jednolitą kategorią ochronną, prawdopodobnie rezerwatu biosfery, należy zastanowić się i zbadać w odrębnych programach.

W zakresie **zmian klimatycznych i zanieczyszczenia powietrza** z racji przeważnie niewielkiej gęstości zaludnienia w regionie i niskiego nasycenia przemysłem wytwarzającym istotne zanieczyszczenia **nie stwierdzono negatywnych przejawów wielkopowierzchniowych zanieczyszczeń**. Jednak punktowo w miejscach koncentracji przemysłu i terenach siedlisk sytuacja przedstawia się również krytycznie. W tej kwestii krytyce podlegają na obszarze Euroregionu ośrodki przemysłowe jak np. kombinat chemiczny w Schwedt, elektrownie „Dolna Odra“, Pomorzany i Szczecin, zakłady chemiczne „Chemitex-Wiskord“ oraz kombinat chemiczny Police, aczkolwiek właśnie w kombinacie przemysłowym Schwedt w ostatnich latach stan techniczny urządzeń zapobiegających emisji został poprawiony i uzyskano znaczną redukcję emisji substancji szkodliwych.

Realizowaną klasyfikację miast i gmin w Polsce, która miała miejsce w roku 1995 na obszarze całego kraju, wykazała przykładowo, że miasta Police, Szczecin i Stargard Szczeciński znajdują się w kategorii zanieczyszczenia C III (C – przekroczone wartości dopuszczalne, jednak weryfikacja na podstawie danych nie możliwa; III – znaczne przekroczenie dopuszczalnych wartości występuje tylko w niektórych przypadkach) a gminy Chojna Świnoujście, Barlinek, Dębno, Borne Sulinowo sklasyfikowano w kategorii C IV (przekroczenie dopuszczalnych norm ma tylko lokalny charakter).

Z powodu koncentracji potencjału przemysłowego w mieście Szczecinie i jego bezpośrednim sąsiedztwie, zanieczyszczenia powietrza i wód występują we wzmożonym stopniu.

Utrzymanie wysokiej jakości powietrza i zachowanie makro- i mikroklimatu jest istotnym zadaniem w planowaniu przyszłych siedlisk, wyznaczaniu powierzchni użytkowych i przemysłowych, wytyczaniu przebiegu szlaków komunikacyjnych. Jest to ważne nie tylko dla warunków życia miejscowej ludności, lecz przede wszystkim dla utrzymania i wzmocnienia dobrej opinii, jaką cieszą się gminy nadmorskie zorientowane gospodarczo na turystykę, a także miejscowości położone w głębi lądu, w których znajdują się placówki ochrony zdrowia i sanatoria. Wzrastające znaczenie w tych siedliskach przypisuje się problemom związanym z ochroną przed hałasem, co wynika z coraz bardziej natężonego ruchu pojazdów.

W związku z krajobrazami wybrzeży i rzecznyymi ważną rolę odgrywa **lesistość** w Euroregionie. Lasy, a szczególnie mieszane wykorzystywane gospodarczo poprzez odnowienia naturalne są wybitnym elementem krajobrazu. Powierzchnie leśne Euroregionu przedstawiono dla poszczególnych powiatów ziemskich w Załącznik 8. Zadanie powiększenia powierzchni leśnych jest z tego względu ważnym zadaniem dla leśnictwa, z punktu widzenia ekologii jak również dla zachowania i podwyższenia atrakcyjności krajobrazu Euroregionu.

Krajobraz kulturowy Euroregionu cechują po części dominujące **typowe**

struktury krajobrazowe, które powstawały w ciągu historii kultury i rozwoju gospodarczego ostatnich wieków. Struktury te przedstawiają wysoką wartość w krajobrazie i są wytworem niepowtarzalnym. Część z nich objęta jest ochroną ustawową przyrody w poszczególnych krajach. Miejscami zasoby krajobrazowe wraz z elementami towarzyszącymi niezmiernie ucierpiały na skutek intensywnej gospodarki rolnej uprawianej w sposób wielkopowierzchniowy w ostatnich 40 latach. W Euroregionie bardziej opustoszałe powierzchnie znajdują się na całym Pomorzu Wstępnym i Marchii Wkrzańskiej – Barnimiu. Tu należy w ramach rozwoju obszarów wiejskim wdrożyć programy ochrony krajobrazów kulturowych aby ponownie ożywić elementy krajobrazowe, a tam gdzie występują jeszcze sporadycznie, ustabilizować je i połączyć w system. Należy przy tym rozróżniać krajobrazy otwarte, które historycznie taki charakter posiadały i związku z tym mają szczególne znaczenie dla awifauny, od tych krajobrazów, które skutkiem kompleksowej melioracji w latach 70 zostały zubożone.

Typowe dla krajobrazu są również zachowane **wizerunki miejscowości i ich granic**. Częściowo wraz z rozwojem osadnictwa, przemieszczeniem się obszarów użytkowych oraz zamieszkania na granice siedlisk, nastąpiła utrata wyjątkowego charakteru, szczególnie małych i średnich miejscowości. W zakresie planowania zabudowy (planów zagospodarowanie krajobrazu) występują inicjatywy celowego opracowania obrazu siedliska i jego granic, zmierzające do zachowania charakterystycznego wizerunku miejscowości i uwypuklające każdą z miejscowości.

3.2.2 Obszary przyrody prawnie chronione

Z racji charakterystycznego ukształtowania krajobrazu i cennego urządzenia biotopów w Euroregionie wyznaczono szereg **obszarów chronionych**, których status ochronno – prawny jest zatwierdzony lub ewnt. znajduje się na drodze legislacyjnej albo też jest zabezpieczony okresowo.

Obszar Euroregionu POMERANIA charakteryzuje, szczególnie w jego niemieckiej części, koncentracja **dużych obszarów chronionych** wyznaczonych w celu ochrony przyrody i krajobrazu. Omawiane duże obszary chronione obejmują pokaźną część powierzchni regionu i odgrywają istotną rolę w jego rozwoju. Sklasyfikowano je jako:

- Park Narodowy
- Rezerwat Biosfery
- Park Przyrody
- Park Krajobrazowy (Landschaftspark)

Kategorie ochronne dla dużych obszarów chronionych znajdują zapisy prawne w każdym z ustawodawstwa krajowego. Oprócz nich funkcjonują inne formy ochrony przyrody

- Rezerваты Przyrody
- Obszary Chronionego Krajobrazu
- Chronione Elementy Krajobrazu
- Pomniki Przyrody,

a w celu ochrony określonych części przyrody i krajobrazu wydano rozporządzenia prawne o ochronie:

- alej
- określonych biotopów (np. odcinków w stanie prawie naturalnym biegu strumieni, rzek, podmokłych łąk, małych zbiorników wodnych, źródeł, torfowisk, stanowisk kserotermicznych, wydm śródlądowych, opuszczonych sadów, lasów bagiennych, brzegów płycizn zatokowych, zalewowych, skalnych i urwistych, morskich utworów skalnych i szeregu innych)
- stref ochronnych wokół gniazd
- ochrony miejsc gniazdowania, rozrodu i przebywania
- zbiorników wodnych

Za pomocą takiego instrumentarium ochrona przyrody i krajobrazu dysponuje narzędziem umożliwiającym skuteczne działania prawne w zakresie rozwoju regionu.

W polskiej części wyznaczone są parki krajobrazowe:

- Drawski Park Krajobrazowy na pojezierzu między Połczynem Zdrój i Czaplinkiem
- Iński Park Krajobrazowy
- Kulturowo-Krajobrazowy Park Dolina Płoni i Barlinecko-Gorzowski Park Krajobrazowy na północ i południe od Barlinka
- Szczeciński Park Krajobrazowy na południu od Szczecina
- Park Krajobrazowy Doliny Dolnej Odry w biegu dolnej Odry na zachodzie od Gryfina
- Cedyński Park Krajobrazowy na południu i północy od Cedyni w niecce odrzańskiej.

Z kolei omówione zostaną tematycznie wyłącznie **duże obszary chronione**, tzn. parki narodowe, rezerваты przyrody i parki przyrody, jednak nie zamierza się wywołać tym wrażenia, że małe, po części punktowe obszary czy obiekty przyrody chronionej miałyby posiadać podrzędną rolę w regionie. Jednak z racji wysokiej ich ilości na poziomie Euroregionu nie powinny znajdować udokumentowania. Poza tym duża część z nich wchodzi w skład dużych obszarów chronionych jako ich integralna część. Jednak małe obiekty odgrywają ważną rolę w edukacji środowiskowej na poziomie lokalnym oraz dla turystyki zorientowanej ekologicznie.

Duże obszary chronione w Euroregionie przedstawiono na liście w Tabeli 6 (zob. też Załącznik 9).

Tabela 6: Duże obszary chronione w Euroregionie POMERANIA

Duży obszar chroniony	Powierzchnia in km ²
Park Narodowy	
Drawieński Park Narodowy	113
Woliński Park Narodowy	109
Dolina Dolnej Odry	105
Krajobraz Płycizn Zatokowych Pomorza Wstępnego	805
Jasmund	30
Stenshuvud, Dalby Söderskog	3,4
Rezerwat Biosfery	
Południowoschodnia Rugia	235
Schorfheide-Chorin	1.291
Park Krajobrazowy	
Drawski Park Krajobrazowy	414
Cedyński Park Krajobrazowy	308
Park Krajobrazowy Barlinecko-Gorzowski	240
Iński Park Krajobrazowy	178
Szczeciński Park Krajobrazowy	91
Park Krajobrazowy Doliny Dolnej Odry	60
Park Przyrody	
Uznam	542
Rugia	918
Jeziora Marchii Wkrzańskiej	759
Barnim	650
	z tego 360 w Euroregionie

W dyskusji na temat dużych obszarów chronionych zasadniczo odniesiono się do **kryteriów IUCN**, Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody, tzw. organizacji ponadpaństwowej (NGO). IUCN zabiega od około 25 lat ogólnoswiatową harmonizację w wyznaczaniu dużych obszarów chronionych. W tym aspekcie organizacja ta posiada prawo do odgrywania autorytetu uznanego na arenie międzynarodowej. Jako że międzynarodowe uznanie powołanego, dużego obszaru chronionego może być ważne dla współdziałania w aspekcie rozwoju regionalnego, to koncepcja powierzchni i stref dla danego obszaru od początku powinna być zgodna z zaleceniami IUCN. Zalecenia te opublikowane w 1994 roku postulują powoływanie obszarów chronionych w zależności od celów ich funkcjonowania, tzn. ustanowienia celu, jakiemu ma służyć wyznaczenie danego obszaru¹⁵.

¹⁵ Guidelines for Protected Area Management Categories. IUCN Commission on National Parks and Protected Areas and World Conservation Monitoring Centre. 1994

3.2.2.1 Parki Narodowe

Parki Narodowe odgrywają istotną rolę w rozwoju regionalnym w organizacji dużych obszarów chronionych. Parki te pełnią obok specyficznej funkcji ochronnej ważne funkcje marketingowe i wykorzystywane są jako reklama w celu pozyskania kwalifikowanych grup turystycznych.

Według Federalnej Ustawy o Ochronie Przyrody, §14, parki narodowe w Niemczech są „jednolicie podlegającymi ochronie prawnej obszarami chronionymi, które:

1. posiadają duże powierzchnie i są szczególnego rodzaju,
2. w przeważającej części powierzchni spełniają warunki rezerwatu przyrody,
3. znajdują się w stanie nie naruszonym przez człowieka lub zmiany dokonane przez człowieka są nieznaczne i
4. służą przede wszystkim zachowaniu możliwie bogatych zasobów gatunków flory i fauny ojczystej.

Kraje zapewniają, że parki narodowe uwzględniając występujące wyjątki wynikające z powierzchni obszaru i osadnictwa, będą chronione jak rezerwaty przyrody. O ile pozwala na to cel ochronny, parki narodowe powinny być dostępne dla ogółu“. W tych założeniach nie zawarte są przepisy odnośnie stratyfikacji czy ewent. udziału powierzchni w poszczególnych strefach. Wyraźnie natomiast zapisana jest otwartość parków narodowych dla społeczeństwa, o ile jest to zgodne z celem ochronnym.

Dla kategorii „park narodowy“ wymienione zalecenie IUCN podaje następujące warunki:

„Naturalny obszar państwa..., który wyznaczono aby

- (a) chronić ekologiczną całość jednego bądź kilku ekosystemów w interesie obecnego lub przyszłych pokoleń, aby
- (b) wykluczyć wykorzystanie lub roszczenia, które nie dają pogodzić się z celem powołania obszaru i aby
- (c) stworzyć bazę przeżycia umysłowo – duchowego jak również ofertę badawczą, edukacyjną i wypoczynku dla zwiedzających. Wszystko to musi być łągodne dla środowiska i kultury.“

W kontekście stworzenia trwałego efektu w rozwoju całego regionu **ustanowienie parku narodowego jest decyzją o znaczeniu nie tylko czysto chroniącym przyrodę, lecz jednocześnie strukturalno – polityczną o priorytetowym znaczeniu. Park narodowy powinien być tak urządzony, aby był siłą sprawczą zrównoważonego rozwoju regionu i mógł długo funkcjonować jako motor sprawczy tego rozwoju w regionie.**

W polskiej części Euroregionu POMERANIA wyznaczono następujące parki narodowe:

- **Drawieński Park Narodowy**

Drawieński Park Narodowy (II kategoria IUCN) powołano w 1990 roku i obecnie obejmuje on powierzchnię ok. 11.300 ha obszaru chronionego, z którego ok. 82% stanowią lasy i 10% powierzchnie wodne. Jako rezerwaty ściśle chronione są zaledwie 3,2% powierzchni (368 ha). Park narodowy obejmuje część kompleksu leśnego nad Drawą, który znajduje się w środku pojezierzy Myśliborskiego i Wałeckiego. W 1996 roku wyznaczono dodatkową strefę ochronną wokół parku o pow. ok. 35.600 ha. Park narodowy rozpoczyna się przy wypływie rzeki Drawy z jeziora Adamowo pod Drawnem i dalej znajduje się na terenie województwa gorzowskiego. Drugi obszar parku stanowi rzeka Płociczna. Dla ruchu turystycznego wyznaczono ogółem 88 km szlaków wodnych. Szlak wodny na dolnym biegu Drawy jest jednym z najlepiej wyznaczonych szlaków kajakowych w Polsce.

Park narodowy charakteryzuje się krajobrazem polodowcowym z ciekami rzecznyymi Drawy i Płocicznej oraz licznymi, połączonych ze sobą jezior rynnowych pochodzenia lodowcowego. 13 jezior w parku połączonych jest Płociczną; Drawa ze względu na dużą prędkość nurtu posiada charakter bardziej rzeki górskiej.

Florystyczną atrakcją parku narodowego są zasoby drzew, które występują na przemian w lasach mieszanych i sosnowych; można oglądać pojedyncze okazy 450-letnich dębów, 140-letnich sosen i 350-letnich buków. Ze świata fauny występuje tam ponad 40 gatunków ssaków, wśród nich bobry i wydry (symbol parku). Chociaż infrastruktura turystyczna w ostatnich latach została stopniowo polepszona, nadal nie jest jeszcze w pełni rozwinięta (w 1997 ok. 15.000 zwiedzających)

- **Woliński Park Narodowy**

Woliński Park Narodowy (II kategoria IUCN) powstał na wyspie Wolin w roku 1960. W 1996 powierzchnię parku podwojono i wynosi ona obecnie ok. 10.900 ha, z czego ok. 41% stanowią lasy, ok. 25% powierzchnie Bałtyku i 18% Zalewu Szczecińskiego. Ze względu na przyłączenie powierzchni wodnych Bałtyku i Zalewu Woliński Park Narodowy jest pierwszym morskim parkiem narodowym w Polsce. Jako rezerwat ściśle chronione jest zaledwie 165 ha (1,5%). Park sąsiaduje bezpośrednio ze znaną miejscowością wypoczynkową Międzyzdroje (centrum edukacyjne parku) i spełnia oprócz funkcji ochronnych i badawczych, aktywnie rolę edukacyjną przez kontakt z centrum ruchu turystycznego. W 1997 roku policzono ok. 600.000 zwiedzających. Oprócz muzeum przyrodniczego (1997 ok. 40.000 zwiedzających), centrum edukacyjnego i wystawy „żubr europejski“ opracowano 44 km dróg pieszych. Park narodowy wydaje własne czasopismo („Klify“). Szczególnie interesujący jest krajobraz uformowany przez zlodowacenia z lekkimi pofałdowaniami i aktywnymi torfowiskami w nieckach. Na wybrzeżu występują utwory wydmowe, zakończone stromym klifem w stronę morza, które stanowią atrakcję w parku. Wśród zalesionych wzniesień najwyższy jest Grzywacz 115 m p.p.m. i jest to najwyższe wzniesienie nad polskim wybrzeżem morskim. Na wschód od niego występuje szczególnie

imponująco rozwinięty brzeg stromych klifów, które są częścią 11,7 km długiego klifu wyspy Wolin. Część parku stanowi delta Świny, w której dają się obserwować procesy czasowego zalewu.

Park narodowy znajduje się na skrzyżowaniu korytarzy wędrówek awifauny wschód – zachód i północ – południe. Obserwowanych jest tu ponad 230 gatunków ptaków wodnych i lądowych.

Największym zagrożeniem dla parku są drogi komunikacyjne kołowe i kolejowe, które łączą port w Świnoujściu z krajem.

- Po **stronie szwedzkiej** wyznaczono w Skanii dwa parki narodowe o niewielkich powierzchniach, wspólnie zajmują one zaledwie 339 ha (Park Narodowy Stenshuvud nad brzegiem Bałtyku we wschodniej Skanii w gminie Simrishamn i Park Narodowy Dalby Söderskog na wschód od Lundu). Park Narodowy w Stenshuvud pomimo skromnej wielkości odnotowuje rocznie ok. 400.000 zwiedzających. W sumie w Skanii funkcjonuje 260 obszarów chronionych o różnych kategoriach o łącznej powierzchni 34.100 ha, co odpowiada ok. 3% ogółu powierzchni. Dodatkowo do bilansu wliczany jest morski rezerwat półwyspu Falsterbo na wybrzeżu południowo – zachodnim. Jest to jednocześnie największy pojedynczy rezerwat w Skanii.

- **Park Narodowy Dolina Dolnej Odry**^{16,17}

Park Narodowy o powierzchni 10.500 ha otwarto w 1995 roku (V kategoria IUCN). Całość obszaru rozlega się na długości około 60 km między Hohensaaten i Szczecinem. W Euroregionie odgrywa szczególnie ważną rolę, ze względu na transgraniczny charakter, który uzyskuje wspólnie z polskimi dwoma parkami krajobrazowymi po stronie polskiej (ok. 5.600 ha). Dwa obiekty podlegają własnym administracjom, które ściśle ze sobą współpracują. Istnieje koncepcja aby w najbliższych latach te chronione obszary zjednoczyć jako europejski park między – narodowy lub ewentualnie europejski park narodowy.

Park Narodowy Dolina Dolnej Odry posiada dla całej powierzchni status rezerwatu przyrody. Planowane jest powiększenie udziału powierzchni rezerwatów ścisłych (rezerwat przyrody, strefa ochronna I) do roku 2008 do 50% powierzchni parku. W strefie ochronne II (rezerwat przyrody) mają być uprawiane ekstensywna gospodarka łąkowa i wypas. Od roku 1998 park narodowy otacza strefa wspierająca (17.774 ha przeważnie status obszaru krajobrazu chronionego). Tu ma się rozwijać harmonijnie krajobraz kulturowy z łągodną dla środowiska turystyką i ekologicznie realizowane rolnictwo.

W roku 1996 na tym obszarze przebywało w związku z istnieniem parku narodowego około 70.000 zwiedzających; w 1998 r. strażnicy przyrody

¹⁶ <http://www.brandenburg.de/land/umwelt>

¹⁷ VÖSSING (1998): Der Internationalpark Unteres Odertal. Stapp Verlag, Berlin

oprowadzili ok. 10.000 gości.

W przypadku Doliny Dolnej Odry mamy do czynienia w zasadzie z 2 do 3 km szerokim łągiem nadodrzańskim, który w południowej niemieckiej części charakteryzuje się ekstensywnym wypasem, w części północnej i po stronie polskiej występują naturalne lasy łąkowe i znaczne obszary turzycowisk, trzcinowisk, i sitowisk. Na odpowiednich stanowiskach do obszaru chronionego należą zalesione wzgórza nad Odrą oraz rozległe murawy kserotermiczne.

Dolina Dolnej Odry, łąg nadodrzański składa się z trzech różnych odcinków:

- południową jedną trzecią obszaru stanowi tzw. polder suchy, tzn. że obszar ten wały chronią przed zalaniem przez cały rok.
- środkową część tworzą tzw. poldery mokre, które zalewane są według potrzeb z zasady zimą.
- w północnej, polskiej części w ciągu ostatnich dziesiątków lat na byłym polderze mokrym powstał bogata szata roślinna krajobrazu łągu rzecznoego z rozległymi łągowymi lasami miękkodrzewnymi na wyższych stanowiskach. łąg ten charakteryzuje się czasowym zalewaniem.

Obszar działa na rzecz Morza Bałtyckiego jako wielkopowierzchniowy, naturalny filtr oczyszczający wody uchodzącej Odry. Jednocześnie obszary te funkcjonują jako powierzchnie retencyjne w przypadku zagrożenia powodziowego a tym przyczyniają się do ochrony przeciwpowodziowej Szczecina.

Ze względu na występowanie dużej powierzchni obszaru podmokłego Dolina Dolnej Odry posiada przede wszystkim znaczenie dla awifauny. Jest to zarówno obszar występowania szeregu rzadkich lub zagrożonych wymarciem gatunków ptaków, jak również miejsce wypoczynku podczas wędrówek ptaków. Oprócz tego występują tu także rzadkie gatunki płazów i gadów, a także rzadkie gatunki flory na stanowiskach podmokłych i suchych.

Unia Europejska zatwierdziła dotychczas 6,3 mln ECU (12,6 mln. DM) na organizację administracji parku, tak że 50% rocznych kosztów bieżących opłacanych jest z jej budżetu.

W ostatnich latach gruntownie odremontowano i przebudowano były pałac w Criewen jako polsko – niemieckie centrum edukacji ekologicznej (środki finansowe w wysokości 5 mln. DM Niemieckiej Fundacji Federalnej Środowiska). Znajdzie tu też siedzibę administracja parku. Dzięki temu zaistnieją warunki w pałacu Criewen i w należących do niego obiektach dla działalności centralnej placówki służącej spotkaniom polsko – niemieckich o charakterze ekologicznym a także innym.

- **Park Narodowy "Jasmund"**

Park Narodowy Jasmund powołano w 1990 między miejscowościami Sassnitz i Lohme na wyspie Rugii, w zachodniej części półwyspu Jasmund (II Kategoria IUCN). Park obejmuje 3.000 ha.

Park Narodowy Jasmund służy ochronie i zachowaniu stromych brzegów kredowych na Rugii oraz krajobrazu polodowcowego moreny dennej z charakterystyczną geomorfologią i szatą roślinną, charakteryzującą się lasami bukowymi, niezadrzewionymi łąkami podmokłymi, biotopami źródeł, oczkami torfowisk, kserotermami na podłożu wapiennym i strumieniami. Na duńskiej wyspie Mřn funkcjonuje komplementarny park narodowy. Lasy naturalne winny w daleko zaawansowanym stopniu ulegać procesowi naturalnej odnowy. W parku wydzielono obecnie 4 kategorie ochronne.

Administracja parku narodowego znajduje się w Lancken-Granitz, przy kredowej skale Königstuhl znajduje się prowizoryczne centrum informacji.

• **Park Narodowy "Krajobraz Płyczn Zatokowych Pomorza Wstępnego"**

Park narodowy powstał w 1990 roku (V kategoria ochronna IUCN). Obejmuje 805km² z tego 118 km² powierzchni lądowych. Chroni fragmenty wybrzeży bałtyckich i płyczn zatokowych półwyspu Darß-Zingst, wyspy Werde, Bock i Hiddensee oraz zachodnią część wybrzeża wyspy Rugii. Park podzielono na dwie strefy ochronne. W strefie I dominuje krajobraz prawie naturalny, w którym ingerencja gospodarcza została w dużym stopniu ograniczona.

Park narodowy służy przede wszystkim zachowaniu typowego krajobrazu wybrzeży przymorskich płytkich zatok. W szczególności ważna jest niezakłócona dynamika procesów brzegotwórczych. Oprócz tego obszar odgrywa znaczenie dla ochrony kilku rzadkich gatunków awifauny i jest miejscem odpoczynku podczas wędrówek, szczególnie żurawi (największe stanowisko odpoczynku w Europie Środkowej), gęsi białoczelnej i zbożowej.

Centrum informacji parku narodowego znajduje się w Wieck; na wyspie Hiddensee zlokalizowano dom parku narodowego. Istnieją jeszcze centra informacyjne Sundische Wiese i Barhöft. Siedziba administracji jest w Born.

3.2.2.2 Rezerwaty biosfery

Rezerwaty biosfery to „krajobrazy występujące na dużych powierzchniach, charakteryzujące się bogatymi walorami przyrodniczymi i ważnymi przykładami działalności gospodarczej, łagodnej wobec krajobrazu i posiadające znaczenie ponadregionalne...” (Brandenburska Ustawa o Ochr.Przyr. §25). W ten sposób krajobraz kulturowy wraz ze szczególnym bogactwem przyrody odgrywa istotną rolę nośnika rozwoju. Strefa pierwsza rezerwatu biosfery swoimi przepisami zbliżona jest do rezerwatu ścisłego w parku narodowym, jednak tu jako powierzchnia spełnia poślednią rolę. Zasadniczą częścią jest tu tzw. strefa konserwacyjna, w której dominującą rolę ma zachowanie i rozwój określonych ekosystemów i ich powiązań. Największy udział w powierzchni ma z reguły strefa krajobrazu kulturowego,

służąca przedstawieniu modelowych warunków życia w przyszłości w terenach wiejskich, realizując jednocześnie cele ochronne.

- **Rezerwat Biosfery Schorfheide-Chorin**

⇒ 1990 ustanowiony

⇒ obejmuje powierzchnie powiatów ziemskich Barnim Marchii Wkrzańskiej łącznie ok. 1.300 km²

⇒ dominująca część obszaru tworzy kategorię ochronną III, tzw. strefę rozwoju krajobrazu kulturowego; posiad ona charakter obszaru chronionego krajobrazu zgodnie z § 22 Brnad.U.oOchr.Przyr. i zajmuje ok. 101.000 ha jako największa strefa rezerwatu.

Na obszarze rezerwatu biosfery znajdują się inne obszary przyrody chronionej zgodnie z § 21 Brnad.U.oOchr.Przyr. W obiektach tych obowiązują zakazy i nakazy obowiązujące w obszarach chronionych II kategorii ochronnej rozporządzenia o rezerwach biosfery (strefa konserwacyjna, ok. 24.000 ha); częściowo stanowią tu rezerwaty ściśle I kategorii ochronnej (strefa pierwsza, ok. 3.650 ha). Zadaniem rezerwatu biosfery jest harmonizacja interesu żyjącej na tym obszarze ludności z ideą zachowania naturalnego i kulturowego krajobrazu.

Rezerwat Biosfery Schorfheide-Chorin o pow. ok. 1.300 km² jest największym obszarem chronionym w Euroregionie. Znajduje się w północnowschodniej Brandenburgii w Marchii Wkrzańskiej i Barnimiu; obejmuje wspaniały krajobraz kulturowy z ponad 240 jeziorami, setkami torfowisk, rozległymi lasami, łąkami i polami uprawnymi. Na łuk moreny dennej na wysokości Schorfheide – Chorin występują dwa historycznie różne krajobrazy. Jest tu 75 gmin i 3 małe miasteczka (Oderberg, Joachimsthal, Greiffenberg) w rezerwacie żyje 35.000 mieszkańców.

Wielkie i bogate kompleksy leśne w pradolinach, obszary występowania sandrów, pasma moren czołowej i dennej ze skrytymi w dolinach jeziorami, wody płynące i niezliczone torfowiska tworzą idealne siedliska dla wielu gatunków. Różne struktury glebowe, kontynentalnie warunkowany klimat i wykorzystanie gospodarcze, które ograniczone było warunkami naturalnymi, stanowią podstawę różnorodnej szaty roślinnej rezerwatu biosfery. Dzięki temu istnieje podstawa aby mogła występować bogata gatunkowo fauna. Powierzchnie z największym bogactwem gatunkowym objęto rezerwatami przyrody

Rezerwat biosfery utrzymuje centrum informacji Blumberger Mühle pod Angermünde. Kolejne centra informacyjne znajdują się w Pehlitzwerder, Groß Schönebeck, Templin oraz w Angermünde a także poza rezerwatem w Bad Freienwalde. Siedziba administracji rezerwatu biosfery mieści się w Eberswalde i będzie przeniesiona do Angermünde.

- **Rezerwat Biosfery "Südost-Rügen" (Południowo-wschodnia Rugia)**

Rezerwat Biosfery Południowo-wschodniej Rugii jest uznany od 1991 przez UNESCO. Rozlega się na powierzchni 23.500 ha na wyspie Rugii, na

obszarze półwyspu Mönchgut, Granitz aż do Puttbus włącznie z wyspą Vilm i północną częścią Zatoki Greifswaldzkiej. Na małym obszarze występują typowe formy krajobrazu i brzegów przedpomorskiego wybrzeża. Obszar charakteryzują buczyny, pola orne, ubogie w roślinność łąki, łąki słonorośli, wydmy i obwałowania brzegowe, rozległe pasma plaż piaszczystych, trzcinowiska strefy brzegowe płytkich zatokowych oraz aktywnie zalewanie torfowiska. Jako szczególnie wartościową uznaje się wyspę Vilm ze względu na naturalną sukcesję lasu.

3.2.2.3 Parki przyrody

Parki Przyrody są „obszarami o dużych powierzchniach, rozwijające się jednolicie i poddane konserwacji, które

1. w przeważającej części są obszarami chronionego krajobrazu i rezerwatami przyrody,
2. służą szczególnie łagodnemu dla przyrody wypoczynkowi jako obszar prawie naturalnego krajobrazu lub historycznie powstały krajobraz kulturowy oraz
3. przewidziane są według celów i głównych założeń gospodarki przestrzennej i planowania krajowego jako miejsca wypoczynku i ruchu turystycznego (wg. § 26 Brand.Ust.oOchr.Przyr.).

Z tego powodu parki przyrody nie narzucają żadnych nakazów ani zakazów odnośnie wykorzystania obszaru, jednak istnieją dzięki postanowieniom ochronnym obowiązującym w nich zawartych rezerwach przyrody lub obszarach chronionego krajobrazu.

• Park Przyrody Barnim

Park Przyrody Barnim uroczyste otwarto w maju 1999 roku.

Park przyrody ma 74.871 ha powierzchni; z tego 4.000 ha (5,4%) w berlińskich dzielnicach Pankow, Reinickendorf i Weißensee. Część brandenburska licząca ok. 70.000 ha znajduje się w powiatach ziemskich Barnim (56,4%), Oberhavel (35,8%) i Märkisch Oderland (2,4%). Nowy park przyrody zawarty jest w trójkącie między miastami: Bernau, Eberswalde i Oranienburg. W obrębie parku żyje około 65.000 ludzi w 55 miejscowościach i wydzielonych gminach.

W kontekście obszarów przyrodniczych do Berlińsko – Brandenburskiego Parku Przyrody Barnim należą po części płyta Barnima, Barnim Zachodni, kompleksy leśne Górnego Barnima, niecka Zehdenick – Szpandawa oraz Pradolina Eberswaldzka.

W skład systemu ochronnego Parku Przyrody Barnim wchodzi 9 obszarów chronionego krajobrazu o pow. ok. 49.000 ha i 15 rezerwatów przyrody o pow. ok. 1.100 ha; następne obszary chronione znajdują się w stadium zatwierdzenia prawnego. Obszar siedlisk wyjęto z obszarów chronionych.

Dla parku przyrody opracowano plan ochrony, konserwacji i rozwoju w maju 1996¹⁸, który definiuje najważniejsze problemy związane z pożądanym

¹⁸ Naturparkprojekt Barnim - Rahmenkonzept für Schutz, Pflege und Entwicklung. LAGS 06.05.1996

wizerunkiem rozwoju Parku Przyrody Barnim.

- **Park Uckermärkische Seen¹⁶ - Jeziora Marchii Wkrzańskiej**

Park przyrody liczący 895 km² w powiatach ziemskich Uckermark i częściowo w Oberhavel (255 km²) powołano w roku 1997. Bezpośrednio graniczy on z Parkiem Przyrody Feldberger Seenlandschaft – Krajobraz Jezior Feldbergu, położonym w Meklemburgii – Pomorzu Wstępnym

Park charakteryzuje urozmaicony, pagórkowaty, lesisty krajobraz z około 30 jeziorami o powierzchni powyżej 1 ha. Dokładnie 60% parku przyrody stanowią obszary chronionego krajobrazu bądź rezerwaty przyrody. Dotychczas oprócz Obszaru Chronionego Krajobrazu Północnomarchijskich Jezior wyznaczono 15 kolejnych rezerwatów przyrody; kolejne obszary chronionego krajobrazu i rezerwaty znajdują się w fazie przygotowań prawnych.

Obecnie administracja parku przyrody posiada siedzibę w pobliżu Templina, w przyszłości ma się mieścić w Lychen, który jako uznana przez państwo miejscowość wypoczynkowa należy do 46 gmin w parku przyrody. Specyficzne znaczenie w rozwoju turystyki łagodnej dla przyrody i miejscowej ludności będzie miała, ze względu na bogactwo jezior, turystyka wodniacka. W tym celu oddano do użytku 150 km szlaków wodnych oraz urządzono miejsca odpoczynku nad wodą.

Park przyrody pracuje w zakresie projektów wspólnie z Fundacją Dzikiej Przyrody (WWF) i Fundacją Michaela Otto.

Obszar Parku Przyrody Jezior Marchii Wkrzańskiej objęto federalnym programem „Urządzenia i ratowania cennych elementów przyrody i krajobrazu o reprezentatywnym znaczeniu w skali państwa”. Do roku 2007 rząd federalny oraz kraj związkowy Niemiec chcą tu zainwestować 30 mln. marek na ochronę przyrody i konserwację krajobrazu.

Ponadto na Pomorzu Wstępnym przygotowuje się na drodze prawnej wyznaczenie kolejnych Parków Przyrody „Usedom – Uznam” i „Rügen – Rugia”. **Park Przyrody Usedom** obejmie całość wyspy Uznam włącznie z pasem łąd stałego nad zachodnim brzegiem Płany i części Małego Zalewu. Reprezentuje on swymi torfowiskami, stanowiskami ulądowionymi i stromymi brzegami typowy wycinek krajobrazów wybrzeża, płycizn zatokowych i zalewu. **Park Przyrody Rügen** obejmie fragmenty wyspy poza parkiem narodowym i rezerwatem biosfery. Do jego atrakcji należą: bogato urozmaicony krajobraz płycizn zatokowych, najdłuższy i najaktywniejszy klif niemieckiego wybrzeża Bałtyku oraz ciekawe pole krzemienne nieopodal Mukranu.

Wśród dużych obszarów chronionych, które całkowicie lub częściowo wymieniane są jako obszary ochrony awifauny, zgodnie z wytyczną ochrony ptaków Unii Europejskiej (79/409/EWG) i zostały wpisane na listę Special Protection Areas (SPA) znalazły się Park Narodowy Dolina Dolnej Odry, Rezerwat Biosfery Schorfheide-Chorin i Park Przyrody Jeziora Marchii Wkrzańskiej.

W przedstawionych obszarach chronionej przyrody Euroregion ma swój wkład w organizacji europejskiej sieci obiektów chronionych zgodnie z koncepcją Unii Europejskiej „Natura 2000“

Za pomocą „Natury 2000“ Unia Europejska chce chronić wszystkie zagrożone gatunki zwierzęce i roślinne oraz ich siedliska w ogólnoeuropejskim systemie połączeń. Cel ten zapisano w wytycznej Unii Europejskiej „Fauna – Flora – Habitat“ w roku 1992, obowiązuje ona z dniem 30. kwietnia 1998 w Federalnej Ustawie o Ochronie Przyrody dla Republiki Federalnej Niemiec.

Przyszłe obszary europejskie FFH są ważnym instrumentem w ochronie bogactwa gatunkowego w Europie. Dzięki wyznaczeniu obszarów FFH można będzie zapewnić, że siedliska naturalne i dziko występujące gatunki zwierzęce i roślinne będą zachowane lub odtworzone.

Wyznaczenie obszarów FFH jest warunkiem otrzymania kolejnych środków na ochronę środowiska i przyrody z Unii Europejskiej, z programu wspierającego LIFE. Dotychczas Brandenburgia otrzymała w latach 1991 do 1998 zgodę środki w wysokości 13,3 mln. DM. Brandenburgia i Meklemburgia – Pomorze Wstępnie uzyskały wśród krajów federalnych największe wsparcie finansowe.

Facit:

⇒ Krajobraz w Euroregionie POMERANIA jest **krajobrazem polodowcowym o dużym zróżnicowaniu i wyjątkowym charakterze**. Występują tu na dobrze widocznym obszarze rozmaite wytwory geomorfologiczne, które nadają krajobrazowi charakterystyczny wizerunek i stanowią o jego wartości:

- wybrzeże Bałtyku z zewnętrznym brzegiem jako urwistym lub płaską piaszczystą plażą i bogato ustrukturyzowanych wybrzeżach pływicznych zatokowych i wód zalewu;
- rozległe niecki w dolinach rzecznych, szczególnie Dolnej Odry jako jednego z ostatnich funkcjonujących estuariów w Europie
- krajobraz śródlądzia bogaty w lasy i wody

Wysoki stopień wartości krajobrazu w Euroregionie warunkuje charakterystyczna naturalność, wyjątkowość i różnorodność; **dla turystycznego rozwoju regionu posiada on wysoką wartość.**

⇒ Mając na względzie charakterystyczne struktury krajobrazu i atrakcyjnie urządzone biotopy w Euroregionie wyznaczono szereg dużych **obszarów chronionych**. Sklasyfikowano je jako:

- Parki narodowe
- Rezerваты biosfery
- Parki Przyrody
- Parki Krajobrazowe

⇒ **Duże obszary chronione** odgrywają specyficzną rolę w rozwoju regionów wiejskich i mogą wywołać **pozytywne efekty współdziałania**.

3.3 Struktura gospodarki i infrastruktura gospodarcza

Struktura gospodarki w Euroregionie POMERANIA ukształtowała się jako wynik długotrwałego procesu rozwoju, który poddawany był, szczególnie w ostatnich dziesięcioleciach, a w szczególności w ciągu ostatnich 10–ciu lat w niemieckiej i polskiej części regionu, znaczącej restrukturyzacji i przekształceniom. Proces ten przebiegał w bardzo zróżnicowany sposób w narodowych częściach Euroregionu, nie jest on jeszcze zakończony i w następnych latach wspierania 2000-2006 będzie również przebiegał dynamicznie. Struktura gospodarki została zdeterminowana przez wydarzenia polityczne w Europie w XX. wieku. Powstałe stosunki gospodarcze zdominowane zostały wyraźnie przez polityczne skutki drugiej Wojny Światowej, ukształtowanie granic po jej zakończeniu i jego skutki oraz powstanie i istnienie bloków politycznych do końca lat 80-tych. Proces uwarunkowań gospodarczych w latach 90 przyniósł całkowicie nową orientację w niemieckiej i polskiej części Euroregionu. Proces ten w Euroregionie POMERANIA w najbliższych latach będzie przebiegał pod kątem przygotowania i realizacji przystąpienia Polski jako pełnoprawnego członka do Unii Europejskiej. W związku z tym procesem i jako reakcja na wyzwania rynków międzynarodowych powstają dla przedsiębiorstw gospodarczych Niemiec, Polski i Szwecji różne i specyficzne warunki konkurencji, które związane są z przemianami społecznymi w latach dziewięćdziesiątych.

3.3.1 Struktura branżowa i struktura zatrudnienia

Na podstawie odmiennych procesów rozwojowych, ukształtowały się różne pozycje wyjściowe w krajach europejskich do pokonywania wyzwań rozwoju gospodarczego u progu nowego wieku. Tak jak poszczególne kraje UE wnoszą różny wkład do potencjału gospodarczego, również w ramach krajów różne regiony w różnym stopniu uczestniczą w tworzeniu wartości produkcji gospodarczej. Z porównania międzynarodowego kształtuje się obraz przedstawiony w tabeli 1. Produkt narodowy brutto na jednego mieszkańca dla Polski wynosi około 40% produktu przeciętnego 15 krajów UE (patrz Załącznik 10).

Tabela 7: Produkt narodowy brutto 15 krajów UE według cen rynkowych 1995

Produkt narodowy brutto na 1 mieszkańca		
	DEM/EW	%UE przeciętna
Belgia	43 570	112,3
Dania	44 330	114,3
Niemcy	42 340	109,2
w tym		
Meklemburgia-Pomorze Przednie	27 175	70,1
Brandenburgia	28 799	74,2
Finlandia	35 420	91,3
Francja	41 480	106,9
Grecja	25 000	64,4
Wielka Brytania i Irlandia	38 140	98,3
Irlandia	36 660	94,5
Włochy	40 640	104,8
Luxemburg	64 630	166,6
Holandia	40 100	103,4
Austria	43 530	112,2
Portugalia	25 890	66,7
Szwecja	38 240	98,6
Hiszpania	29 610	76,3
UE(15)	38 790	
USA	57 530	148,3
Japonia	45 390	117,0

Zródło: Statistisches Jahrbuch Mecklenburg-Vorpommern 1998, S. 440

Sytuacja w poszczególnych częściach Euroregionu przedstawiona jest w Tabeli 8. Nie były niestety dostępne dla terenów szwedzkich i polskich odrębne porównywalne dane regionalne.

Przy porównaniu niemieckich części Euroregionu zwraca uwagę szczególna pozycja powiatu Uckermark, która zdeterminowana jest przez miejsca pracy intensywnego tworzenia wartości rynkowej centrum przemysłu podstawowych surowców chemicznych, przemysłu przetwórczego i papierniczego w Schwedt.

Struktura zatrudnienia w poszczególnych gałęziach gospodarki w częściach Euroregionu przedstawia się następująco.

Pod względem struktury miejsc pracy istnieje wyraźna różnica, zarówno pomiędzy regionalnymi częściami Euroregionu, jak również w porównaniu do odpowiednich przeciętnych w Landzie.

Tabela 8: Wartość rynkowa produktów gotowych brutto i produktu krajowego brutto według cen rynkowych 1995 w niemieckich powiatach Euroregionu POMERANIA.

Powiat, miasta wydzielone z powiatów	Wartość rynkowa produktów gotowych brutto 1995	produktu krajowy brutto 1995*	produktu krajowy brutto /EW	w porównaniu do UE przeciętnie
	mIn DM	mIn DM	DM/EW	%
				EU(15)= 38.790 DM/EW
Greifswald	1.807	1.835	31.775	81,9
Stralsund	1.921	1.950	30.944	79,8
Nordvorpommern	2.300	2.335	19.499	50,3
Ostvorpommern	2.311	2.346	20.286	52,3
Rugia	1.682	1.708	22.009	56,7
Uecker-Randow	1.945	1.975	22.446	57,9
Barnim	3.607	3.662	22.934	59,1
Uckermark	7.877	7.998	50.727	130,8
Razem	23.450	23.809	28.374	73,1

Źródło: Statistisches Jahrbuch Mecklenburg-Vorpommern 1998, S. 393; Statistisches Jahrbuch Brandenburg 1998, S. 404

* dla przeliczenia wartości rynkowej produktów gotowych brutto na produkt krajowy brutto został zastosowany współczynnik 1,01533, który odpowiada przeciętnej dla Brandenburgii i Meklemburgii Pomorza Przedniego

Struktura potencjału gospodarczego wsparta jest w istotny sposób na historycznie wyrosłych ośrodkach produkcji przemysłowej, które jako tzw. **rdzenie przemysłowe** dopasowują się do zmian strukturalnych i jak do tej pory sprawdzają się na rynku. Rdzenie te odgrywają w strukturze potencjału gospodarczego Euroregionu znaczącą rolę. Szczególne znaczenie mają one dla przemysłu przetwórczego i pełnią istotną funkcję stabilizującą oraz oddziałują również na ośrodki ponadregionalne.

Istotne rdzenie dla rozwoju gospodarczego w Euroregionie, które jednocześnie stanowią kręgosłup rozwoju gospodarczego to:

- w Województwie Zachodniopomorskim **przedsiębiorstwa przemysłowe w rejonie Szczecina przede wszystkim z**

potencjałem w gospodarce morskiej (budowa statków w największej stoczni w Europie, gospodarka portowa i magazynowa we współdziałaniu ze Świnoujściem), **chemiczny przemysł przetwórczy i surowców podstawowych w Policach i Szczecinie** (nawozy sztuczne, farby i lakiery) oraz przemysł artykułów żywnościowych (Szczecin, Stargard, Świnoujście, Koszalin), przemysł drzewny (Goleniów) i produkcja papieru (Szczecin, Kliniska)

Oprócz tego istnieją małe struktury gospodarcze przetwarzające produkty wytworzone przez zakłady wiodące.

- na Pomorzu Przednim ośrodki **Stralsund ze stoczną i portem, Sassnitz z portem promowym i przemysłem produkcji artykułów żywnościowych i Greifswald jako ośrodek naukowy i elektrotechniczny.**

Oprócz tego istnieją inne gałęzie gospodarki morskiej przede wszystkim w ośrodkach z portami morskimi (np. Ueckermünde, Wolgast, Anklam), stocznia Peene w Wolgast oraz w rozproszonych ośrodkach przemysł spożywczy (młyny i piekarnie, przetwórstwo mięsa, mleka, ryb), elektrotechnika, przetwórstwo metali, zakłady usługowe

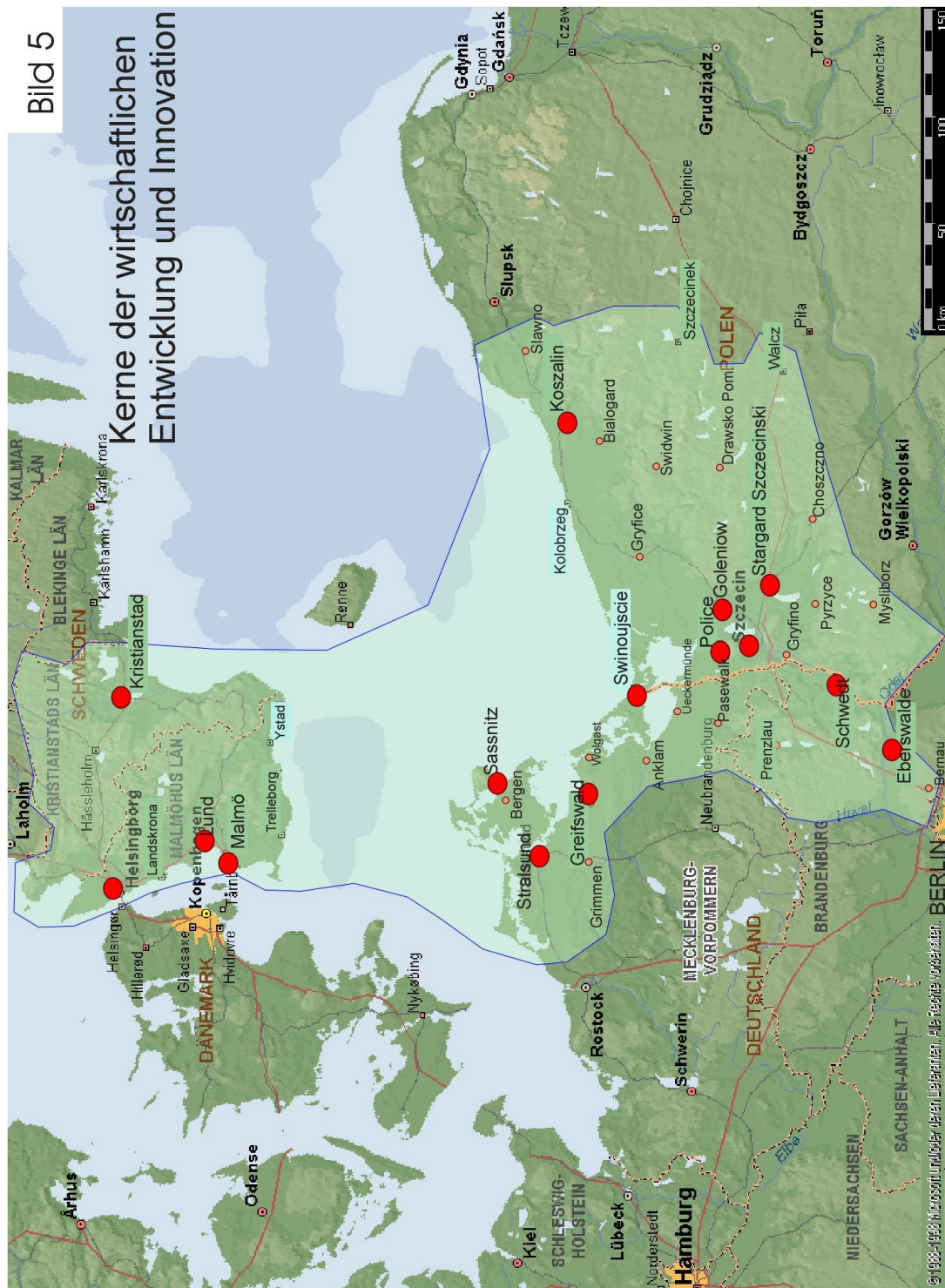
- w regionie Uckermark-Barnim ośrodek **Schwedt z potencjałem przemysłowym produkcji surowców podstawowych i przetwórczym oraz produkcji papieru oraz ośrodek Eberswalde z przetwórstwem metali i przemysłem spożywcym oraz jako ośrodek naukowy**

Oprócz tego duże znaczenie ma sektor usługowy i przemysł spożywczy.

- w Skanii **ośrodki Malmö, Lund, Helsingborg, Trelleborg, Ystad, Kristianstad** jako ośrodki gospodarki portowej i magazynowej, logistyki i transportu morskiego, oprócz tego przede wszystkim przedsiębiorstwa **techniki medycznej, przemysł farmaceutyczny, przemysł spożywczy, biotechnologia i telekomunikacja**

1

Rysunek 5: Ośrodki przemysłowe będące filarami rozwoju gospodarczego w Euroregionie

W **Województwie Zachodniopomorskim** historycznie dużą rolę odgrywa gospodarka morska (transport morski, gospodarka portowa i magazynowa, budowa i remonty statków,). W odróżnieniu do innych regionów nie doprowadziło to do utworzenia się monostrukturalnego systemu gospodarki. Charakterystyczna dla tego regionu jest duża różnorodność gospodarki. Sytuacja gospodarcza jest również bardziej stabilna, niż w innych częściach Polski, przyczynia się w istotny sposób do tego, iż nie nastąpił tak dramatyczny spadek zatrudnienia, jak np. miało to miejsce w niemieckiej części Euroregionu, przynajmniej w bezpośrednim rejonie Szczecina (patrz Załącznik 11). Takie dziedziny jak przemysł chemiczny, papierniczy, produkcji żywności i artykułów spożywczych, przemysł drzewny, budowy maszyn, metalowy i sektor energetyczny przyczyniają się w znacznym stopniu do zróżnicowania struktury gospodarczej i kreowania produkcji. Analizując obszar w granicach byłego województwa szczecińskiego struktura zatrudnienia wyglądała następująco (1997)¹⁹:

zatrudnieni w %

Przemysł	24,5%
Gospodarka budowlana	6,4%
Rolnictwo i leśnictwo	11,7%*
Transport	11,4%
Handel/rzemiosło	15,2%
Usługi finansowe	2,3%

* dodatkowo do 82.000 zatrudnionych jest jeszcze w rolnictwie około 70.000 rolników indywidualnych; łącznie przyjmowany jest dla Polski udział zatrudnionych w rolnictwie do ogólnej liczby zatrudnionych na ok. 26,7%²⁰, w województwie Zachodniopomorskim 24,1%

W dziedzinie przemysłu przetwórczego jako najważniejsze ukształtowały się (patrz również Załącznik 12):

- budowa statków (62% produkcji krajowej)
- produkcja żywności (np. 34% wyrobów produkcji krajowej produktów rybnych)
- przemysł chemiczny surowców podstawowych i przetwórczy (np. 54% produkcji krajowej kwasu siarkowego)
- obróbka drewna (21% krajowej produkcji tarcicy drzew iglastych)
- produkcja kabli (21% produkcji krajowej)

Strukturalnie po gwałtownym wzroście na początku lat 90-tych spadło zatrudnienie szczególnie w handlu i wykazuje dalej tendencje spadkowe; w tym segmencie znajduje się wprawdzie duża liczba przedsiębiorstw, z tego jednak przeważającą część stanowią przedsiębiorstwa małe i bardzo małe. Generalnie około 90% przedsiębiorstw to spółki jednoosobowe, które z powodu braku pokrycia kapitałowego przy wzrastającej konkurencji, często mają tylko krótkoterwały charakter i nie pozwalają na długoterminowy rozwój

¹⁹ Die polnische Wirtschaftsregion Szczecin. Deutsch-Polnische Wirtschaftsförderungsgesellschaft. Gorzów, 1997

²⁰ Agricultural Situation and Prospects in the Central and Eastern European Countries. Summary Report, DG VI Working Document, 1998

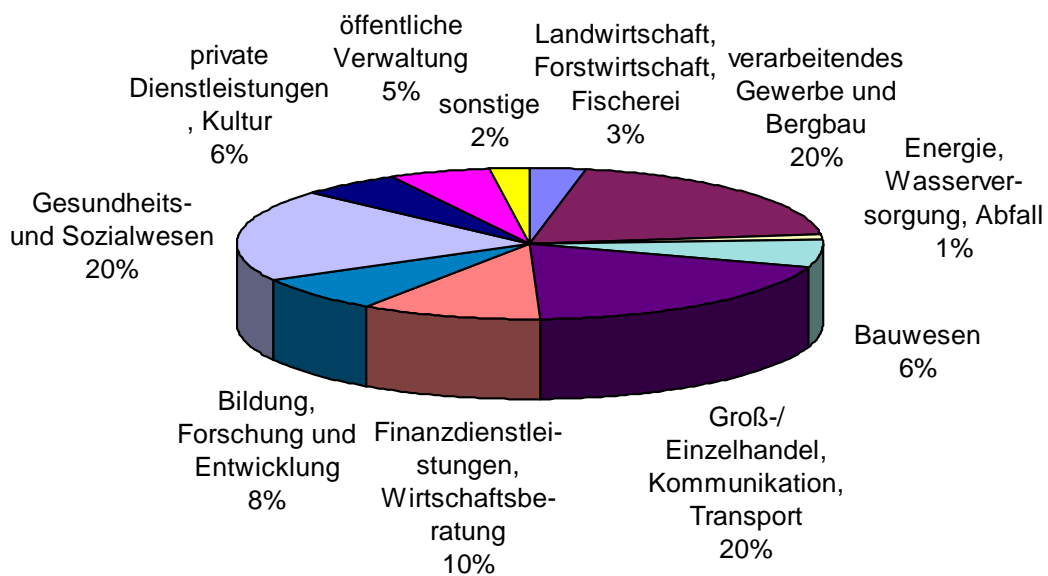
przedsiębiorstwa. W sektorze produkcyjnym przeciętna wysokość zatrudnienia wynosi ok. 100 zatrudnionych na przedsiębiorstwo. Przestrzennie wyraźna koncentracja działalności gospodarczej w rejonie Szczecina jest charakterystyczną cechą regionalnej struktury gospodarczej. W tym rejonie koncentruje się również działalność inwestycyjna, w tym również inwestorów zagranicznych.

W dużej części zakładów pod kierownictwem Województwa następuje proces prywatyzacji; proces ten nie jest jednak jeszcze zakończony. Region zaliczany jest w Polsce do tych regionów, w których kapitał zagraniczny zaangażowany jest ponad proporcjonalnie. Do tych przedsiębiorstw zaliczają się również szczególnie firmy z Niemiec (przemysł drobiarski, produkcja napojów, budowa statków, obsługa statków, meble, armatorzy, gospodarka komunalna) i ze Szwecji (przemysł drzewny, materiały budowlane, przemysł lekki).

Strukturę gospodarczą **Skanii** odzwierciedla zestawienie w Tabela 9.

Tabela 9: Struktura zatrudnienia w regionie Skanii

Gałąż gospodarki	Zatrudnionych	udział
		%
rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo	13.724	3,0
przemysł przetwórczy i górnictwo	91.608	20,1
energetyka, zaopatrzenie w wodę, gospodarka komunalna	4.510	1,0
budownictwo	26.343	5,8
handel, komunikacja, transport	89.195	19,6
usługi finansowe, doradztwo gospodarcze	44.642	9,8
oświata, badania naukowe i rozwój	34.974	7,7
służba zdrowia i służby socjalne	89.432	19,7
usługi prywatne, kultura	25.659	5,6
administracja publiczna	24.411	5,4
pozostałe	10.572	2,3
zatrudnieni, 16...64 lata	455.070	

Tradycyjnie silne gałęzie gospodarki, które również dzisiaj zaliczane są do filarów rozwoju gospodarczego Skanii, to handel i logistyka oraz rolnictwo, uzupełniane przez silny przemysł spożywczy. W Skanii występuje dzisiaj jedyna w swoim rodzaju w Europie koncentracja przedsiębiorstw, które zajmują się przetwarzaniem, pakowaniem, i dystrybucją żywności, włącznie z badaniami i rozwojem w tej dziedzinie. Dziedziny te zostały uzupełnione szczególnie w ostatnich 15 latach przez nowe nowatorskie gałęzie gospodarki w szczególności przez:

- przemysł farmaceutyczny (np. Astra Draco, Gambro)
- technikę i technologię medyczną
- biotechnologię
- technologię informatyczną (np. Ericsson Mobile Systems)

Dziedziny te zaliczają się do tych, które w istotny sposób określają nowatorską siłę regionu i w ostatnich latach przybrały dynamiczny rozwój. Na arenie międzynarodowej region Öresund określany jest dzisiaj dlatego w charakterystyce marketingowej jako „**Medicon Valley**“, przy czym zaliczany jest do tego kompletny łańcuch technologiczny biotechnologii, techniki medycznej, przemysłu farmaceutycznego, higieny socjalnej, zdrowia publicznego uzupełniane przez badania naukowe w dziedzinie biotechnologii i medycyny oraz współpracę ze szpitalami. W tej dziedzinie współpracują szkoły wyższe, przedsiębiorstwa prywatne i administracja publiczna.

Przedsiębiorstwa z tych nowatorskich dziedzin należą do wiodących na rynku europejskim (np. Ericsson). Ponadto rozwinęły się dziedziny specjalne, które uzyskały znaczenie ponadregionalne. Wymienić należałoby tutaj np. przemysł muzyczny w Malmö, który eksportuje swoje wyroby na cały świat.

Strukturalnie przemysł koncentruje się w zachodniej części Skanii. Największy udział w tworzeniu wartości rynkowej ma Malmö; w ostatnich latach największą dynamikę rozwoju obserwuje się jednak w Lund, Ystad i Ängelholm. Różnica zachód-wschód jest istotnym problemem rozwoju tej

części Regionu. Istnieje zagrożenie, iż nastąpi dysproporcja pomiędzy rozwojem dobrze prosperującej zachodniej części Skanii a rozwojem w jej wschodniej części co może wywołać niekorzystne następstwa (migracja młodej części ludności). Kristianstad i Hässleholm mogłyby przez rozwój specjalny przeciwdziałać temu procesowi. Hässleholm posiada dzięki małej i średniej strukturze gospodarki do tego dobre warunki (technologia informatyczna, rozwój oprogramowania, przetwórstwo drewna). Znajduje się tutaj także centrum wynalazczości Skanii.

W **niemieckiej części Euroregionu** w procesie restrukturyzacji ukształtowała się w ostatnich latach struktura gospodarki przedstawiona w Tabeli 11 i Tabeli 12. Struktura branż wykazuje znaczenie dziedzin produkcyjnych i sektora usługowego dla rozwoju regionu. W powiatach Pomorza Przedniego wartość produkcji brutto na jednego mieszkańca jest niższa niż przeciętna w Landzie Mecklenburgia-Pomorze Przednie, przy czym również tutaj miasta wydzielone z powiatów osiągają znacznie większą wartości produkcji (patrz Załącznik 13). Przy porównaniu wartości produkcji brutto na jednego zatrudnionego kształtuje się zróżnicowany obraz. Występuje tutaj przede wszystkim wyraźnie wysoka wartość produkcji w przeliczeniu na miejsce pracy w ośrodku przemysłu chemicznego Schwedt, powiatu Uckermark, przy czym jeszcze raz jest tu podkreślone znaczenie rdzeni przemysłowych w przemyśle przetwórczym.

Sytuacja pod względem **zatrudnienia** przedstawiona w Tabeli 10. Po stronie niemieckiej w części brandenburskiej widoczna jest wyraźna różnica w rozwoju północ-południe, która uwarunkowana jest bliskością rynku pracy jakim jest Berlin. Analizując dane dotyczące bezrobocia w ostatnich latach, należy stwierdzić, iż mimo znacznych starań i finansowych środków wsparcia pierwotnego i wtórnego rynku pracy w żadnym z powiatów po niemieckiej stronie Euroregionu nie został osiągnięty trwały efekt poprawy na pierwotnym rynku pracy; sytuacja na wtórnym rynku pracy jest w dalszym ciągu nadzwyczaj napięta i stała się w wielu częściach regionu trwałą częścią życia i socjalnych stosunków ludzi w wieku produkcyjnym. Bezrobocie strukturalne jest od wielu lat istotnym problemem rozwoju tego regionu, na podstawie tego region został zakwalifikowany przez Unię Europejską jako obszar działań celowych nr 1 i dalej tak samo będzie traktowany.

Tabela 10: Stopa bezrobocia w Euroregionie 1997

powiat, miasto wydzielone z powiatu	stopa bezrobocia	powiaty zachodnio- pomorskie	stopa bezrobocia
miasto Greifswald	19,7	Białogard	26,4
miasto Stralsund	20,3	Choszczno	22
Nordvorpommern	23,2	Drawsko Pom.	24,9
Ostvorpommern	22,4	Goleniów	16,5
Rugia	19,5	Gryfice	25,2
Uecker-Randow	24,5	Gryfino	11,6
Barnim	21,6	Kamień Pom.	17,9
Uckermark	26,6	Kołobrzeg	11,8
		Koszalin	21,5
Skania	4,5	Myślibórz	15,6
		Police	6,2
Koszalin	10,4	Pyrzyce	18,4
Szczecin	3,4	Sławno	24,3
Świnoujście	4,5	Stargard Szc.	18,6
Zachodniopomorskie razem	13,8	Szczecinek	23,8
		Świdwin	26,4
		Wałcz	16,8
dla porównania:			
Brandenburgia	20,2		
Meklemburgia Pomorze Przednie	20,3		

(stopa bezrobocia jako bezrobotni w procentach osób cywilnych w wieku produkcyjnym)

Po stronie polskiej wyraźne jest zróżnicowanie bezrobocia w relacji zachód-wschód (patrz Załącznik 14). W odróżnieniu do miast wydzielonych z powiatów po stronie niemieckiej bezrobocie w miastach Szczecin, Świnoujście i Koszalin jest wyraźnie niższe niż przeciętna w województwie; poza tym powiat Police dzięki możliwościom przemysłu przetwórczego ma również bardzo wysoki poziom zatrudnienia. Strukturalnie bezrobociem dotknięta jest przede wszystkim grupa młodych (50% bezrobotnych ma mniej niż 34 lata), podczas gdy grupa „45 lat i starsza” dotknięta jest tylko 15% bezrobociem. Łączna stopa bezrobocia w województwie Zachodniopomorskim wynosi 13,8%, przeciętna krajowa 9,8% jest wyraźnie przekroczone. Szczególnie wyraźnie bezrobociem dotknięte są powiaty na wschodzie województwa, tradycyjnie rolnicze i które najbardziej cierpią z powodu upadku byłych państwowych gospodarstw rolnych. W rejonach wiejskich nie rozwinęły się jeszcze alternatywne miejsca pracy, które mogłyby zastąpić utracone. Powiaty położone bezpośrednio na wybrzeżu wykazują tendencje niższego poziomu bezrobocia.

W tej sytuacji nie należy zapominać, iż istniejące różnice cenowe pomiędzy Niemcami a Polską w bezpośredniej bliskości granicy tworzą tymczasowy

rynek ze źródłami zatrudnienia i dochodu, który jednakże nie ma dłuższej przyszłości.

Bezrobocie w Skanii jest wyraźnie niższe, niż w niemieckiej i polskiej części Euroregionu. W lutym 1999 przeciętne bezrobocie w prowincji wynosiło ok. 5,5%. Jest to porównywalne z najlepiej rozwiniętymi regionami na południu Niemiec. Rozpiętość sięga od 8,1% bezrobocia w Malmö do ok. 2,7% w Lomma (północna sąsiednia gmina Malmö). Strukturalnie istnieją niewielkie różnice pomiędzy grupami wiekowymi względnie pomiędzy mężczyznami a kobietami.

Tabela 11: Zatrudnieni według działów gospodarki

Landkreis, kreisfreie Stadt	gesamt	Wirtschaftsbereich									
		Land-, Forstwirt- schaft, Fischerei		prod. Gewerbe		Handel, Verkehr, Kommuni- kation		sonstige Dienst- leistungen		Staat, priv. Haushalte, OoE	
		1000	%	1000	%	1000	%	1000	%	1000	%
Hansestadt Greifswald	31,8	0,2	0,6	9,1	28,6	4,7	14,8	6,8	21,4	11	34,6
Hansestadt Stralsund	33,2	0,3	0,9	10,5	31,6	5,9	17,8	8	24,1	8,5	25,6
Nordvorpom- mern	37,3	2,9	7,8	12,7	34,0	5,9	15,8	8,1	21,7	7,8	20,9
Ostvorpomm- ern	38,8	3	7,7	10,9	28,1	6,3	16,2	10,4	26,8	8,2	21,1
Rügen	28,3	1,6	5,7	5,9	20,8	5,9	20,8	9,2	32,5	5,7	20,1
Uecker- Randow	36,1	1,9	5,3	9,3	25,8	4,9	13,6	5,2	14,4	14,7	40,7
Barnim	61,1	1,9	3,1	17,8	29,1	10,9	17,8	13,5	22,1	17	27,8
Uckermark	56,8	4,1	7,2	19,7	34,7	8,3	14,6	11,7	20,6	12,9	22,7
Skane			3,0		26,0		20,0				
Brandenburg	1 048,00	48,7	4,6	351,8	33,6	186,5	17,8	215,1	20,5	245,8	23,5
M-V	747,7	34,8	4,7	217,2	29,0	131,3	17,6	163,9	21,9	200,5	26,8

Źródła:

Statistisches Jahrbuch Mecklenburg-Vorpommern 1998, S. 357 ff.; Statistisches Jahrbuch Land Brandenburg, 1998, S.410; Fakta om Skíne 1998

Grafik zu Tabela 11:

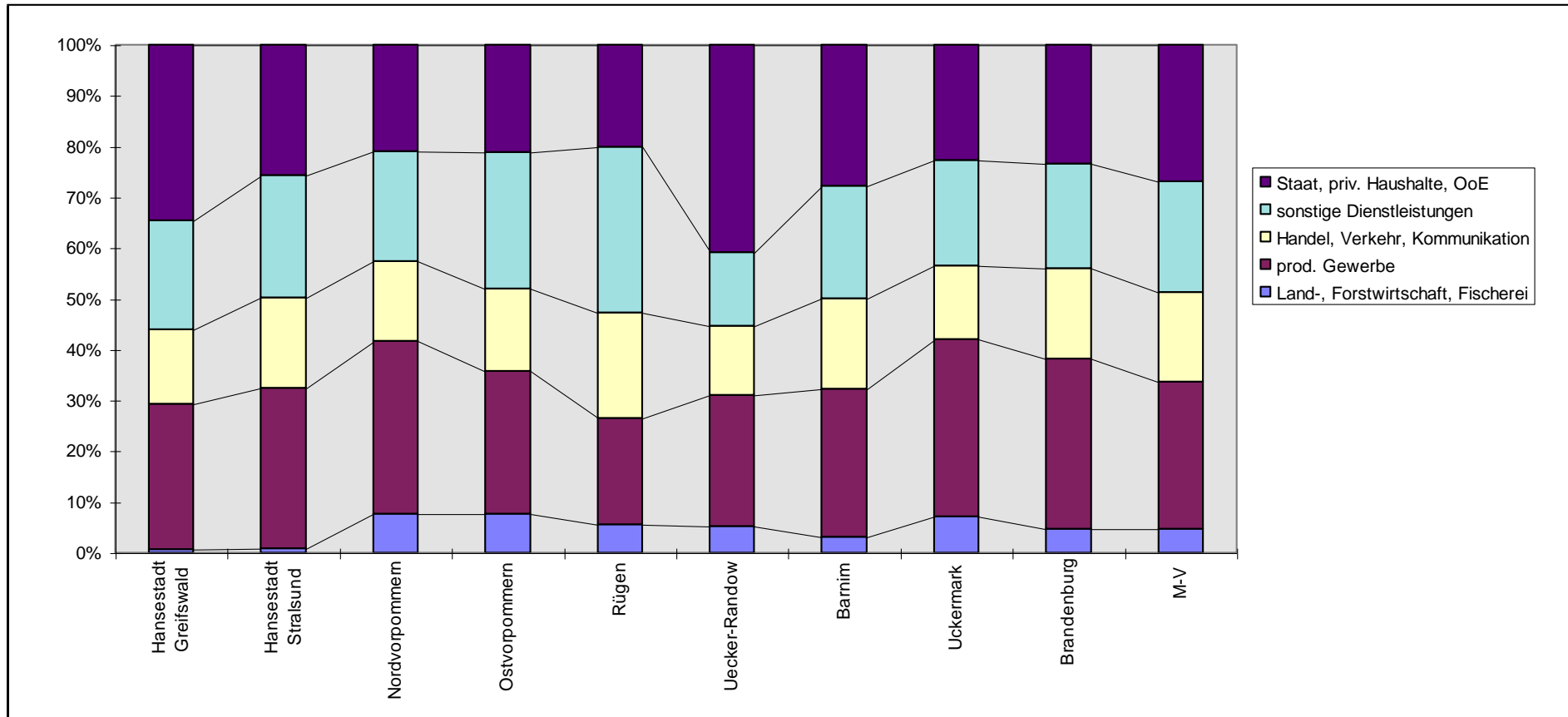

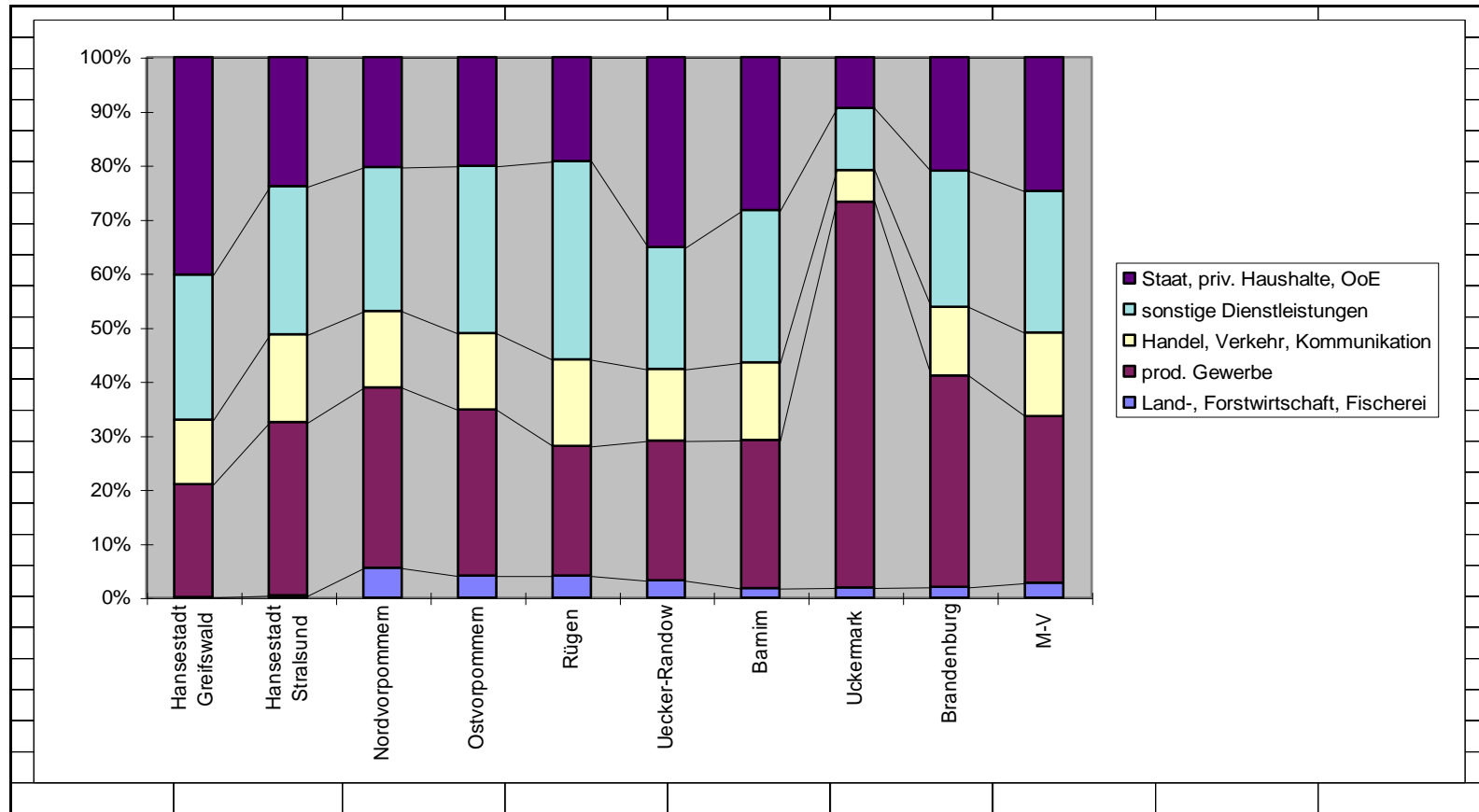
Tabela 12: Wartość produkcji brutto według gałęzi gospodarki (1995)

powiat, miasto	razem	rolnictwo, leśnictwo rybołówstwo		przemysł produkcyjny		handel, komunikacja		pozostałe usługi		Państwo, prywatne budżety, OoE	
		1000	%	1000	%	1000	%	1000	%	1000	%
miasto Greifswald	31,8	0,2	0,6	9,1	28,6	4,7	14,8	6,8	21,4	11	34,6
miasto Stralsund	33,2	0,3	0,9	10,5	31,6	5,9	17,8	8	24,1	8,5	25,6
Nordvorpom- mern	37,3	2,9	7,8	12,7	34,0	5,9	15,8	8,1	21,7	7,8	20,9
Ostvorpom- mern	38,8	3	7,7	10,9	28,1	6,3	16,2	10,4	26,8	8,2	21,1
Rugia	28,3	1,6	5,7	5,9	20,8	5,9	20,8	9,2	32,5	5,7	20,1
Uecker- Randow	36,1	1,9	5,3	9,3	25,8	4,9	13,6	5,2	14,4	14,7	40,7
Barnim	61,1	1,9	3,1	17,8	29,1	10,9	17,8	13,5	22,1	17	27,8
Uckermark	56,8	4,1	7,2	19,7	34,7	8,3	14,6	11,7	20,6	12,9	22,7
Brandenburgia	1.048,00	48,7	4,6	351,8	33,6	186,5	17,8	215,1	20,5	245,8	23,5
Meklenburgia- Pomorze Przednie	747,7	34,8	4,7	217,2	29,0	131,3	17,6	163,9	21,9	200,5	26,8

Źródła:

Statistisches Jahrbuch Mecklenburg-Vorpommern 1998, S. 357 ff.; Statistisches Jahrbuch Land Brandenburg, 1998, S.410; Fakta om Skíne 1998

Grafik zu Tabela 12:

3.3.2 Rolnictwo, gospodarka leśna, rybołówstwo

Rolnictwo stanowi ze względu na podstawową strukturę gospodarczą Euroregionu w głębi jego terytorium nadal dominujące źródło pozyskiwania dochodu na wsi. Stabilizacja rolnictwa oraz rozwijanie jego konkurencyjności jak i przemysłu zaplecza rolnictwa w warunkach europejskiej polityki rolnej jest dlatego też pierwszoplanowym celem mającym przyczynić się do stabilizacji obszarów wiejskich Euroregionu.

3.3.2.1 Naturalne warunki miejscowe

W topologii powiatów Rugia i Północne Pomorze przednie dominuje równinna bądź pofałdowana morena denną z dobrą jakością gleb. Przeważnie rodzaj gleb to gliniasty piasek i silnie zapiaszczona glina. Region ma dobre predyspozycje do uprawy rolnej przy średniej ilości punktów bonitacji gleb równiej 40. Średnie roczne opadów wynoszą ponad 600 mm z wystarczającą ich częścią przypadającą na okres wegetacyjny. Położone centralnie powiaty Wschodnie Pomorze Przednie i Uecker-randow można z punktu widzenia warunków glebowych i miejscowych scharakteryzować na przykładzie dwóch bardzo różnych obszarów rolnych. Na południowy zachód od drogi B 109 występują w przeważającej części dość ciężkie gleby piaszczasto-gliniaste, dające dobre wyniki zbiorów. Średnia liczba bonitacji gleb wynosi tu również 40. Lecz opady średnioroczne wynoszą mniej niż 600 mm a z uwagi na wływ klimatu kontynentalnego średnioroczna temperatura wynosi 8 °C a niekiedy poniżej. W sumie jednak warunki do uprawy roli są jeszcze dobre. Na północny-wschód od drogi B 109 w obu powiatach występują głównie lekkie gleby z wysokim udziałem niskiej jakości piasków oraz gleby torfowisk niskich. Średnia liczba bonitacji gleb wynosi 25. Północna część powiatu Uecker-randow jest przy liczbie bonitacji gleby 20 obszarem najniższej wydajności upraw rolniczych w Meklemburgii – Pomorzu przednim. Ilość opadów na Uznamie i w południowej części Pomorza przedniego wynosi około 530 mm. Z tego już wynikają konsekwencje dla uprawy typowych produktów rynkowych (np. żyto zamiast pszenicy). W położonych bardziej na południu powiatach Brandenburgii Uckermark i Barnim szczególnie w Uckermark w okolicach Prenzlau występują bardzo dobre gleby i wystarczające do uprawy warunki klimatyczne. Na terenie Uckermark ponad 60% powierzchni jest wykorzystywanej rolniczo. Wartościowymi terenami przyrodniczymi są tam Park Narodowy Dłoliny Dolnej Odry oraz rezerwat Biosfery Schorfheide-Chorin. W powiecie Barnim średnia liczba bonitacji gleb wynosi już poniżej 30 (w przeważającej mierze region o gorszych warunkach).

Warunki naturalne w rolnictwie są w województwie zachodniopomorskim ogólnie dobre i umiejscawiają województwo powyżej polskiej średniej krajowej. Klimat jest umiarkowany ze stosunkowo długim okresem wegetacji i dobrymi glebami. Najlepsze gleby znajdują się w gminach powiatu Pyrzyce lecz również gleby w Stargardzie Szczecińskim, kamieniu pomorskim i gryficach wykazują dobre parametry naturalne.

Skania jest regionem o szczególnie dobrych glebach i warunkach rolnych w całej Szwecji. Szczególnie w południowej Skanii przeważa wysoki udział bardzo dobrych gleb powiapiennych. Krajobraz jest w głównej mierze równinny lub lekko pagórkowaty. W północnej części Skanii (wokół

Kristianstad) gleby są już jednak bardziej piaszczyste. Okres wegetacyjny jest w porównaniu z innymi regionami Szwecji stosunkowo długi a ilości opadów generalnie wystarczające. W pobliżu południowego wybrzeża Bałtyku klimat jest bardzo łagodny bez ekstremalnego zima w miesiącach zimowych.

3.3.2.2 Struktura gospodarcza rolnictwa i gospodarki leśnej

W porównaniu udziałów rolnictwo jest w Euroregionie tą dziedziną, która wykorzystuje największe przestrzenie (patrz Załącznik 8).

W rolnictwie w porównaniu do wszystkich innych dziedzin gospodarki w ostatnich latach nastąpiła najsilniejsza redukcja siły roboczej. Już w 1994r. w niemieckich powiatach w tej gałęzi gospodarki zatrudnionych było tylko około 15% stanu z roku 1989.²¹ Pod koniec roku 1989 w całej Meklemburgii – Pomorzu Przednim udział zatrudnionych w dziale rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo wynosił około 18,8%, spadł on w chwili obecnej do poziomu 5%. Tym samym zmienia się ta struktura, która jest szczególnie dotknięta przemianami strukturalnymi, zarówno procentowo jak i bezwzględnie starczyła najwięcej miejsc pracy.

W niemieckiej części Euroregionu średnia wielkość zakładów rolnych wynosi około 275 ha; większość zakładów znajduje się w przedziale między 50 a 200 ha. Udział zakładów rolnych wykorzystujących powierzchnię powyżej 1000 ha to około 7 do 10% wszystkich zakładów rolnych, z tym że gospodarują one na około 60% całości obszarów wykorzystywanych rolniczo.

Jeśli chodzi o strukturę zakładów rolnych to spotkać można zarówno gospodarstwa rodzinne jak i bardzo duże przedsiębiorstwa agrarne. Średnia wielkość zakładu dla zakładów towarowych, zarobkowych wynosi w przypadku osób prawnych około 1000 ha, dla osób fizycznych około 200 ha. Charakterystyczne dla przedsiębiorstw agrarnych jest z uwagi na zmiany organizacyjne sprzed kilku lat bardzo wysoki udział obszarów dzierżawionych i kapitału obcego. Ze względu na w sumie dobre wyposażenie techniczne zakładów produkcyjnych, często bardzo silnie wyspecjalizowane struktury produkcji oraz historycznie uwarunkowane korzyści strukturalne osiąga się przede wszystkim w uprawie klasycznych produktów rynkowych dobrą wydajnością. Jak wynika to już z powyższego udział zatrudnionych w gospodarce rolnej i leśnej wynosi jeszcze 5 do 7%. Mimo wszystko rolnictwo jest bardzo znaczącą gałęzią osiągania dochodów i stanowi ekonomiczny kręgosłup dla rozwoju obszarów wiejskich w regionie. Przyczynia się ono nie tylko do powstawania dochodów lecz jest również najważniejszym użytkownikiem powierzchni i ważnym komplementarnym czynnikiem dalszego rozwoju sektorów gospodarki „turystyka” oraz „usługi” na obszarach wiejskich. Obszary wykorzystywane rolniczo wynoszą około 56% całej powierzchni regionu. Z kolei w obszarach wykorzystywanych rolniczo około 78% to grunty orne, około 21% użytki zielone i jedynie mniej niż 0,4 % uprawa warzyw i owoców oraz pozostałe działy i uprawy specjalne. Udział upraw intensywnych takich jak ziemniaki i buraki cukrowe jest przy około 5% udziału w powierzchni wykorzystywanej rolniczo również bardzo niskie w regionie.

²¹ Zeszyty statystyczne Meklemburgii –Pomorza Przedniego. Pomorze Przednie – część Euroregionu POMERANIA. Zeszyt specjalny 1/1996. Schwerin 1996.

Troskę wzbudza sytuacja pogłowia zwierząt hodowlanych. Regionalne stada zwierząt hodowlanych zmniejszyły swoją liczebność w ostatnich 10 latach drastycznie. W sumie stado bydła liczy w regionie poniżej 300.000 sztuk a gęstość występowania bydła poniżej 40 sztuk na 100 ha powierzchni wykorzystywanej rolniczo. Podobnie sytuacja przedstawia się w wypadku podgłowie trzody chlewnej i drobiu. Jedynie podgłowie koni na potrzeby sportu, spędzania czasu wolnego i turystyki lekko się rozwija. Głównymi miejscami hodowli bydła i trzody chlewnej są w regionie tereny o naturalnie ubogich warunkach uprawy ziemi (np. niskie torfowiska), na których uprawa roślin rynkowych prawie się nie opłaca. Zakłady hodowlane zwierząt i jednocześnie uprawiające rośliny paszowe poszukują pilnie możliwości poprawy swojej rentowności poprzez optymalizację struktury kosztów (np. podniesienie wydajności produkcji zwierzęcej, redukcja wykorzystania siły roboczej).

Tereny leśne stanowią bogactwo regionu i wynoszą między 15% (Rugia) i 45% (Barnim) powierzchni całkowitej. W strukturze własności w chwili obecnej dominują jeszcze lasy kraju związkowego i w opiece powierniczej. Pojedyncze tereny we władaniu gmin lub osób prywatnych mają często niewielką powierzchnię. Region dysponuje mimo wszystko zasobami surowca odnawialnego, który w przyszłości należy bardziej wykorzystywać w produkcji, obróbce i sprzedaży drewna. Poprzez odpowiedni do lokalizacji wybór miejscowych gatunków drzew oraz zwiększenie udziału lasów liściastych i mieszanych długofalowo należy poprawić stabilność ekosystemu lasu i zapewnić jego wydajność ekonomiczną.

Rolnictwo stanowi również w **województwie zachodniopomorskim** wraz z przedsiębiorstwami zaplecza z dziedziny przetwórstwa rolno-spożywczego jedną z najważniejszych gałęzi przemysłu w polskiej części Euroregionu. Wykorzystanie maszyn i wielkość zakładów są tu wyższe niż średnia krajowa dla całej Polski. Jako obszary użytkowane rolniczo do dyspozycji jest 11.000 km², z tego około 880.000 ha gruntów ronych, 230.000 ha użytków zielonych i 3.900 ha upraw ogrodniczych.

Rolnictwo charakteryzuje się w chwili obecnej jeszcze stosunkowo małymi prywatnymi gospodarstwami rolnymi. Przeciętna wielkość wszystkich form zakładów wynosi około 18 ha. Przy czym wielkość zakładów rośnie w ostatnich latach stale i jest w porównaniu z średnią krajową dla polski w tym regionie najwyższa. Lecz prawie połowa przystępnych zakładów to gospodarstwa o powierzchni poniżej 5 ha; jedynie 3,4% gospodarstw ronych gospodaruje na powierzchni większej niż 50 ha. Oznacza to, iż średnia wielkość gospodarstw rolnych stanowi diametralną różnicę strukturalną w porównaniu do praktyki rolniczej na Pomorzu przednim i na terenie Uckermark-Barnim. W województwie działają też jednak ponadproporcjonalnie duże gospodarstwa jako polskie lub zagracznie spółki, będące następcami zlikwidowanych gospodarstw państwowych. Są one w coraz większym stopniu w stanie racjonalizować swoją działalność i produkować w warunkach konkurencji międzynarodowej. Szczeciński oddział Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa sprywatyzował do połowy 1998r. około 330.000 ha i administruje jeszcze około 40.000 ha. Te pozostałe obszary zostaną w miarę możliwości jak najszybciej oddane do użytkowania reprezentantom interesu komunalnego lub prywatnego.

Z uwagi na generalnie przestarzałą technikę i strukturę gospodarstw wydajność w większej części tych zakładów również jest stosunkowo niska.

Udział zatrudnionych w rolnictwie wynosi w regionie więcej niż jedna czwarta procuającej ludności. Te dane liczbowe podkreślają znaczenie rolnictwa w wiejskich gminach regionu.

Uprawa zbóż (75% powierzchni) oraz uprawa roślin przemysłowych (8%) jest w porównaniu ogólnopolskim stosunkowo dobrze rozwinięta. Również uprawa owoców i warzyw posiada w regionie znaczącą tradycję. Bardzo niesatysfakcjonujący jest w chwili obecnej rozwój hodowli zwierząt, szczególnie mlecznych. Obsadzenie powierzchni bydłem jest najniższe w całej Polsce, również w przypadku trzody chlewnej województwo plasuje się poniżej średniej krajowej. Z powodu niskich cen za mleko i niewielkiej wydajności pogłowie krów mlecznych zostało w ostatnich latach drastycznie zredukowane. Istniejące w regionie urządzenia mleczarskie muszą celem zapewnienia sobie bazy surowców już dziś pozyskiwać mleko z innych regionów. Również w przypadku mięsa województwo w przyszłości będzie zdane na regiony zewnętrzne.

W regionie infrastruktura techniczna oraz oferta usługowa na obszarach wiejskich są słabo rozwinięte (np. komunikacja i transport). Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest stosunkowo wysokie bezrobocie i jest to też poważny czynnik zmniejszający atrakcyjność konkurencyjną.

Region Skanii charakteryzuje się bardzo dobrze rozwiniętym i wydajnym rolnictwem. W odniesieniu do struktury wielkości zakładów są to w przeważającej mierze średnie gospodarstwa rodzinne z przeciętną powierzchnią około 65 ha. Z uwagi na dobrze rozwinięte pozarolnicze gałęzie zarobkowania i duży stopień technicyzacji gospodarstw rolnych jak i wykorzystanie dużych maszyn dla więcej niż jednego gospodarstwa udział zatrudnionych w rolnictwie wynosi obecnie mniej niż 3%.

Region Skanii cechuje się nie tylko dobrze rozwiniętą produkcją zbóż lecz również hodowlą zwierząt i w zachodniej części Skanii w szczególności ziemniaków, buraków cukrowych, warzyw i owoców (produkcja w szklarniach i na polu). Poza tym przemysł spożywczy jako partner rolnictwa jest silny i wydajny. Z tym że przedsiębiorstwa są bardzo silnie ukierunkowane na rynek wewnętrzny i eksport jest do tej pory niewielki.

3.3.2.3 Drobne rybołówstwo morskie i przybrzeżne

Z uwagi na położenie geograficzne Euroregionu na wybrzeżu Morza Bałtyckiego i przy brzołach wodach zalewu i zatok **drobne rybołówstwo morskie i przybrzeżne** również ma znaczenie dla regionu. Przyczyniło się ono w dużej mierze do rozwoju kulturowo – historycznego regionu i jest integralnym elementem atrakcji turystycznych Euroregionu. Hodowlana, połow i przetwórstwo rybne będzie musiało pozostać stałym składnikiem struktury gospodarczej celem zachowania tożsamości regionu i możliwości zaopatrywania ważnego sektora rynku spożywczego z własnych zasobów.

Zawodowi rybacy w kraju Związkowym Meklemburgia – Pomorze Przednie za siedzibę swoich zakładów rybackich obrali wybrzeże niemieckiej części POMERANIA. Około 50% wszystkich połowów drobnego rybołówstwa morskiego i przybrzeżnego Meklemburgii – Pomorza Przedniego pochodzą z

wód wewnętrznych Pomorza Przedniego, przy czym Zatoka greifswaldzka ma tu największe znaczenie. Rybołówstwo przybrzeżne ma tu korzystne warunki i długą tradycję. Wiele miejscowości i powstanie większości portów jest uwarunkowanych przez rybołówstwo. W niemieckim regionie POMERANIA pracuje około 800 rybaków na pełnych i niepełnych etatach. Do tego dochodzą dalsze miejsca pracy w zakładach dostawczych i usługowych dla rybołówstwa, w przetwórstwie i handlu. Łańców kreacji wartości poprzez regionalne przetwórstwo i ponadregionalną sprzedaż nie jest w regionie jeszcze wykorzystywany optymalnie.

Również na polskim wybrzeżu bałtyku i w regioniu wokół Zalewu Szczecińskiego gospodarka rybną jest lokalnie znaczącym czynnikiem pozyskiwania dochodów w gminach przybrzeżnych i jest również ściśle związana z turystyką. Jednak w przypadku większych przedsiębiorstw połowowych rybołówstwa dalekomorskiego i bałtyckiego można stwierdzić wyraźną dekapitalizację urządzeń i statków spowodowaną brakiem kapitału i spadkiem możliwości rozwojowych. W kontekście przystąpienia Polski do UE branża ta znajdzie się pod silną presją konkurencji. Otwarte zostaną dla niej wprawdzie do tej pory niedostępne łowiska lecz wody wybrzeża też będą odławiane przez partnerów europejskich. Konieczna odnowa wyposażenia i reorganizacji przedsiębiorstw rybackich. Przede wszystkim coraz większe znaczenie ma tworzenie pionowych łańcuchów przetwórczych również w połowie i przetwórstwie ryb w małych i samodzielnych zakładach. W tym segmencie rynku może też leżeć przyszłość takich przedsiębiorstw jak Przedsiębiorstwo Połowe „Kuter“ z Darłowa, jeżeli podjęte będą mogły zostać odpowiednie inwestycje.

3.3.3 Wydobycie surowców

W dziedzinie **wydobycia surowców naturalnych** znacznie dla przemysłu budowlanego mają różnorodne piaski i żwiry, wapienie, kreda, poza tym w polskiej części również zasoby ropy naftowej i gaz ziemnego oraz torfów i wód mineralnych a w Skanii również rudy. W województwie zachodniopomorskim występują również złoża syderytowych rud żelaza (obszar Lugowina-Berkanowo), które jednak w chwili obecnej nie mają znaczenia gospodarczego.

W części regionu interweniuje się silnie w krajobraz z uwagi na działalność wydobywczą. Pozyskiwanie piasków i żwirów jest z drugiej strony z powodu polodowcowego ukształtowania terenu jedną z najważniejszych tradycyjnych branż gospodarki i mająca cały czas znaczenie ze względu na działalność budowlaną w regionie i związanym z tym zapotrzebowaniem na materiały budowlane, kruszywo budowlane. Kolejnymi surowcami o poważnym znaczeniu są również gliny, torfy, kreda i wapienie. Jeśli chodzi o głębiej zalegające surowce lokalnie znaczenie mają pozyskiwanie solanek, solanek termalnych oraz płynnych gazowych węglowodorów. Głęboko zalegający węgiel brunatny w okolicach Goleniowa/Tarnówko nie ma w chwili obecnej znaczenia.

W województwie zachodniopomorskim na terenach na północ od Kamienia

pomorskiego, tzebiatowa i Golczewa pozyskane są ropa naftowa i gaz ziemny. Nowe złoża węglowodorów koncentrują się w południowym obszarze województwa zachodniopomorskiego na pograniczu powiatów Myśliborskiego i Gryfńskiego. Tu obliczono wydajność złóż na 30 lat. Znaczącą rolę odgrywają w szczególności złoża w gminie Dębno (64 miliony ton ropy, 29 miliardów m³ gazu). Mogą one mieć znaczenie dla zaopatrzenia regionu w energię i jako „czyste paliwo” przejąć rolę wiodącą w istniejących elektrowniach zasilanych węglem kamiennym. Obecnie region wiąże z wykozystywaniem wyc złóż surowców relatywnie duże nadzieje.²²

Wykorzystywanie borowin leczniczych, kredy i wód głębinowych ma szczególne znaczenie w kontekście turystycznego rozwoju regionu, szczególnie jako część kolanej koncepcji funkcjonowania sanatoriów i uzdrowisk (np. cel uznanie za miejscowości o statusie uzdrowiskowym Sassnitz jako „Kąpielisko lecznicze termalne i kredowe”), bad Sülze, wody i borowiny lecznicze w powiecie gryfskim, Międzyzdrojach, Kamieniu pomorskim). Z drugiej strony w toku pozyskiwania surowców istnieją również obszary konfliktów z rozwojem turystycznym w regionie (np. pozyskiwanie gazu ziemnego przed kąpieliskiem nadmorskim Heringsdorf).

W Skanii poza kruszywami (paski i żwir) wydobywa się również kamienie i rudy. W związku z tym znajduje się tu również przemysł przetwórczy z ekskluzywnych nisz rynkowych (np. obróbka „czarnego złota z Göinge” (Diabas) w Östra Göinge. W Simrishamn przewiduje się otwarcie nowej kopalni rudy. Otworzyłoby to w prawdzie nowe perspektywy przed portem lecz dla środowiska naturalnego i rozwoju turystyki prowadziłoby to w regionie o raczej słabej strukturze do być może negatywnych konsekwencji.

3.3.4 Sektor produkcji

Sektor produkcji zdominowany jest w regionie tak jak i cała gospodarka przez małe i średnie przedsiębiorstwa (mniej niż 200 zatrudnionych). Sektor produkcji to zdyswersyfikowany, o niskich strukturach gałęzi gospodarki, która spełnia w całości gospodarki ważną funkcję wspierania i rozwoju. Około 30% miejsc pracy znajduje się w tej dziedzinie gospodarki; udział w kreacji dochodu narodowego brutto to taki sam rząd wielkości. Rozwój sektora produkcji ędzie więc stanowił najważniejszy impuls dla rozwoju regionu jako całości.

Sektor produkcji rozwinął się tradycyjnie w związku z istniejącym systemem osi w Euroregionie, rozbudowana infrastruktura, obecnością wykwalifikowanej siły roboczej, bliskości dostawców i przemysłu zaplecza i bliskości placówek badawczych. Z reguły miejscem lokalizacji przedsiębiorstw produkujących są miejscowości centralne stopnia nadrzędnego i średniego.

W **niemieckiej części** Euroregionu rozwój sektora produkującego od 1990r. w dużym stopniu zdominowany był przez **rozwoju sektora budownictwa**. Podczas kiedy w 1989 około 20 do 25% zatrudnionych w sektorze produkcji

²²

Świecicki: Polski Kuwejt. Przegląd samorządowy nr 45/98

było zatrudnionych w branży budowlanej, udział ich zwiększył się ponadproporcjonalnie i wynosi dziś mimo tendencji spowolnionej w ostatnich dwóch latach nadal ponad 50% wszystkich zatrudnionych w sektorze produkcji. Mimo spadków w ostatnich dwóch latach udział branży budowlanej w całej kreacji wartości brutto jest nadal trzykrotnie większa niż w staruch rkajach związkowych. W przeciwieństwie do powyższe udział sektora przetwórczego spadł z 60 do 65% (przed zjednoczeniem Niemiec) do 40 do 45% sektora produkującego (wszystkie dane odnoszą się do zatrudnionych). Ze względu na **szczególne znaczne składowe przetwórstwa** dla siły gospodarczej regionu, szczególnie jako baza eksportowa i innowacyjna) należy spadki zarówno względne jak i bezwzględne w tym sektorze uznać za krytyczne, co spowodowała, że już w przeszłości sektor ten był przedmiotem specjalnych działań aktywizacji gospodarki. Pozytywnie należy ocenić tendencje dwóch ubiegłych lat, która pokazuje w sektorze produkującym zmianę na korzyść gałęzi przetwórstwa. Jest to między innymi efekt skoncentrowanych działań wspierania gospodarki ze strony krajów związkowych Meklemburgia – Pomorze Przednie Brandenburgia. Lecz również wewnątrz gałęzi przemysłu przetwórczego doszło do przesunięć strukturalnych. Ważne jest przy tym, że dziedzina **przetwórstwo żywności i używek daje około 35%** udziału całego obrotu (Brandenburgia około 15 do 20%) a **przemysł stoczniowy około 20%** obrotów w Meklemburgii – Pomorzu Przednim, gdzie osiągnięto stabilizację podczas gdy gałęzie budowy maszyn i elektrotechniki ustąpiły swoje znaczenie a gałęzie wydobywania kamieni i ziem mają większe znaczenie. Sektor żywnościowy i budowa okrętów w gospodarstwie tym samym ponad połowę obrotów całego sektora produkcji. Podczas gdy w przemyśle spożywczym ilość zatrudnionych rośnie, w budowie okrętów spada nadal, co jednak obrazuje wysoka wydajność, która osiągnięto w tej branży poprzez inwestycje ostatnich lat.

Ze względu na położenie Euroregionu na wybrzeżu szczególną rolę odgrywa w sektorze produkcji, przetwórstwa i usług **gospodarka morska. Budowa i naprawa statków** jest dla zlokalizowanych tu stoczni, **lofistyka i gospodarka magazynowa** dla zlokalizowanych tu portów i przemysł zaplecza dla tego zaplecza odgrywają tu znaczącą rolę. Konkurencja międzynarodowa w tej branży jest szczególnie ostra.

Najważniejszą rolę w tym segmencie dla niemieckiej części Regionu odgrywają **stocznie Pomorza Przedniego w Stralsundzie i Wolgście**. Stocznia Volkswerft w Stralsundzie sp.z.o.o. (właścicielem jest Odense Steel Shipyard Ltd.) jest największa stocznia kompleksem na Pomorzu Przednim i specjalizuje się w budowie kontenerowców i masowców. Wszystkie tapy produkcji odbywają się tu pod dachem hali o powierzchni 30.000 m² i pozwalają na produkcję niezależną od warunków pogodowych.

Jedynym **głównym punktem gospodarki morskiej w Euroregionie są stocznie w Szczecinie** ze Stoczną Szczecińską S.A., która w dużej części pracuje również dla niemieckich klientów i w odniesieniu do wielkości produkcji i zamówień przyszłych jest w chwili obecnej największą stoczną w Europie. Zatrudnia ona około 8.300 pracowników. Stocznia uchodzi za najwartościowsze polskie przedsiębiorstwo prywatne nie notowane na giełdzie. Poza tym stocznie „Gryfia“, „Parnica“ oraz „Morska Stocznia Remontowa“ (Świnoujście) działają jeszcze jako stocznie remontowe. „Gryfia“ oraz „Porta Odra“ pracują głównie jako stocznie usługowe dla przedsiębiorstw

rybołówstwa. Celem poprawy pozycji konkurencyjnej poprzez dywersyfikację pakiety świadczeń stocznia „Gryfia“ podejmuje się w chwili obecnej poza remontami statków również produkcji specjalnych promów (m.in. w eksporcie do Norwegii). Tak samo „Parnica“ podjęła się produkcji kutrów rybackich (m.in. w eksporcie do Szwecji).

Jako dostawcy tego kompleksu stoczni ustabilizowały się i rozwinęły przedsiębiorstwa dominujące w profilu gospodarczym sektora produkcji np. Huta „Szczecin“, Fabryka kabli „Załom“ (1.500 zatrudnionych), odlewnia „Polmo“ w Stargardzie Szczecińskim. Ważne zakłady dostawcze kompleksy stoczni przybrały strukturę holdingu. W 1999r. przewiduje się uzupełnienie tego kompleksu o zmodernizowane zakłady dostawcze blach ocynkowanych i prefabrykatów (Porta Eko Cynk).

Ważną składową gospodarki morskiej są nadal moce przeładunkowe w **gospodarce portowej i magazynowej**. Znaczenie tej gałęzi gospodarki będzie w następnych latach wzrastać jeszcze wraz ze wzrostem wymagań logistycznych stawianych globalnie zorganizowanej gospodarce. Konkurencja, szczególnie w basenie Morza Bałtyckiego, wzrośnie.

Jako lokalizacje gospodarki portowej o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym należy wymienić:

⇒ Porty o ponadregionalnym znaczeniu:

- Sassnitz-Mukran
- Stralsund
- Świnoujście
- Szczecin (jako Zespół Portowy ze Świnoujściem)
- Trelleborg
- Ystad
- Malmö
- Helsingborg
- Åhus

⇒ Porty o znaczeniu regionalnym:

- Sassnitz-port miejski
- Lauterbach
- Greifswald-Ladebow
- Wolgast
- Ueckermünde-Berndshof
- Simrishamn
- Landskrona
- Police
- Stepnica
- Kołobrzeg
- Darłowo

⇒ Porty śródlądowe:

- Anklam
- Schwedt (planowana budowa nowego portu)

- Eberswalde (rozpoczęta budowa nowego portu)

Port w **Sassnitz** oferuje dla przeładunków konwencjonalnych w sumie 4 miejsca postojowe na długości pirsu 590 m przy głębokości wody 10,5 m. Na jednym ze stanowisk przeładunek może następować bezpośrednio w relacji burta / wagon. Przeładowywane są towary masowe i drobnica dla przemysłu budowlanego i dla rolnictwa. Sassnitz jest najbardziej na wschód wysuniętym portem głębokowodnym w Niemczech. Jego wyjątkowo dobre położenie (brak obowiązku pilotażu, żadnych ruchów manewrowych) umożliwią najkrótsze połączenie do krajów Północnej Ameryki, Finlandii, Rosji, Danii (Bornholm) oraz Szwecji. Od czasu oddania do użytku nowego terminala skandynawskiego w 1998r. Sassnitz jest największym punktem przeładunkowym dla przewozów kolejowo-promowych w Niemczech i jednym portem europejskim, w którym można przeładowywać wagony kolejowe na fińskie i rosyjskie szerokości rozstawu torów.

Znaczenie gospodarki portowej **Szczecina** staje się wyraźne choćby już przez to, że koncentruje się tu około 40% całego polskiego potencjału gospodarki morskiej. Zespół Portowy Szczecin-Świnoujście jest największym portem w Polsce. W sumie w dziedzinach transportu, przeładunku, składowania i we wszystkich segmentach usług dla statków działa 9 przedsiębiorstw. Podczas gdy Świnoujście specjalizuje się w przeładunku towarów masowych i obsłudze pomów, Szczecin oferuje uniwersalne usługi portowe. Głównymi przedmiotami przeładunku są zboże, węgiel, koks, drewno. W pierwszej połowie lat 90-tych urządzenia portowe zostały kompleksowo zmodernizowane i obejmują dziś około 8 km nabrzeży z 132 dźwigami różnych rodzajów. Poza nabrzeżami do przeładunku towarów masowych i drobnicy oraz drewna znajdują się tu specjalne terminale do przeładunku węgla, rudy i innych. W fazie planowania znajduje się terminal paliwowy w Świnoujściu o wydajności przeładunkowej około 4 miliony ton. Zrealizowano tu już pierwsze etapy budowy. Lokalizacja terminalu paliwowego „Porta Petrol” w Świnoujściu nie jest zarówno dla strony polskiej jak i niemieckiej bezkonfliktowa z uwagi na bliskość nadmorskich miejscowości kąpieliskowych, ponieważ w przypadku awarii konsekwencją może być nie tylko katastrofa ekologiczna ale też i ekonomiczna dla turystyki. W Zespole Portów Szczecin-Świnoujście w 1998r. przeładowano około 25 milionów ton towarów, z czego około połowę stanowią węgiel i koks. Tor wodny na pełne morze przez Zalew Szczeciński pozwala na zanurzenie statków do około 9,2 m; do portu w Świnoujściu mogą zawiązać statki o głębokości zanurzenia do 12,8 m.

W porcie w Szczecinie-Świnoujściu swoje siedziby mają obie polskie spółki armatorskie „PŻM – Polska Żegluga Morska” i „Euroafrika”. Armatorzy morscy w dotkliwy sposób odczuli spadek wysokości frachtów na rynkach międzynarodowych i znajdują się pod silną presją konkurencji. PŻM jest przy około 3.600 pracownikach trzeci co do wielkości pracodawcą w regionie. Z uwagi na ostrą sytuację konkurencyjną na rynkach międzynarodowych PŻM zamierza w następnych latach zreorganizować system zarządzania i przeprowadzić znaczącą modernizację własnej floty, tak aby móc oferować usługę transportową wysokiej jakości. Kolejnym ważnym przedsiębiorstwem armatorskim w transporcie morskim jest Polska Żegluga Bałtycka w Kołobrzegu (1500 zatrudnionych).

Port Szczecin-Świnoujście obsługuje połączenia promowe z ruchem liniowym z Malmö, Ronne, Ystad i Kopenhagą (Unity Line Szczecin, PŻB Kołobrzeg). W

1996r. odprawiono 870.000 pasażerów.

Największymi miejscowymi przedsiębiorstwami gospodarki rybnej są „Transocean“ (statki-chłodnie, sprzedaż produktów rybnych na lądzie), „Gryf“ Szczecin i „Odra“ – Świnoujście.

Na dalszy rozwój portów Szczecina i Świnoujścia Bank Świtowy przeznaczył w 1996r. kwotę w wysokości 67 milionów dolarów, która została uzupełniona przez środki z polskich funduszy narodowych. Tym samym poprawione ma zostać połączenie portów z zapleczem i ich infrastruktura. Celem jest realizowanie przez Zespół Portowy Szczecin – Świnoujście dwóch trzecich polskiego handlu zagranicznego drogą morską. Nie można jednak niezauważać, że port odczuwa również trudności rozwoju gospodarczego Rosji. Dowartościowanie portu poprzez połączenia kolejowe i drogowe jest warunkiem koniecznym dla dynamizacji znaczenia i rozwoju portu.

W obszarze portów Szczecin – Świnoujście egzystują jeszcze dwie strefy wolnocłowe, jedna w porcie drobnicowym portu w Świnoujściu, druga w Porcie Handlowym w Szczecinie („Odraport“).

Urządzenia portowe uzupełniane są przez porty morskie w Policach (zasadniczo port zakładowy Zakładów Chemicznych) oraz Stepnicy jak i porty śródlądowe w dolnym biegu Odry na południe od Szczecina. Tym samym zagwarantowany jest ciąg transportowy drogą wodną w kierunku Berlina; kompleks portów odzyskuje stopniowo ponownie znaczenie jako port Berlina.

W skomplikowanej sytuacji znajduje się port w Darłowie, który tradycyjnie specjalizował się w przeładunkach zboża i pasz. W ostatnich trzech latach przeładunek spadł do około 15%.

W głębi lądu w dalszym biegu Odry dwa nowe porty śródlądowe w Schwedt i Eberswalde wyraźnie dowartościują czynniki lokalizacyjne dwóch centrów przemysłowych i dadzą im bezpośrednie połączenie drogą wodną z pełnym morzem. Poprzez budowę nowego portu w Schwedt możliwym stał się bezpośredni dostęp jednostek morsko-rzecznych do centrów przemysłu papierniczego i chemicznego w Schwedt gdy droga wodna Hochensaaten-Freidrichtsthal zostanie do roku 2001 pogłębiona do 4,5m. Oddanie portu do użytku jest przewidziane na rok 2001. W pierwszym rządzie przewiduje się przeładunek drobnicy i masówki; do tej pory otwarta pozostaje opcja możliwości przeładunku płynnych surowców przemysłu rafineryjnego i chemicznego. Połączenie portu nastąpi najpierw drogą kołową, w drugim etapie budowy i w zależności od rozwoju przewiduje się również połączenie kolejowe.

Kolejnym ważnym elementem sektora produkującego w Euroregionie w jego polsko-niemieckiej części jest **przemysł chemiczny**. Zlokalizowany głównie w Schwedt i w Policach w postaci działających ponadregionalnie, silnie wpływającym na strukturę gospodarczą przedsiębiorstw. Z 4.600 zatrudnionymi pracownikami (1996r.) Zakłady Chemiczne Police S.A. są drugim co do wielkości pracodawcą w polskiej części Euroregionu. Przedsiębiorstwo to jest największym producentem nawozów sztucznych w Polsce (nawozy wieloskładnikowe, kwasy siarkowe i fosforowe, amoniak, biel tytanowa, mocznik). Poza tym w opisywanym sektorze pracują również Zakłady Chemiczne „Baltcolor“ (Szczecin, farby i lakiery) oraz „Wiskord S.A.“

(Szczecin, włókna sztuczne) jak i przedsiębiorstwa w Szczecinie i Stargardzie Szczecińskim (folia budowlana, włókna, guma, wykładziny podłogowe).

Schwedt to jedno z najważniejszych centrów przemysłowych w Brandenburgii. Petrochemia i Paliwa S.A. (PCK) eksploatuje tu największą rafinerię ropy naftowej w Niemczech. Poza benzyna i olejami napędowymi oraz lekkim olejem opałowym wytwarzane są tu również nawozy, aromaty i włókna. Poza rurociągiem ze złóż rosyjskich Schwedt jest powiązane również rurociągiem z terminalem paliwowym w Rostoku i trójkątem chemicznym Leuna-Buna-Schkopau. Celem dowartościowania technologii i obniżenia obciążeń dla środowiska naturalnego w ostatnich latach PCK S.A. zainwestowała około 1,5 miliarda marek (udziałowcami spółki PCK S.A. są międzynarodowe koncerny paliwowe takie jak ELF, DEA, VEBA, AGIP, TOTAL). Dziś bezpośrednio w PCK pracuje około 2.300 osób, dalsze 2.000 jest zatrudnionych w otoczeniu przedsiębiorstwa w 80 przedsiębiorstwa dostawczych i zaplecza.

Za kolejną charakteryzującą strukturę gospodarki branżę należy uznać **przemysł papierniczy i celulozowy**. Najważniejsze lokalizacje to Fabryka Papieru „Skolwin“ w Szczecinie, producent katonów „Big Carton“ w Kliniskach koło Szczecina (udziały posiada szwajcarskie przedsiębiorstwo) oraz przedsiębiorstwa w Schwedt. Przedsiębiorstwo „Haindl“ jest wiodącym przedsiębiorstwem przemysłu papierniczego w Europie. Nakładem około 700 milionów marek inwestycji powstało w Schwedt nowoczesne przedsiębiorstwo przetwarzania makulatury, w którym rocznie około 300.000 ton makulatury jest przetwarzane na papier gazetowy. Zatrudnienie znajduje tu około 300 pracowników.

Jako główne miejsce lokalizacji **przemysłu obróbki drewna** w ostatnich latach ukształtował się Goleniów; szczególnie w produkcji mebli. Dalszymi ważnymi lokalizacjami są Koszalin, Szczecinek i Barlinek. W i wokół Goleniowa szwedzkie przedsiębiorstwo „Shedwood“ zbudowało na zlecenie IKEI kompletną linię produkcyjną, obejmująca wszystkie segmenty od tartaku do produkcji mebli. Obok nowej fabryki mebli „Golblat“ (udziały szwedzkie) w Goleniowie pracuje również niemieckie przedsiębiorstwo „Steinhoff“, które przejęło większość udziałów w Goleniowskiej Fabryce Mebli. Obróbka drewna ma również znaczenie regionalne jako dostawca dla przemysłu budowlanego. Przemysł obróbki drewna ma w regionie tradycyjnie dobrą pozycję i dysponuje dobrze wykształconym personelem, poza tym może on opierać się na lokalnej bazie surowcowej i w ten sposób w dużej mierze przyczyniać się do stabilizacji sytuacji gospodarczej. Ważne lokalizacje tego przemysłu to poza już wymienionymi również Szczecinek, Karlino, Sianów, Barlinek, Skwierzyna.

Szczególnie w dziedzinie **przetwórstwa surowców roślinnych i zwierzęcych** oraz półproduktów można mówić o podstawach do pogłębienia stopnia przetwórstwa realizowanego w regionie i o wydłużeniu w ten sposób łańcucha kreacji wartości w regionie. W chwili obecnej istnieje zróżnicowana struktura zakładów przetwórczych produktów regionalnych z regionalnych surowców w niemieckiej i polskiej części Euroregionu. Odnosi się to do produktów rolnych, leśnym, rybnym i ogrodnictwa. Planowane założenie dużego zakładu przetwórstwa ryb i wyrobów rybnych w Sassnitz-Mukran będzie miało ponadregionalne konsekwencje i będzie przyczyniać się do pogłębienia stopnia przetwórstwa realizowanego w regionie. Również przeniesienie produkcji firmy „Neuer Rügen Fisch“ sp. z o.o. na teren portu promowego Sassnitz-Mukran przyczyni się do tego, aby ta tradycyjnie silna

dziedzina przemysłu spożywczego wzmacniała i rozwijała się.

W dziedzinie przetwórstwa rybnego w województwie zachodniopomorskim przedsiębiorstwo „Superfish“ z Kukini koło Kołobrzegu pozycję lidera rynkowego w Polsce. Tu około 850 osób zatrudnionych przetwarza rocznie około 60.000 ton ryb.

Produkty miejscowe będą zyskiwać na znaczeniu również w marketingu regionu, ponieważ ta grupa produktów ma dla tożsamości regionu szczególne znaczenie. W produkcji rolnej miejsce tradycyjnych upraw rynkowych zaczynają stopniowo zastępować surowce odnawialne wraz z produktami niszowymi (zioła lecznicze, przyprawy, warzywa, owoce, kwiaty). Tradycyjnie istniejące moce przerobowe w przemyśle spożywczym, które nie mogły utrzymać się na rynku lub z powodów konkurencyjności świadomie zostały zdjęte z rynku już dziś stanowią drażliwą lukę w regionalnej strukturze gospodarki. Dobre gleby, które występują w większości regionów częściowych Euroregionu, znaczą dziś w coraz większym stopniu więcej niż jedynie bycie dobrą lokalizacją dla upraw rynkowych. Tu istnieją naturalne warunki ku temu, aby poprzez stworzenie szerokiego asortymentu upraw roślinnych położyć kamień węgielny pod zróżnicowany przemysł przetwórstwa rolnego, ogrodniczego i leśnego a gospodarce regionalnej oddać do dyspozycji własny potencjał surowcowy. Taki kierunek rozwoju może odnieść sukces jedynie wtedy, gdy będą mu towarzyszyły odpowiednie prace badawcze.

Taka pełna sukcesów droga rozwoju poszła w ostatnich dziesięcioleciach **Skania**. Szczególnie **przemysł spożywczy** jest tu podporą gospodarki. Składa się on raczej z małych i średnich przedsiębiorstw produkcyjnych, które z jednej strony mają bezpośrednie powiązanie z produkcją w rolnictwie i rybołówstwie, a z drugiej strony współpracują one z odpowiednimi placówkami badawczymi. Tym samym udało się zbudować regionalny łańcuch kreacji wartości, który obszarom wiejskim daje stabilność zatrudnienia. Celem intensyfikacji sprzedaży i jednocześnie celem osiągnięcia efektów synergii w powiązaniu z takimi gałęziami jak turystyka, służba zdrowia, rolnictwo i rybołówstwo południowo-wschodnia Skania we współpracy z Bornholmem w 1997r. rozpoczęła projekt „Culinary Heritage“ (Dziedzictwo kulinarne), pod kierownictwem południowo szwedzkiego biura Carrefour w Ystad, a który obecnie znalazł uznanie UE i będzie rozpowszechniany w całej Europie. W powyższym celu miejscowi działacze porozumieli się co do standardów jakościowych. Sprawa nadrzędna polega na tym, aby regionom nadać tożsamość regionalną poprzez oferowanie miejscowych produktów żywnościowych w placówkach gastronomicznych, dużych jadłodajniach itp. I stworzyć współpracę między producentem, przetwórcą a ostatecznym oferentem rynkowym. Poprzez projekt czterech kątów do projektu tego włączeni są również partnerzy z Rugii i Pomorza Zachodniego.

W Polsce z uwagi na strukturę rolnictwa przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego odgrywają wyjątkową rolę na rzecz stabilizacji całej gospodarki w tych rolniczo ukierunkowanym regionie. Około 20% zatrudnionych w przemyśle i budownictwie pracuje w tej branży. Zakłady takie jak zakłady Przetwórstwa Mięsnego „Agryf“ i „Drobimex-Heintz“ (wyroby z drobiu, udziały niemieckie, 960 pracowników) w Szczecinie wypracowały pozycję rynkową o znaczeniu ogólnokrajowym. Ponadregionalne znaczenie mają poza tym segmenty browarnictwa („Bosman“, udział browaru Bitburger, Szczecin),

alkohole (Polmos), piekarnie/cukiernie („Gryf“, Szczecin, w Koszalinie przedsiębiorstwa browarnicze (niemieckie udziały), wyrób serów (szwedzkie udziały), przetwórstwo rybne (duńskie udziały).

Lecz dla całego szeregu przedsiębiorstw przetwórstwa produktów rolnych problematyczne wycofanie się z produkcji rolniczej. Odługuje się pola. W coraz większym stopniu np. niewielka i nadal spadająca produkcja mleka stanie się problemem dla zakładów mleczarskich w regionie, które zmuszone są do dokupowania mleka w innych regionach.

W przetwórstwie produktów rolnych znajdują się w województwie zachodniopomorskim przedsiębiorstwa o znaczeniu regionalnym i częściowo regionalnym, działające w przetwórstwie zbóż, produkcji cukru, przetwórstwie mleka w Stargardzie Szczecińskim i Szczecinie oraz przetwórstwa rybnego w Świnoujściu. Moce przerobowe przetwórstwa ryb znajdują się przede wszystkim w Szczecinie, Dziwnowie, Świnoujściu, Kołobrzegu, Trzebiatowie, Ustroniu Morskim, Darłowie.

Przemysł tekstylny w sumie stracił w ostatnich latach na znaczeniu. Szereg przedsiębiorstw wykonuje prace nakładcze dla sieci międzynarodowych i w coraz większym zakresie podlega presji konkurencji międzynarodowej. Pozytywna dynamika branży jest oceniana ostrożnie i jest obligatoryjnie związana z modernizacją parku maszynowego. Największe przedsiębiorstwa mieszczą się w Szczecinie („Odra“) i Stargardzie Szczecińskim („Dana“, „Suzan-Polska“).

Miejscowości centralne w niemieckiej i szwedzkiej części Euroregionu dysponują w chwili obecnej **wystarczającą ofertą terenów**, tak aby móc zaspokoić życzenia osiedlania się tu przedsiębiorców. Dalsze rezerwy terenów występują w kontekście byłych terenów wojskowych i starych lokalizacji przemysłowych. Miejsca takie jak np. była elektrownia atomowa w Lubmin lub Schwedt z przemysłem chemicznym w ramach wytyczonych już obszarów przemysłowych utrzymują duże rezerwy terenowe dla większych przedsięwzięć jak np. kompleks przetwórstwa kwasu cyjanowodorowego (Schwedt) lub elektrowni gazowej (Lubmin). Nie przewiduje się konieczności uzbrajania dalszych terenów przemysłowych. Również w związku z planowaną trasą autostrady federalnej A20 oraz przedsięwzięciami budowlanymi w jej otoczeniu regionalnego i ponadregionalnego systemu osi przewidziano na poziomie planów zabudowy lokalizacje przedsiębiorstw logistycznych i innych na wytyczonych terenach przemysłowych.

W polskiej części Euroregionu poważnym instrumentem przygotowywania inwestycji jest nadal wyznaczanie planistyczne terenów pod działalność gospodarczą celem wspierania i stabilizowania rozwoju gospodarczego.

3.3.5 Handel, rzemiosło i usługi prywatne

Handel, rzemiosło i usługi prywatne odgrywają w zróżnicowanej strukturze gospodarczej ważną rolę, zarówno dla funkcjonowania najważniejszej dziedziny gospodarki - sektora produkcyjnego jak również sprawność tej dziedziny, jako czynnika miejscowego zyskuje na znaczeniu dla

funkcjonowania turystyki. Wartość rynkowa wytworzona przez te dziedziny porównywalna jest z produkcyjnymi gałęziami gospodarki i będzie nadal wzrastać. Handel, rzemiosło i usługi prywatne mają również szczególne znaczenie w utrzymaniu żywotności rejonów wiejskich. Koncentracja handlu, rzemiosła i usług prywatnych wspierać się będzie na systemie miejscowości centralnych, aby zapewnić ich osiągalność z powiązanymi z nimi dziedzinami. Nie znaczy to jednak, że zdecentralizowane struktury rzemiosła i usług, które pokrywają przede wszystkim zapotrzebowanie gmin nie mają perspektyw rozwoju. Właśnie one przyczyniają się do tworzenia tożsamości gmin i wzrostu ich atrakcyjności jako ośrodków zamieszkania i mają ważną funkcję do spełnienia w stabilizacji życia socjalnego i gospodarczego gminy.

Szczególnie przez rozwój telekomunikacji powstają ważne punkty zaczepienia dla rozwoju nowych form organizacyjnych miejsc pracy (tele – miejsca pracy), które mogą otwierać nowe alternatywne miejsca pracy w rejonach wiejskich.

W ostatnich latach nastąpił dynamiczny wzrost powierzchni sprzedaży w handlu **detalicznym**. Współcześnie większość miejscowości położonych centralnie posiada instytucje handlu detalicznego o dużej powierzchni (>700m² powierzchni sprzedaży). W procesie tym nastąpiło częściowe przesunięcie lokalizacji placówek handlowych o dużej powierzchni poza miejscowości centralne, które osłabiło atrakcyjność centrów miast i znajdujących się tam przedsiębiorstw handlu detalicznego. Należy przy tym wziąć pod uwagę, iż centra miast zachowują swoją funkcjonalność tylko wtedy, gdy równocześnie utrzymują wyszukany, specyficzny, częściowo o wyższych cenach asortyment w drobnym handlu detalicznym oraz zapewniają atrakcyjny sposób dokonywania zakupów. Według badań około jednej trzeciej powierzchni sprzedaży powinna znajdować się w mieście, a tylko jedna trzecia na peryferiach. Dla stabilizacji zaopatrzenia w rejonach wiejskich utrzymanie tam oferty jest koniecznie potrzebne. Następuje tutaj częściowe połączenie z innymi usługami. Sieć zaopatrzenia powinna zostać w rejonach wiejskich jeszcze bardziej wzmocniona przez formy mobilne.

Rozwój handlu detalicznego ma ponadto ściśle powiązanie z całym rozwojem gospodarczym regionu, ponieważ zależny jest on od siły nabywczej ludności. Należy wyjść z tego, że rozwój siły nabywczej ludności w Nowych Landach z powodu znacznie słabszego rozwoju gospodarczego jest mniejszy w porównaniu do przeciętnej w Republice Federalnej Niemiec.

Nową formą organizacyjną handlu stanowi utworzenie Factory Outlets Center. Ta forma w regionie nie jest jeszcze dominująca. Handel detaliczny wnosi masowe protesty z powodu obaw dalszego spadku dochodów. Podobnie jak struktura produkcyjna handel poddany jest ciągłemu rozwojowi, również ta forma handlu znajdzie swoje miejsce wśród innych struktur. Ze strony planistycznej, poprzez wybór miejsca może być wspierane zachowanie centralnej funkcji miejscowości. Dotychczasowa praktyka rynków handlu detalicznego o dużej powierzchni na terenie Polski w bezpośredniej bliskości granicy z pewnością nie będzie formą handlu przyszłości. Bardziej daje się przewidzieć, iż powstaną w regionie „Regionalne Ośrodki Handlowe“, oferować będą one szczególnie działającym w regionie przedsiębiorstwom i rzemieślnikom strukturę organizacyjną pod jednym dachem do sprzedaży towarów, a tym samym siła nabywcza regionu realizowana będzie jako obrót w miejscowych przedsiębiorstwach.

W Skanii duże ośrodki handlu detalicznego koncentrują się w większych miastach zachodniego wybrzeża i wykazują znaczną różnicę na osi zachód - wschód:

Ośrodki handlu detalicznego o dużej powierzchni w Skanii:

Gmina	Powierzchnia sprzedaży w m ²
Burlöv	35.000
Helsingborg	10.000
Helsingborg	70.000
Höör	16.000
Kävlinge	18.000
Lund	9.000
Malmö	15.000
Malmö	30.000
Trelleborg	8.000
Astorp	10.000
Ängelholm	10.000

W polskiej części Euroregionu nastąpił w ostatnich latach szybki rozwój ośrodków handlowych o dużej powierzchni. W Szczecinie w roku 1999 tego rodzaju ośrodki dysponują powierzchnią sprzedaży 100.000m². Obok sieci zagranicznych inwestują również polskie firmy handlowe (Berti, Komfort). Francuski koncern Casino buduje w Szczecinie kompleks handlowy o powierzchni 40.000m², który ukierunkowany jest również na klientów niemieckich. Niemiecki koncern HTI planuje centrum handlowe tej samej wielkości. Obecnie istnieją kompleksy sieci Makro i Real każdy o powierzchni 15.000 m².

Rzemiosło w wiejskich rejonach Euroregionu odgrywa tradycyjnie ważną rolę w życiu miast i gmin. Przyczynia się w znacznym stopniu do utrzymania i wzrostu jakości życia. Szczególnie na wsi nieodzowne są przedsięwzięcia dla polepszenia warunków miejscowych, aby utrzymać istniejące, czasami od pokoleń, tradycje. Szczególnie na podstawie potencjału turystycznego regionu ta specyficzna forma ofert rzemiosła i usług zyskuje na znaczeniu jako oferta uzupełniająca regionu. Zakłady rzemieślnicze i usługowe odgrywają ponadto ważną uzupełniającą funkcję dla innych dziedzin gospodarki w sieci infrastruktury gospodarczej. Ponadto mają one duże znaczenie w kształceniu zawodowym. Dla gospodarstw domowych zapewniają ważny segment oferty. Zakłady rzemieślnicze najczęściej umiejscowione są na specjalnych terenach rzemieślniczych. Ważnym przy tym jest zapewnienie równowagi, podobnie jak przy instytucjach handlowych, równowagi pomiędzy ofertą usług na peryferiach jak i w centralnych obszarach miast.

W sumie w ofercie rzemiosła i usług w Regionie istnieją rezerwy. Dotyczy to zarówno struktury, jak i jakości ofert. Również w tym segmencie nowoczesne technologie komunikacyjne przyczyniać się będą do rozszerzenia spektrum ofertowego Regionu.

3.3.6 Turystyka

Turystyka ma dla całego Euroregionu istotne znaczenie. Na bazie mieszanki atrakcyjności przyrody, ciekawej historii i tradycji oraz atrakcyjnej oferty kulturalnej, Region może być ciekawy dla specyficznych grup zainteresowań. W Euroregionie istnieją różne obszary turystyczne ze specyficzną ofertą. Turystyczne atrakcje Regionu pozwalają na specyficzny rozwój ofert szczególnie w segmentach:

- turystyka aktywna (kąpieliska, turystyka piesza, rowerowa i wodna, jazda konna, golf, wędkarstwo, żeglarstwo, nurkowanie, sporty lotnicze)
- turystyka kulturalna i kształceniowa (atrakcje kulturalne, muzea, wystawy, miasta)
- turystyka przyrodnicza (krajobrazy, obserwacja przyrody, kształcenie przyrodnicze)
- turystyka zdrowotna i leczniczo - sanatoryjna

Turystyka morska ze wszystkimi swoimi segmentami znajduje się w centrum rozwoju infrastrukturalnego i produkcyjnego. Nie oznacza to jednak, że oferta turystyki lądowej i wymagana jej infrastruktura nie mają znaczenia dla Euroregionu. Właśnie dla wnętrza Euroregionu oddalonego od wybrzeży Bałtyku i zalewów, które nie posiadają żeglownych rzek i zbiorników wodnych dla uprawiania turystyki wodnej, występują inne formy oferty turystycznej (np. urlop na wsi z ofertami w zakresie jazdy konnej, turystyki pieszej i rowerowej) oraz turystyki ekologicznej, kulturalnej i turystyki z organizacją seminariów i szkoleń.

Tym samym charakterystyczne jest, że rozwój turystyczny w Regionie zarówno odnośnie infrastruktury turystycznej, jak również rozwoju oferty turystycznej jest zadaniem o dużej kompleksowości, które nie zezwala na uproszczenia i zawężania na segmentach i ofertach specjalnych.

Ze względu na rozwój turystyki dużą rezerwę w Regionie **stanowi zmniejszenie sezonowości** zapotrzebowania. Dotyczy to w równym stopniu oferty na wybrzeżu jak i we wnętrzu Regionu. Celem muszą być różnorodne i zróżnicowane strukturalnie pakiety usług turystycznych. Wystarczająca infrastruktura jest tylko warunkiem do tego; każda infrastruktura żyje jednak dopiero odpowiednimi produktami i ofertami.

Pod względem ilości **miejsc noclegowych** w latach 90 na Pomorzu Przednim nastąpił szybki rozwój (patrz Załącznik 16), po dramatycznym spadku poziomu oferty w końcu lat 80-tych. Szacuje się dla całości Meklemburgii-Pomorza Przedniego, że w roku 1997 w zakresie możliwości noclegowych (jednostki od 9 łóżek) osiągnięty został poziom ok. 40% oferty noclegowej z roku 1988. W ofercie kempingów spadek nie był tak dramatyczny i w roku 1997 wynosił ok. 50% stanu sprzed roku 1990 (patrz ²³).

²³ ALBRECHT, BENTHIEN, BÜTOW, LÜBBEN: Tourismus in Mecklenburg-Vorpommern: Die 7 Jahre nach der Wende. Greifswalder Beiträge zur Regional-, Freizeit- und

Tourismusforschung, Bd. 8, 1997

Deutsche Projekt Union GmbH
Planer Ingenieure

16.06.1999

Tabela 13: Parametry turystyczne powiatów nadmorskich na Pomorzu Przednim i Pomorzu Zachodnim Euroregionu

Powiat, miasto bez powiatu	Mieszkańcy	łączna powierzchnia	łączna ilość łóżek	ilość noclegów	ilość gości	przeciętny okres pobytu	wykorzystanie (oferowane łóżka)	ilość łóżek		ilość noclegów		ilość gości	
								na 1000 mieszk.	na km ²	na 1000 mieszk.	na km ²	na 1000 mieszk.	na km ²
Miasta Pomorza Przedniego i Pomorza Zachodniego:													
Greifswald	57.740	50	1.368	120.650	60.760	2,0	28,8	23,7	27,3	2.089,5	2.404,8	1.052,3	1.211,1
Stralsund	63.031	39	1.942	204.290	104.810	1,9	32,3	30,8	50,2	3.241,1	5.282,9	1.662,8	2.710,4
Koszalin	112.096	83	681	53.149	34.818	1,5	.	6,1	8,2	474,1	640,3	310,6	419,5
Szczecin	418.985	301	5.060	497.452	295.475	1,7	brak danych	12,1	16,8	1.187,3	1.652,7	705,2	981,6
Świnoujście	43.492	195	8.532	649.950	70.256	9,3	brak danych	20,3	6,3	14.944,1	3.333,1	1.615,4	360,3
Powiaty nadmorskie Pomorza Przedniego i Pomorza Zachodniego:													
Pln. Pomorze Przednie	119.763	2.168	11.498	1.132.054	233.836	4,8	34,4	96,0	5,3	9.452,5	522,2	1.952,5	107,9
Wschodnie Pomorze Przednie	115.666	1.940	19.290	1.935.037	396.798	4,9	36,6	166,8	9,9	16.729,5	997,4	3.430,6	204,5
Rugia	77.595	974	27.047	2.899.896	598.759	4,8	37,8	348,6	27,8	37.372,2	2.977,7	7.716,5	614,8
Gryficki	75.381	1.484	28.795	1.704.777	142.120	12,0	brak danych	382,0	19,4	22.615,5	1.148,8	1.885,4	95,8
Kamiński	50.033	1.007	29.241	1.655.854	188.829	8,8	brak danych	584,4	29,0	33.095,2	1.644,3	3.774,1	187,5
Kołobrzeski	77.283	726	28.743	2.035.643	204.344	10,0	brak danych	371,9	39,6	26.340,1	2.803,9	2.644,1	281,5
Koszaliński	63.063	1.669	15.125	1.030.076	103.648	9,9	brak danych	239,8	9,1	16.334,1	617,2	1.643,6	62,1
Sławiński	59.809	1.044	14.788	882.960	70.268	12,6	brak danych	247,3	14,2	14.763,0	845,7	1.174,9	67,3

Źródła: Statistisches Jahrbuch Mecklenburg-Vorpommern 1998, S. 383; Statistisches Jahrbuch Land Brandenburg, 1998, S. 336; Fakta om Skåne 1998; Gästeankünfte ohne Privatquartiere, Camping und Angebote < 9 Betten

Zestawienie najważniejszych parametrów turystycznych powiatów nadmorskich potwierdza duży stopień obciążenia jakim podlegają obecnie powiaty nadmorskie Pomorza Przedniego i Pomorza Zachodniego (Tabela 13). Wyraźna jest przede wszystkim również różnica w charakterystyce okresie pobytu gości na wybrzeżu polskim i niemieckim. Podczas gdy w niemieckich powiatach nadmorskich przeciętny okres pobytu wynosi 4..5 dni co typowe jest dla krótkiego urlopu, przeciętny okres pobytu na polskim wybrzeżu wynosi jeszcze tradycyjnie 9...12 dni.

Zestawienie tendencji za lata 90-te dla całości Brandenburgii i Meklemburgii - Pomorza Przedniego, które są w większej części również miarodajne dla niemieckiej części Euroregionu, przedstawione jest w Tabela 14.

Tabela 14: Porównanie rozwoju ilości miejsc i wykorzystania od roku 1991 do 1997 w Landach Meklemburgia – Pomorze Przednie i w Brandenburgii

rok	Brandenburgia			Meklemburgia – Pomorze Przednie		
	łóżka	wzrost w % do roku poprzednie go 1992=100	wykorzystanie w %	łóżka*	wzrost w % do roku poprzednie go 1992=100	wykorzystanie w % **
1992	38416	100	35,3	66336	100	44,6
1993	43623	114	36,8	77387	117	42,3
1994	52354	120	37,8	89998	116	41,0
1995	60780	116	36,8	97685	109	40,8
1996	69494	114	34,2	106571	109	38,2
1997	72559	104	32,3	114086	107	34,1
wzrost 1997 w porównaniu 1992		189			172	
dla porównania						
	Rugia			Pomorze Przednie		
	łóżka	wzrost 1997w % do 1992	wykorzystanie w %	łóżka*	wzrost w % do roku poprzednie go 1992=100	wykorzystanie w % **
1992	16918		51,4	26357***		43,8****
1997	27047	160	37,8	36346	138	35,0

* łóżka łącznie, stan lipiec (oferta od 9 łóżek)

** wykorzystanie oferowanych łóżek

*** za rok 1993

**** za rok 1994

Źródło: Statistisches Jahrbuch Mecklenburg-Vorpommern 1998, S. 243; Statistisches

Jahrbuch Land Brandenburg, 1998, str.. 336; (23)

Wzrost liczby łóżek w ostatnich latach uległ osłabieniu; ich wykorzystanie cechuje stagnacja względnie ma tendencję malejącą. Obecny poziom wykorzystania ok. 32...35% z ekonomicznego punktu widzenia budzi wątpliwości. Główny nacisk w rozwoju powinien w pierwszej kolejności być skierowany na **poprawę jakości oferty**. Zwiększenie ilościowe wchodzi w rachubę przede wszystkim tam, gdzie istnieją braki w ofercie miejsc noclegowych. Przy uwzględnieniu rozwoju demograficznego i istniejącej struktury oferty wydaje się być sensownym, przedsięwzięcie ekstensywnego rozszerzenia oferty w segmencie tanich miejsc wypoczynku dla dzieci, schronisk młodzieżowych i specjalnych ofert dla młodych rodzin z dziećmi oraz dla seniorów i osób upośledzonych. Istniejące dotychczas nie wykorzystane miejsca powinny zostać w tym celu unowocześnione a ich przeznaczenie zmienione.

Ze względu na uwarunkowanie klimatyczno - przyrodnicze oferta ukierunkowana jest na wypoczynek letni, a cały rozwój turystyki podlega nadzwyczaj mocnej sezonowości. Sezonowość zapotrzebowania warunkuje sezonowość w ofercie noclegowej. W sezonie zimowym 1996/97 oferowanych było w rejonach turystycznych Rugii i Pomorza Przedniego tyle miejsc noclegowych, co w sezonie letnim 1993. Na Rugii wykorzystanie oferowanych miejsc noclegowych latem wzrasta do prawie 80%, podczas gdy w sezonie zimowym spada do prawie 10%. Na Pomorzu Przednim nie występuje tak ekstremalna rozpiętość; największe sezonowe wykorzystanie wzrasta do ok. 65...70%, w zimie nie spada tak znacznie jak na Rugii i wynosi ok. 15% (23).

Ilość **gości** w instytucjach oferujących noclegi, po wyraźnym spadku w roku 1990, ciągle wzrasta i dzisiaj przekracza stan sprzed roku 1990 o około 1/3. Na kempingach liczba gości wzrasta wolniej i nie osiągnęła jeszcze poziomu z roku 1989. W roku 1996 zanotowano w tym segmencie po raz pierwszy spadek, który w roku 1997 nie został jeszcze wyrównany.

Znaczny spadek ilości **noclegów** nastąpił na przełomie lat 80/90. W tej dziedzinie następuje powolny wzrost. Jest to generalna charakterystyka rozwoju; przez zmienioną mobilność i dążność do krótkich pobytów urlopowych **powstaje stale wzrastająca wyraźna dysproporcja pomiędzy ilością gości a ilością noclegów**. Dla całości Meklemburgii Pomorza Przedniego liczba noclegów wynosi ok. 33% stanu z roku 1988 (1997 ok. 11,5 mln noclegów; 1988 ok. 30 mln noclegów). Z rozwoju stosunku noclegów do liczby gości (1988 ok. 10:1; 1997 ok. 4:1) wynika wyraźnie, że obszar Meklemburgii - Pomorza Przedniego **przekształca się z regionu urlopowego w region z przewagą krótkich pobytów urlopowych** (patrz również Załącznik 16).

W statystykach odpowiednich urzędów Landu nie jest uwzględniony segment oferty nieprofesjonalnego sektora i obiektów, które w stałej ofercie posiadają mniej niż 9 łóżek. Ten segment cieszy się dużym zainteresowaniem z powodu często wyższej indywidualności. W roku 1993 przeprowadzono w Meklemburgii - Pomorzu Przednim ostatnie oficjalne badanie tego sektora (oszacowano go na 44.000 łóżek). Na rok 1997 przewiduje się, że w Meklemburgii - Pomorzu Przednim oferta noclegów w tym obszarze zbliży się

do ilości oferowanej przez sektor profesjonalny (patrz ⁽²³⁾), przy czym te statystyki należałoby wyraźnie relatywizować.

Odnosnie **organizacji** zadań w zarządzaniu turystyką poza obszarem zakładów utworzono w pierwszej połowie lat 90-tych **regionalne związki turystyczne** w przeważającym stopniu jako stabilne lub ustabilizowane. W regionie istnieją organizacyjne podstawy gospodarki turystycznej; częściowo są one odbiorcą znacznych finansowych środków wsparcia z UE, ze strony Landu względnie gmin. W regionie pracują obecnie następujące regionalne związki turystyczne:

- Rugia
- Pomorze Przednie
- Fischland-Darß-Zingst
- Uznam
- Uckermark
- Barnimer Land

Problematycznie w pracy związków przedstawia się często obsada personalna. Często nie ma dłuższych perspektyw dla pracowników, ponieważ ich zatrudnienie następuje poprzez środki wtórnego rynku pracy. Wielu pracowników pracujących w tych gremiach z nadzwyczajnym osobistym zaangażowaniem, ale wymagają systematycznego kształcenia i doskonalenia, ponieważ kierowani są oni przez wtórny rynek pracy i nie mają fachowego wykształcenia w kierunku turystycznym. Właśnie praca związków jest ważnym środkiem marketingu zewnętrznego i wewnętrznego i powinny być wspierane oraz chronione przed rozdrobnieniem z powodu braku kompetencji. Obok regionalnych związków turystycznych pracuje (obok związków Landowych) na korzyść regionu duża liczba związków gospodarczych i izb, jak np. Krajowa Wspólnota „Urlop na wsi“, Związek Właścicieli i Prowadzących Place Kempingowe, Niemiecki Związek Schronisk Młodzieżowych, Związki Kąpielisk, Związek Hoteli i Restauracji, Izby Handlowo-Przemysłowa i Izba Handlowa, Związek Gospodarczy Turystyki Morskiej i inne. Mają one częściowo wyraźnie konkurujące ze sobą poglądy na temat rozwoju w turystyce.

W powiatach i miastach bez powiatów w Euregionie niejednolita jest również kompetencja i podział zadań w zakresie turystyki, które zostały częściowo przeniesione na miejscowe stowarzyszenia turystyczne względnie firmy turystyczne, lub pozostały w urzędach.

Pod **względem ważności infrastruktury turystycznej** istotne są następujące aspekty ⁽²³⁾:

- **możliwości gastronomii** do zaopatrzenia szybko i ciągle wzrastającej ilości gości urlopowych i przebywających na krótkich pobytach są w zasadzie wystarczające, w najbardziej uczęszczanych miejscach istnieje możliwość zwiększenia oferty. Większe rezerwy w gastronomii tkwią w jakościowych ulepszeniach. Wzmacniane są aspekty jakości wrażeń gości i regionalnej oryginalności, należy wykorzystać bardziej zwiększenie jakości ofert. Do tego zalicza się zdolność reagowania na zmieniającą się sytuację (personel na godziny szczytu, oryginalność karty dań, wystrój sal konsumpcyjnych, gastronomia w połączeniu z przeżyciami morskimi, uczta na morzu, uczta na statku itd.). W związku z tym należałoby

również przypomnieć, że żywienie należy do oferty gastronomicznej, co wymaga jeszcze w wielu miejscach zdecydowanej poprawy.

- **Infrastruktura dla turystyki morskiej**, w szczególności turystyka sportów wodnych w rejonie Morza Bałtyckiego i jego zatok wymaga zarówno poszerzenia jakościowego jak i ilościowego; rejon wybrzeża Pomorza Przedniego i Pomorza Zachodniego posiada naturalny potencjał, aby stać się ponadregionalnym atrakcyjnym terenem żeglarskim w rejonie Morza Bałtyckiego.

Liczbę miejsc w przystaniach jachtowych na wybrzeżu Bałtyku w Meklemburgii - Pomorzu Przednim ocenia się obecnie na około 7.000; 80% z tego tzn. ok. 5.600 znajduje się w portach Pomorza Przedniego na obszarze Euroregionu POMERANIA. Około 2/3 oferty to stałe miejsca postojowe dla miejscowych mieszkańców lub członków odpowiednich związków; tym samym Region posiada około 3.800 miejsc postojowych dla gości, które stoją do dyspozycji gości odwiedzających region.

Aby okręg Pomorza Przedniego zasłynął jako ponadregionalny, znaczący, przyjazny dla klientów o charakterze morskim okręg sportów wodnych należy znacznie zwiększyć liczbę miejsc postojowych. Takie założenia zawarte są w licznych dokumentach sporządzonych w przeważającej części przez komunalne porty wykazujące nadzwyczajnie wysoki potencjał rozwojowy. Oferta infrastrukturalna w portach dla łodzi oraz w portach dla jachtów i łodzi z napędem silnikowym polepsza się stopniowo, jej ocena różni się jednak w zależności od regionu i warunków lokalnych. Generalnie, stałym zadaniem promocji turystyki w regionie jest przewartościowanie infrastruktury w portach jachtowych, ale również polepszenie jej lądowego zaplecza, uzupełnianie poprzez turystyczne miejscowe oferty uzupełniające oraz skoordynowane uzgadnianie interesów osób prywatnych zmotoryzowanych i niezmotoryzowanych turystów uprawiających sporty wodne oraz uzgadnianie rejsów pasażerskich wzdłuż wybrzeża i po rzekach. Właśnie z takiego potencjału małych portów w obrębie zatok Pomorza Przedniego, które w przeszłości służyły głównie dla celów rybołówstwa zawodowego oraz lokalnym przeładunkom, wynika potencjał dla rozwoju własnego oblicza portowego na terenie Pomorza Przedniego, co z dobrym skutkiem kontrastuje z rozbudowanymi ofertami sąsiadów (Rostok, Świnoujście, Szczecin, Gdańsk) i może nadać regionowi jego własne oblicze. Początki tego pokazują wzorcowo miejsca portowe takie jak: Lauterbach, Breege, Usedom, Karnin, Ueckermünde (ze swoją drzemiącą Pecunią), Barth, Ralswiek, Kamminke i wiele innych.

Do infrastrukturalnej oferty w ramach turystyki morskiej należą również liczne mola na zewnętrznych wybrzeżach Morza Bałtyckiego oraz w Lubmin w Zatoce Greifswaldzkiej. Mola te są znakiem rozpoznawczym tego regionu. Należy zwiększyć ich funkcjonalność, tak aby ruch promowy i pasażerski mógł je zaakceptować jako miejsca przesiadek i cumowania. Zgodnie ze wzorcem w Heringsdorf infrastruktura mola może być również punktem wyjścia dla przewartościowania lądowego obrębu promenad.

- Do strukturalnych ofert w tym segmencie zaliczają się również oferty dla portów na Pomorzu Przednim związane z międzynarodowymi morskimi i rzecznyymi rejsami oraz rejsami wzdłuż wybrzeża. W celu włączenia portu w Sassnitz (zarówno portu miejskiego jak również promowego) do tego segmentu konieczna jest pomoc regionu i landu, aby miejscem portowym stworzyć w zakresie marketingu dojście do form prezentacji jak np. targi Cruise Shipping w Miami. Praktykowana forma marketingu bezpośredniego, czyli pokazanie się na takich targach, tak jak to od wielu lat praktykują reprezentanci portu w Rostoku, dało po raz pierwszy w roku 1999 w połączeniu z inną dodatkową działalnością widoczne i wyraźnie dobre wyniki: liczba wpływających do Rostoku statków w porównaniu do roku 1998 wzrosła o ponad 200%, podczas gdy w Sassnitz została zahamowana (patrz również ²⁴).
- W głębi tego obszaru należy w pierwszym rzędzie rozwijać infrastrukturę wodnej turystyki wędrownej (w tym przypadku niezmotoryzowanej) i łączyć turystykę związaną z naturą z innymi ofertami; Przy tym na pierwszym planie znajdują się aspekty związane z przeżyciami na łonie natury; turystyka morska musi być rozwijana jako znak rozpoznawczy regionu, który od początku musi być zgodny z celami ochrony przyrody i krajobrazu. Zintegrowane początki, które w tym czasie są rozwijane i praktykowane na terenie Parku Krajobrazowego "Uckermärkische Seen" (np. "spław drewna" Templin/Lychen) powinny być przykładem dla innych obszarów częściowych i przez nie przejęte (np. Rezerwat biosfery Schorfheide-Chorin w przełomie Dolnej Odry przy wykorzystaniu rzek Starej Odry, Finow, i kanału Freienwalde (Freienwalder Landgraben).
- Infrastrukturę "wodnych wędrowek" należy rozwijać jako część składową **czteroczęściowego planu** (wędrowanie, wędrowki rowerowe, wędrowki wodne, jazda konna) oraz połączyć w odpowiednich punktach węzłowych, w których oferowane byłyby odpowiednie oferty związane z przejściem z jednej na drugą formę wędrowania (Przykład: sieć wypożyczalni rowerów i łodzi w Uckermark). Jej znaczenie dla mieszkającej tu ludności należy uwzględnić w szczególności w zakresie tworzenia projektów i planowania infrastruktury dróg rowerowych dla celów dotarcia do miejsc pracy i instytucji usługowych. Konceptyjne formy planowania, jak np. czteroczęściowy plan powiatu Barnim powinny zostać rozszerzone na sąsiadujące regiony również zintegrowane od początku i stopniowo poddawane przetransponowaniu. Przy tym szczególne znaczenie ma tutaj transgraniczna sieć dróg przede wszystkim w granicach Parku Krajobrazowego Doliny Dolnej Odry i jego odpowiednika polskiego Parku Krajobrazowego w powiecie Gryfino.
- Wyraźny wzrost popytu notowany jest na przygranicznych liniach promowych pomiędzy Niemcami a Polską, które w ostatnich latach dzięki rejsom z różnych portów wzdłuż Odry i Zalewu Szczecińskiego

²⁴ Analiza potencjału i koncepcja rozwoju rejsów krzyżowych na Pomorzu Przednim. Deutsche Projekt Union GmbH, 1998 na zlecenie Regionalnego Związku d/s Planowania Pomorze Przednie.

(Mönkebude, Altwarp, Ueckermünde, Kamminke, Gartz) połączonym z zakupami ofert wolnoślowych osiągnęły znaczny wzrost liczby pasażerów, a które dzięki zniesieniu regulacji wolnoślowych w wewnętrznym ruchu krajów Unii Europejskiej od dnia 30.06.99 doznają dodatkowego ich napływu. Pojawiają się tu już teraz lokalnie znaczne obciążenia w zakresie komunalnym i środowiska (powierzchnie dla nie kursujących statków, obciążenia komunikacyjne w portach wyjściowych), które wymagają regulacji pomiędzy armatorami i komunalnymi właścicielami portów.

- W głębi kraju mogą zostać rozwinięte formy oferty "urlop na wsi", łącznie ze specyficznymi dla danego regionu dostosowaniami np. "urlop u rybaka" lub "urlop w leśniczówce", "urlop w młynie" itd. oraz stworzona alternatywa uzyskiwania dochodów na wsi. Te formy urlopu stanowią prawdziwą alternatywę wobec klasycznych ofert plażowych i należy je realizować jako uzupełnienie wzgl. środki zastępcze dla specjalnych grup zainteresowań. Wobec infrastrukturalnych założeń w kwestii wsi stawiają one jednak wymagania, które wykraczają daleko poza zwyczajną standartową ofertę turystyczną. Urlop na wsi we wszystkich swoich różnych tematycznych specjalnościach wymaga przede wszystkim sprawnej infrastruktury wsi, przyrody i sieci komunalnej infrastruktury drogowej.

Nierozdzielalną część składową rozwoju turystyki w Euroregionie należy przypisać turystyce kulturowej i miejskiej, ze względu na jego pełną zmianą i ciekawą historię. Służy ona w szczególności zredukowaniu sezonowości klasycznych typowych ofert plażowych "słońce i morze". Region dysponuje bogatą paletą ofert kulturalnych i krajoznawczych, które obecnie mają ponadregionalne oddziaływanie wzgl. może skomunikować szczególną kulturową tożsamość tego obszaru. Atrakcje znajdują się w niemieckiej części Euroregionu:

- ⇒ tzw. kąpieliska cesarskie w Ahlbeck, Heringsdorf i Bansin z ich klasyczną architekturą
- ⇒ Kolonia Artystyczna Ahrenshoop z ofertami w zakresie rzemiosła artystycznego
- ⇒ Miasto Anklam z muzeum Lilienthal, kościołem pw. św. Marii i z teatrem
- ⇒ Miasto Barth z jego historycznym centrum
- ⇒ Miasto Greifswald ze złożoną, różnorodną paletą kulturowo-historycznych ofert jak również nowoczesnymi formami imprez, z historycznym śródmieściem, ruinami klasztoru Eldena, różnorodnymi imprezami kulturalnymi, rozbudową Pomorskiego Muzeum Krajowego, teatrem, kościołami, katedrą, obszarem morskim wzdłuż Ryck, kąpieliskiem Erlebnisbad i z wieloma innymi.
- ⇒ Grimmen z zespołem śródmiejskim i kościołem N.P.M.
- ⇒ Peenemünde z Muzeum Historii Techniki.
- ⇒ Putbus z jedynym w swoim rodzaju zespołem miejskim, z zamkiem i parkiem zamkowym, teatrem i festiwalem muzycznym oraz z niedaleko położonym portem Lauterbach.
- ⇒ Putgarten z pomnikiem terenowym Przylądek Arkona i tradycyjną wioską rybacką Vitt.

- ⇒ Ralswiek jako miejsce przedstawień legendy Störtebekkera.
- ⇒ Ribnitz-Damgarten z historycznym zespołem miejskim, muzeum bursztynu, kościołem miejskim i klasztorem.
- ⇒ Sassnitz z portem rybackim i łodzi sportowych, z planowanym nabrzeżem kulturalnym w starym porcie promowym.
- ⇒ Miasto Stralsund historycznym zespołem śródmiejskim, najczęściej zwiedzanym na Północy Niemieckim Muzeum Oceanograficznym, bogata oferta kulturalna.
- ⇒ Torgelow z planetarium i jako historyczne przemysłowe miejsce: odlewnia, z Ukranenland.
- ⇒ Ueckermünde z kąpieliskiem w zatoce, muzeum o tematyce związanej z Zalewem, z parkiem dla zwierząt (1997 ok. 135.000 zwiedzających), z planowanym kąpieliskiem Erlebnisbad oraz Pecunia jak również z obszarem morskim wokół portu w pobliżu centrum miasta.
- ⇒ Wolgast z muzeum portu, z zespołem śródmiejskim, mostem zwodzonym, grobowcem książąt pomorskich, będący miastem urodzenia Philipa Otto Runge.
- ⇒ Historyczny kanał Finow od Hohensaaten do Liebenwalde.
- ⇒ Historyczne miasta i gminy w Uckermark z zachowanymi zespołami śródmiejskimi i centrami wiejskimi posiadającymi historyczne budowle sakralne, jak np. Prenzlau, Angermünde, Templin, Greiffenberg, Boitzenburg, Lychen
- ⇒ Chorin z ruinami klasztoru i z lesistą okolicą.

Cały obszar Euroregionu charakteryzuje się znacznym zagęszczeniem szczegółów i atrakcji związanych z regionalną historią, które są godne obejrzenia (historyczne zespoły miejskie, budowle gotyckie, domy posiadaczy ziemskich, zamki, parki, architektura kąpielisk, pomniki ziemi, kolejki wąskotorowe i inne). W segmencie turystyki miejskiej i krajoznawczej wszystko to posiada charakterystyczną cechę, która w uzupełnieniu tradycyjnych ofert typu "słońce i plaża" może stać się podporą rozwoju turystycznego. Również wtedy, gdy same poszczególne obiekty nie stanowią ponadregionalnych atrakcji, to dzięki utworzonej sieci powiązań staną się one ważnym symbolem regionu.

- Ze względu na te kulturowo-historyczne nasycenie obszar ten zyskuje na znaczeniu również jako **miejsce dużych imprez kulturalnych** i jako miejsce obrad Obszaru Bałtyckiego. Infrastruktura dla potrzeb dużych imprez o znaczeniu międzynarodowym obecnie nie istnieje; istnieją natomiast projekty i plany. Połączenie tradycji i nowoczesności na tym obszarze można stanowić znaczny wzrost atrakcyjności w regionie. Małe formy turystyki związanej z obradami, która przeznaczone są dla publicznych organizacji, stowarzyszeń i związków oraz prywatnych przedsiębiorstw, znajdują już dzisiaj zapotrzebowanie i mogą skutecznie przyczynić się do zredukowania sezonowości w wykorzystaniu obiektów noclegowych.
- Ze względu na zasób naturalnych obszarów i dużego zagęszczenia wielkich rezerwatów w regionie coraz większe znaczenie zyskują formy odpoczynku w powiązaniu **potencjałów rezerwatów w celu obserwacji zwierząt i roślin jak również w celu przeżyć na łonie**

natury i kształcenia w dziedzinie środowiska; w tej formie odpoczynku specyficzne znaczenie w wielkich rezerwach ma straż przyrody. Jako część składowa turystycznego marketingu regionów wypoczynkowych należy uznać specyficzne oferty ukierunkowane na naturalne obszary (wędrowki tematyczne z przewodnikiem-fachowcem, łowy z aparatem fotograficznym na rzadkich przedstawicieli flory i fauny, aktywne uczestnictwo w pracy na rzecz ochrony przyrody i krajobrazu itd.)

- **Akcje kulturalne i imprezy** są ważnym środkiem wspierania image i mogą mieć wkład w przedłużeniu sezonu. Zwiększają one atrakcyjność regionu i dlatego należy je świadomie wspierać we współpracy z instytucjami publicznymi i osobami prywatnymi. Następujące ugruntowane już imprezy mają ponadregionalne znaczenie:
 - ⇒ święto husytów w Bernau
 - ⇒ święto kanału rzeki Finow w Eberswalde
 - ⇒ dni Wallensteina w Stralsundzie
 - ⇒ przedstawienia legendy Störtebekera w Ralswiek
 - ⇒ tydzień muzyki Bacha w Greifswaldzie
 - ⇒ dni Zalewu Ueckermünde
 - ⇒ inscenizacje Vinety w Zinnowitz
- Dla podwyższenia jakości życia mieszkańców i odwiedzających należy sprawdzić, czy istniejące oferty z zakresu turystyki (beauty, wellness, fitness) mogą być otwarte również na potrzeby miejscowe, dzięki czemu jakość miejsc zamieszkania i bliskiego wypoczynku wyraźnie mogłaby być przewartościowana. **Infrastruktura na wypadek złej pogody** wykazuje wyraźne braki. Dla regionu ma ona szczególnie znaczenie, ponieważ statystyka pogodowa niekoniecznie może zakładać stabilną ładną pogodę w czasie sezonu. Stąd też zachowanie i budowa zadaszonych obiektów kulturalnych i sportowych (pływanie i kąpiele, gry w piłkę, jazda konna) ma wpływ zarówno na podwyższenie jakości wypoczynku dla mieszkającej tu ludności jak i na turystyczną stabilizację w czasie sezonu. Infrastruktura ta przyczynia się również do stabilizacji życia socjalnego w wioskach i miastach, ponieważ wspiera związki sportowe, i promuje w szczególności alternatywne formy spędzania wolnego czasu przez młodzież.

W celu planowego wspierania rozwoju turystyki w zgodzie z naturalnymi właściwościami poprzez planowanie regionalne wyznaczono w dokumentacji planowej odpowiednie miejsca, które szczególnie kwalifikują się do rozwoju ofert turystycznych. W regionie Pomorze Przednie wyznaczono je albo jako **miejsca głównie o charakterze turystycznym wzgl. miejsca rozwoju turystyki** (ustalenia w RROP Pomorze Przednie). W regionie Ueckermark-Barnim wyznaczono obszary przeznaczone dla ruchu turystycznego i wypoczynku, dalsze zogniskowanie na miejsca o charakterze głównie turystycznym nie ma tu miejsca (wstępny projekt - studium robocze). Miejsca te zostaną po raz kolejny podzielone na takie, które posiadają główne znaczenie dla rozwoju turystyki i takie, które mają funkcję rozwojową. Są to następujące **miejsca**:

- Półwysep Fischland-Darß-Zingst (na południe do drogi B 105 i Ribnitz-Damgarten) łącznie z pasem wybrzeża na południu Zatoki Saale i Bodstedte od Neuendorf na wschód do Barth
- Wyspa Hiddensee
- Północna część półwyspu Wittow
- Północna część półwyspu Jasmund (poza granicami Parku Narodowego), Sassnitz, Schmale Heide
- Teren wokół Granitz, półwysep Mönchgut, pas terenu przy północnym brzegu Zatoki Rugii od Garz do Mönchgut
- Tereny przy południowym wybrzeżu Zatoki Greifswaldzkiej pomiędzy Greifswaldem i Lubmin
- Zewnętrzny pas wybrzeża wyspy Uznam od Karlshagen do granicy polskiej
- Wybrzeże południowe Zalewu Szczecińskiego od Mönkebude do Altwarp
- Wybrzeże Bałtyckie Pomorza Zachodniego.

W tych miejscach turystyka w rozwoju regionalnym odgrywa szczególną rolę w procesie stabilizacji wzgl. zwiększania dynamiki rozwoju gospodarczego. Znaczenie innych gałęzi gospodarki musi być do niej dostosowane. Również w miejscach głównie o charakterze turystycznym, w tym przypadku przede wszystkim w tradycyjnych nadmorskich ośrodkach wypoczynkowych i kurortach na zewnętrznym wybrzeżu, pierwszeństwo przed ilościowym zwiększeniem miejsc ma jakościowy rozwój oferty noclegowej o charakterze schroniskowym, tzn. również w tych miejscach rozwój następuje stosownie i przy zachowaniu interesów rozwoju komunalnego oraz interesów związanych z ochroną przyrody i krajobrazu. Istniejący nadmiar miejsc noclegowych z lat 80-tych, z których nikt nie korzysta, musi zostać zlikwidowany przez częściową rozbiórkę obiektów. Na obszarze przy wybrzeżu południowym Zalewu Szczecińskiego sytuacja przedstawia się inaczej. Tutaj, uważa się, że lokalne zwiększenie ilości miejsc noclegowych jest sensowne.

Na obszarach rozwoju turystyki przewiduje się jakościowy i ilościowy rozwój infrastruktury turystycznej oraz ofert. Jako zaplecze w stosunku do ugruntowanych już miejsc wypoczynkowych na wybrzeżu spełniają one funkcję odciążającą ale również są uzupełnieniem poprzez swoje specyficzne oferty, które niedostępne są w pasie wybrzeża. Z tych obszarów zagwarantowane jest również przejście do miejsc rozwoju turystyki w głębi kraju. Charakterystyczne są tutaj specyficzne oferty w zależności od regionalnych odrębności terenów przyrodniczych i kulturalno-historycznych atrakcji (np. wędrówki wodne, wędrówki rowerowe, jazda konna, loty szybowcowe, obserwacja przyrody).

Dokładna ocena odnośnie ekonomicznego znaczenia turystyki jako branży dla regionu jest ze względu na brak istniejących porównywalnych danych i badań możliwa tylko w przybliżeniu. W zakresie turystyki wszystkie dane bazują również dzisiaj na pracach instytutu DWIF, który w roku 1993 (materiał z roku

1992) przeprowadził odpowiednie badania.^(25, 26).

Dla oszacowania wkładu tworzenia wartości rynkowej przez turystykę ograniczymy się tutaj do turystyki noclegowej prowadzonej w ramach działalności gospodarczej i do wycieczek jednodniowych. W oparciu o wyniki badań instytutu DWIF ⁽²⁵⁾ w turystyce noclegowej na osobę i jeden dzień można wyjść od kwoty dziennych wydatków w wysokości 80-100 DEM (Wysokość wydatków różni się przy tym znacznie w zależności od poziomu cen w danym ośrodku noclegowym jak również od charakteru pobytu: urlop krótki, wypoczynkowy lub podróż służbowa). Z tego wynika w przybliżeniu dla rocznego **obrotu brutto w turystyce noclegowej i jednodniowej w regionie** przedstawiony obraz Załącznik 17.

Przy tworzeniu wartości rynkowej, które ważne jest pod względem zatrudnienia, wynika z obrotu netto i z ok. 35% stworzonej wartości rynkowej (odnoszącej się do obrotu netto). W tym obliczeniu uwzględniono bezpośrednio obroty pierwszego stopnia obrotów. Przy uwzględnianiu mnożnika 1,2 przez drugi stopień obrotów (zakup, dostawy, naprawy, serwis itd.) wynika dalsze podwyższenie tworzenia wartości rynkowej, przy czym należy uwzględnić, że łańcuch ten regionalnie nie jest często zamknięty.

W odniesieniu do udziału turystyki w tworzeniu wartości brutto w regionie wynika obraz przedstawiony w Tabeli 15. Widać na nim wyraźnie, że zakres gospodarki - turystyka jest już dzisiaj ważną częścią składową regionalnego tworzenia wartości rynkowej i specjalnie na terenach rozwoju turystyki prześcignęła tradycyjne dziedziny zarobkowe w rolnictwie w jego znaczeniu ogólnogospodarczym.

W polskiej części Euroregionu istnieją podobne do niemieckich naturalne warunki dla turystyki. Również tutaj rozległe tereny leśne i jeziora w głębi kraju, długa plaża nad Bałtykiem, tereny trawiaste i większe rezerваты jak również cały szereg miast historycznych i atrakcji kulturalnych i kulturalno-historycznych tworzą atrakcyjny teren dla turystyki:

- Często odwiedzane i popularne kąpieliska w Świnoujściu, Międzyzdrojach, Pobierowie. Dziwnowie, Lukęcinie, Rewalu, Niechorzu, Pogorzelic, Mielnie, Darłowie, Ustroniu Morskim oferują czyste plaże i atrakcyjne pod względem krajobrazu okolice.
- Tradycyjnie takie miejsca posiadają warunki do wyraźnego przewartościowania ofert w zakresie miejsc sanatoryjnych i do włączenia ich do międzynarodowego standardu, przez co rozpocznie się tutaj rozwój, który mógłby przebiegać podobnie jak rozwój w tradycyjnych kurortach na Węgrzech i w Czechach. Obiekty o charakterze kurortów znajdują się przede wszystkim w Świnoujściu, Międzyzdrojach i Kamieniu Pomorskim jak również w na terenach koszalińskich w Kołobrzegu, Dźwirzynie, Mielnie-Unieście, Dąbkach,

²⁵ Struktura wydatków w turystyce noclegowej w nowych landach federalnych. Seria wydawnicza DWIF, Zeszyt 45, 1993, Monachium

²⁶ Jednodniowe podróże Niemców. Seria wydawnicza DWIF, Zeszyt 46, 1993, München

Darłóweku. Ta oferta miejsc nadmorskich może być, dzięki wysokiej wartości terenu Pojezierza Drawskiego, uzupełniona o oferty historycznego kurortu w Połczynie Zdroju (borowina, solanki).

- Porty jachtowe w Trzebieży, Nowym Warpnie, Wolinie, Świnoujściu i Szczecinie oraz w Kołobrzegu, Mielnie i Darłowie są podstawową ofertą dla sportów żeglarskich i dla zmotoryzowanych sportów wodnych.
- Na wodach śródlądowych Pojezierza Pomorskiego (Pojezierze Myśliborskie, Pojezierze Drawskie) można organizować wodne wędrówki na wielu połączonych ze sobą jeziorach oraz wzdłuż rzek, np. Rega, Drawa, Ina, Wieprza. Pojezierza kształtują rozwój specyficznych ofert w zakresie turystyki naturalnej, której punktem ciężkości są atrakcje regionalne z bogactwem wodnym i leśnym. Dla rozwoju turystycznego powstał związek celowy "Stowarzyszenie Gmin Pojezierza Drawskiego", który tworzy strukturę organizacyjną dla zintegrowanego rozwoju regionu.
- W okolicach Międzyzdrojów, Lukęcina i Kolczewa założono pierwsze pola golfowe.
- Na obszarze jezior w okolicach Drawska dynamicznie rozwija się tzw. agroturystyka (urlop na wsi). Powstały tutaj liczne stadniny koni, które nawiązują do tradycji regionalnej hodowli koni.
- Sieć schronisk młodzieżowych jest jeszcze za mało rozwinięta (schroniska PTTK w Dziwnowie i Mielenku wzdłuż Europejskiego Szlaku Wędrownego na Wybrzeżu), należy ją wyraźnie przewartościować.
- Cały rząd historycznych majątków i zamków po renowacji i doprowadzeniu do dobrego międzynarodowego standardu stanie się ofertą dla obrad i seminariów na wysokojakościowym obszarze naturalnym zachęcającą do zwiedzania historycznych miejsc (Czaplinek, Krąg, Strzekocin, Nosowo).

Parametry turystyczne są przedstawione są w Załącznik 16. W rażącej sprzeczności do relatywnie wysokiej liczby noclegów w województwie (noclegi w byłym województwie szczecińskim odpowiadają ok. 10% wszystkich noclegów w Polsce (1996)) stoi relatywnie małe tworzenie wartości rynkowej tej gałęzi gospodarki, które znajduje się na poziomie 1% tworzenia wartości rynkowej w byłym województwie szczecińskim. Większość obiektów hotelowych i restauracyjnych jest przestarzała, wymagająca renowacji i nie spełniająca wymagań międzynarodowej turystyki. Dla rozwoju tej gałęzi gospodarki konieczne jest podjęcie w następnych latach skoncentrowanych wysiłków w celu wyrównania infrastruktury turystycznej do standardu międzynarodowego. Przykładami już zrealizowanych inwestycji w wyższym segmencie cenowym są np. hotel Amber-Baltic w Międzyzdrojach i Radisson SAS Hotel w Szczecinie oraz hotel Panorama. Te hotele odwiedzają głównie podróżujący przedsiębiorcy.

Generalnie sytuacja na polskim Wybrzeżu Bałtyku odnośnie narodowej turystyki kształtowała się w ostatnich latach bardzo skutecznie. Przyczyniło się

to tego również to, że rozwój nie na tradycyjnych obszarach w okolicach Gdańska-Gdyni-Sopotu nie przebiegał ekspansywnie, po tym jak panująca tam sytuacja ekologiczna doprowadziła do takiej sytuacji, że plaże musiały zostać zamknięte. Lokalnie turystyka posiada specjalnie dla miejsc na wybrzeżu Bałtyckim dominujące znaczenie. Gmina Mielno, położona na północny wschód od Koszalina nad jeziorem Jamno należy np. dzięki dochodom z turystyki do 10 najbogatszych gmin Polski.

W styczniu 1999 odbyło się w Szczecinie pierwsze spotkanie gmin województwa w celu rozpoczęcia pracy nad wspólnym turystycznym rozwojem jako Pomorska Liga Hanzeatycka. Liga ta, do której do tej pory przystąpiły tylko 3 miasta, planuje przystąpienie do "Związku byłych miast hanzeatyckich" oraz uczestnictwo w międzynarodowym programie turystycznym HANSA.

Przedstawione fakty i czynniki rozwojowe pokazują wyraźnie, że cały obszar, na którym odbywa się ruch turystyczny, ma ogromne znaczenie dla rozwoju Euroregionu zarówno z punktu widzenia gospodarki narodowej jak również z politycznego punktu widzenia dotyczącego wspólnego rozwoju regionu, nawet jeśli nie w każdym przypadku przewidziano mu miejsca w euforycznych przemowach niedzielnych.

Tabela 15: Udział tworzenia wartości rynkowej brutto w ruchu turystycznym w łącznym tworzeniu wartości brutto w częściach regionu

Powiat, miasta nie należące do powiatu	Tworzenie wartości brutto łącznie	Ruch turystyczny obrót brutto	Ruch turystyczny tworzenie wartości brutto	Udział tworzenia wartości brutto ruchu turystycznego w łącznym tworzeniu wartości brutto
	mln DEM	mln DEM	mln DEM	%
Miasto Hanzeatyckie Greifswald	1.807	95,4	40,1	2,2
Miasto Hanzeatyckie Stralsund	1.921	161,4	67,8	3,5
Północne Pomorze Przednie	2.300	299,9	126,0	5,5
Wschodnie Pomorze Przednie n	2.311	512,8	215,4	9,3
Rugia	1.682	413,2	173,5	10,3
Uecker-Randow	1.946	43,5	18,3	0,9
Barnim	3.607	564,2	237,0	6,6
Uckermark	7.877	331,1	139,1	1,8
Brandenburg	61.963	5.265,0	2.211,3	3,6
Meklemburgia-Pomorze Przednie	45.253	3.879,0	1.629,2	3,6

3.3.7 Wspieranie gospodarki

Wspieranie gospodarki u członków - partnerów Euroregionu realizowana jest przez różne struktury. Po niemieckiej stronie istnieją w administracjach powiatowych i miejskich albo specjalistyczne urzędy zajmujące się wspieraniem gospodarki wzgl. posiadające stowarzyszenia i tworzące komunalne i mieszane gospodarczo spółki o różnych modelach uczestnictwa dla tego rodzaju zadań. Instytucje te działają przede wszystkim na płaszczyźnie doradztwa i opieki nad przedsiębiorstwami, które tworzone są lub zakładają filie na ich terenie. Po za tym spełniają one ważne funkcje w zakresie marketingu danego obszaru.

Podział zadań i kompetencje przy równoległej egzystencji spółek

wspierających gospodarkę i pomocy gospodarczej jako części składowej urzędu specjalistycznego częściowo nie są jasno rozgraniczone. Krzyżują się one przede wszystkim w zakresie gałęzi gospodarki jaką jest turystyka. Turystyka nie jest powszechnie rozumiana jako dziedzina gospodarki i jako taka nie jest zintegrowana w ramach programu wspierania gospodarki, lecz częściowo skazana jest na odizolowaną pojedynczą egzystencję.

W Skanii wsparcie gospodarki jest nadzorowane przez specjalny wydział regionalnej administracji. Wydział ten dysponuje budżetem rocznym w wysokości ok. 10 mln SEK (odpowiada to ok. 2,2 mln DEM), na cele wspierania przemysłu i rzemiosła w Skanii ale nie w sensie pomocy dla poszczególnych zakładów, pomoc ta przeznaczona jest na cele wspierania projektów służących gospodarczemu rozwojowi Skanii.

3.3.8 Badania i rozwój

Ważną rolę w rozwoju przedsiębiorstw, obszaru kulturowego i życia publicznego odgrywa uzupełnianie struktury publicznej, kulturalnej oraz przemysłowej i tej wynikającej z działalności gospodarczej poprzez odpowiednie możliwości w zakresie badań i rozwoju jako czynniki o wzrastającym znaczeniu dla wzrostu potencjału innowacyjnego Regionu. W Euroregionie może wskazać centralne ośrodki, które posiadają warunki dla przyszłościowego współdziałania pomiędzy badaniami a przemysłem z jednej strony a administracją publiczną z drugiej strony, i które mogą się dalej celowo rozwijać w tym kierunku

W Euroregionie, na drodze do przekształcenia się w społeczeństwo wiedzy, **kluczową rolę** odgrywa niewątpliwie **region Skanii**. W ośrodkach wyższych szkół kształci się ok. 50.000 studentów (studia dzienne). Ośrodki badawcze i naukowe są reprezentowane przez:

- Uniwersytet Lund z Lund Institute of Technology (38.000 studentów)
- Szwedzki Uniwersytet Rolnictwa w Alnarp (600 studentów)
- Kolegium Uniwersyteckie w Malmö (9.000 studentów)
- Kolegium Uniwersyteckie w Kristianstad (ca. 4.000 studentów)
- Kolegium Profilaktyki Zdrowotnej w Malmö, Lund, Helsingborg i Kristianstad (łącznie 1.200 studentów)

W Malmö powstaje World Maritime University.

Uniwersytet w Lund jest największym uniwersytetem w Skandynawii. Uzupełniającą rolę mają wyższe szkoły w Malmö i Kristianstad, Szwedzki Uniwersytet Rolnictwa w Alnarp i filie szkół wyższych w wielu miejscowościach, np. Helsingborg, gdzie za kilka lat oczekuje się liczby ponad 3.000 studentów. Potencjał naukowy regionu Öresund będzie niewątpliwie najważniejszym parametrem wzrostu i jako jeden z pierwszych będzie czerpał korzyści z mostu Öresund. Już dzisiaj z łącznymi możliwościami regionu Öresund z 12 uniwersytetami i szkołami wyższymi z Danii i Szwecji oraz 120.000 studentów określany on jest jako "Uniwersytet Öresund".

W polskiej części Euroregionu **Szczecin** odgrywa dominującą rolę w dziedzinie funkcjonowania instytucji badawczych i naukowych. Istnieje tu

łącznie 8 szkół wyższych i 5 filii szkół wyższych, w tym:

- Uniwersytet Szczeciński (z fakultetami: nauki humanistyczne, matematyka i fizyka, nauki ekonomiczne i zarządzanie, nauki przyrodnicze, prawo i administracja oraz fakultety techniczne, ok. 9.100 studentów na studiach dziennych)
- Politechnika Szczecińska (najstarsza wyższa szkoła miasta o znaczeniu dla technicznego rozwoju regionu, tradycyjne specjalistyczne szkoły budowy okrętów, technologii sprzętu okrętowego, mechaniki, elektryczności są stale uzupełniane poprzez uniwersalne kierunki; 7.200 studentów)
- Akademia Rolnicza (3.400 studentów)
- Pomorska Akademia Medyczna (1.300 studentów)
- Zachodniopomorska Szkoła Businessu (600 studentów)
- Wyższa Szkoła Morska (1.300 studentów)
- Wyższa Szkoła Administracji Publicznej (150 studentów)

oraz Instytut Badań Systemowych, Centrum Kształcenia Środowiskowego Polskiej Akademii Nauk, Wyższe Seminarium Duchowe, Wyższa Szkoła Muzyczna i Wyższa Szkoła Sztuki Użytkowej.

W roku 1996 zarejestrowano we wszystkich uczelniach miasta około 23.200 studentów, do tego dochodzi jeszcze 16.500 studentów zaocznych. Uczelnie pielęgnują w szczególności współpracę z amerykańskimi i brytyjskimi szkołami wyższymi. W **Koszalinie** istnieją łącznie 4 uczelnie: Wyższa Szkoła Inżynierska, która zostanie przekształcona w Politechnikę najważniejszą uczelnię na Pomorzu Zachodnim kształcąca pokolenia inżynierów. Posiada ona fakultety z zakresu budownictwa, elektroniki, telekomunikacji, techniki środowiska, budowy maszyn itd. Po za tym istnieje tutaj Bałtycka Humanistyczna Wyższa Szkoła o profilu administracyjnym, historycznym, marketingowym i pedagogicznym. Oprócz tego istnieją w Koszalinie dwie religijne szkoły wyższe.

W niemieckiej części Euroregionu POMERANIA następujące miejscowości odgrywają kluczową rolę w zakresie nauki, badań i rozwoju:

- **Ośrodek badań w Eberswalde** z głównym profilem kompetencji w zakresie badań i nauki w dziedzinie gospodarki leśnej oraz eksploatacji ziemi oraz ochrony przyrody (Wyższa Szkoła Zawodowa Eberswalde, Federalny Instytut Badawczy d/s gospodarki leśnej (filia w Eberswalde), Krajowy Instytut Leśny w Eberswalde, Centrum Badań d/s Produktów Rolnych i Eksploatacji Ziemi (filia w Eberswalde).
- **Wyższe szkoły w Greifswaldzie:** Uniwersytet Greifswaldzki o głównym profilu w dziedzinach biotechnologii, medycyny, fizyki plazmy; przyszła siedziba części Instytutu Max Plancka z reaktorem badawczym WENDELSTEIN 7-X i Instytutu Fizyki Plazmy Niskich Temperatur. Poza tym badania i nauka w Greifswaldzie koncentrują się na problemach związanych z obszarem Bałtyckim w dziedzinie prawa, gospodarki, polityki, historii, języków, kultur, ekologii i biologii oraz nauk geologicznych.
- Okręg Greifswald-Lubmin nadal stara się o międzynarodowy

termonuklearny projekt badawczy ITER.

- **Wyższe szkoły w Stralsundzie:** Wyższa Szkoła Zawodowa w Stralsundzie posiada innowacyjne specjalności jak np.: elektrotechnika i informatyka, budowa maszyn, ekonomia, technologia biomedycyny, techniczne wyposażenie budynków oraz Baltic Management Studies (łącznie docelowo ok. 2.500 studentów)

Ośrodki w Stralsundzie i Greifswaldzie działają przy tym w ramach ich wspólnego głównego centrum. W części niemieckiej Euroregionu Uniwersytet Greifswaldzki jest bez wątpienia centralnym punktem rozwoju nauki i badań naukowych. Liczba studentów od roku 1900 dynamicznie wzrosła (3.000) i wynosi obecnie ponad 6.000. Te ośrodki badań i nauki pełnią także funkcję kształcenia i doksztalcania osób dojeżdżających. W Greifswaldzie powstaje również dzięki pomocy fundacji Kruppa kolegium będące centrum interdyscyplinarnych badań obszaru Bałtyckiego; centrum to będzie ściśle współpracowało z uniwersytetem.

Po za tym w niemieckiej części Euroregionu istnieją inne instytuty badawcze:

- Instytut Ekologiczny na wyspie Hiddensee
- Centrum Diabetyczne i Chirurgia Kardiologiczna w Karlsburgu
- Federalny Instytut Badawczy Zwierzęcych Chorób Wirusowych na wyspie Riems
- Federalny Instytut Ochrony Przyrody i Ekologii, Filia na wyspie Vilm
- Niemiecki Instytut Entomologiczny w Eberswalde

Połączenie wyników osiągniętych w instytucjach naukowo-badawczych i ich wykorzystanie dla celów gospodarki i administracji regionu jest ważnym instrumentem do uzyskania dzięki temu czynnikowi korzyści dla regionu płynących z większej konkurencyjności. W tym celu powstawały i powstają instytucje, których celem jest specjalne połączenie nauki z przemysłowym wdrożeniem innowacji wzgl. wspieranie innowacyjnych przedsiębiorstw. Jako przykład posłużyć może szwedzki system **parków IDEON SCIENCE and Technology**, z których dwa funkcjonują w regionie Skanii. W Lund pierwszy z tych parków został utworzony w roku 1983, w Malmö w 1985. W takich kompleksach w już gotowych budynkach przy pomocy landu ale przy urynkowaniu przez gospodarkę sektora prywatnego zakładane są przedsiębiorstwa w specjalnych parkach technologicznych na warunkach preferencyjnych. Przy czym największą wagę przykładą się na optymalną komunikację pomiędzy tymi przedsiębiorstwami. Ponad 120 przedsiębiorstw high-tech znalazło się dotychczas w takich parkach, które zatrudniają około 1.100 wysoko wykwalifikowanych pracowników, częściowo w ramach unii personalnej ze szkołami wyższymi. Jednocześnie wielkie koncerny, jak np. Ericsson lub ABB przenoszą swoje filie do parków IDEON. Ze względu na skuteczność tego konceptu i dobre doświadczenia minionych lat park w Lund zostanie w następnych latach powiększony o około połowę swojej powierzchni (obecnie ok. 6,3 ha), dzięki czemu stworzy warunki do osiągnięcia korzyści dla całego regionu płynących ze wzrostu wiedzy w instytucjach uniwersyteckich, szkołach wyższych i innych instytucjach badawczych.

W niemieckiej części Euroregionu od wielu lat próbuje się ugruntować

podobny system ukierunkowany bardziej na obszary prowadzenia działalności technologicznej:

- Centrum Technologii Pomorza Przedniego w Greifswaldzie z agenturą ATI dla transferu technologii i wspierania innowacji Küste Sp. z o.o.
- Biotechnikum w Greifswaldzie, w formie koncepcji bio-regio Greifswald-Rostok z placówką d/s technologii i transferu biotechnologii
- Stralsundzie Centrum d/s Innowacji i Zakładania Firm

Poza tym istnieje

- Park Technologii i Działalności Gospodarczej w Eberswalde:

Ośrodek dla innowacyjnych przedsiębiorstw (np. ufe solar GmbH. - wykorzystanie energii słonecznej), ewentualny ośrodek Krajowego Centrum Technologii "Holz" landu Brandenburgii dla celów połączenia kompetencji badań leśnych w ośrodku w Eberswalde wraz z założeniem i opieką nad innowacyjnymi przedsiębiorstwami w tej dziedzinie, łącznie z surowcami odrastającymi.

Siedziba oddziału T.IN.A. Agencja Technologiczna i Innowacyjna landu Brandenburgia.

- w Koszalinie istnieje fundacja „Centrum Innowacji i Przedsiębiorczości“, które pracuje przy pomocy Banku Światowego i działa jako „Inkubator przedsiębiorczości“.

Institucje te mają szczególne znaczenie przy wdrażaniu efektów współdziałania w związku z korzyściami wynikającymi z lokalizacją w okolicy instytucji badawczych i uczelnianych, w szczególności odnośnie połączenia pracy badawczej i wdrożeń w przedsiębiorstwach.

Sukces tych instytucji jest w skali międzynarodowej raczej skromny, oferuje on jednak punkty wyjścia dla dalszego konsekwentnego rozwoju. Model szwedzki pokazuje jednak wyraźnie, że silne, ukierunkowane na technologię, innowacyjne komponenty badań i nauki powinny być reprezentowane w danym ośrodku, a to w celu skutecznego ugruntowania takiego systemu. Najlepsze warunki do realizacji znajdują się w ośrodku Greifswaldzkim i Stralsundzkim oraz Szczecińskim w połączeniu z istniejącymi na uniwersytetach i szkołach wyższych fakultetami technicznymi.

Przy analizie ośrodków badawczych staje się jasnym, że obszar Ueckermark i południowego Pomorza Przedniego wykazuje wyraźny deficyt instytucji badawczych. Możliwości badawcze istnieją tutaj wyłącznie w zakresie przedsiębiorstw prywatnych, w szczególności w ośrodku w Schwedt. Perspektywicznie należałoby sprawdzić, czy ten deficyt może zostać zmniejszony poprzez wzmocnienie współpracy z pobliskimi instytucjami badawczymi, łącznie z Wyższą Szkołą Zawodową w Neubrandenburgu, z instytucjami badawczymi szkół wyższych w Szczecinie lub poprzez

wzmocnienie własnych możliwości²⁷.

3.4 Infrastruktura socjalna i kulturalna

Występowanie placówek infrastruktury socjalnej i kulturalnej w regionie staje się coraz ważniejszym argumentem przy wyborze tego regionu na miejsce zamieszkania przez obywateli i na lokowanie inwestycji gospodarczych przez przedsiębiorców. Dlatego właśnie ten czynnik odgrywa coraz większą rolę w „konkursie regionów“ w Europie.

3.4.1 Opieka i zaopatrzenie medyczne

Dla wyrównania warunków życia w mieście i na wsi oraz różnych okolicach Euroregionu nasycenie obszaru placówkami opieki medycznej i zdrowotnej ma duże znaczenie dla miejscowej ludności a także dla odwiedzających. W niemieckiej części Euroregionu system tych placówek zainstalowany jest tak, aby zaspakajał stopniowo potrzeby w sposób na nie zorientowany, przy czym w ostatnich latach podjęto nie tylko zmiany jakościowe przez wybudowanie nowych lub przebudowę istniejących placówek, ale także uwzględniono najbardziej pilne potrzeby modernizacyjne. W przypadku tych inwestycji i utrzymania placówek ze środków komunalnych i prywatnych, decydującą rolę odgrywają ramowe warunki gospodarcze, określone ustawodawstwem federalnym. Zabezpieczenie opieki nad chorymi leży w kompetencji krajów federalnych, które zaznaczają w swych planach szpitalnych odpowiednie rezerwy i braki w wartościach skrajnych. W ostatnich latach zrealizowano postulowaną redukcję rezerw, bez konieczności powetowania jakościowych strat w opiece medycznej. W średnim przedziale czasu należy liczyć się z dalszą lekką redukcją rezerw.

Celem systemu jest zapewnienie miejscowej ludności dostępu do placówek opieki i zaopatrzenia medycznego w wystarczającym stopniu w ramach potrzeb. Również w tym systemie placówek następuje orientacja organizacji sieci w centralnych miejscowościach, łatwo dostępnych komunikacją publiczną. Placówki podstawowej opieki medyczne (apteka, stomatolog, internista) znajdują się w każdej z centralnych miejscowości (wyjątek stanowią nieliczne miejscowości powiatów ziemskich Nordvorpommern – Północne Przedpomorze i Ostvorpommern - Wschodnie Przedpomorze). Sprawdziła się forma lokalizacji wspólnych praktyk i domów lekarskich w celu fachowej opieki medycznej w centralnych miejscowościach. Miejscem lokalizacji zamkniętej opieki medycznej w szpitalach regionu są z reguły większe i średnie miejscowości lub centra o częściowym charakterze:

- Stralsund
- Greifswald
- Bergen
- Ribnitz-Damgarten
- Anklam
- Ueckermünde
- Grimmen (Bartmannshagen)
- Schwedt
- Templin
- Prenzlau

²⁷ Projekt Uckermark College (Konceptyjny początek). Regionalne Centrum Planowania Uckermark-Barnim, 1998

- Pasewalk
- Wolgast
- Angermünde
- Bernau
- Eberswalde

Specyficzne znaczenie dla regionu Pomorza Wstępnego posiadają kliniki uniwersytetu w Greifswaldzie, dysponujące specjalnymi oddziałami. Kolejne możliwości specjalnej terapii znajdują się w oddziałach kliniki Karlsburg (leczenie cukrzycy, chirurgia serca).

Ponadto w Euroregionie istnieją liczne ważne placówki służące profilaktyce i rehabilitacji. W szczególności w zakresie sanatoriów i uzdrowisk, warunkowanych położeniem geograficznym regionu, istnieje oferta placówek sanatoryjnych, których ilość została w regionie zachowana, chociaż ustawodawstwo federalne określa zupełnie inne warunki ramowe, niż te, które mogły istnieć jeszcze podczas planowania uzdrowisk. Dlatego też ten segment usług medycznych zdany jest na integrację nowych form placówek zdrojowych i sanatoryjnych, może okazać się to jako szansa w pozyskaniu nowych grup celowych (ambulatoryjne formy kuracji, koncepcja sanatorium – teren, tzw. „biała” turystyka). Właśnie dla placówek położonych na obszarach szczególnie atrakcyjnych przyrodniczo, ale pozbawionych położenia nad Morzem Bałtyckim, wynikają specyficzne możliwości (Wandlitz, Templin, Wolletz, Bad Sülze i inn.). Placówki zajmujące się profilaktyką i rehabilitacją przyczyniają się w głównej mierze do zredukowania problemu sezonowości w miejscach obsługi ruchu turystycznego i tym samym stają się ważnym czynnikiem gospodarczym dla danej gminy. Uwzględniając oczekiwany rozwój w strukturze wiekowej ludności połączenie opieki medycznej z profilaktyką zdobywa coraz większe znaczenie w pozyskaniu solidnych finansowo grup celowych w zaawansowanym wieku i pozwala specjalnie miejscowościom sanatoryjnym posiadającym atrakcje turystyczne na działanie na nowym polu. Ważne placówki uzdrowiskowe i sanatoryjne zajmujące się profilaktyką i rehabilitacją na Pomorzu Wstępnym i w Barnimiu – Marchii Wkrzańskiej znajdują się w:

- Ahrenshoop
- Bad Sülze
- Dierhagen
- Prerow
- Wustrow
- Zingst
- Baabe
- Binz
- Garz
- Glowe
- Göhren
- Wiek
- Ahlbeck
- Heringsdorf
- Kölpinsee
- Trassenheide
- Ückeritz
- Zinnowitz
- Templin
- Wolletz
- Wandlitz

Placówki te znajdują się głównie w znanych miejscowościach uzdrowiskowych lub wypoczynkowych z tradycyjnie przypisanym znaczeniem na Rugii i Uznamie.

Działalność uzdrowiskowa i kąpieliskowa w części regionu stanowi ważną gałąź potencjału gospodarczego gmin. Tradycyjnie skoncentrowany jest on w miejscowościach nadmorskich, jednak atrakcje posiada także śródlądzie. Wyróżnienia przyznawane są według poszczególnych ustaw krajowych i powiązane z ponoszonymi nakładami; częściowo następuje czasowe wyróżnienie, aby umożliwić gminom usunięcie występujących deficytów w infrastrukturze. Jako miejscowości cieszące się wyróżnieniem funkcjonują

obecnie na Pomorzu Wstępnym:

Kąpieliska morskie	Morskie uzdrowiska	Miejscowości wypoczynkowe
<ul style="list-style-type: none"> • Babbe • Binz • Breege • Göhren • Hiddensee • Sellin • Thiessow • Koserow • Loddin • Lubmin* • Trassenheide • Ückeritz • Zempin • Zinnowitz • Ahrenshoop* • Dierhagen • Prerow • Wustrow • Zingst 	<ul style="list-style-type: none"> • Ahlbeck • Bansin • Heringsdorf • Bad Sülze* (kąpiele zdrojowe/ borowiny) 	<ul style="list-style-type: none"> • Dranske • Gager/Groß Zicker • Putbus • Putgarten • Middelhagen • Karlshagen • Born • Wieck • Sassnitz

* uznane na czas określony

Placówki leczenia psychiatrycznego i opieki nad dorosłymi i młodzieżą znajdują się w Greifswaldzie, Stralsundzie, Ueckermünde i Eberswalde. Ośrodki pełniące obowiązki pomocy socjalno-psychiatrycznej istnieją ponadto w szeregu centralnie położonych miejscowości (Ribnitz-Damgarten, Grimmen, Bergen, Stralsund, Greifswald, Anklam, Ueckermünde, Pasewalk, Strasburg, Eberswalde, Prenzlau, Schwedt, Angermünde, Bernau, Templin).

3.4.2 Służby socjalne

Rozwój społeczny właśnie ostatnich 10 lat dał zauważyć wzmożone zapotrzebowanie na usługi w sektorze socjalnym. Dotyczy to zarówno opieki nad ludźmi starszymi, których udział w strukturze wiekowej społeczeństwa wciąż wzrasta, jak również opieki nad ludźmi popadającymi w biedę, reprezentującymi wszystkie grupy wiekowe i pozycje socjalne. Utrzymanie i działanie tych służb jest humanitarnym celem rozwoju w Euroregionie, który nie może odbywać się kosztami ponoszonymi przez żyjących tu ludzi.

Podstawową strukturę służb socjalnych zapewniają stacje socjalne w miejscowościach centralnych, położone tak, aby mogły działać możliwie blisko siedlisk. W ten sposób realizowana jest zasada pierwszeństwa leczenia ambulatoryjnego przed leczeniem zamkniętym i wychodzi się na przeciw ludziom starszym, szczególnie mało mobilnym. Sieć stacji socjalnych wiejskich ośrodków centralnych nie jest jeszcze dotychczas kompletna, jako wartość pożądaną przyjmuje się na ok. 12.000 mieszkańców – jedną stację, a

zatem w niemieckiej części Euroregionu musiałyby pracować około 70 stacji socjalnych.

Coraz bardziej widoczne staje się zadanie związane z wiekową strukturą społeczeństwa, polegające na dostatecznym zagwarantowaniu dostępu do mieszkań przygotowanych dla ludzi starszych. Aby móc rozwiązać ten problem w możliwie jak najbliższym otoczeniu, na znaczeniu przybierają formy rozbudowy i przebudowy mieszkań, odpowiednio do specyficznych potrzeb mieszkańców w podeszłym wieku. Łączone jest to z siecią usług socjalnych opiekujących się gospodarstwem domowym, ludźmi starszymi i chorymi. Należy tu też uwzględnić, że oferta usług socjalnych jest coraz szersza, co umożliwia pielęgowanym coraz szerszy dostęp do życia w społeczeństwie. Muszą tu również być włączone możliwości usług telekomunikacyjnych.

Stworzenie dla starszych ludzi odpowiednich miejsc zamieszkania oraz miejsc w domach opieki na ludzi starszymi jest ważnym elementem usług socjalnych. Jako wskaźnik modelowy przyjmuje się stworzenie ok. 3...4 miejsc na głowę mieszkańca powyżej 65 roku życia. Obecnie zapotrzebowanie w niemieckiej części Euroregionu jest zaspokojone; jednakże część z istniejących ośrodków pilnie wymaga remontu, lub całkowitej wymiany.

Integracja z niepełnosprawnymi i ciężko upośledzonymi jest zadaniem humanitarnym, które stawia przed sobą Euroregion. Istnieje potrzeba odpowiedniej sieci placówek opiekuńczych i możliwości integracji poszkodowanych w życiu zawodowym, jest ona zorientowana na sieć miejscowości centralnych. Stanowi to również wyzwanie dla regionalnych stanów średnich i rzemiosła, aby współpracowały z tymi placówkami oraz integrowały się one w regionalne sieci kooperacyjne. Zapotrzebowanie na takie placówki szacuje się ok. 1,5...2 miejsc na każdego z 1.000 mieszkańców.

Do zadań służb socjalnych należy coraz częściej opieka i pomoc ludziom popadłym w ubóstwo. Dotyczy to opieki nad bezdomnymi, azylantami, uciekinierami, narkomanami i zagrożonymi narkomania, dłużnikami, bezrobotnymi, kobietom i dzieciom żyjącym w ubóstwie, a tworzy się kompletny zakres działań zarówno służb publicznych jak i prywatnych. Obecnie należy przyznać, że oferta w tej dziedzinie problemów nie jest wystarczająca ani w ilościowo ani jakościowo. Wyposażenie i osobowe zabezpieczenie tych placówek wymaga koniecznej poprawy.

W dziedzinie służb socjalnych są dwie grupy placówek, które spotykają się z coraz większym zainteresowaniem społeczeństwa:

- Ponieważ bezrobocie mimo wszelkich starań ze strony publicznej, wolnorynkowej gospodarki i jednostek stało się jawnie stałym problemem towarzyszącym rozwojowi, a placówki opieki i pomocy ludziom bez pracy stają się coraz bardziej socjalnie napiętym problemem aby uniknąć rozwoju w niepożądanym kierunku;
- Placówki opieki nad młodzieżą, zarówno w sytuacjach kryzysowych jak również jako oferta spędzania wolnego czasu.

Do ludzi znajdujących się w trudnej sytuacji należą też osoby, które z przyczyn rozwoju politycznego w swych stronach ojczystych zostały zmuszone do

poszukiwania azylu w Europie, lub szukają tu jako uciekinierzy czasowego schronienia. Przy lokalizacji placówek służących w tym celu należy również kierować się organizowaniem sieci centralnych miejscowości.

3.4.3 Oświata i kultura

3.4.3.1 Praca z młodzieżą

Ważnym celem politycznym rozwoju Euroregionu musi być staranie, aby tak motywować młode pokolenie w tym regionie, również w jego charakterystycznych wiejskich obszarach, żeby świadomie wybierało ten region za swoje miejsce zamieszkania. Tylko tak można zapobiec starzeniu się i wyludnieniu regionu oraz zregenerować siły innowacyjne. Oferta placówek do pracy z młodzieżą, nie licząc lokalnych sporadycznych przypadków, obecnie zarówno ilościowo jak i jakościowo jest niewystarczająca. Do tych placówek należą otwarte domy pracy z młodzieżą, pomieszczenia projektowe z własną administracją, dyskoteki, kluby. Placówki do pracy z młodzieżą są zorientowane w sieci centralnych miejscowości. Wyboru lokalizacji należy dokonać w aspekcie ochrony przed hałasem, gdyż nieprzemysłane decyzje mogą przynieść więcej szkód niż pożytku.

Pracę z młodzieżą należy też realizować w skali ponadregionalnej i powinna ona wspierać połączenie między kształceniem a pracą. Tzn, że do pracy z młodzieżą należy utrzymywać stałą ilość miejsc spotkań (pomieszczenia konferencyjne, w których odbywają się kursy) włącznie z miejscami noclegowymi. Właśnie na polsko – niemieckim pograniczu placówki tego rodzaju odgrywają ważną rolę. Dotychczas oferty w tej dziedzinie występują w Plöwen i Ueckermünde (powiat ziemski Uecker-Randow). Zadanie tych placówek jest znacznie szersze, niż jedynie udzielanie noclegu. Z pracy tych **miejsc spotkań młodzieżowych** w przypadku odpowiedniej oferty mogą powstać idee wspólnych prac projektowych w rozmaitych dziedzinach. Reprezentują one ekwiwalentną strukturę naprzeciwko pomieszczeń konferencyjnych i centr kongresowych w sektorze komercyjnym. Te centra spotkań młodzieżowych można praktycznie łączyć w połączeniu ze schroniskami młodzieżowymi. Są one otwarte do wykorzystania w ramach polsko – niemieckiej wymiany młodzieżowej.

Ważny dla tych placówek jest w każdym przypadku optymalny dojazd typowymi drogami komunikacyjnymi, po których poruszają się młodzi ludzie, tzn. warunkiem podstawowym jest bezpieczny dojazd rowerem po drodze. Gdy lokalizacja ma miejsce w pobliżu granicy, należy zatroszczyć się o odpowiednią infrastrukturę do jej przekraczania z obu stron. Występują tu obecnie duże braki.

Do zadań pracy z młodzieżą należą także **schroniska młodzieżowe**, które jak wyżej opisano można adoptować na placówki trwałych spotkań. Do tej pory sieć schronisk młodzieżowych w Euroregionie nie jest jeszcze dostatecznie urządzona. Na Pomorzu Wstępnym schroniska znajdują się w:

- Born-Ibenhorst
- Zingst
- Heringsdorf
- Stralsund

- Barth
- Binz
- Prora
- Peenemünde
- Gingst(wioska młodzieżowa)
- Stralsund-Devin
- Ribnitz-Damgarten
- Murchin
- Ueckermünde
- Wandlitz
- Liepnitzsee-Lanke

W Greifswaldzie planowany jest remont schroniska młodzieżowego. Generalnie koncentracja schronisk wykazuje jeszcze rezerwy, w szczególności w odniesieniu do planów aktywizacji turystyki rowerowej i szlakami wodnymi.

Specjalne znaczenie w skali jakości życia w miastach i wsiach Euroregionu ma ilość miejsc i jakość **placówek dla dzieci** (żłobki, przedszkola, świetlice szkolne) zajmujące się przez cały lub część dnia. Oferują one dzieciom świadczenia socjalne, merytorycznie zagospodarowany czas wolny oraz możliwość wykonywania zawodu przez przygotowaną kadrę wychowawców. Mimo gwałtownego spadku urodzin oferta placówek opieki nad dziećmi jest nadal niedostateczna. Wobec spodziewanego rozwoju demograficznego budowa nowych placówek byłaby jednak nieuzasadniona. Za najważniejsze należy przyjąć jakościową modernizację istniejących placówek, zarówno budowlaną jak również organizacyjną (zmniejszenie grup; wprowadzenie alternatywnych metod wychowawczych jako projektów pilotażowych etc.). Przyczyni się to do przedstawienia rodzicom szerszego wyboru możliwości wychowawczych. W tym kontekście w zakresie wychowania przed – szkolnego należy poświęcić uwagę wprowadzenia bilingwalności w obszarze nadgranicznym. Obecnie istnieje jedyna placówka po stronie niemieckiej w Ueckermünde. Na terenach wiejskich trzeba liczyć się szczególnie z dalszym zamykaniem placówek opieki nad dziećmi ze względu na niską liczbę dzieci. Aby warunki życia w tych terenach nie pogarszały się, na znaczeniu przybierać będzie mobilna opieka. Innowacyjnym działaniom miast i gmin, w których kompetencji znajdują się placówki wychowawcze, stoi nowe wyzwanie.

Przy profilowaniu placówek wychowawczych należy zwracać uwagę na wymagania umożliwiające opiekę nad dziećmi niepełnosprawnymi.

3.4.3.2 Oświata i wychowanie

Oświata i wychowanie stają się kluczowym czynnikiem długotrwałego rozwoju regionu. Dotyczy to nie tylko odpowiednich ofert dla młodzieży. W procesie powstawania tzw. „społeczeństwa naukowego“ **edukacja przez całe życie** staje się zaletą strategii lokalnej w regionie. Uboga struktura terenów wiejskich nie może stać się życiową przeszkodą dla tutejszych mieszkańców; muszą oni mieć zapewniony jednakowy dostęp do ofert edukacyjnych, jak mieszkańcy miejscowości centralnych. Dlatego oferty kształcenia należy koncentrować głównie w sieci centralnych miejscowości, ponieważ dotarcie do nich z oddalonych obszarów nie jest zbyt skomplikowane. W gminach obszarów wiejskich działalność powinna koncentrować się w pomieszczeniach i takich ofertach, które mogą rozwijać się jako centra życia gminnego.

Jako miejsca lokalizacji szkół miejscowości centralne odgrywają ważną rolę w świadczeniach oświatowych w regionie. Obecnie sieć lokalizacji szkół charakteryzuje się wysoką dysproporcją między regionami miejskimi a wiejskimi. Na Pomorzu Wstępnym przyjmuje się szacunkowo, że poziom oświaty absolwentów szkół jest niższy od średniej krajowej. Młodzież wiejska wybiera karierę szkolną często nie ze względu na zdolności, lecz według możliwości dotarcia do szkoły. W ten sposób utrata talentów jest już wstępnie zaprogramowana. Zorientowany przyszłościowo Euroregion nie może sobie na to pozwolić. Szkolnictwo w niemieckiej części Euroregionu znajduje się jeszcze w fazie konsolidacji; spadająca liczba uczniów w najbliższych latach będzie komplikować rozwój. Mimo tego należy sprawdzić, w jakich miejscach rozmieścić szkoły stopnia średniego, tak aby były osiągalne dla mieszkańców obszarów wiejskich przez wiejskie miejscowości centralne.

Realizując reformę oświaty w Polsce, powiatom, miastom i gminom przekazano prawie całkowitą odpowiedzialność za szkolnictwo. W ten sposób są one w stanie same przygotować przystosowane programy edukacyjne zgodnie z regionalnymi warunkami. Proces ten ma charakter długoterminowy i zależy w głównej mierze od tego, czy powiaty i gminy otrzymają odpowiednie środki finansowe na jego realizację.

Dla sprawy otwartości Euroregionu ważne jest również, aby przynajmniej w średnich szczeblach funkcjonowały alternatywne formy szkół. Istniejąca szkoła Montessori w Greifswaldzie i szkoła Waldorfa w Klein Zastrow stanowią pierwsze kroki w tym kierunku, który musi być kontynuowany. Punktem wyjścia mogłoby być nowopowstałe centrum nauki Barnim w Bernau, o ile będzie ono odpowiednio koncepcyjnie zainteresowane innowacjami.

Bilingwalizm jest nieodzownym środkiem Euroregionu, aby sprostać wyzwaniu Europy. Obecne możliwości ku temu są jeszcze za małe. Na dzień dzisiejszy polskiego naucza się jako drugiego języka obcego tylko w gimnazjum w Löcknitz. W szkole realnej w Zirchow (Uznam) polski jest przedmiotem fakultatywnym; w Ueckermünde również istnieje tak możliwość. Wymiana szkolna funkcjonuje obecnie poza gimnazjum w Löcknitz (z gimnazjum w Policach i szkołą podstawową w Kołbaskowie) przez gimnazja w Greifswaldzie, Anklam i Ueckermünde.

Do systemu placówek szkolnych należą również szkoły dla niepełnosprawnych, które w porozumieniu na szczeblu kraju federalnego integrowane są z innymi.

W Skłnie - Skanii dostęp do oświaty szkolnej niższego i wyższego szczebla jest ogólnie zapewniony dla wszystkich młodych ludzi. Deficyty występują sporadycznie na terenach wiejskich. Tak Bromöll mimo ok. 12.000 mieszkańców nie ma własnego gimnazjum; poziom szkolnictwa dla młodzieży oceniany jest jako niższy niż przeciętna w regionie.

Szkoły zawodowe stanowią ważny pomost pomiędzy szkołą i pracą w życiu. W przejściu od nowoczesnego społeczeństwa przemysłowego do społeczeństwa naukowego szkoły te odgrywają centralną rolę w przygotowaniu młodzieży do przyszłościowych czynności zawodowych. Szkoły zawodowe i miejsca praktyk zawodowych wzajemnie się uzupełniają. Jako lokalizację szkół zawodowych na Pomorzu Wstępnym przyjęto:

- Greifswald
- Ribnitz-Damgarten
- Bergen/Sassnitz
- Torgelow/Eggesin
- Stralsund
- Velgast
- Wolgast
- Anklam*
- Grimmen*
- Strasburg*

* Filia

Fachowa orientacja szkół zawodowych jest ważnym wyznacznikiem zainteresowań młodzieży, zorientowane na przyszłość, innowacyjne kierunki kształcenia w regionie a zatem i dla regionu pozwolą zachować tu siły sprawcze. Tak, jak uwzględnione są tradycyjne klasyczne kierunki kształcenia zawodowego w dziedzinie rzemiosła (budownictwo, instalatorstwo, gastronomia, handel), tak wymagają uznania innowacyjne dziedziny. Obecnie taki kierunki jak nowe media, telekomunikacja, bio – technologia, technika środowiskowa, elektronika, marketing w szkołach zawodowych reprezentowane są nielicznie. Z jednej strony uwarunkowane jest to niewielką ilością zakładów innowacyjnych z miejscami praktyk w regionie, z drugiej strony brak młodej kadry w tych dziedzinach zniechęca przedsiębiorstwa tych branż do wyboru lokalizacji w regionie. Pozytywnym przykładem jest prywatna szkoła grafiki i wzornictwa w Anklam, która jest także aktywna w Polsce.

W regionie nadgranicznym byłego województwa szczecińskiego funkcjonuje ogółem 172 szkoły techniczne i zawodowe. W ramach oświaty zawodowej w województwie wzmacnia się zamiar reorganizacji szkolnictwa zawodowego odpowiednio do wymogów rynku pracy. Uczniowie szkół zawodowych, kształceni w tradycyjnych zawodach są często nie akceptowani na rynku pracy, gdyż nie ma zapotrzebowania na te zawody. Absolwenci szkół zawodowych stanowią największą grupę wśród bezrobotnych. Dlatego niezbędne są zmiany w sektorze szkolnictwa zawodowego. Mają one miejsce przede wszystkim z Zachodniopomorskim Centrum Kształcenia, Szkole Zawodowej Budowy Okrętów, Zespole Szkół Zawodowych w Chojnej i Szkołach Zawodowych Nr 1 i 2 w Szczecinie. W tym kierunku modernizacji oświaty zawodowej zmierzają idee wprowadzenia tzw. gimnazjów technicznych, które zintegrują kształcenie szkolne z zawodowym (techniczna matura).

System zdobywania wiedzy i umiejętności przez całe życie uzupełniany jest zróżnicowanym systemem **kontynuującej edukacji** dorosłych aż do wieku emerytalnego. System ten będzie obowiązkowo zdobywał znaczenie w przyszłości. Obecne oferty specjalne w regionie są za skromne. Przede wszystkim brakuje pożądanego współdziałania między podnoszeniem kwalifikacji i inicjatywami przedsiębiorczymi w celu osiągnięcia samodzielności. Oferty dalszego kształcenia powinny dlatego bardziej funkcjonować w formie centr technologicznych i orientować się jakościowo na nowoczesne technologie (zwłaszcza Greifswald, Eberswalde, Stralsund), aby podnoszenie kwalifikacji nie było celem samy sobie, tylko było rozumiane jako inicjatywa przedsiębiorczości.

W uzupełnieniu tego systemu istnieje sprawdzony system wyższych szkół ludowych, który odgrywa ważną rolę w przekazie i pogłębianiu wiedzy podstawowej. Placówki tych szkół znajdują się w większości miejscowości centralnych w stanie pilnie domagającym się remontów. Jedyna szkoła ludowa z możliwością noclegu znajduje się w Lubminie.

3.4.3.3 Kultura i sport

Placówki kulturalne i sportowe stanowią integralną część zabezpieczenia bytowego miast i gmin. Podejmując decyzję co do wyboru miejsca zamieszkania i pracy, obywatele coraz częściej rozpatrują tą ofertę.

Właśnie na terenach wiejskich, ale również w ciasno zabudowanych kwartałach miast **urządzenia sportowe**, zwłaszcza służące do uprawiania sportów zespołowych i młodzieżowych, pełnią ważną funkcję spójności gminy. Dlatego urządzenia sportowe należą do wzorcowego wyposażenia centralnych miejscowości (zob. Załącznik 3), ponadto odgrywają one ważną rolę dla każdej gminy, nie tylko dla miejscowości centralnych. Dla tych miejscowości, które znajdują się w obszarach zdominowanych turystyką lub rozwojem turystyki, urządzenia sportowe mają podstawowe znaczenie w infrastrukturze turystycznej.

Globalnie wyposażenie regionu w obiekty sportowe jest niewystarczające; dotyczy to zarówno ofert sal sportowych jak i obiektów na wolnym powietrzu. Obiekty sportowe w gminach i miastach znajdują się często w złym stanie i z przyczyn technicznych nie mogą być wykorzystane. Dla Pomorza Wstępnego i Marchii Wkrzańskiej – Barnima szacuje się, że zaledwie 20% obiektów sportowych nadaje się do użytku. Niegdyś powołany do życia przez rząd federalny „Złoty Plan Wschód“, który być może będzie reaktywowany, zakładał 0,21m² na mieszkańca w przypadku hal sportowych i 2,47 m² na mieszkańca przypadając na sportowych obiektów otwartych (dla porównania: Greifswald 1,6 m² na mieszkańca; Stralsund 2,2 m² na mieszkańca).

Dzięki wzniesionym w ostatnich latach lub znajdujących się w budowie bądź planach komunalnym czy prywatnym **basenom pływackim**, z lub bez dodatkowych atrakcji np. w Stralsundzie, Greifswaldzie, Ueckermünde, miejscowościach nadmorskich Ahlbeck/Heringsdorf, Sellin, planowanym kąpielisku w Schwedt, sytuacja uległa bez wątpienia poprawie. Mimo tego istniejące obiekty powinny być powiększone lub wzniesione jako kąpieliska standardowe albo kombinowane dla zaspokojenia najpilniejszych potrzeb. Dotyczy to szczególnie miejscowości centralne, takie jak Eberswalde, Anklam, Bergen und Pasewalk.

W przypadku specjalnej grupy **pól golfowych** rozwój w niemieckiej części Euroregionu następuje powoli. Zapotrzebowanie jest ograniczone i wydaje się, że istniejące obiekty wystarczają. Pola istnieją w:

- Prenden, pow. ziemski Barnim
- Dranske, pow. ziemski Rugia
- Neppermin, pow. ziemski Wschodnie Przedpomorze

Otwarcie należy jednak uwzględnić, że właśnie w przypadku pól golfowych popyt stymulowany jest podażą. Jest to wyraźnie widoczne przez rozwój w Skanii. Gra w golfa możliwa jest tu na 58 (!) polach, których większość znajduje się w zachodniej części Skanii. Większość z obiektów powstała w późnych latach 80-tych i na początku 90-tych, kiedy golf stał się w Szwecji sportem ludowym; kilka z pól uchodzi za klasyczne, np. we Falsterbo, które

powstało w 1911 roku, a także Kristianstad (1924) i Torekov (1925).

Infrastruktura **placówek kulturalnych** odgrywa dla Euroregionu istotną rolę. Ze względu na to, że turystyce przyznaje się znaczenie ożywiającego elementu w gospodarczym rozwoju Euroregionu, tak atrakcyjna, urozmaicona i bogato ustrukturyzowana oferta kulturalna ma duży wpływ na tożsamość regionu oraz jest jego charakterystycznym symbolem. Kultura nie oznacza tylko i nie przede wszystkim atrakcji dla gości w regionie, lecz jest niepodważalnym prawem do jakości egzystencjalnej dla żyjącej w regionie ludności. W regionie znajdują się obiekty, które już teraz posiadają znaczenie ponadregionalne, lub mogą je uzyskać stosując działania marketingowe. Są to np.:

Placówki kulturalne i kulturalno – historyczne o znaczeniu ponadregionalnym					
część niemiecka		Skania		Województwo Zachodniopomorskie	
odwiedzających corocznie		odwiedzających corocznie			
• Niemieckie Muzeum Morskie i Rybołówstwa Stralsund	600.000	• Fredriksdal Muzeum Helsingborg	141.000	• Katedra w Koszalinie	
• Pomorskie Muzeum Krajowe Greifswald		• Sofiero Castle in Helsingborg	163.000	• Amfiteatr w Koszalinie	
• Muzeum Otto-Lilienthala Anklam		• Höganäs Ceramics in Höganäs	264.000	• Muzeum Narodowe w Szczecinie	
• Muzeum bursztynu Ribnitz-Damgarten		• Skåne-Zoo w Höör	163.000	• Muzeum Historii Miasta w Szczecinie	
• HTI Peenemünde		• Ahus Fun Park w Kristianstad	485.000	• Muzeum Historii Medycyny i Farmacji w Szczecinie	
• Ruiny klasztoru Chorin	110.000	• Iland of Ven w Landskronie	266.000	• Muzeum Archeol. w Wolinie	
• Ruiny klasztoru Greifswald-Eldena		• Katedra w Lund	450.000	• Muzeum Rybactwa Morskiego w Swinoujściu	
• Podnoszony most kolejowy Karnin		• Aq-va-kul Kąpielisko w Malmö	590.000	• Muzeum Broni i Myślistwa w Stargardzie	
• Urządzenie do podnoszenia statków Niederfinow	175.000	• Form Design Center w Malmö	174.000	• Katedra w Kamieniu Pomorskim	
• Historyczny kanał Finowkanal ze śluzami		• Hala Sztuki w Malmö	176.000	• Muzeum Regionalne w Cedyni	
• Hist. most zwodzony Greifswald.Wieck		• Muzeum Malmö	210.000	• Muzeum Wojskowe Siekierki, Gozdowice	
• Most zwodzony Wolgast		• Park Ludowy w Malmö	400.000		
• Ogród Zoologiczny Ueckermünde	160.000	• Kivik Musteri w Simrishamn	170.000		
• Zoo Eberswalde	230.000	• Twierdza Torup in Svedale	150.000		
• Rezerwat pokazowy Groß Schönebeck Schorfheide	150.000	• Tosselilla Fun Park Sommarland w Tomelilla	103.000		
		• Ales stenar w Ystad	400.00		
		• Muzeum Miejskie w Ängelholm	325.000		
		• Jaskinia wapienna w Hässleholm			

Ponadto w regionie istnieje, po części związana z wymienionymi obiektami,

bogata oferta kulturalna, zarówno muzealna jak i w innych dziedzinach, która wzbogaca propozycje kulturalne regionu w skali lokalnej i w okolicach.

Obecnie po stronie niemieckiej występuje deficyt, który uniemożliwia przeprowadzenie dużych międzynarodowych konferencji i kongresów czy też imprez kulturalnych. W Euroregionie odpowiednia infrastruktura znajduje się obecnie w Malmö, Scania Convention Centre SCC, położony w pobliżu miasta posiada z nim połączenia komunikacyjne (duża sala z ok. 1.000 miejsc).

Wśród **teatrów** można wymienić:

- Uckermärkische Bühnen – Scena Marchii Wkrzańskiej, Schwedt, (1996/97 ok. 141.000 widzów; najczęściej odwiedzany teatr w Brandenburgii!),
- Teatr Vorpommern – Pomorza Wstępnego, Stralsund/Greifswald (1995/96 ok. 92.000 widzów),
- die Vorpommersche Landesbühne – Przedpomorska Scena Krajowa, Anklam (1995/96 ca. 49.000 widzów, z tego ok. połowa w Chapeau Rouge);

na stronie polskiej

- Teatr Współczesny i Teatr Polski, teatr alternatywny Kana oraz scena kameralna w Szczecinie, a także opera i operetka, które występują w odbudowanym Zamku Książąt Pomorskich,
- Państwowa Filharmonia w Szczecinie,
- Bałtycki Teatr Dramatyczny i Filharmonia im. St.Moniuszki w Koszalinie,

które należą do stałych przybytków kultury. Struktury te uzupełniają wolne grupy teatralne (np. Bröllin) oraz zespoły folklorystyczne w różnych ośrodkach. Utrzymując te placówki gminy aktywnie przyczyniają się do atrakcyjności kulturalnej regionu oraz polepszają jego wizerunek i zasługują na wsparcie ze strony regionu i kraju.

Ważnym wkładem w życie kulturalne jest praca **szkół muzycznych i orkiestr młodzieżowych** w miejscowościach centralnych. Posiadanie pożądanego wskaźnika 2 miejsc w szkole muzycznej na 100 mieszkańców Euroregionu nie jest realizowane (Meklemburgia --Pomorze Wstępne ok. 1,1; Pom.Wstępne ok. 0,8; Brandenburgia ok. 1,4). Szkoły muzyczne odgrywają ważną rolę w życiu społecznym i kulturalnym, wspierają talenty, poszerzają ofertę kulturalną, stanowią też rozsądną szansę spędzania czasu wolnego, która adresowana jest do młodzieży. Dlatego też ważnym zadaniem dla regionu jest nie tylko utrzymania istniejących miejsc w szkołach muzycznych, ale także powiększanie ich ilości i wspieranie orkiestr młodzieżowych.

Biblioteki odgrywają w dobie Nowych Mediów coraz większą rolę w kształceniu i podnoszeniu kwalifikacji dla młodzieży, ludności czynnej zawodowo i ludzi starszych. Niestety właśnie biblioteki padają często pierwszą ofiarą polityki oszczędnościowej gmin. W porównaniu do stanu z roku 1990 zasoby biblioteczne zmniejszyły się do 60% ówczesnego. Pożądana oferta, aby na mieszkańca przypadały dwie jednostki medialne nie jest osiągnięta we

wszystkich częściach regionu (Brandenburgia, Meklemburgia – Pomorze Wstępne ok. 1,8). Wiele miejscowości centralnych, zwłaszcza w terenach wiejskich nie posiada obecnie bibliotek i nie ma połączenia z ponadregionalnym systemem bibliotecznym. Częściowo deficyt ten wypełniają ruchome punkty biblioteczne (biblioteki na samochodach). Coraz pilniejsze staje się użytkowanie bibliotek jako źródła zaopatrzenia tzw. wyższej potrzeby. Dostęp do Internetu jest celem najbliższej przyszłości, który stoi do zdobycia przed bibliotekami. Obecnie istniejące możliwości bibliotek publicznych są absolutnie nie wystarczające. Jako placówki zaopatrzenia w dobra wyższej potrzeby ogrywające ważną rolę, traktuje się również biblioteki należące do szkół wyższych i placówek badawczych. Dotyczy to nie tylko klasycznej usługi bibliotecznej, ale również poszerzonej działalności o imprezy kulturalne, takie jak wystawy poświęcone mediom, odczyty, wykłady popularnonaukowe itp.

3.5 Infrastruktura techniczna

- **Telekomunikacja:**

Wyposażenie Euroregionu w odpowiednią infrastrukturę telekomunikacyjną jest istotnym warunkiem, aby region mógł w ogóle uczestniczyć w międzynarodowym współzawodnictwie.

W ostatnich latach w niemieckiej części Euroregionu w krótkim czasie osiągnięto względnie dobry stan. Wszystkie regiony są obecnie w pełni zintegrowane w system telefonii stacjonarnej; telefonia komórkowa i usługi sieci szerokopasmowych pracujące w normie ISDN są dostępne niemalże na całej powierzchni. W ten sposób stworzono techniczne warunki do wypróbowania także nowych form komunikacji obszarach wiejskich.

W byłym województwie szczecińskim w ścisłej współpracy z amerykańskim koncernem AT&T wykonywane są poważne inwestycje w branży telekomunikacyjnej. Liczba połączeń telefonicznych uległa w krótkim czasie podwojeniu i wynosi obecnie 22 połączenia telefoniczne na 100 mieszkańców wyraźnie powyżej średniej krajowej. Oprócz tego funkcjonują trzy systemy telefonii komórkowej. Obie sieci, „era GSM“ i „GSM plus“ posiadają umowy pomiędzy polskimi dostawcami „Polkomtel“ i „Polską Siecią Telefonii Cyfrowej“ z dostawcami niemieckimi sieci D1 i D 2. Przy czym nie można nie zauważyć dużej różnicy między miastem a obszarami wiejskimi, gdzie wskaźnik przyłążeń telefonii stacjonarnej wynosi jeszcze poniżej 30 aparatów na 1.000 mieszkańców, podczas gdy w mieście liczba podłączonych gospodarstw domowych jest dziesięciokrotnie wyższa.

- **Zaopatrzenie w energię:**

W części niemieckiej Euroregionu zapewnione jest zaopatrzenie gospodarstw domowych, użytkowników publicznych i technicznych w energię elektryczną a

infrastruktura poddawana jest obecnie odpowiedniej do potrzeb rozbudowie. W ten sposób zapewnione jest dostarczanie energii na dłuższy okres czasu.

Z dniem 1.6.1999 po fuzji w niemieckiej części Euroregionu aktywnych dostawców energii: EMO, OSEAG, MEVAG i HEVAG powstaje E.DIS – Energiewerke Nord Sp. Ak. – zakłady energetyczne, które zaopatrują obszar ok. 36.000km² i samej tylko sieci 110 kV utrzymuje na ok. 6.000 km długości. Rozdzielnie 380- i 220 kV (Lubmin) i stacje transformatorowe (Lüdershagen, Siedenbrünzow, Pasewalk, Vierraden) utrzymywane są przez VEAG. Stacja transformatorowa Siedenbrünzow (Landkreis Demmin) znajduje się w fazie adaptacji do 2001 roku do 380kV będzie kierować prąd do linii napowietrznych 380 kV Lubmin-Güstrow-Wolmirstedt. W perspektywie również rozdzielnia Vierraden ma zostać przestawiona na napięcie 380 kV. Wiązałoby się to ze zmianami na linii Krajnik – Vierraden z obecnego poziomu 220 kV na 380 kV.

W Ahrensfelde pod Berlinem VEAG wykorzystuje ponadto elektrownie gazową.

W sieci 110 kV Löcknitz stanowi obecnie ostatni punkt. Połączenie tego węzła z polską siecią energetyczną 110 kV przy wzrastających potrzebach byłoby ze strony przedsiębiorstw energetycznych technicznie możliwe.

Regionalna sieć 20 kV gwarantuje stałe dostawy prądu. Inwestycje wymienne lub konserwujące i renowacyjne wykonywane są przez użytkownika na bieżąco według potrzeb.

W polskiej części Euroregionu zaopatrzenie w energię zapewnia Zespół Elektrowni Dolna Odra z elektrowni w Nowym Czarnowie, Pomorzaniech i Szczecinie (Zespół Elektrowni Dolna Odra S.A., Zakład Energetyczny Dolna Odra S.A.) a także przez Zakłady Energetyczne w Koszalinie. Zespół elektrowni Dolna Odra uchodzi za piąty co do wielkości w Polsce, pracuje na paliwie węgla kamiennego. W ostatnich latach przeprowadzono wielostronne inwestycje poprawiające sytuację związaną z emisją zanieczyszczeń przez elektrownie.

W zakresie sieci przesyłowych rozbudowa sieci podstawowej 400 kV musi być wyraźnie przyspieszona; sieć 220 kV będzie stopniowo likwidowana. Wyraźny rozwój sieci 400 kV wynika nie tylko z dalszej rozbudowy sieci energetycznych, ale także z konieczności współpracy z europejskimi partnerami. W związku z tym należy też podwyższyć linię przesyłową Krajnik – Schwedt do 400 kV (obecnie 220 kV).

Ze względu na niską gęstość zaludnienia należy liczyć się w przyszłości, że w zaopatrzeniu w energię na znaczeniu wyizolowanych decentralnych wysp zdobywać będzie sprzężenie prąd – ciepło. W tych rozwiązaniach zostaną bardziej uwzględnione alternatywne źródła energii. Wykorzystanie takich form energetycznych na zaawansowanym poziomie technologicznym może stać się symbolem Euroregionu:

- bogactwo drewna w większości Euroregionu powoduje, że rozwiązania energetyczne BHKW na bazie ekologicznie neutralnych wiór i trocin ze słabych gatunków drzew rodzimych lasów zdobywają uznanie, możliwe jest połączenie powstającego surowca z roślinami włóknistymi lub szybko rosnącymi drzewami, przy których uprawie

należy przestrzegać ekologicznych warunków ramowych

- wykorzystanie energii słonecznej przez kolektory kalorymetryczne jak i fotowoltowe jest pożądane i należy je wyraźnie rozbudowywać; kontynuacja „Programu 1000 dachów“ powinna być realizowana
- Urządzenia wykorzystujące energię wiatrową konkurują w wielu okolicach Euroregionu z rozwojem turystyki, która domaga się niezakłóconego wizerunku krajobrazu i zwraca uwagę na awifaunistyczne znaczenie większych obszarów, elektrownie powietrzne zdobywają nadal na znaczeniu, zwłaszcza w przypadku nowych możliwości technicznych akumulacji i przekazywania do sieci uzyskanej tanio czystej energii; jednak należy ograniczyć ich wznoszenie na obszarach kontrowersyjnych (pominąwszy pojedyncze urządzenia)
- z racji występujących struktur geologicznych na obszarze Euroregionu możliwe jest także wykorzystanie energii geotermicznej jako podstawowego źródła energii i w połączeniu z innymi; obecnie przeprowadzane są odwierty próbne w tym celu lub też rozwiązania pilotażowe znajdują się w eksploatacji (np. Pyrzyce)
- ze względu na obfitość wód w regionie, lokalnie można wykorzystać energię wodną wśród spektrum jej źródeł, o ile daje się to połączyć w zgodzie z interesem ekologicznym (np. Kanał Finowkanal, Myśla)

Zaopatrzenie użytkowników w gaz ziemny jako ekologicznie czystego nośnika energii powinno ulec stopniowej poprawie. Szczególnie na obszarach rozwojowo nastawionych na turystykę ta forma powinna być uprzywilejowana w budowie sieci zaopatrzeniowych. Szczególne zapotrzebowanie na inwestycje w odpowiednie sieci rozdzielcze występuje w Województwie Zachodniopomorskim.

• **Zaopatrzenie w wodę / Gospodarka ściekowa**

Stale zaopatrzenie ludności w wodę pitną jest wielkim wyzwaniem, któremu miasta i gminy muszą sprostać na długi okres. W Euroregionie w kilku obszarach Pomorza Wstępnego występują częściowo jakościowe problemy zaopatrzeniowe w wodę (Fischland-Darß-Zingst, Franzburg-Grimmen, Hiddensee, część Rugii, część Uznamu, obszary: Ueckermünde-Torgelow-Eggesin). Stopień podłączenia do centralnej sieci wodociągowej istnieje prawie na całej powierzchni. Sporadycznie gminy położone zwłaszcza peryferyjnie zaopatrują się z własnych ujęć. Sytuacja ta pozostanie w regionach wiejskich o niskiej gęstości zaludnienia. W odosobnionych przypadkach, np. we wsiach położonych na krańcach sandrów w powiecie ziemskim Barnim po wyjaśnieniu zaistniałych problemów prawnych, możliwe jest bez problemów technicznych podłączenie do centralnej sieci wodociągowej.

W wiejskich obszarach Polski, szczególnie w powiatach: Pyrzyce, Choszczno, Swidwin, Drawsko zaopatrzenie w wodę pitną jest poważnym problemem. Urządzenia wodociągowe i przesyłowe znajdują się w złym stanie. Niezbędne

jest wdrożenie intensywnych działań naprawiających sytuację.

Czasowo występują problemy przede wszystkim w obszarach atrakcyjnych turystycznie nad Bałtykiem. Podczas szczytów w poborze wody w sezonie występują sporadyczne trudności w zaopatrzeniu. Przede wszystkim w obszarze nadgranicznym Uznam/Wolin niezbędny jest uzgodniony rozwój urządzeń wodociągowych, aby nie wyczerpać całkowicie lub jakościowo nie zniszczyć zasobów wody pitnej.

Do ochrony rezerw wód gruntowych wydziela się planistyczne obszary priorytetowe (strefy ochrony ujęć stopnia I do III) oraz obszary zastrzeżone w celu ochrony wód, albo też granice tych obszarów poddawane są obecnie rewizji. Oprócz tego wyznacza się obszary szczególnej troski z myślą o długoterminowej ochronie rezerw wody pitnej.

W **gospodarce ściekowej** stopień przyłączeń do kanalizacji zbiorczej w miejscowościach centralnych i ich najbliższych okolicach został stopniowo podwyższony i prace w kolejnych latach będą nadal kontynuowane zgodnie z programami inwestycyjnymi spółek wodnych. W kilku wiejskich regionach przewiduje się jednak, że (na razie) nie nastąpi podłączenie do kanalizacji zbiorczej, niezbędne będą rozwiązania lokalne. Przy dalszej rozbudowie technicznej należy uwzględnić zalecenia Unii Europejskiej 91/271 EWG, które przewiduje dla oczyszczalni większej niż 10.000 EGW wykonanie trzeciego stopnia. W oczyszczalni Eberswalde trwają właśnie miejsce prace związane z niezbędnymi inwestycjami. W gminach większych jak 2.000 EGW niezbędny po roku 2005 będzie stopień biologiczny.

Inwestycje w gospodarce ściekowej są inwestycjami kluczowymi w celu zachowania czystych zbiorników takich jak strumienie i rzeki, które w większości uchodzą do Bałtyku. Inwestycje te stanowią tym samym klucz do realizacji dalekosiężnych planów ratowania Bałtyku i całego obszaru ujścia Odry wraz z wrażliwymi obszarami przyrodniczymi. Dla przewidzianego rozwoju turystyki jako alternatywnego źródła dochodów na wsi, stan wód stojących i płynących jest ważnym wyznacznikiem dla danej miejscowości. Pozytywnym przykładem działania jest planowanie i realizacja oczyszczalni dla Świnoujścia, do której przyłączone są gminy Ahlbeck, Heringsdorf i Bansin.

W większości gmin polskiej części Euroregionu POMERANIA niewystarczające rozwiązanie kwestii gospodarki ściekowej jest jednym z najważniejszych problemów komunalnych. Dotyczy to zarówno zdolności przerobu jak i stanu oczyszczalni. Bez wątplenia stopniowa poprawa sytuacji jest jednym z najważniejszych zadań w procesie integracji Polski z Unią Europejską, sam ten proces wymaga poważnych nakładów finansowych.

W zakresie gospodarki ściekowej w ostatnich latach przeprowadzono kilka ważnych inwestycji. Dzięki wzniesionym nowym oczyszczalniom np. w Świnoujściu i nad jeziorem Jamno pod Koszalinem osiągnięto już znaczną poprawę sytuacji. Miasto Szczecin po ponownej analizie i pod wrażeniem spadającej liczby użytkowników na razie nabrało dystansu do oczyszczalni „Pomorzany“, która miała odbierać ścieki z południowych i śródmiejskich dzielnic miasta (ok.130.000 mieszkańców). Obecnie w opracowaniu są nowe koncepcje długoterminowego zaopatrzenia w wodę oraz gospodarki ściekowej dla Szczecina.

• Ochrona przeciwpowodziowa

Ochrona przeciwpowodziowa jest ważnym problemem zarówno na wybrzeżu bałtyckim i nad płytkimi zatokami oraz nad zalewem jak również na śródlądziu nad Odrą. W obszarze nadmorskim zagrożonym powodzią (ok. 90.000 ha) żyje na Pomorzu Wstępnym ok. 15 % ludności. Inwestycje przeciwpowodziowe planowane i realizowane są długoterminowo na podstawie generalnego planu ochrony wybrzeży i przeciwpowodziowego kraju federalnego Meklemburgii – Pomorza Wstępnego.

Na śródlądziu ochrona przeciwpowodziowa ma znaczenie przede wszystkim dla gmin położonych nad Odrą po polskiej i niemieckiej stronie granicy, tzn. w powiatach: Myślibórz, Gryfino, Barnim i Marchia Wkrzańska. Ogólnie jest to ważne zadanie dla współpracy polsko – niemieckiej w dziedzinie ochrony środowiska, gospodarki przestrzennej dla całej zlewni Odry, znajdującej się w prawie 90% na terytorium Polski, aby znaleźć definicję rozwiązania, stopniowo je wdrożyć, nie naruszając przy tym interesów narodowych, rozwoju gospodarczego, ochrony środowiska i warunków życia mieszkańców. W ramach tych działań w odpowiednim czasie pojawi się dyskusja, w jakich obszarach po obu stronach granicy korzystnie będzie lokalizować dodatkowe powierzchnie retencyjne.

Obecne prace ochrony przed powodzią koncentrują się nad Odrą na naprawach wałów i usuwaniu szkód spowodowanych powodzią w 1997 roku. W celu długofalowego rozwoju rząd Brandenburgii opracował tzw. „Program Odra”, który przewiduje inwestycje w infrastrukturze do roku 2010 na różne cele w najbliższym sąsiedztwie Odry²⁸.

• Utylizacja i gospodarka odpadami

W organizacji gospodarką odpadami po stronie niemieckiej zwierzchnictwo leży w gestii powiatów ziemskich i miast wydzielonych jako gremiów zobowiązanych do usuwania odpadów. Częściowo na terenie Euroregionu zawiązały się zrzeszenia:

- powiat ziemski Uecker-Randow należy do OVVD Ostmecklenburgisch-Vorpommerschen Verwertungs- und Deponiegesellschaft mbH – Wschodniomeklembursko – Przedpomorskiego Towarzystwa Utylizacyjno- Składującego Sp.z o.o.;
- powiaty ziemskie Rugia i Północne Pomorze Wstępne oraz miasto wydzielone Stralsund należą do ZANO Zweckverband Abfallwirtschaft M-V Nordost - Związku Celowego Gospodarki Odpadami (powiat Rugia wystąpił w 1996).

Składowanie odpadów komunalnych odbywa się na wysypiskach, które odpowiadają stanowi techniki i w ostatnich latach zostały starannie

²⁸ Sicherheit und Zukunft für die Oderregion - Programm der Landesregierung Brandenburg, MSWV 1997

zmodernizowane. W przypadku wysypiska Stern, powiat Wschodnie Pomorze Wstępne mamy do czynienia z nowym stanowiskiem składowania. Jako centralne wysypiska funkcjonują obecnie:

- w powiecie ziemskim Nordvorpommern wysypisko Camitz i wysypisko Grimmen (czas eksploatacji ograniczony do 2002)
- wysypisko Kedingshagen dla miast hanzeatyckiego Stralsundu (czas eksploatacji do 2002)
- w powiecie ziemskim Ostvorpommern wysypiska Neppermin (czas eksploatacji do 2005) oraz Stern (Dennin)
- w powiecie ziemskim Uckermark wysypiska w Prenzlau, Pinnow und Milmersdorf
- w powiecie ziemskim Barnim wysypisko w Eberswalde oraz wysypisko Schwanebeck, na którym składowane są odpady komunalne z Berlina (zagospodarowane przez berlińskie zakłady oczyszczania miasta).

Powiat ziemski Rugia usuwa swoje odpady komunalne na wysypisko w powiecie Ostvorpommern – Wschodnie Pomorze Wstępne. Powiat Uecker-Randow na centralne wysypisko OVVD w Rosenow, powiat Demmin.

Oprócz tego istnieje szereg specjalistycznych obiektów do sortowania, przygotowania, utylizacji i składowanie przejściowego oraz przerobu mechanicznego, chemicznie-fizycznego, biologicznego czy termicznego odpadów najrozmaitszego rodzaju. Zakłady te uzupełniają system gospodarki odpadami. Zgodnie z technicznym postanowieniem w Niemczech po roku 2005 na wysypisko będą mogły trafić tylko odpady komunalne uprzednio przerobione. Postulat ten wymaga od techniki na dzień dzisiejszy ze względu na zawartość w odpadach substancji organicznych, wstępnej obróbki termicznej, którą poprzedza potraktowanie mechaniczne i biologiczne. Jeżeli postulat techniczny odnośnie postępowania z odpadami z gospodarstw domowych pozostanie w formie z dnia dzisiejszego, to dla powiatów i zrzeszeń celowych jako gremiów odpowiedzialnych za usuwanie śmieci, wystąpi potrzeba działania utylizacji wstępnej odpadów, zanim trafią one na wysypisko.

Specjalną pozycję zajmuje w Euroregionie składowisko okresowe odpadów radioaktywnych w Lubminie. Uzyskało ono zezwolenia na przyjmowanie substancji skażonych radioaktywnie po likwidacji byłych elektrowni atomowych Lubmin i Rheinsberg (Brandenburgia).

W Skanii gospodarkę odpadami organizują miasta i gminy. Kilka z nich zawiązało komunalne zrzeszenia usuwające odpady. W sumie w Skanii funkcjonuje 11 zrzeszeń zajmujących się odpadami. Składowanie odbywa się na kilku nielicznych dużych wysypiskach. Oprócz nich funkcjonuje kilka spalarni odpadów, np. w Malmö. W 1997 w Skanii powstało w sumie 350.000 t odpadów z gospodarstw domowych, z których 219.000 t przerobiono termicznie (617 GWh ciepła przesyłowego, 9 GWh energii elektrycznej). W najbliższych latach wzrośnie bardziej niż dotychczas znaczenie wykorzystania gazu pochodzącego z wysypisk.

W polskiej części Euroregionu gospodarka odpadami przemysłowymi i komunalnymi przedstawia poważny problem, który w nadchodzących latach

będzie ważnym punktem działania wśród inwestycji podejmowanych na poziomie komunalnym. Z powstających odpadów przerabianych jest tylko ok. 15%. Obecnie w województwie funkcjonuje 84 wysypiska komunalne. Czarna liczba nielegalnie użytkowanych wysypisk odpadów z gospodarstw domowych jest prawdopodobnie znaczna²⁹. W wielu przypadkach są one źródłem niebezpiecznych zagrożeń środowiska (składowanie substancji agrochemicznych itp.)

Koszalin jest jednym z nielicznych większych miast, które realizują już wstępną selekcję odpadów. Wysypisko pod Sianowem, którym dysponuje region, należy do nowoczesnych. Tu wykorzystuje się powstały gaz do uzyskania energii elektrycznej. Również w Wałczu istnieje nowe wysypisko.

Sytuacja Szczecina wygląda krytycznie. Według nowszych ekspertyz oba eksploatowane wysypiska można wykorzystywać tylko do końca roku 1999. W Szczecinie powstaje rocznie ok. 230.000 t odpadów z gospodarstw domowych, które składowane są na wysypiskach w Sierakowie i w Kluczu. Miasto widzi potrzebę uniknięcia kryzysu w gospodarce odpadami oraz jest zmuszone ryzykiem ekologicznym, podjąć nadzwyczajne działania w dziedzinie gospodarki odpadami.

Poważnym problemem obok odpadów przemysłowych są przede wszystkim odpady przemysłowe, które powstają w zakładach przemysłowych oraz obiektach publicznych (1996 ok. 3,2 mln t, z tego 60% to fosfogipsy z technologicznych procesów w ZCh Police). 22% tych odpadów przerabianych w procesie recyklingu do wtórnego wykorzystania. 77% odpadów przemysłowych jest składowanych, praktycznie nie ma możliwości termicznej obróbki odpadów. 26 zakładów utrzymuje własne składowiska. Z powodu braku urządzeń utylizacyjnych do odpadów przemysłowych, zwłaszcza do przerobu odpadów specjalnych (szczególnie wymagających nadzoru), składowane są one z reguły wszystkie bez wstępnej obróbki na składowiskach odpadów komunalnych. Specyficzny problem przedstawiają składowane agrochemikalia, które czasowo umieszczono w 40 obiektach w betonowych pojemnikach i wymagają one dalszej obróbki. Ogólnie nie zadowalająca jest sytuacja w utylizacji i składowaniu odpadów komunalnych, przemysłowych i specjalnych. Szereg wysypisk stwarza zagrożenie dla środowiska (brak uszczelnień spodnich, zbierania gazu z wysypisk, nieodpowiednia technologia składowania). W najbliższych latach ważnym zadaniem dla gmin województwa będzie organizacja i modernizacja systemu gospodarki odpadami zgodnie z obowiązującymi standardami w Unii Europejskiej. W związku z tym w ramach koncepcji dla gospodarki odpadami w Województwie Zachodniopomorskim należałoby zdecydować, uwzględniając aspekt transgraniczny, czy instalacja termicznego urządzenia utylizującego odpady w szeroko pojętym sąsiedztwie Szczecina, byłaby ekonomicznie uzasadniona.

3.6 Obiekty wykorzystywane przez siły zbrojne i służby policyjne

W pewnych fragmentach Euroregionu istniały lokalne i po części regionalne obiekty, dawniej odgrywające dużą rolę w wykorzystaniu militarnym, obecnie

²⁹ Podczas akcji w powiecie Myślibórz stwierdzono np. 22 nielegalne wysypiska odpadów.

ważnym zadaniem jest **konwersja** tych użytków. W powiatach ziemskich Barnim i Marchia Wkrzańska mamy do czynienia przede wszystkim z byłymi posiadłościami wojskowymi, które tu się koncentrowały (lotniska Finow, Werneuchen, samo Eberswalde i okolice, samo Bernau i okolice, lotnisko Groß Dölln, jednostki stacjonujące w okolicach Lychen/Templin, Prenzlau i inn.³⁰). Nieruchomości te dziś częściowo przekazano pod inne wykorzystanie prywatnym lub komunalnym użytkownikom, a częściowo znajdują się one nadal pod administracją rządu Brandenburgii. W rozwoju komunalnym obiekty te odgrywają nieraz dużą rolę. Często ich dalsze wykorzystanie utrudnia niekorzystne położenie na peryferiach, problemy własnościowe, podupadający stan techniczny – budowlany i niejasna sytuacja odpowiedzialności za usunięcie skażeń w przejmowanych obiektach. Gminy starają się we współpracy z rządem krajowym, inwestorami prywatnymi znaleźć rozwiązanie (np. umieszczenie krajowego centrum administracji w Eberswalde, urządzenie centrum naukowego Barnim w Bernau, adaptacja lotniska w Finow na regionalny port lotniczy etc.)

Na Pomorzu Wstępnym pozostawione były obiekty armii NRD odgrywają porównywalnie dużą rolę dla starych miejscowych gmin (np. baza marynarki Dranske, baza marynarki i lotnisko Peenemünde, garnizon w Pasewalku, baza marynarki Wolgast, Obiekt Prora, lotnisko Garz etc.). Tu także dotknięte problemem gminy starają się zapewnić integrację tych powierzchni w ramach komunalnego rozwoju, o ile jest to możliwe. Z powodu rozmiarów pozostawionych obiektów, miejscowe gminy często nie są w stanie poradzić sobie z tym samodzielnie, potrzebowały i potrzebują skoncentrowanej pomocy od rządów federalnego i krajowego. Dla części z gmin odstępianie od militarnego użytkowania obiektów oznacza całkowitą redukcję miejsc pracy, również w sektorze usług cywilnych związanych z dotychczas wykorzystanymi obiektami. Często z powodu peryferyjnego położenia obiektów spowodowało to nienaturalne problemy rozwojowe, socjalną zapaść na miejscu oraz w rozwoju gospodarczym. Konwersja tych obiektów będzie z tego powodu także w średnio przyjętym odcinku czasu ważnym zadaniem dla gmin.

W Skanii obiekty niegdyś wykorzystane militarnie mają mniejsze znaczenie w rozwoju gmin. W Kristianstad wykorzystuje się dawne obiekty jako kolegium uniwersyteckie oraz inne placówki oświatowe. W Malmö i Ystad były posiadłości wojskowe przekształca się do użytku przez drobne rzemiosło, innowacyjną przedsiębiorczość i placówki oświatowe. W Ljungbyhed (gm. Klippan) rozwiązano bazę lotnictwa wojskowego, obecnie istnieje zapotrzebowanie na pomysł wykorzystania aby skonwertować istniejące obiekty. Gmina planuje tu rozwój regionalnego portu lotniczego.

Z polskiej strony Euroregionu istnieje niewiele informacji odnośnie tematyki opuszczonych obiektów wojskowych. Rozwój komunalny traktuje jednak ten problem w ten sam sposób, jak w Niemczech. Zapotrzebowanie na wykorzystanie opustoszałych obiektów występuje np. w gminie Trzebiatów dla obszaru Rogowa (wspaniałe wybrzeże, otwarcie drogi między Pogorzelicą i Dźwirzynem, potencjał rozwojowy dla turystyki) oraz dla byłych lotnisk wojsk radzieckich w Kluczewie i Bornym Sulnowie.

³⁰ BRÜGGENKAMP: Konversion militärischer Liegenschaften im Land Brandenburg - Untersuchung zur Bauflächeneignung in den Gemeinden der Planungsregion Uckermark-Barnim. Dipl.arbeit, Univ. Osnabrück, 1995

Jako czynnik lokalny **wojskowe jednostki bundeswehry** odgrywają nadzwyczajną rolę, przede wszystkim w Marchii Wkrzańskiej (jednostki w Prenzlau), w powiecie Uecker-Randow (obszar: Torgelow – Eggesin). W Stralsundie – Parow powstaje wraz z Techniczną Szkołą Marynarki, centrum kształcenia o znaczeniu dla całej federacji, co przysporzy efekt współdziałania na rynku pracy i w technologii dla miejscowości. Zwłaszcza w takim miejscowościach wojsko stanowi główny czynnik w całości życia gospodarczego. W powiecie Uecker-Randow jest w wymienianych obszarach największym pracodawcą. Stanowiska lokalizacji bundeswehry, sił lądowych, powietrznych i marynarki należy od początku ich obecności integrować z koncepcjami rozwojowymi odpowiednich gmin. Szczególne roszczenia użytkowania w celach wojskowych (większe obszary, zakazy wstępu dla ludności cywilnej, stosowanie techniki wojskowej na drogach publicznych) należy starać się harmonizować zwłaszcza z interesem ochrony przyrody i krajobrazu oraz koncepcja rozwoju turystycznego. Właśnie w rzadko zamieszkałych regionach czynnik bundeswehry jest ważny w rozwoju komunalnym. Opuszczenie stanowisk przez armię spowodowałoby w konkretnych gminach szereg poważnych problemów rozwojowych. Granice nieruchomości są obecnie w dużej mierze trwale wyznaczone, rozszerzeni roszczeń nie należy się spodziewać.

Podobne znaczenie w rozwoju peryferyjnie położonych gmin nad granicą mają placówki Federalnej Straży Granicznej, urzędów celnych a także policji. Również i te obiekty należy uważać za zintegrowaną część rozwoju gminy i odpowiednio do specyficznych roszczeń użytkowania, zatrzymać w regionie. Zwłaszcza z tych placówek wychodzi szereg kontaktów transgranicznych z polskimi odpowiednikami, które mogą mieć ważne znaczenie w ogólnym rozwoju pogranicza.

W rozwoju bezpiecznego partnerstwa na pograniczu nieodzowna jest współpraca odpowiednich organów państwowych. Istniejąca praca dwóch placówek koordynacyjnych w Szczecinie i w Anklam wzmocni ten związek. Ponadto kiedy negocjacje między Polską a Niemcami w sprawie uzupełnienia umowy o współpracy służb policji i straży granicznej w terenach nadgranicznych zakończą się sukcesem, perspektywicznie realne i pożądane są w pobliżu granicy wspólnie wykorzystywane placówki (służbowe posterunki kontaktowe). W Euroregionie tego rodzaju wspólny obiekt służbowy (Straży Granicznej, urzędu celnego, policji) mógłby być urządzony w Pomellen. W tym kontekście coraz większa uwaga przysługuje problemom pokonania bariery językowej, wspólnych szkoleń i kursów, partnerstwa administracyjnego, środków prewencji kryminalnej w bilateralnej współpracy.

W aliansie z partnerami w pozostałych państwach nadbałtyckich konieczna jest konsekwentna praca w kierunku stworzenia systemu bezpieczeństwa.

3.7 Komunikacja i infrastruktura komunikacyjna

3.7.1 ponadregionalne powiązania Euroregionu z europejskim systemem komunikacyjnym

Nadrzędnym celem europejskich planów rozwoju komunikacji jest umacnianie i integracja rynku europejskiego. W celu wsparcia tych kierunków rozwoju UE preferuje określone przedsięwzięcia w zakresie rozwoju infrastruktury komunikacyjnej. Podstawą działalności planistycznej do rozwoju infrastruktury europejskiej są uwzględnione w PAN-, TEN- i TINA- planach multilateralne korytarze i sieci komunikacyjne.

W roku 1995 w układzie z Maastricht postanowiono m.in. utworzenie transeuropejskiego systemu sieci dla infrastruktury komunikacyjnej, telekomunikacyjnej i energetycznej (TEN – Transeuropean Network). Projekty TEN w dziedzinie komunikacji są przedsięwzięciami infrastrukturalnymi o dużych wspólnych korzyściach politycznych, do których mogą być lepiej wzajemnie dostosowane nakierowane na interesy narodowe planowanie dróg komunikacyjnych dla ruchu transgranicznego w poszczególnych krajach.

Już przy ustaleniu TEN okazało się, iż otwarcie Europejskiego Obszaru Gospodarczego na wschód musi uwzględniać w planowaniu infrastrukturę krajów Europy Środkowej, Wschodniej i Południowo-Wschodniej (MOEL). Na paneuropejskich konferencjach komunikacyjnych na Krecie (1994) i w Helsinkach (1997) zostało ustalonych 10 paneuropejskich korytarzy komunikacyjnych (tzw. korytarze Kreteńskie). Paneuropejskie sieci infrastrukturalne (PAN – Paneuropean Network) stanowią dalszy rozwój sieci transeuropejskich z uwzględnieniem krajów Europy Środkowej, Wschodniej i Południowo-Wschodniej. Ruch drogowy pojazdów o dużej ładowności będzie przy tym skoncentrowany na najbardziej przepustowych trasach.

Za pomocą powołanej do życia w roku 1997 przez Komisję Europejską grupy TINA (TINA – Transport Infrastructure Needs Assessment) powinny zostać ustalone i ocenione potrzeby infrastruktury komunikacyjnej krajów członkowskich. W tych ramach będzie ustanowiona kolejność ważności planowanych przedsięwzięć infrastruktury, sprawdzona ich opłacalność i opracowany sposób finansowania.

Na bazie głównej sieci komunikacyjnej dróg i linii kolejowych ukształtowały się w obrębie Euroregionu oraz pomiędzy Euroregionem i innymi europejskimi strukturami gospodarczymi w związku z nimi, względnie jako część sieci europejskich, określone osie komunikacyjne (Załącznik 18). Również śródlądowe drogi wodne i Morze Bałtyckie przyczyniają się do kształtowania się określonych osi komunikacyjnych.

Ponadregionalne osie komunikacyjne spełniają funkcje połączeń z centrami poza Euroregionem jak i gospodarczą funkcję pomiędzy centrami w obrębie regionu. W obrębie ponadregionalnych osi następuje przeważająca część wymiany usług pomiędzy miastami, gminami i innymi częściami regionu, jak i wymiana pomiędzy regionem i jego otoczeniem. Osie o znaczeniu ponadregionalnym wymienione są w poniższej tabeli:

Tabela 16: Ponadregionalne osie komunikacyjne w kierunku Północ-Południe i Zachód-Wschód

Oś komunikacyjna	Nośnik komunikacyjny	znaczące punkty osi komunikacyjnych
Północ 1	droga	<ul style="list-style-type: none"> południowa Szwecja – Trelleborg – Sassnitz – B96 – B96n – A20 – A11 – [Berlin - A10], południowa Szwecja – Trelleborg – Sassnitz – B96 – [Neubrandenburg – Berlin]
	linia kolejowa	<ul style="list-style-type: none"> południowa Szwecja – Sassnitz – Stralsund – Greifswald – Anklam – Pasewalk – Prenzlau – [Berlin], południowa Szwecja – Sassnitz – Stralsund – Grimmen [Neubrandenburg – Neustrelitz – Berlin]
Północ 2	droga	<ul style="list-style-type: none"> Malmö/Ystad – Świnoujście – Szczecin – Pyrzyce [Gorzów] Malmö/Ystad – Świnoujście - Szczecin – Berlin
		<ul style="list-style-type: none"> Malmö/Ystad – Świnoujście – Goleniów – Szczecin – Gryfino – [Kostrzyn – Zielona Góra – Jelenia Góra]
Zachód 1	droga	<ul style="list-style-type: none"> A20 – polska droga krajowa Nr. 10 (Stargard – Wałcz)
	linia kolejowa	<ul style="list-style-type: none"> [Hamburg Schwerin - Neubrandenburg] – Pasewalk - Szczecin-Stargard Szc. – [Poznań]
Zachód 2	droga	<ul style="list-style-type: none"> A11 – [Berlin] – Szczecin – droga krajowa Nr. 6 – Goleniów - Nowogard - Koszalin - [Słupsk]
	linia kolejowa	<ul style="list-style-type: none"> [Berlin] – Bernau – Eberswalde – Angermünde – Szczecin – Goleniów – Nowogard – Koszalin - [Słupsk] Szczecin – Stargard – Koszalin - [Słupsk]
	droga wodna	<ul style="list-style-type: none"> [Berlin] – Eberswalde – Schwedt – Szczecin – Świnoujście

Sieć dróg komunikacyjnych Euroregionu Pomerania ze względu na eksponowane położenia w centrum Europy jak i rozwój gospodarczy właśnie w rejonie Morza Bałtyckiego, jest obecnie wystarczająca tylko z pewnymi zastrzeżeniami. Stosunkowo słabo rozwinięta infrastruktura dróg i linii kolejowych w kierunku zachód-wschód i relatywnie silne rozciągnięto położenie Regionu w kierunku północ-południe, są wyróżniającą cechą infrastruktury drogowej i kolejowej. Stabilne ponadregionalne połączenia komunikacyjne istnieją przede wszystkim w kierunku północ-południe, podczas gdy ponadregionalne osie komunikacyjne w kierunku zachód-wschód wykazują jeszcze małą zdolność w zaspokajaniu potrzeb istniejącego i oczekiwanego natężenia ruchu. Wraz z planowanymi projektami infrastruktury jak np. autostrada wzdłuż wybrzeża Bałtyku BAB20 (w budowie) zostaną wówczas stworzone dalsze, zwiększone możliwości dla komunikacji w kierunku zachód-wschód.

Konieczne jest tworzenie w Euroregionie a przede wszystkim w relacji wschód-zachód w obrębie granicznym polsko-niemieckim, gęściejszych sieci transgranicznej infrastruktury drogowej i kolejowej, przy włączeniu środków komunikacji wodnej. Ważną przesłanką dla połączeń komunikacyjnych przez Morze Bałtyckie w obrębie Euroregionu jest uwarunkowany potrzebami rozwój portów w Szwecji, Polsce i w Niemczech.

Morze Bałtyckie i system śródlądowych dróg wodnych stanowią jednocześnie wysoki potencjał pojemności transportowej.

Całościowe rozpatrywanie osi komunikacyjnych dla transportu dużej masy towarowej i sieci dróg komunikacyjnych na obszarze Euroregionu, wyraźnie wskazuje na centralne położenie głównego ośrodka gospodarczego Szczecina na kontynentalnej europejskiej części Euroregionu. Zurbanizowany obszar Szczecina obejmuje ok. 70% potencjału gospodarczego całego województwa. Miasto Szczecin jest przy tym ważnym węzłem komunikacji kolejowej, drogowej i lotniczej, a razem ze Świnoujściem i Policami, również żeglugi dalekomorskiej, przybrzeżnej i śródlądowej. Równocześnie jest ono centrum międzynarodowej i transgranicznej współpracy, która jest intensyfikowana poprzez oś komunikacyjną Berlin-Szczecin.

Niemiecka część Regionu posiada węzły osi komunikacyjnych w rejonie Stralsund-Greifswald-Grimmen i Pasewalk-Prenzlau. Po stronie szwedzkiej istnieje silna koncentracja ruchu drogowego na południu i zachodzie Skanii.

3.7.2 Wewnętrzna infrastruktura komunikacyjna

Osie regionalne uzupełniają osie ponadregionalne i przyczyniają się do tym samym istotnie do wewnętrznego rozwoju gospodarczego Regionu i do rozwoju jego części:

Tabela 17: Regionalne osie komunikacyjne w kierunku Północ-Południe i Zachód-Wschód

Oś komunikacyjna	Nośnik komunikacyjny	znaczące punkty osi komunikacyjnych
RW1	droga linia kolejowa	• Ribnitz Damgarten - Stralsund - Greifswald, - Anklam - Pasewalk -Szczecin – Stargard
	droga wodna	• Stralsund - Wolgast - Anklam – Ueckermünde - Nowe Warpno – Szczecin
RW2	droga linia kolejowa (nie bezpośrednio)	• Greifswald - Wolgast/Anklam – Ahlbeck - Świnoujście – Kamień Pomorski – Trzebiatów – Kołobrzeg
RW3	droga linia kolejowa	• Berlin - Eberswalde - Schwedt - Szczecin – Goleniów - Koszalin
RN1	droga	• Sassnitz - Stralsund – Greifswald - Anklam - Pasewalk - Prenzlau – Berlin
RN2	droga linia kolejowa	• Świnoujście - Szczecin - Gryfino,
	droga wodna	• Świnoujście - Szczecin - Schwedt

3.7.2.1 Sieć drogowa

Szczególne znaczenie dla regionalnego zagospodarowania zarówno ośrodków miejskich jak i obszarów wiejskich oraz również dla ponadregionalnej dostępności Euroregionu Pomierania ma związany z drogami transport towarowy i osobowy.

Niemiecką sieć drogową Euroregionu Pomierania cechuje wysoka gęstość i dobry lub bardzo dobry stan rozbudowy. Drogi krajowe o dużej przepustowości łączą ośrodki miejskie i gospodarcze. Przedsięwzięcia związane z rozbudową sieci podjęte w ostatnich latach stały się skuteczne. Planowane przedsięwzięcia takie, jak autostrada A20, połączenie z Rugią, B96n, B2n, obwodnice Greifswaldu, Anklam, Stralsundu i inne, znajdują się właśnie w budowie względnie zostaną zrealizowane za kilka lat. Mimo widocznego polepszenia się stanu dróg i zwiększenia ich przepustowości poprzez rozbudowę dróg i obwodnic miejscowości, istnieją jeszcze „wąskie gardła“ na obszarach miejskich i podmiejskich, spowodowane dużym natężeniem ruchu w godzinach szczytu. W bliskiej przyszłości główna sieć dróg po stronie niemieckiej zostanie uzupełniona przez autostradę A20, co doprowadzi do odciążenia ruchu na szczególnie dzisiaj uczęszczanych odcinkach tranzytowych B105 i B109 pomiędzy Ribnitz-Damgarten względnie Stralsundem i granicą polską. Duże znaczenie ma zapewnienie jakościowo dobrych połączeń z siecią federalnych dróg dalekobieżnych.

Główne drogi polskie odznaczają się częściowo dosyć dobrym stanem, lecz generalnie wymagającym ulepszeń. Stan ten, można jednakże w odniesieniu

do obecnego natężenia ruchu określić jako wystarczający. Ważne połączenia komunikacyjne istnieją pomiędzy najważniejszymi ośrodkami miejskimi Szczecinem i Koszalinem oraz częściowo pomiędzy Szczecinem i Stargardem Szcz., Szczecinem i Pyrzycami oraz Szczecinem i Świnoujściem. Podobnie jak po stronie niemieckiej istnieją w obrębie kilku miast i miejscowości „wąskie gardła” w ruchu drogowym. Przyczyną tego jest jednakże nie tylko duże natężenie ruchu w godzinach szczytu, lecz również częściowo zły stan dróg w miastach.

Po stronie szwedzkiej istnieje relatywnie gęsto rozbudowana sieć drogowa. Zachodnie wybrzeże Skanii uzupełnia autostrada tranzytowa o dużej przepustowości ruchu. Łączy ona porty wybrzeża zachodniego między sobą i rozszerza połączenie z północnymi regionami Skandynawii. Nie istnieją większe „wąskie gardła” w sieci dróg Skanii. System drogowy – z kilkoma przejściowymi wyjątkami w godzinach porannego i wieczornego szczytu do i z miasta Malmö – zaspokaja potrzeby istniejącemu natężeniu ruchu.

Sieć drogowa Euroregionu Pomerania nie może być obecnie traktowana jako równoważnościowa i homogenna. Podczas gdy sieć dróg komunikacyjnych Skanii została dostosowana do rozwoju gospodarczego regionu, a niemiecka sieć dróg od roku 1989 również uległa poprawie jakościowej oraz pod względem przepustowości, rozbudowa polskiej sieci drogowej w ostatnich latach nastąpiła tylko w pojedynczych najważniejszych miejscach. Ogólnie polska sieć drogowa wykazuje jeszcze braki pod względem stanu i gęstości dróg o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym.

W transgranicznym ruchu wschód-zachód potrzebne są ulepszenia w zakresie przepustowości i jakości dróg oraz większa ich gęstość dla zapewnienia: rozwoju gospodarczego obszaru Euroregionu, dostępności obszarów przygranicznych, małego ruchu granicznego i dla rozwoju ruchu turystycznego.

Prognozowany rozwój gospodarczy Regionu, rosnąca mobilność i wzrastający stopień motoryzacji, pozwalają oczekiwać zwiększenia natężenia ruchu drogowego w Regionie. Dla dostosowania pojemności i bezpieczeństwa ruchu drogowego sieci dróg do wzrostu ruchu drogowego, i do utrzymania i wzrostu atrakcyjności Regionu, wymagany jest uzgodniony i skoordynowany program rozwoju dróg. Do tych wymagań powinna zostać obrębie Euroregionu dostosowana sieć drogowa pod względem potrzeb i jakości.

3.7.2.2 Sieć kolejowa

Sieć kolejowa w Euroregionie przebiega w dużej mierze wzdłuż głównych osi ponadregionalnych. Połączenie kolejowe o najważniejszym znaczeniu przebiega od Skanii przez Berlin do Europy Południowej. W ruchu kolejowym oddziaływanie podziałów w obrębie Euroregionu jest wyraźne. Nie istnieje transgraniczna gęsta sieć połączeń kolejowych, połączenia istnieją tylko poprzez węzły Grambow-Szczecin i Tantow-Szczecin (obydwa to graniczne przejścia kolejowe między Niemcami a Polską) i poprzez połączenia promowe Sassnitz-Trelleborg i Świnoujście-Ystad. W polsko-niemieckim obrębie granicznym planowane jest regionalne połączenie kolejowe pomiędzy Ahlbeck

i Świnoujściem, które perspektywicznie powinno zostać połączone z siecią lokalną PKP. Ponadto istnieje koncepcja kolei „Vorpommernbahn“, która przewiduje regionalne połączenia od Rugii do Uznam oraz w głąb Pomorza Przedniego i zawiera opcję rozszerzenia sieci przez Szczecin i Świnoujście.

Lokalna sieć kolejowa na terenie województwa Zachodniopomorskiego jest wystarczająco gęsto rozbudowana, jednakże stan urządzeń torowych i nadziemnej części jest niedostateczny, tak że szybkość przejazdów z reguły jest bardzo mała. Z ok. 1.660 km długości sieci lokalnej, tylko ok. 625 km można określić jako znajdujące się w dobrym stanie technicznym. Z istniejących dodatkowo 455 km torów kolejki wąskotorowej, która spełnia funkcje dowozowe i jest specyficzną atrakcją turystyczną, obecnie eksploatowanych jest tylko 28 km. Dlatego obecnie kolej nie jest w stanie występować jako poważny konkurent w stosunku do transportu drogowego. Tradycyjnie główna funkcja kolei w województwie ukierunkowana była na realizację usług transportowych w kierunku północ-południe z wnętrza kraju do portów morskich i kąpielisk nadbałtyckich. Połączenie zachód-wschód przez obszary pojezierza w rejonie Myśliborza, Ińska, Drawska, Wałcza i Szczecinka mają mniejsze znaczenie. Poważnym problemem dla perspektyw kolei jako regionalnego środka transportu jest generalnie ciągłe zamykanie regionalnych odcinków kolejowych przez duże przedsiębiorstwa kolejowe. PKP wstrzymała np. transport w województwie na 17 regionalnych odcinkach kolejowych, określanych jako nierentowne. Przez to została znacznie ograniczona mobilność specyficznych grup społecznych (uczniowie, uczący się zawodu, grupy socjalne bez indywidualnych środków komunikacji), a ich warunki życiowe uległy znacznemu pogorszeniu. W tym przypadku inicjatywy społeczne wspólnie z zaangażowaniem prywatnej gospodarki zatroszczyć się powinny o to, aby utrzymać regionalną sieć kolejową dla zapewnienia różnorodnej oferty transportowej w Regionie [np. UBB Usedomer Bäderbahn (*kolej kąpielisk Uznam*), OME Ostmecklenburgische Eisenbahn (*kolej wschodniej Meklenburgii*), Niederbarnimer Eisenbahn, (*kolej Niederbarmin*)].

Szwedzka sieć linii kolejowych na zachodnim wybrzeżu Skanii jest bardziej gęsta niż w innych subregionach Skanii. Główne odcinki przebiegają pomiędzy południowymi portami i Malmö i od Malmö dalej w kierunku środkowej i północnej Szwecji. Obok połączenia pociągami o duże prędkości ze Sztokholmem, na ukończeniu jest dwutorowe połączenie dla pociągów o dużej szybkości do Gothenburga.

Podobnie do ruchu drogowego również sieć kolejowa w relacji zachód-wschód powinna być rozbudowana. Połączenia wschód-zachód istnieją tylko przez:

- [Hamburg] - Stralsund - Pasewalk - Szczecin
- [Schwerin - Güstrow - Neubrandenburg] - Pasewalk - Szczecin
- [Berlin] - Angermünde - Szczecin.

Te połączenia w obszarze przygranicznym nie są wystarczająco rozbudowane. Przecinająca Euroregion Pomerania sieć kolejowa przebiega analogicznie do sieci dróg w kierunku południe-północ, przy czym punkt ciężkości w połączeniu kontynentalnej części Europy ze Skandynawią położony jest w portach promowych Sassnitz i Świnoujście. Na obszarze regionalnej osi Uznam i Wolin, które stanowią najbardziej znaczące centrum turystyczne Euroregionu, brak jest tranzytowej kolei regionalnej.

Konieczne przedsięwzięcia dla podniesienia sprawności infrastruktury kolejowej z dotyczą przede wszystkim następujących aspektów:

- rozbudowy i modernizacji ważnych ponadregionalnych dróg transportu towarowego i osobowego,
- podniesienie prędkości na odcinkach kolejowych w celu włączenia do europejskiej sieci kolei szybkich,
- polepszenia i utrzymania połączeń kolejowych ośrodków gospodarczych i portów,
- rozbudowy regionalnych linii kolejowych dla połączenia turystycznych i gospodarczych centrów zamiast ich zamykania.

3.7.2.3 Transport lotniczy

W Euroregionie istnieje cały szereg lotnisk i portów lotniczych, które w przeważającej części mają znaczenie regionalne. Międzynarodowe połączenia lotnicze istnieją tylko poprzez port lotniczy Szczecin/Goleniów (jednak tylko jedno połączenie liniowe do Kopenhagi), Kristianstadt-Everöd i Malmö-Sturup (m.in. centrum dla transportu towarowego KLM w Skandynawii); ponadregionalne znaczenie ma lotnisko Heringsdorf (Garz). W bezpośrednim otoczeniu Euroregionu znajdują się jednak dalsze większe porty lotnicze z połączeniami międzynarodowymi jak Berlin-Tegel i Berlin-Schönefeld na południowym-zachodzie i Poznań na południowym-wschodzie oraz Kopenhaga na północy Euroregionu.

Ośrodki Szczecin-Goleniów, Malmö-Sturup i Heringsdorf (Garz) zapewniają dobre ponadregionalne i międzynarodowe połączenia Euroregionu Pomerania. Międzynarodowe połączenia istnieją poprzez przylegające do Regionu porty lotnicze, przede wszystkim Berlin-Schönefeld, Berlin-Tegel i Kopenhagę, które są osiągalne bez trudu z lotnisk regionalnych względnie poprzez połączenia kolejowe i drogowe. Dla regionalnego ruchu lotniczego Euroregionu oferują swoje usługi takie lotniska, jak np. Barth, Eberswalde-Finowfurt, Szczecin-Dąbie, Ängelholm i Kristianstad. Te lotniska komunikacyjne posiadają częściowo warunki infrastrukturalne dla lotniczego transportu towarów. Centralny port lotniczy w Euroregionie Pomerania dotychczas nie istnieje.

3.7.2.4 Sieć dróg wodnych i porty

Sieć dróg wodnych Euroregionu określona jest w głównych zarysach przez wodne drogi śródlądowe: drogę wodną Odry, Hohensaaten-Friedrichsthaler i kanał Odra-Havela oraz przez Morze Bałtyckie i wody Zalewu Szczecińskiego. Poprzez śródlądowe drogi wodne i porty Police, Szczecin, Schwedt i Eberswalde Region połączony jest z Berlinem i przemysłowymi regionami na zachodzie Niemiec.

Z portów Sassnitz/Mukran, Szczecin, Świnoujście, Ystad, Trelleborg i Malmö istnieją połączenia tranzytowe przez Morze Bałtyckie pomiędzy Europą

kontynentalną, Skandynawią i krajami Nadbałtyckimi. W obrębie Euroregionu jak i poza Region regularnie kursują promy pomiędzy:

- Trelleborg – Sassnitz
- Malmö – Świnoujście
- Ystad – Świnoujście
- Sassnitz – Kłajpeda
- Sassnitz - St. Petersburg
- Sassnitz – Ronne
- Kopenhaga – Świnoujście
- Trelleborg – Travemünde
- Trelleborg – Warnemünde
- Ystad – Ronne
- Malmö – Travemünde
- Malmö – Kopenhaga
- Landskrona – Kopenhaga
- Helsingborg – Helsingör

Dalsze ważne porty morskie Regionu to Ahus, Helsingborg i Landskrona oraz w przeładunkach konwencjonalnych Simrishamn, Szczecin, Kołobrzeg, Police, Stralsund, Greifswald, Wolgast, Ueckermünde, Lauterbach.

Istniejące śródlądowe drogi wodne Euroregionu i Morze Bałtyckie stanowią bardzo wydajne drogi transportowe w obrębie Euroregionu Pomerania i na skalę europejską. Tym samym istnieje duży potencjał rozwojowy dla żeglugi międzynarodowej, żeglugi śródlądowej i kombinowanej żeglugi rzeczno-morskiej.

Położone nad Morzem Bałtyckim porty promowe Euroregionu Sassnitz/Mukran, Świnoujście, Malmö, Trelleborg i Ystad tworzą przy tym ważną podstawę dla transportu tranzytowego o zasięgu europejskim. Porty z przeważającym przeładunkiem konwencjonalnym oddziałują znacząco na rozwój gospodarki regionalnej. W przeładunku konwencjonalnym na połączeniach bałtyckich, kombinowanych rzeczno-morskich i śródlądowych warte wymienienia są: Anklam, Greifswald, Stralsund, Ueckermünde, Wolgast, Eberswalde, Schwedt, Szczecin i Police.

Rozwój transportu promowego w Euroregionie Pomerania przez Morze Bałtyckie ujmuje Tabela 18.

Tabela 18: Rozwój transportu promowego pomiędzy Szwecją – Niemcami i Szwecją – Polską w Euroregionie Pomerania³¹

	Sassnitz – Trelleborg			Świnoujście – Malmö			Świnoujście – Ystad		
	1995	1996	1997	1995	1996	1997	1994	1996	1997
Pasażerowie	717.500	754.700	773.600	180.200	207.100	204.700	294.000	157.900	163.000
Samochody osobowe	116.400	110.200	109.100	44.600	45.000	43.100	76.000	38.800	39.600
Autobusy	3.500	3.600	3.900	1.200	1.500	1.300	1.900	600	900
Samochody ciężarowe	22.500	21.100	22.500	7.500	10.500	9.900	48.700	48.000	56.700
Wagony	84.500	82.400	85.300	-	-	-	32.100	31.600	28.800

Skania posiada ze względu na swoje położenie geograficzne funkcję centralnego punktu przeładunkowego w transporcie lądowo-wodnym pomiędzy Skandynawią a Europą kontynentalną. 80% towarów przewożonych przez samochody ciężarowe i cały transport kolejowy z i do Danii i reszty Europy przechodzi przez porty Skanii, 75% transportu z Europą wykorzystuje promy z Göteborga, Malmö, Trelleborga i Ystad. transport promowy oferuje najkrótszą drogę pomiędzy Skandynawią i kontynentem europejskim, ważne połączenia kolejowe pomiędzy Szwecją i kontynentem odbywają się poprzez transport promowy. Główne trasy transportowe połączenia z i do Skandynawii przez Skanię istnieją przez Öresund, Siälland, Lolland-Falster i Fehmarn Belt do/z Europy Zachodniej i Południowej, Malmö i Trelleborg (Sassnitz, Rostock i Travemünde) do/z centralnej, zachodniej i południowej Europy, Ystad (Świnoujście i Gdańsk) do/z wschodniej i południowej Europy.

Dzięki budowie mostu przez cieśninę Öresund transport promowy pomiędzy Danią i Schleswig-Holstein z jednej strony a Skanią z drugiej będzie zastąpiony przez wzrastający transport lądowy. Stała przeprawa przez cieśninę Öresund nie będzie miała znaczącego wpływu na połączenia promowe z Sassnitz i Świnoujściem.

Zapotrzebowanie szczególnie na transport śródlądowymi drogami wodnymi w stosunku do lądowego transportu samochodowego i kolejowego jest małe. W związku z kombinowanymi połączeniami rzeczno-morskimi i transportem multimodalnym spadek wykorzystania potencjału transportowego dróg wodnych może być powstrzymany.

Aby to osiągnąć sieć dróg wodnych musi być dostosowana m. in. przez:

- utrzymanie w dobrym stanie, rozbudowę i dostosowanie toru wodnego na Zalewie Szczecińskim, na Odrze i na drodze wodnej Havela-Odra,
- rozbudowę istniejących i budowę kilku nowych portów śródlądowych.

Rozbudowane być powinny ponadto połączenia transportowe i turystyczne w obszarze Zalewu Szczecińskiego i pomiędzy miejscowościami na wybrzeżu

³¹ Cruise & Ferry Info, April 1997; ShipPax STATISTICS 98

Morza Bałtyckiego i śródlądowych zbiorników wodnych.

3.7.2.5 Lądowe przejścia graniczne

Obok morskich przejść granicznych dla promowego ruchu drogowego i kolejowego pomiędzy Niemcami i Szwecją (Sassnitz/Mukran - Trelleborg) oraz Polską i Szwecją (Świnoujście – Ystad) ruch odbywa się także przez 14 przejść granicznych pomiędzy Niemcami a Polską. Znaczenie dla transportu drogowego mają przy tym tylko przejścia graniczne Linken – Lubieszyn, Pomellen – Kołbaskowo i Schwedt – Krajnik Dolny (Tabela 19).

Tabela 19: Przejścia graniczne pomiędzy Niemcami a Polską w Euroregionie Pomerania

Przejście	przeznaczenie
Ahlbeck – Świnoujście	dla pieszych i rowerzystów (planowana kolej)
Garz - Świnoujście (planowane)	dla pieszych, autobusów i rowerzystów
Altwarp – Nowe Warpno	promy dla pieszych, rowerzystów i samochodów osobowych
Hintersee – Dobieszczyn (planowane)	dla samochodów osobowych
Blankensee – Buk	mały ruch graniczny*
Linken – Lubieszyn	drogowe przejście graniczne, samochody osobowe i ciężarowe
Grambow – Szczecin	kolejowe przejście graniczne
Schwennenz – Bobolin	mały ruch graniczny*
Pomellen – Kołbaskowo	drogowe przejście graniczne, samochody osobowe i ciężarowe
Tantow – Szczecin	kolejowe przejście graniczne
Rosow – Rosówek	drogowe przejście graniczne, samochody osobowe
Mescherin – Gryfino	promy, również transport towarowy
Gartz – Widuchowa	promy, również transport towarowy
Schwedt – Krajnik Dolny	drogowe przejście graniczne (most), samochody osobowe i ciężarowe

* lokalny teren wejścia do 15 km

Kolejowy ruch graniczny odbywa się przez przejścia graniczne Tantow – Szczecin względnie Grambow – Szczecin, które położone są na szlakach kolejowych [Neubrandenburg]/Stralsund – Pasewalk – Szczecin względnie [Berlin] – Angermünde – Szczecin.

Obok kolejowych przejść granicznych duże znaczenie dla transportu ponadregionalnego ma przejście graniczne Pomellen – Kołbaskowo na autostradzie A11, podczas gdy Linken/Lubieszyn ma znaczenia tylko dla ruchu regionalnego.

Przepustowość lądowych przejść granicznych podobnie jak morskich przejść granicznych w portach należy dostosować do wymagań obsługi transgranicznego ruchu tranzytowego, jak również do powiązań

gospodarczych regionów przygranicznych.

Wydajne i zdolne do obsługi zarówno ruchu towarowego jak i osobowego przejścia graniczne, znajdują się obecnie tylko na drogowych przejściach granicznych Linken-Lubieszyn, Pomellen-Kołbaskowo i Schwedt-Krajnik Dolny oraz na kolejowych przejściach granicznych Grambow – Szczecin i Tantow – Szczecin. Wzrastający ruch towarowo-osobowy (patrz Tabela 20) prowadzi jednakże coraz częściej do nadmiernego ich obciążenia i długiego czasu oczekiwania.

Tabela 20: Rozwój ruchu na przejściach granicznych Linken/Lubieszyn i Pomellen/Kołbaskowo 1996 do 1998³²

Przejście graniczne	Rodzaj ruchu	1996	1997	1998
Linken/Lubieszyn	samochody osobowe	2.261.795	2.748.492	2.934.623
	samochody ciężarowe	103.603	118.761	124.315
Pomellen/Kołbaskowo	samochody osobowe	1.722.911	1.562.881*	2.698.963
	samochody ciężarowe	397.238	466.926	544.123

* z powodu robót drogowych na autostradzie A11 przejście graniczne Pomellen/Kołbaskowo w roku 1997 było częściowo zamknięte dla samochodów osobowych i autobusów

Ponadto te przejścia graniczne znajdują się z wyjątkiem Schwedt w centrum niemiecko-polskiego obszaru granicznego na osi Pasewalk – Szczecin i Berlin-Szczecin. Położone na północ i południe od tej osi przejścia graniczne są przeznaczone z reguły tylko dla małego ruchu granicznego, względnie zostały otwarte dla ruchu osobowego. Głębokość wejścia przez te przejścia w głąb terenu danego kraju jest ograniczona do małego promienia 15 km.

Konieczne jest rozbudowanie, istniejących przejść granicznych dla ruchu towarowego i osobowego oraz otwarcie dalszych przejść granicznych dla małego ruchu granicznego (Hintersee – Dobieszczyń i Mescherin-Gryfino), aby osiągnąć ciągłe tranzytowe regionalne i ponadregionalne połączenia obszarów przygranicznych Euroregionu.

3.7.2.6 Rozwój sieci transportowej

Pod względem dalszego rozwoju ponadregionalnej infrastruktury transportowej funkcja Euroregionu POMERANIA jako regionu tranzytowego jest istotna. Region stanowi element łączący pomiędzy Skandynawią a Europą Wschodnią i Środkową. Wraz z rosnącą integracją państw europejskich jego znaczenie również dla transportu wschód-zachód, szczególnie pomiędzy

³² Oberfinanzdirektion Hamburg, Außenstelle Rostock, 1999

państwami Nadbałtyckimi a Europą Zachodnią będzie wzrastało. Region przecinają ważne drogi transportowe o znaczeniu ponadregionalnym. Szczególne znaczenie mają przy tym położone w Regionie ośrodki portowe w połączeniu z siecią drogową i kolejową.

Przedsięwzięcia przewidziane do tworzenie możliwości rozwoju gospodarczego i integracji Euroregionu Pomerania wzmacniają rolę Euroregionu jako element łączący pomiędzy Skandynawią a Europą kontynentalną. Obok autostrad A11 z kierunku Berlina i A20 z kierunku Hamburg – Rostock po stronie niemieckiej, E6 pomiędzy Trelleborg a obszarem środkowej i północnej Skandynawii, E65 (Malmö - Ystad) i E22 (Malmö – Kristianstad – [Karlshamn]) po stronie szwedzkiej w planach TINA ujęte są autostrada A6 pomiędzy Szczecinem i granicą polsko-niemiecką oraz droga krajowa 3/A3 pomiędzy granicą województwa a Świnoujściem.

Znaczenie Euroregionu Pomerania dla ruchu promowego zmieni się wraz z likwidacją handlu bezcłowego na połączeniach promowych pomiędzy krajami UE i nowym stałym połączeniem pomiędzy Skandynawią a Europą kontynentalną (np. most przez cieśninę Öresund łączący Kopenhagę z Malmö).

Niezależnie od nowego połączenia mostowego przez cieśninę Öresund połączenia pomiędzy Skanią a Mukran/Sassnitz lub Świnoujściem stanowią najkrótszą drogę morską pomiędzy Skandynawią a Europą Środkową i Południową. Wraz z oczekiwanym wzrostem gospodarczym w Europie Południowej będzie również wzrastała wymiana towarowa. Warunkiem do tego jest dobrze rozbudowana i ukierunkowana na różne rodzaje transportu sieć infrastruktury transportowej.

Wraz z dążeniami do liberalizacji w transporcie UE, postępująca prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych po polskiej stronie i rozszerzeniu UE na wschód, należy oczekiwać obok wzrostu ruchu w kierunku zachód-wschód również nowych i elastycznych warunków w dziedzinie transportu.

Mimo zaostżenia nakazów w dziedzinie ochrony środowiska i pewnych trendów w wykorzystaniu bardziej przyjaznych dla środowiska systemów transportu, jak kolej czy statki należy oczekiwać, szczególnie po polskiej stronie Euroregionu Pomerania wzrostu natężenia ruchu drogowego, podobnego do rozwoju w Nowych Landach Niemiec.

Ze strony różnych kierunków politycznych i gospodarczych istnieją mocne dążenia, aby uniknąć przeniesienia transportu z przeciążonych dróg lądowych na bardziej przyjazne dla środowiska nośniki transportu. Chodzi przy tym np. o polepszenie oferty multimodalnych usług transportowych lub o opłaty drogowe za ciężki transport.

Zaletą Euroregionu jest istnienie 3 nośników transportu. Polepszenie jakości sieci kolejowej i jej dostosowanie do europejskich kolei dużej szybkości podniesie konkurencyjność kolei w stosunku do transportu drogowego. Rozbudowa dróg wodnych Odry i Hohensaaten-Friedrichsthaler zwiększy żeglowność śródlądowych dróg wodnych i umożliwi wprowadzenie do eksploatacji statków o większej ładowności. Tendencje rozwojowe np. w transporcie kontenerowym na statkach żeglugi śródlądowej rozszerzą zdolność ich używania w systemie Modal Split. Rozbudowa sieci dróg po

polskiej stronie dla transportu tranzytowego i wewnętrznego jest jednak nieunikniony.

Wraz z rozbudową infrastruktury w Euroregionie Pomerania istnieje duża szansa dla Regionu m.in. na utrzymanie i stałą rozbudowę roli ważnego czynnika dla transportu północ-południe pomiędzy Skandynawią a Europą kontynentalną, mimo oddania do użytku stałego połączenia Öresund, które zostanie oddane do użytku w roku 2000. Ta pozycja w wielostronnych układach transportowych pomiędzy Skandynawią a Europą kontynentalną może zostać rozszerzona przez rozwój infrastruktury w Euroregionie Pomerania, na oś zachód-wschód. Położenie Euroregionu w centrum Europy i w obszarze Bałtyku jest przy tym dobrą bazą wyjściową dla połączeń transeuropejskich na wszystkich osiach transportowych.

Euroregion oferuje nie tylko korzystne połączenia tranzytowe w obrębie Europy. Przez połączenie centrów gospodarczych i miejskich Euroregionu Pomerania przez wydajne regionalne osie transportowe z ponadregionalnymi a tym samym z najważniejszymi europejskimi ośrodkami gospodarczymi będzie wzrastał gospodarczy rozwój Regionu.

Otwarcie dalszych przejść granicznych dla ruchu towarowego i ruchu samochodów osobowych, rozbudowa istniejących przejść granicznych oraz dalsza rozbudowa sieci dróg w kierunku zachód-wschód służą dalszemu rozwojowi transportu szczególnie pomiędzy Niemcami a Polską, a tym samym transgraniczny rozwój gospodarczy Euroregionu Pomerania.

Euroregion Pomerania posiada również szerokie spektrum nadających się do wykorzystania nośników transportu. Jakość i efektywność transportu towarowego mogą wzrosnąć przez kombinację różnych nośników transportu i przedsięwzięcia osłonowe, jak np.:

- rozbudowa multimodalnych KLV-centrów w kooperacji z koleją, statkami i drogami,
- modernizacja i rozbudowa systemów nawigacyjnych w ruchu drogowym i morskim i
- rozszerzenie usług portowych w portach promowych i śródlądowych.

Rozbudowa infrastruktury transportu i popieranie rozwoju gospodarczego prowadzą do większego zapotrzebowania transportowego w sieci dróg. Szczególne elastyczność ruchu drogowego ze względu na możliwości rozwoju gospodarczego, ale również wzrost mobilności i stopnia motoryzacji będą prowadzić do większych obciążeń w ruchu drogowym.

Jest to popierane przez dotychczasową filozofię Deutsche Bahn AG (*Niemieckie Koleje SA*), nieekonomiczne odcinki kolejowe i przystanki kolejowe zamykać a tym samym zmniejszać potencjał możliwości przewozowych w kolejowym ruchu osobowym. Również w towarowym transporcie kolejowym występują przeszkody, które nie służą popieranej przez polityków i obrońców środowiska zwiększeniu zdolności transportowych kolei i zmniejszeniu zakresu transportu w ruchu drogowym.

Dla sensownego rozwoju transportu w Euroregionie Pomerania, szczególnie z punktu widzenia środowiska, mieszkańców i turystycznej atrakcyjności,

pożądane jest uniknięcie rozwoju ruchu podobnego jak w Nowych Landach a zamiast tego wykorzystanie wszystkich istniejących nośników transportu. Inwestycje w infrastrukturze transportowej należy dzisiaj planować tak, aby uniknąć przeciążenia dróg i aby wykorzystać zalety innych środków transportu jak np. zdolności przewozowych kolei i żeglugi śródlądowej w przewozie materiałów masowych i ciężkich transportów.

Ważnym jest przy tym również całościowe rozważenie planów rozwoju transportu z uwzględnieniem rozwoju strukturalnego Regionu, szczególnie struktury gospodarczej i ludnościowej na terenach uprzemysłowionych i wzdłuż osi osiedleńczych.

4 Analiza - mocne i słabe strony

Analiza mocnych i słabych stron, szans i przewidywalnych konfliktów w Euroregionie przedstawiona jest w formie tabelarycznej i podzielona na sektory obszarów narodowych Euroregionu.

SWOT-Analiza Skanii

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Ryzyka
Położenie geograficzne			
<ul style="list-style-type: none"> • bliskość geograficzna do tradycyjnych dużych rynków europejskich, jak i do nowych rynków w rejonie Morza Bałtyckiego • w wyniku rozszerzenia UE nastąpi zmiana położenia ze skrajnego w UE w centralne 	<ul style="list-style-type: none"> • wysoki udział ruchu tranzytowego ze względu na małe ukierunkowanie eksportowo/importowe infrastruktury regionalnej 	<ul style="list-style-type: none"> • w wyniku centralnego położenia w rozszerzonej Europie Skania stanie się centralnym miejscem przeładunkowym w transporcie towarowym i osobowym; szansa dla rozwoju logistyki komunikacji lądowej, kolejowej i wodnej jako określoną strukturalnie gałąź gospodarki • przedsiębiorstwa mogą osiągać optymalne korzyści z rozwoju ze względu na centralną pozycję w stosunku do rynków • możliwość założenia systemu „Life Long Learning“ dla małych i średnich przedsiębiorstw • impulsy rozwojowe z połączenia przez cieśninę Öresund mogą odczuwalne na wschodzie Skanii 	<ul style="list-style-type: none"> • niskie koszty w krajach położonych na południowym wybrzeżu Morza Bałtyckiego z dobrym dostępem do rynków Skanii; zaostrenie konkurencji szczególnie dla przedsiębiorstw produkujących na rynek wewnętrzny • Malmö popada w „cień“ Kopenhagi, która posiada dobrą pozycję międzynarodową • Zelandia i Skania mają podobne struktury gospodarki i rynku pracy, przez co wzrośnie konkurencja również w obrębie regionu • łatwiejszy dostęp do regionu cieśniny Öresund dla taniej wschodnioeuropejskiej siły roboczej do wymagających dużego nakładu pracy branż może pogorszyć konkurencyjność miejscowych firm
Ludność			
<ul style="list-style-type: none"> • stosunkowo zrównoważona struktura ludności z naturalną nadwyżką narodzin i lekkim wzrostem liczby ludności 	<ul style="list-style-type: none"> • z powodu migracji zmniejsza się liczba ludności na obszarach wiejskich i następuje w nich jej starzenie • w następstwie zmniejsza się liczba służb i instytucji publicznych (Policja, sądy itd.) 	<ul style="list-style-type: none"> • efekt powstania mostu nad cieśniną Öresund będzie odczuwalny również we wschodnich rejonach Skanii (infrastruktura komunikacyjna w kierunku wschód-zachód), powstanie bodziec dla młodej ludności, do zamieszkania w rejonach wiejskich 	<ul style="list-style-type: none"> • Skania rozpada się na dobrze prosperujący region zachodni i opóźniony w rozwoju region wschodni

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Ryzyka
Gospodarka			
<ul style="list-style-type: none"> • dobrze rozwinięta struktura branżowa w innowacyjnych i tradycyjnych dziedzinach jak przemysł medyczny i farmaceutyczny, artykuły żywnościowe, wyroby rolnicze, technologia informatyczna i nowych mediów, przemysł chemiczny, usługi, logistyka, gospodarka portowa i magazynowa, służby medyczne • stabilne partnerstwo pomiędzy gospodarką a badaniami naukowymi (kompleksy-IDEON), również pomiędzy Skanią a Zelandią • „kompleks przemysłowo-medyczny“ z mocnym sektorem w dziedzinie lekarstw, techniki medycznej, biotechnologii włącznie z działalnością w dziedzinie przygotowania i przetwarzania i instytucjami socjalnymi • gospodarka oprócz kilku dużych zakładów zdominowana jest przez małe i średnie zakłady, w których może być aktywowany wysoki potencjał innowacyjny • zaufanie miejscowych przedsiębiorstw do pozytywnych możliwości regionu 	<ul style="list-style-type: none"> • innowacyjne są przede wszystkim małe zakłady ale nie mają wystarczająco dużo kapitału ryzyka na rozwój • mocna orientacja tradycyjnych małych zakładów na rynek wewnętrzny (udział eksportu wielu małych przedsiębiorstw jest mały) tym samym nie ma możliwości osiągnięcia korzyści z dobrego położenia geograficznego • stosunkowo duży udział zatrudnienia w sektorze publicznym może prowadzić do problemów finansowych w gminach • małe gminy zależne są często od kilku miejscowych przedsiębiorstw i mają trudności w przyciągnięciu dobrze wykształconego personelu i przedsiębiorstw • dochody w Skanii leżą poniżej przeciętnych w Szwecji • ociężałość tradycyjnych przedsiębiorstw w stosunku do innowacji • struktura branżowa nie jest jeszcze tak zróżnicowana, aby nie była czuła na zmiany miejsc działania większych przedsiębiorstw 	<ul style="list-style-type: none"> • ukształtowanie ośrodka jako Medicion-Valley prowadzi do najwyższej pozycji w konkurencyjności międzynarodowej • nowy impuls rozwojowy przez most Öresund dla przedsiębiorstw logistycznych • stabilizujące efekty przez współpracę gospodarki żywnościowej i rolnictwa (przetwarzanie produktów miejscowych, wsparte przez badania naukowe i rozwój biotechnologii) • rozwój sieci zależności pomiędzy miastami może wspierać różnicowanie struktur gospodarczych • rozwój przedsięwzięć szkoleniowych dla wsparcia przedsiębiorstw w realizacji korzyści miejscowych • skupienie rozwoju gospodarczego na wyrobach wysokiej jakości, zamiast prób wygrania konkurencji przez strukturę cen • optymalizacja zarządzania kapitałem ryzyka dla wsparcia małych przedsiębiorstw • dalsze popieranie tych branż, które wykazują szczególnie wysoki potencjał wzrostu (artykuły żywnościowe, medycyna, telekomunikacja) • wzrost potencjału eksportowego i 	<ul style="list-style-type: none"> • rozdzielenie rozwoju pomiędzy południowo-zachodnią częścią regionu (były Malmöhus Län) i częścią północną (Kristianstads Län) po otwarciu mostu nad Öresund • przez otwarcie mostu wzrasta nacisk na racjonalizację przedsiębiorstw, który może być przyczyną zwiększonego bezrobocia • zwolnienia w sektorze publicznym mogłyby prowadzić do wzrostu bezrobocia • zwiększona konkurencja przez ceny ze strony wschodnioeuropejskich państw obszaru Morza Bałtyckiego • zmiany systemu podatkowego mogłyby przeszkadzać w zakładaniu nowych przedsiębiorstw i poziomie wykształcenia zatrudnionych • strukturalne zmiany w sektorze publicznym powodują likwidację tradycyjnych miejsc pracy • spadek poziomu wykształcenia może prowadzić do wzrostu bezrobocia

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Ryzyka
		umiędzynarodowienie działalności małych i średnich przedsiębiorstw <ul style="list-style-type: none"> popieranie wewnątrz regionalnej kooperacji małych i średnich przedsiębiorstw w Skanii 	
Badania naukowe i rozwój			
<ul style="list-style-type: none"> historycznie ugruntowana pozycja wielu uniwersytetów i szkół wyższych, uniwersytet Lund odgrywa wiodącą międzynarodową rolę w dziedzinach nowatorskich czołowa międzynarodowa pozycja przede wszystkim w biomedycynie i medycynie gęsta sieć instytucji badawczych zapewnia wysoki stan wykształcenia u osób zakładających przedsiębiorstwa stabilne partnerstwo pomiędzy badaniami naukowymi a gospodarką prywatną, szczególnie IDEON Science and Technology Parks 	<ul style="list-style-type: none"> małe możliwości prowadzenia badań naukowych na wschodzie regionu małe i średnie przedsiębiorstwa w branżach wymagających badań naukowych zbyt mało ukierunkowane na eksport w porównaniu do regionu Sztokholmu w Skanii zbyt mała jest jeszcze liczba przedsiębiorstw z nowatorską technologią, aby przekroczyć krytyczną masę dla przyciągnięcia nowych branż R&D pomimo dobrej infrastruktury przekazywania występują trudności przy wykorzystaniu w przedsiębiorstwach osiągnięć nauki 	<ul style="list-style-type: none"> połączenie badań naukowych i gospodarki będzie najważniejszą miejscową zaletą w konkurencyjności ukształtowanie jako Medicon Valley trwałe strukturalne powiązanie pomiędzy przemysłem a nauką i badaniami dla wsparcia komercjalizacji wyników przyciągnięcie dodatkowych publicznych i prywatnych środków dla R&D 	<ul style="list-style-type: none"> lepsze możliwości kształcenia na zachodzie niż na wschodzie, przez to nierównomierny rozwój nowatorskie przedsiębiorstwa koncentrują się na zachodzie walka konkurencyjna prowadzona jest nie przez jakość, lecz przez ceny (przede wszystkim w sektorze żywnościowym) tendencja do spadku poziomu wykształcenia spowodowałaby opuszczanie Skanii przez przedsiębiorstwa branży R&D
Infrastruktura transport i Logistyka			
<ul style="list-style-type: none"> dobra dostępność drogą morską przez wydajne połączenia promowe w obszarze Morza Bałtyckiego dobry system transportu wewnątrz regionu w połączeniu z mostem przez Öresund przyniesie nowy impuls przy przeladunku towarów infrastruktura techniczna jako 	<ul style="list-style-type: none"> pojemność tras kolejowych częściowo niewystarczająca część infrastruktury zbyt mało zróżnicowana; konieczna rozbudowa zgodnie z wymogami rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> powstanie przedsiębiorstw przy nowych węzłach i drogach tranzytowych rozszerzenie oferty logistycznej i znaczenia gałęzi gospodarki (zintegrowane rozwiązania drogi, drogi wodne, kolej, transport powietrzny) dzięki nowym rynkom na 	<ul style="list-style-type: none"> większe natężenie ruchu na drogach będzie obciążało środowisko (powietrze, hałas) i pogarszać jakość życia region stanie się obszarem tranzytowym i oprócz obciążenia ruchem nie ma żadnych własnych korzyści wraz z otwarciem mostu Öresund

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Ryzyka
<p>system dróg, kolei, portów i telekomunikacji jest najwyższej jakości</p>		<p>wschodzie Europy rosną szanse dla centrów logistycznych w Skanii</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozwój ekologicznych rozwiązań transportowych przez integrację transportu kolejowego • przez most Öresund większy rynek we wszystkich segmentach (praca, kształcenie, wypoczynek, mieszkanie) 	<p>wzrośnie znacznie ruch wahałowy, również z wnętrza kraju</p> <ul style="list-style-type: none"> • połączenia promowe z Niemcami w wyniku otwarcia mostu stracą na znaczeniu
Rolnictwo			
<ul style="list-style-type: none"> • bardzo dobre ziemie uprawne (jedne z lepszych w Europie) i warunki agroklimatyczne • mocny przemysł żywnościowy jako partner dla rolnictwa • najwyższa wydajność rolnictwa w całej Szwecji • rolnictwo z dużym zaangażowaniem nauki i kapitału • stabilne struktury gospodarstw rodzinnych jako główne i uboczne źródło utrzymania, pojedyncze specjalistyczne przedsiębiorstwa rolnicze • wysoki poziom zbiorów • dobre regionalne rozprzestrzenienie upraw okopowych (np. ziemniaków i buraków) w strukturze upraw • dobrze rozwinięta uprawa warzyw i owoców (szklarnie i uprawy polowe) • dobrze rozwinięta hodowla zwierząt (szczególnie hodowla trzody chlewnej) • przestrzenna bliskość do centrów urbanizacyjnych i rynków zbytu 	<ul style="list-style-type: none"> • duża zależność przede wszystkim na wschodzie od rozwoju rolnictwa w ramach polityki rolnej UE (monostruktura) • mocne ukierunkowanie na rolnictwo natrafia na naturalne granice w przygotowaniu powierzchni • mały wskaźnik eksportowy produktów rolniczych 	<ul style="list-style-type: none"> • badania w dziedzinie produkcji żywności, surowców odrastających i biotechnologii jako warunek dla nowego znaczenia rolnictwa dla rejonów wiejskich na wschodzie Skanii • ekologiczne produkty ze wschodu dla rejonów miejskich na zachodzie • rozwój ekologicznych metod uprawy w specyficznych warunkach rolnictwa szwedzkiego • zwiększony udział w europejskim handlu żywnością z produktami ekologicznymi wysokiej jakości • koncentracja na koncepcji „żywności funkcjonalnej“ • produkty regionalne wzmacniają poczucie tożsamości regionalnej na forum europejskim • powierzchnia lasów jest dobrą przesłanką na wzrastające zapotrzebowanie na drewno w Europie 	<ul style="list-style-type: none"> • produkcja rolnicza nie jest konkurencyjna w stosunku do tanich produktów m.in. z krajów członkowskich UE • nacisk na rolnictwo zmusza do racjonalizacji i zwiększenia powierzchni upraw i niszczy krajobraz • rosnące spory pomiędzy dążeniami ochrony środowiska i krajobrazów a rolnictwem

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Ryzyka
zachodniego regionu Skanii oraz do Kopenhagi, Sztokholmu i innych miast bałtyckich			
Środowisko naturalne			
<ul style="list-style-type: none"> w wielu częściach naturalne krajobrazy o dużych walorach wypoczynkowych przez naturalność, różnorodność i specyfikę bogactwo rzadkich gatunków zwierząt i roślin mały stopień zanieczyszczenia wody, powietrza i gleby 	<ul style="list-style-type: none"> wydzielone rezerваты przyrody najczęściej o małej powierzchni deficyt podaży powierzchni w dużych miastach braki w świadomości o skutkach turystyki masowej na czułe obszary przyrody braki w regionalnym planowaniu biotopów 	<ul style="list-style-type: none"> eksponowanie środowiska naturalnego jako zalety Skanii (indywidualna przestrzeń życiowa) włączyć walory przyrodnicze do oferty turystycznej i rozwinąć turystykę ekologiczną utworzenie uzgodnionego systemu planowania regionalnego rozwoju turystyki w zgodności z wymogami ochrony przyrody i środowiska wygospodarowanie terenu dla wypoczynku jednodniowego dla Kopenhagi 	<ul style="list-style-type: none"> zagrożenie dla środowiska naturalnego przez zwiększony ruch przez most Öresund (zanieczyszczenie powietrza, przecięcie/naruszenie krajobrazu) i z portów do Szwecji północnej działalność budowlana niszczy tożsamość krajobrazu potencjalne zagrożenie przez planowaną działalność górniczą (przykład Simrishamn) przeciążenie określonych obszarów (południowy wschód Skanii) przez turystykę, szczególnie przez aglomerację Kopenhagi
Kształcenie, kultura i sytuacja socjalna			
<ul style="list-style-type: none"> wzrastające zatrudnienie zachowana tożsamość regionalna wysoki poziom służb socjalnych rozwinęty komunalny system opieki zdrowotnej i służb socjalnych wysoki standard życia dobry średni poziom wykształcenia ludności, szczególnie w miastach duże możliwości uniwersytetów i szkół wyższych w kształceniu dorosłych i młodzieży różnorodna, bogata oferta wielu instytucji kulturalnych 	<ul style="list-style-type: none"> w rejonach wiejskich trudny dostęp do szkolnictwa wyższego (np. Bromölla) duże różnice w poziomie wykształcenia pomiędzy północno-wschodnią a południowo-zachodnią częścią Skanii; na północnym zachodzie niższy poziom niż przeciętny w Szwecji na obszarach miejskich (przede wszystkim Malmö) socjalne zróżnicowanie w dostępie do wykształcenia i pracy; zagrożenie wykształcenia w socjalnie 	<ul style="list-style-type: none"> zapewnienie atrakcyjnego miejsca jako przestrzeni życiowej dla wszystkich grup wiekowych przez zachowanie szans na rynku pracy dla wszystkich grup i warstw społecznych ludności rozwój systemu kształcenia zaocznego i doskonalącego, uniwersytety wirtualne nowy system pomocy finansowej dla studentów rozwój systemów treningowych dla małych i średnich przedsiębiorstw specjalne popieranie rynku 	<ul style="list-style-type: none"> zróżnicowanie socjalne w dużych miastach odpowiednio do udziału w procesie pracy w zależności od warunków wykształcenia, dlatego brak równowagi socjalnej i gospodarczej w regionie dezintegracja obcokrajowców duży dopływ ludności po otwarciu mostu Öresund z Danii; przez to zagrożenie suburbanizacją i tworzenie kolonii na obrzeżach miast, szczególnie Malmö-Lund regionalne niezrównoważenie dla gmin, jeżeli młodzi ludzie przeniosą

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Ryzyka
<ul style="list-style-type: none"> • proporcjonalnie wysoka liczba zatrudnionych w dziedzinie kultury w Skanii • administracja publiczna przydziela do dyspozycji kultury stosunkowo dużą część budżetu 	<ul style="list-style-type: none"> • krytycznych dzielnicach miejskich • integracja imigrantów • problematyczna, również w grupach z wyższym wykształceniem 	<p>muzycznego i filmowego</p>	<p>się do rozwiniętych obszarów Skanii zachodniej a starsi wymagający dużych nakładów na opiekę socjalną i zdrowotną pozostaną</p>
Turystyka			
<ul style="list-style-type: none"> • dobrze rozwinięta infrastruktura turystyczna z szerokim wachlarzem ofert dla różnych grup zainteresowań • oferta kulturalna i atrakcje turystyczne w regionie o znaczeniu ponadregionalnym; mieszanka oferty kulturalno-historycznej i form aktywnego wypoczynku (turystyka piesza, jazda konna, turystyka wodna i rowerowa) • zachowanie tożsamości kulturalnej dotychczas udane (tradycje, potrawy regionalne) • krajobraz o dużej atrakcyjności dla turystów 	<ul style="list-style-type: none"> • małe obciążenie bazy noclegowej (hotele) • krótki okres pobytu gości w hotelach • braki w „urynkowaniu“ Skanii; gminy i informacje turystyczne pracują w zbyt wielkiej izolacji • brak informacji w językach bałtyckich 	<ul style="list-style-type: none"> • możliwy rozwój turystyki na wsi przede wszystkim na wschodzie jako alternatywne źródło dochodu • możliwy rozwój organizacji konferencji i seminariów • rozwój turystyki leczniczej jako współdziałanie ze strategią Medicon-Valley • opracowanie i realizacja regionalnej strategii marketingu turystycznego 	<ul style="list-style-type: none"> • miejscowe przeciążenie środowiska przyrodniczego przez zbyt duży napływ odwiedzających (np. park narodowy Stenshuvuds) • południowy-wschód Schonon jest stale przepełniony turystami (negatywny wpływ na środowisko) • Skania staje się bardziej turystycznym obszarem tranzytowym, niż pobytu turystów • infrastruktura turystyczna na obszarach wiejskich zmniejsza się z powodu baraku popytu, region traci przez to na atrakcyjności • turystyczny punkt ciężkości przenosi się do Kopenhagi

SWOT-Analiza Województwa Zachodniopomorskiego

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Ryzyka
Położenie geograficzne, struktura przestrzenna			
<ul style="list-style-type: none"> • geograficzna bliskość zarówno do tradycyjnych dużych rynków europejskich, jak również do nowych rynków w rejonie Morza Bałtyckiego • przez rozszerzenie UE położenie Euroregionu zmieni się ze skrajnego w UE na centralne • szybkie bezpośrednie połączenie drogowo/kolejowe z centrami ponadregionalnymi z Berlinem, Gdańskiem, Gorzowem, Poznaniem • centrum urbanistyczne w obszarze Szczecina spełnia funkcję ponad centralną z częścią funkcji metropolii • przejrzysta funkcjonalna struktura przestrzenna ze ścisłymi powiązaniem wokół Szczecina, północnym odcinkiem wybrzeża i środkowym i południowym obszarem wiejskim • wyraźną oś północ-południe przechodzącą z drogi morskiej w trasy równoległe do Odry 	<ul style="list-style-type: none"> • wysoki udział ruchu tranzytowego wzdłuż osi ponadregionalnych z obszaru metropolii Berlina i Polski środkowej do rynków bałtyckich a przez port morski do terenów turystycznych nad Morzem Bałtyckim • rozproszona struktura osiedleńcza utrudnia zapewnienie odpowiedniego zaopatrzenia ludności w towary i usługi • ściśle powiązane obszary wokół Szczecina i Koszalina tworzą tylko dwa centra urbanistyczne w regionie, które mogą wykonywać funkcje wspierające • peryferyjne położenie z punktu widzenia rynku polskiego • oś wschód-zachód w porównaniu do osi północ-południe zaniedbana 	<ul style="list-style-type: none"> • dzięki centralnemu położeniu w poszerzonej Europie region stanie się centralnym punktem przeładunkowym dla transportu towarowego i osobowego; szansa na rozwój logistyki drogi wodne, lądowe, kolej jako określonej strukturalnie gałęzi gospodarki • przedsiębiorstwa mogą z powodu centralnego położenia rynkowego osiągać optymalne korzyści z rozwoju europejskiego • impulsy rozwojowe z rozwoju ponadregionalnego centrum jakim jest Szczecin i stolicy Niemiec Berlina mogą być przenoszone w głąb rejonu • wzmocnienie trasy północ-południe przez A 3 może przyciągnąć impulsy rozwojowe do punktów węzłowych 	<ul style="list-style-type: none"> • niskie koszty na wschodzie Polski i u jej wschodnich sąsiadów z dobrym dostępem do rynku polskiego; zaostrzenie sytuacji konkurencyjnej przede wszystkim dla przedsiębiorstw ukierunkowanych na rynek wewnętrzny w zakresie produkcji pracochłonnej • region pozostaje obszarem tranzytowym i może nie mieć żadnych własnych korzyści z rozwoju
Ludność			
<ul style="list-style-type: none"> • ludność posiada dobre motywacje i solidny poziom wykształcenia (wyższy niż przeciętny w Polsce) • oczekiwany lekki wzrost liczby ludności 	<ul style="list-style-type: none"> • małe zaludnienie i zapotrzebowanie na towary i usługi na obszarach wiejskich • tendencje do starzenia się ludności na obszarach wiejskich 	<ul style="list-style-type: none"> • rozwój przenoszony do wiejskich części regionu, nowe szanse na udział w procesie pracy • powstają bodźce dla młodej ludności, do życia i pracy w 	<ul style="list-style-type: none"> • młoda, zdolna do pracy, mobilna ludność dąży do rozwijających się centrów miejskich • region dzieli się na prosperujący obszar w rejonie Szczecina

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Ryzyka
<ul style="list-style-type: none"> wysoki udział ludności w wieku produkcyjnym i ludzi młodych 	<ul style="list-style-type: none"> w następstwie proces redukcji instytucji i służb z powodu struktury wieku spada udział ludności w wieku produkcyjnym (znacznie na wsi) migracja ludności w wieku produkcyjnym ze wsi do miast 	<p>rejonach wiejskich, ponieważ szanse ciągle się wyrównują</p>	<p>względnie Koszalina oraz leżących bezpośrednio na wybrzeżu głównych ośrodków turystycznych i zacofane obszary wiejskie, powoduje to dalsze negatywne tendencje migracyjne</p> <ul style="list-style-type: none"> zagrożenie wyobcowaniem socjalnym w dzielnicach miast z wysokim bezrobociem
Gospodarka			
<ul style="list-style-type: none"> zróżnicowana struktura branżowa w województwie zapewnia stosunkową stabilizację tradycyjne branże jak budowa statków, gospodarka portowa, przemysł spożywczy, wyroby rolnicze, usługi, budowa maszyn i pojazdów, przemysł drzewny, rzemiosło, przemysł chemiczny są strukturalnymi nośnikami rozwoju na obszarze Szczecina istnieje ośrodek przemysłowy, który spełnia rolę kręgosłupa dla gospodarki regionu, przyciąga również kapitał zagraniczny, ale nie dominuje jako monostruktura gospodarka, obok kilku dużych zakładów funkcjonuje na bazie małych i średnich zakładów, w których może być aktywowany potencjał nowatorski istnieje rdzeń personelu kierowniczego o dużym stopniu motywacji, dobrze wykształceni fachowcy i inżynierowie wyraźny duch przedsiębiorczości 	<ul style="list-style-type: none"> nowatorskie przedsiębiorstwa to przeważnie małe zakłady i nie mają wystarczająco dużo kapitału na rozwój niski poziom technologiczny produkcji w wielu zakładach; wyposażenie bazy materiałowej wymaga wymiany mocna orientacja tradycyjnych małych zakładów na rynek wewnętrzny (udział eksportu wielu przedsiębiorstw bardzo mały) a tym samym małe szanse czerpania korzyści z dobrego położenia geograficznego stosunkowo duży udział w zatrudnieniu w sektorze publicznym może prowadzić do problemów finansowych gmin duży udział ludności wiejskiej i słabo wykwalifikowanej wśród bezrobotnych główne zakłady ukrywają zagrożenie niezależności gmin od decyzji przedsiębiorstw do przenoszenia siedzib 	<ul style="list-style-type: none"> nowy bodziec rozwojowy dla przedsiębiorstw logistycznych przez przedsięwzięcia infrastrukturalne jak A11- przedłużenie do Szczecina i dalej oraz rozbudowa A3 nacisk na racjonalizację przez konkurencyjność międzynarodową wspiera modernizację miejscowego, przestarzałego przemysłu, jest skutecznie wspomagana przez kapitał zagraniczny; Polska zajmuje stanowisko „małego tygrysa“ stabilizujące działanie przez współdziałanie gospodarki żywnościowej, rolnictwa i handlu (przetwórstwo miejscowych produktów, odrastające surowce)) wykorzystanie miejscowych zasobów ropy naftowej i gazu ziemnego; wykorzystanie dla wsparcia miejscowego zaopatrzenia w energię; ewentualne odłączenie elektrowni węglowych 	<ul style="list-style-type: none"> rozdzielenie rozwoju obszaru ściśle powiązanego ze Szczecinem i Koszalinem lub Wybrzeżem i rozwoju obszarów wiejskich socjalne oddzielenie grup ludności z niskim poziomem wykształcenia ze względu na wymagania rynku pracy przez dostęp przedsiębiorstw z terenów Polski wschodniej i Europy Wschodniej na rynek wzrasta nacisk na racjonalizację przedsiębiorstw, która może być przyczyną wzrostu bezrobocia redukcje w sektorze publicznym mogłyby prowadzić do wzrostu bezrobocia <p>spadek poziomu wykształcenia może prowadzić do wzrostu bezrobocia obciążenie gospodarki przez przyjęcie przepisów UE prowadzi do utraty konkurencyjności</p>

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Ryzyka
<p>ludności polskiej</p> <ul style="list-style-type: none"> międzynarodowa uwaga przedsiębiorstw skierowana na Polskę z powodu zbliżającego się przyjęcia do UE (kandydat do wzrostu gospodarczego) 	<ul style="list-style-type: none"> w niektórych gminach monostruktury (np. Police) niski poziom usług dla gospodarstw domowych, przedsiębiorstw gospodarczych i administracji publicznej słaby system regionalnego i gminnego wspierania gospodarki 	<ul style="list-style-type: none"> rozwój transgranicznych powiązań pomiędzy miastami i przedsiębiorstwami może wspierać różnicowanie gospodarki i zwiększyć stabilizację rozwój przedsięwzięć kształcenia i szkolenia dla wsparcia przedsiębiorstw do realizacji korzyści miejscowych w rejonie przygranicznym utworzenie możliwości systemu „Life Long Learning“ dla małych i średnich przedsiębiorstw skupienie rozwoju gospodarczego na wyrobach wysokiej jakości, zamiast wygrywania konkurencji cenami optymalizacja zarządzania kapitałem ryzyka dla wsparcia małych przedsięwzięć dalsze popieranie tych branż, które wykazują szczególnie wysoki stopień wzrostu (żywność, telekomunikacja, turystyka) wzrost siły eksportu i umiędzynarodowienie działalności małych i średnich przedsiębiorstw wspieranie wewnątrzregionalnej kooperacji małych i średnich przedsiębiorstw 	
Badania naukowe i rozwój			
<ul style="list-style-type: none"> historycznie ugruntowana pozycja uniwersytetów i szkół wyższych przede wszystkim w Szczecinie i Koszalinie 	<ul style="list-style-type: none"> małe możliwości prowadzenia badań na południowych obszarach regionu małe i średnie przedsiębiorstwa w branżach nowoczesnej technologii za mało zorientowane na eksport 	<ul style="list-style-type: none"> połączenie badań i gospodarki staje się ważną zaletą w konkurencyjności trwałe strukturalne powiązanie pomiędzy przemysłem a nauką i badaniami do wspierania 	<ul style="list-style-type: none"> wyższe szanse kształcenia w centrach, przez to nierównomierny rozwój nowatorskie przedsiębiorstwa koncentrują się na obszarze związanym ze Szczecinem

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Ryzyka
	<ul style="list-style-type: none"> • małe i średnie przedsiębiorstwa nie posiadają prawie kapitału na badania i rozwój • w porównaniu międzynarodowym liczba i wielkość przedsiębiorstw z zaawansowaną technologią za mała, aby przekroczyć krytyczną masę branży R&D • trudności przy gospodarczym wykorzystaniu zdobyczy nauki 	<p>komercjalizacji wyników w jądrach przemysłowych; wykorzystanie możliwości współpracy w Euroregionie (model IDEON)</p> <ul style="list-style-type: none"> • zdobywanie dodatkowych środków publicznych i prywatnych dla R&D 	<ul style="list-style-type: none"> • tendencja spadku poziomu wykształcenia w rejonach wiejskich spowodowałaby opuszczanie tych rejonów przez przedsiębiorstwa R&D
Infrastruktura techniczna, transport i logistyka			
<ul style="list-style-type: none"> • dobre połączenie z trasami ponadregionalnymi dzięki położeniu nad Bałtykiem i Zalewem Szczecińskim • istnieje podstawowa multimodalna struktura różnych nośników transportu • istnieje podstawowa struktura portów morskich i rzecznych do udziału w wymianie regionalnej i ponadregionalnej 	<ul style="list-style-type: none"> • jakość i częściowo pojemność dróg i szlaków kolejowych niewystarczająca, szczególnie trasy ponadregionalne nie są w stanie przyjąć zwiększonego ruchu; system dróg 2. podporządkowania wymaga remontu • część infrastruktury w portach zbyt mało zróżnicowana; konieczna rozbudowa zgodnie z wymogami rozwoju • system obwodnic niewystarczający, przez to tworzenie się wąskich gardeł w miastach na trasach ponadregionalnych • sieć kolei regionalnej rozrzedzona • niewystarczająca oferta ÖPNV w centralnych miejscowościach z obszarów wiejskich • Odra jako droga wodna nie jest uregulowana i przez to nie jest trwale wykorzystana • przejścia graniczne i dojazdy organizacyjnie i pojemnościowo 	<ul style="list-style-type: none"> • utworzenie przedsiębiorstw przy nowych węzłach dróg tranzytowych • rozszerzenie oferty logistycznej i znaczenia tej gałęzi gospodarki; rozwiązania zintegrowane, drogi wodne i lądowe, kolej, transport powietrzny w miejscach ich krzyżowania się • dzięki nowym rynkom w rejonie Bałtyku rosną szanse dla centrów logistycznych przy miejscach krzyżowania się dróg wodnych i lądowych • rozwój ekologicznych rozwiązań transportowych przez integrację transportu kolejowego i wodnego • przez środki inwestycyjne państwowe i UE braki w infrastrukturze technicznej mogą zostać szybko zlikwidowane i nie tworzyć bariery rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> • większe obciążenie ruchem na drogach będzie pogarszać stan środowiska (powietrze, hałas) i jakość życia • sieć dróg nie będzie odpowiednio rozbudowywana, jak tego wymaga transport towarów; obciążenie przyjmuje ponadproporcjonalne wymiary • budowa obwodnic miejscowości z powodu trudności finansowych kraju i gmin rozciągnięta w czasie i nieskuteczna • region staje się obszarem tranzytowym i poza obciążeniem ruchem nie ma żadnych własnych korzyści • przez dalsze ograniczenia kolei regionalnej nastąpi jeszcze większe zwiększenie ruchu na drogach • z rozwojem metropolii Berlina, liberalizacją ruchu granicznego i rozwojem Szczecina ruch wahałowy będzie wzrastał, także z wnętrza kraju

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Ryzyka
	<p>niewystarczające</p> <ul style="list-style-type: none"> infrastruktura komunalna ze znacznymi brakami we wszystkich dziedzinach (organizacja, technologia), szczególnie gospodarka wodna i odpadami w rejonach miejskich jak również wiejskich braki w infrastrukturze telekomunikacyjnej szczególnie w rejonach wiejskich gospodarka odpadami nie odpowiada stanowi techniki (zapobieganie, przeróbka, składowanie) 		
Rolnictwo			
<ul style="list-style-type: none"> w części regionu bardzo dobre gleby rolnicze (przede wszystkim Pyrzyce) przemysł spożywczy jako partner rolnictwa został utrzymany wyższa niż przeciętna w kraju wydajność rolnictwa rolnictwo zróżnicowane (brak monokultur) niskie ceny kupna i sprzedaży ziemi tradycyjne umiejętności w pracochłonnych uprawach (owoce, warzywa itd.) dynamiczny rozwój bliskość centrum urbanistycznego Szczecina tradycyjna pozycja w rybołówstwie bałtyckim i śródlądowym 	<ul style="list-style-type: none"> niekorzystna struktura wielkości gospodarstw stosunkowo mała wydajność stosunkowo mały poziom zbiorów (np. zboża ok. 3,5 t/ha) ograniczona regionalna siła zakupu towarów wysokiej jakości niski poziom cen produktów rolniczych braki w wyposażeniu technicznym u oferentów usług rolniczych dekapitalizacja rolnictwa i przemysłu spożywczego niewystarczająca pomoc finansowa i programy wspierające dla perspektywicznych zakładów rolnych stan maszyn i materiałów przestarzały i wymagający wymiany 	<ul style="list-style-type: none"> niskie ceny produktów rolniczych region atrakcyjny dla inwestorów ze względu na mające nastąpić członkostwo w UE i bliskość Niemiec utworzenie odpowiedniej infrastruktury na obszarach wiejskich produkty ekologiczne z rejonów wiejskich dla metropolii Berlina, Szczecina i ośrodków turystycznych na Wybrzeżu rozwój ekologicznych metod upraw w opłacalnej produkcji warzyw i innych pracochłonnych uprawach specjalistycznych zwiększony udział na europejskim rynku żywnościowym z produktami ekologicznymi wysokiej jakości transgraniczna współpraca w dziedzinie żywności, ekologiczne 	<ul style="list-style-type: none"> rolnictwo z powodu zacofania technicznego w przetworzonych produktach wysokiej jakości w wymiarze ponadregionalnym tylko częściowo konkurencyjne produkcja rolnicza nie jest konkurencyjna w stosunku do napływających do kraju tanich produktów z UE dotacje UE do rolnictwa powodują czasową utratę konkurencyjności rosnące spory pomiędzy dążeniami ochrony środowiska a rolnictwem rolnictwo staje się nieatrakcyjne, brak następców w zawodzie rolnika przemysł spożywczy z powodu zatorów inwestycyjnych, nie jest w stanie wytwarzać produktów wysokiej jakości

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Ryzyka
	<ul style="list-style-type: none"> • braki w infrastrukturze na wsi, dodatkowa przeszkoda w konkurencyjności • mały udział w eksporcie produktów rolnych • mała obsada bydła powoduje trudności w zapewnieniu surowców dla przemysłu przetwórczego (przede wszystkim hodowla bydła mlecznego) • produkcja ekologiczna w rolnictwie w fazie rozwoju • brak alternatywnych źródeł dochodu w rejonach rolniczych, przez to wysokie bezrobocie po likwidacji byłych dużych gospodarstw rolnych • przemysł spożywczy technologicznie zacofany, szczególnie w rejonach rolniczych zbyt mała moc przetwórcza • regres w rybołówstwie dalekomorskim, statki i sprzęt przestarzałe 	<p>metody uprawy, surowce odrastające</p> <ul style="list-style-type: none"> • szkolenie i doskonalenie rolników za granicą • produkty regionalne wzmacniają tożsamość regionalną na forum europejskim • włączenie surowców odrastających do działalności rolniczej i leśnej oraz ich przetwórstwo 	
Środowisko naturalne, zasoby naturalne			
<ul style="list-style-type: none"> • w dużej części krajobraz naturalny o dużych walorach wypoczynkowych dzięki jego naturalności, różnorodności i niepowtarzalności • bogactwo gatunków roślin i zwierząt na obszarach chronionych • regionalnie małe zanieczyszczenie wody, powietrza i gleby • zasoby kamienia, wód mineralnych, glin leczniczych, ropy naftowej, gazu ziemnego, energii 	<ul style="list-style-type: none"> • miejscowe zanieczyszczenia przez odpady (produkcyjne, rolnicze, militarne) i emisje z zakładów przemysłowych i rzemieślniczych • oddziaływanie przede wszystkim na jakość wód w rzekach 	<ul style="list-style-type: none"> • prezentować środowisko jako zaletę regionu (indywidualna przestrzeń życiowa) • włączyć środowisko do oferty turystycznej i rozwijać turystykę ekologiczną • utworzenie uzgodnionego systemu planowania regionalnego rozwoju turystyki przy uwzględnieniu wymagań ochrony środowiska w dużych parkach krajobrazowych • rozwój transgranicznego systemu 	<ul style="list-style-type: none"> • zagrożenie środowiska przez wzrastający ruch na autostradach (zanieczyszczenie powietrza, przecięcie krajobrazu) • działalność budowlana niszczy tożsamość kulturową krajobrazu szczególnie w otoczeniu Szczecina • rozwój przemysłowego obszaru Szczecina prowadzi do nieodwracalnych zmian rejonu ujścia Odry i Zalewu Szczecińskiego

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Ryzyka
<p>cieplnej ziemi</p>		<p>rezerwatów wychodząc z Parku Krajobrazowego Doliny Dolnej Odry i Parku Krajobrazowego Cedyni i Doliny Dolnej Odry</p> <ul style="list-style-type: none"> • utworzenie obszaru wypoczynku dziennego dla Berlina i Szczecina 	<ul style="list-style-type: none"> • potencjalne zagrożenie przez planowaną działalność wydobywczą piasku i żwiru oraz wykorzystywanie zasobów ropy naftowej i gazu ziemnego • zanieczyszczenie określonych obszarów (jezior w bezpośredniej bliskości Szczecina i Koszalina, miejscowości wypoczynkowych Wybrzeża Bałtyku) przez turystykę • zwiększony transport na drogach wodnych i rozbudowa Odry jako śródlądowej drogi wodnej prowadzi do nieodwracalnych szkód w obszarze ujścia Odry
Kształcenie, kultura i sytuacja socjalna			
<ul style="list-style-type: none"> • zachowana tożsamość regionalna w częściach regionu • dobry średni poziom wykształcenia ludności szczególnie w miastach • różnorodna oferta licznych instytucji kulturalnych 	<ul style="list-style-type: none"> • wysoki poziom bezrobocia na wsi • stosunkowo duży udział młodych bezrobotnych i bezrobotnych bez przygotowania zawodowego • stosunkowo duży udział deaktywacji zawodowej z powodu przemian gospodarczych • na obszarach wiejskich utrudniony dostęp do szkolnictwa wyższego • braki w ofercie kształcenia i doskonalenia względnie przeszkolenia dla dorosłych • na obszarach miejskich zróżnicowanie socjalne odpowiednio do dostępu do kształcenia i pracy; zagrożenie tworzenia się socjalnie zagrożonych dzielnic miejskich • braki w organizacji i wyposażeniu służby zdrowia z następstwami w postaci pogarszającego się stanu 	<ul style="list-style-type: none"> • zapewnienie atrakcyjności miejsca zamieszkania jako przestrzeni życiowej dla wszystkich grup wiekowych przez zachowanie szans na rynku pracy dla wszystkich grup i warstw społecznych • rozwój systemów kształcenia zaocznego i doskonalącego na bazie dobrej infrastruktury telekomunikacji, uniwersytet wirtualny • rozwój systemu przygotowania do prowadzenia małych i średnich przedsiębiorstw absolwentów szkół wyższych, specjalnie dla transgranicznego rynku Euroregionu • specyficzna oferta kształcenia i doskonalenia przy wykorzystaniu instytucji badawczych (Long Life 	<ul style="list-style-type: none"> • zróżnicowanie socjalne w miastach odpowiednio do udziału w procesie pracy w zależności od warunków wykształcenia, przez to socjalna i gospodarcza nierównowaga w regionie • powstaje nierównowaga regionalna przez rozwój w miastach i zapóźnienia w rozwoju wsi • wydatki komunalne na kulturę są zmniejszane przez co pogarsza się oferta kulturalna dla ludności • zmniejsza się poziom wykształcenia na wsi co zwiększa polaryzację w rozwoju • zróżnicowanie socjalne nie zostaje opanowane przez służby socjalne i staje się narastającym problemem społecznym

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Ryzyka
	<p>zdrowotnego ludności</p> <ul style="list-style-type: none"> • stan instytucji kulturalnych i socjalnych częściowo opłakany, duża potrzeba naprawy • brak instytucji dla młodzieży i urzędzeń sportowych o dobrym standardzie • istniejące instytucje badawcze mają za mało ofert w kształceniu młodzieży i dorosłych dla regionu 	<p>Learning System)</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozbudowa niezależnego życia kulturalnego dla prezentacji tożsamości regionalnej w ramach regionu i na zewnątrz 	
Turystyka			
<ul style="list-style-type: none"> • dobrze rozwinięta infrastruktura turystyczna z szeroką ofertą dla różnych grup zainteresowań w atrakcyjnych terenach przede wszystkim na Wybrzeżu Bałtyku • oferta kulturalna i kulturalno-historyczna oraz atrakcje turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym; mieszanka ofert kulturalno-historycznej i aktywnych form wypoczynku (turystyka piesza, jazda konna, turystyka wodna i rowerowa) • zachowanie tożsamości kulturowej dotychczas udane (tradycje) • krajobraz o dużej atrakcyjności dla turystów, małe zanieczyszczenie • szczególnie odpowiedni dla turystyki morskiej • duża ilość inicjatyw lokalnych 	<ul style="list-style-type: none"> • za mało urzędzeń infrastruktury o międzynarodowym standardzie • zbyt krótkie turystyczne zapotrzebowanie sezonowe • przeciążenie niektórych ośrodków na Wybrzeżu w sezonie • duże obciążenie w dniach wolnych od pracy w bezpośredniej bliskości Szczecina i Koszalina • braki w jakości oferty gastronomicznej • braki w popularyzacji regionu, gminy działają indywidualnie zamiast wspólnie • inicjatywy lokalne nie uzgodnione regionalnie 	<ul style="list-style-type: none"> • rozwój turystyki morskiej staje się symbolem regionu • rozwój turystyki na wsi jako oferta komplementarna staje się alternatywnym źródłem dochodu • możliwy rozwój turystyki konferencjno/seminaryjnej z włączeniem oferty kulturalno-historycznej • rozbudowa turystyki leczniczej na bazie tradycyjnej i alternatywnej, opracowanie i realizacja regionalnej turystycznej strategii marketingowej 	<ul style="list-style-type: none"> • miejscowe przeciążenie środowiska przez zbyt duży napływ odwiedzających (np. jeziora w pobliżu Szczecina i Koszalina, popularne miejscowości wypoczynkowe) • rejony wiejskie, oddalone od wybrzeża są bardziej obszarem tranzytowym, niż pobytowym • infrastruktura turystyczna obszarów wiejskich zmniejsza się z powodu braku popytu, region traci przez to na atrakcyjności • główne zainteresowanie turystyczne koncentruje się dalej na Wybrzeżu i oddziela się od wnętrza regionu • wzrasta nieskoordynowane działanie instytucji i firm turystycznych

SWOT-Analiza Pomorza Przedniego i Uckermark-Barnim

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Ryzyka
Położenie geograficzne			
<ul style="list-style-type: none"> • geograficzna bliskość tradycyjnych rynków europejskich jak i nowych rynków rejonu Morza Bałtyckiego • przez rozszerzenie UE położenie Euroregionu zmieni się ze skrajnego w UE na centralne • szybkie bezpośrednie połączenie drogowo/kolejowe z centrami ponadregionalnymi z Berlinem i Szczecinem 	<ul style="list-style-type: none"> • duży udział ruchu tranzytowego z powodu zbyt słabej orientacji eksportowej gospodarki regionalnej • duży udział ruchu tranzytowego z rejonu metropolii Berlina na rynek bałtycki i do turystycznych rejonów nad Morzem Bałtyckim • struktura zasiedlenia utrudnia odpowiednie zaopatrzenie ludności w towary i usługi • peryferyjne położenie z punktu widzenia rynku niemieckiego 	<ul style="list-style-type: none"> • dzięki centralnemu położeniu w poszerzonej Europie region stanie się centralnym punktem przeładunkowym dla transportu towarowego i osobowego; szansa na rozwój logistyki woda-drogi-kolej jako określoną strukturalnie gałąź gospodarki • centralnego położenie rynkowe pozwoli przedsiębiorstwom osiągać optymalne korzyści z rozwoju europejskiego • impulsy rozwojowe z rozwoju stolicy Niemiec Berlina i polskiego uprzemysłowionego rejonu Szczecina mogą być przenoszone w głąb regionu • wzmocnienie trasy wschód-zachód przez A 20 może przynieść impulsy rozwojowe do punktów węzłowych. 	<ul style="list-style-type: none"> • niskie koszty w Polsce z dobrym dostępem do rynku niemieckiego; zaostrenie sytuacji konkurencyjnej przede wszystkim dla przedsiębiorstw ukierunkowanych na rynek wewnętrzny w zakresie produkcji pracochłonnej • region pozostaje obszarem tranzytowym i może nie mieć żadnych własnych korzyści z rozwoju
Ludność			
<ul style="list-style-type: none"> • ludność posiada dobre motywacje i solidny poziom wykształcenia 	<ul style="list-style-type: none"> • z powodu migracji zmniejsza się liczba ludności i następuje proces jej starzenia • w następstwie tego zmniejsza się liczba prywatnych i publicznych instytucji i służb 	<ul style="list-style-type: none"> • rozwój przenoszony jest również do wiejskich części regionu, powstają nowe szanse, przez to istnieje bodziec dla młodej ludności do życia w rejonach wiejskich 	<ul style="list-style-type: none"> • region dzieli się na prosperujący położony bezpośrednio na wybrzeżu obszar turystyczny oraz w ściśle powiązany z Berlinem i zapóźnione w rozwoju obszary wiejskie, co powoduje dalsze negatywne ruchy migracyjne • zagrożenie wyobcowania socjalnego w dzielnicach miejskich o dużym bezrobociu
Gospodarka			

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Ryzyka
<ul style="list-style-type: none"> • zróżnicowana struktura branżowa w tradycyjnych dziedzinach jak przemysł spożywczy, wyroby rolnicze, usługi, obróbka metali, rzemiosło, gospodarka morska • istnieją centra przemysłowe, które spełniają rolę kręgosłupa gospodarki regionu • gospodarka obok kilku dużych zakładów funkcjonuje na bazie małych i średnich zakładów, w których może być aktywowany potencjał nowatorski • personel kierowniczy o dużym stopniu motywacji, dobrze wykształceni pracownicy wykwalifikowani i inżynierowie 	<ul style="list-style-type: none"> • nowatorskie przedsiębiorstwa to przeważnie małe zakłady i nie mają wystarczająco kapitału na rozwój • silna orientacja tradycyjnych małych zakładów na rynek wewnętrzny (udział eksportu wielu przedsiębiorstw bardzo mały) a tym samym małe szanse czerpania korzyści z dobrego położenia geograficznego • stosunkowo duży udział w zatrudnieniu w sektora publicznego może prowadzić do problemów finansowych gmin • główne zakłady ukrywają zagrożenie niezależności gmin od decyzji przedsiębiorstw do przenoszenia siedzib 	<ul style="list-style-type: none"> • nowy bodziec rozwojowy dla przedsiębiorstw logistycznych przez przedsięwzięcia infrastrukturalne jak A20, budowa portu Schwedt, Eberswalde • stabilizujące działanie przez współdziałanie gospodarki żywnościowej, rolnictwa i handlu (przetwórstwo miejscowych produktów, odrastające surowce)) • rozwój transgranicznych powiązań pomiędzy miastami i przedsiębiorstwami może wspierać różnicowanie gospodarki i zwiększyć stabilizację • rozwój przedsięwzięć kształcenia i szkolenia dla wsparcia przedsiębiorstw do realizacji korzyści miejscowych w rejonie przygranicznym • możliwość utworzenia systemu „Life Long Learning“ dla małych i średnich przedsiębiorstw • skupienie rozwoju gospodarczego na wyrobach wysokiej jakości, zamiast wygrywania konkurencji cenowej • optymalizacja zarządzania kapitałem ryzyka dla wsparcia małych przedsięwzięć • dalsze popieranie tych branż, które wykazują szczególnie wysoki stopień wzrostu (żywność, telekomunikacja, turystyka) • wzrost siły eksportu i umiędzynarodowienie działalności małych i średnich przedsiębiorstw 	<ul style="list-style-type: none"> • rozdzielenie w stopniu rozwoju obszaru ściśle powiązanego z Berlinem a obszarami wiejskimi • przez dostęp polskich przedsiębiorstw na rynek niemiecki wzrasta nacisk na racjonalizację przedsiębiorstw, która być może zwiększy bezrobocie • redukcję w dziedzinie publicznej mogłyby prowadzić do wzrostu bezrobocia • zwiększona konkurencja cenowa ze strony państw wschodnioeuropejskich w rejonie Morza Bałtyckiego • spadek poziomu wykształcenia może prowadzić do wzrostu bezrobocia

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Ryzyka
		<ul style="list-style-type: none"> wspieranie wewnątrzregionalnej kooperacji małych i średnich przedsiębiorstw 	
Badania naukowe i rozwój			
<ul style="list-style-type: none"> historycznie ugruntowana pozycja uniwersytetów i szkół wyższych; uniwersytet w Greifswaldzie we współdziałaniu z instytucjami badawczymi MPI odgrywa wiodącą rolę międzynarodową dobra pozycja międzynarodowa przede wszystkim w dziedzinie biotechnologii i medycynie 	<ul style="list-style-type: none"> mała zdolność badawcza w środkowej części regionu (Uckermark/UECKER-RANDOW) za mało małych i średnich przedsiębiorstw w nowoczesnych branżach zorientowane na eksport małe i średnie przedsiębiorstwa nie posiadają prawie kapitału na badania i rozwój w porównaniu międzynarodowym liczba i wielkość przedsiębiorstw z zaawansowaną technologią za mała, aby przekroczyć krytyczną masę branży R&D trudności przy gospodarczym wykorzystaniu zdobyczy nauki 	<ul style="list-style-type: none"> połączenie badań i gospodarki staje się ważną zaletą w konkurencyjności trwałe strukturalne powiązanie pomiędzy przemysłem a nauką i badaniami do wspierania komercjalizacji wyników w centrach przemysłowych; wykorzystanie możliwości współpracy w Euroregionie (model IDEON) zdobywanie dodatkowych środków publicznych i prywatnych dla R&D 	<ul style="list-style-type: none"> wyższe szanse kształcenia w centrach, przez to nierównomierny rozwój nowatorskie przedsiębiorstwa koncentrują się na obszarze związanym z Berlinem tendencja spadku poziomu wykształcenia spowodowałaby opuszczanie tych rejonów przez przedsiębiorstwa R&D
Infrastruktura techniczna, Transport i logistyka			
<ul style="list-style-type: none"> dobry regionalny system transportu wewnątrz regionu; dobry dojazd do centralnych miejscowości dobre połączenie z trasami ponadregionalnymi dobra jakość infrastruktury technicznej jako systemu dróg, kolei, portów i telekomunikacji 	<ul style="list-style-type: none"> jakość i pojemność dróg i szlaków kolejowych częściowo niewystarczająca część infrastruktury w portach zbyt mało zróżnicowana; konieczna rozbudowa zgodnie z wymogami rozwoju sieć kolei regionalnej rozrzedzona przejścia graniczne i dojazdy organizacyjnie i pojemnościowo niewystarczające 	<ul style="list-style-type: none"> utworzenie przedsiębiorstw przy nowych węzłach dróg tranzytowych rozszerzenie oferty logistycznej i znaczenia tej gałęzi gospodarki; rozwiązania zintegrowane drogi, wodne, lądowe, kolej, powietrze w miejscach ich krzyżowania się dzięki nowym rynkom w Europie Wschodniej rosną szanse dla centrów logistycznych przy miejscach krzyżowania się dróg wodnych i lądowych rozwój ekologicznych rozwiązań transportowych przez integrację transportu kolejowego 	<ul style="list-style-type: none"> większe obciążenie ruchem na drogach będzie pogarszać stan środowiska (powietrze, hałas) i jakość życia budowa obwodnic miejscowości z powodu trudności finansowych Landu i władz federalnych rozciągnięta w czasie i nieskuteczna region staje się krajem tranzytowym i poza obciążeniem ruchem nie ma żadnych własnych korzyści przez dalsze ograniczenia kolei regionalnej nastąpi jeszcze

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Ryzyka
			większe zwiększenie ruchu na drogach <ul style="list-style-type: none"> wraz z rozwojem metropolii Berlina, ruch wahadłowy będzie wzrastał, także z wnętrza kraju
Rolnictwo			
<ul style="list-style-type: none"> w części regionu dobre gleby rolnicze dobry stan wiedzy personelu kierowniczego, dobra motywacja intensywna produkcja rolna z zaangażowaniem nauki i kapitału wysoka wydajność dzięki dobremu wyposażeniu technologicznemu i dobrej strukturze wielkości zakładów dobra infrastruktura w dziedzinie komunikacji i zaopatrzenia w wodę i energię duża sprawność usług dla rolnictwa przemysł spożywczy jako partner rolnictwa został utrzymany duża różnorodność krajobrazów, potencjał przychodów w dziedzinie turystyki wiejskiej, ośrodków jazdy konnej itd. bliskość centrów urbanistycznych Berlin, Szczecin i Morza Bałtyckiego zachowane krajobrazy bogate zasoby dzikiej zwierzyny dobrze warunki i długie tradycje w rybołówstwie 	<ul style="list-style-type: none"> duża zależność rozwoju rolnictwa w ramach polityki rolnej UE mały eksport produktów rolnych duży spadek w hodowli zwierząt, małe pogłowie zwierząt powoduje częściowe trudności w wykorzystaniu zdolności przetwórczych wąska specjalizacja przedsiębiorstw rolnych i dotychczas mała aktywność w różnicowaniu struktury produkcji duży udział dzierżawców i obcego kapitału w zakładach duży udział produkcji wymagającej małego zatrudnienia (np. zboża), mały udział produkcji wymagającej dużego zatrudnienia (np. owoce, warzywa, ogrodnictwo itd.) mały udział w strukturze upraw roślin okopowych (np. ziemniaków, buraków) niewystarczająca wartość rynkowa w produkcji rolnej niska podaż mleka przy stosunkowo dużym zasobie naturalnych użytków zielonych niewystarczająco rozwinięte i komunikatywne regionalne nazwy dla produktów rolnych i przetworów rybnych 	<ul style="list-style-type: none"> produkty ekologiczne z rejonów wiejskich dla metropolii Berlina stają się symbolem jakości rolnictwa Euroregionu rozwój ekologicznych metod upraw i form umów - ochrony przyrody w specyficznych warunkach rolnictwa w dużych obszarach chronionych zwiększony udział na europejskim rynku żywnością z wysokiej jakości produktami ekologicznymi transgraniczna współpraca w dziedzinie żywności, ekologiczne metody uprawy, surowce odrastające szkolenie i doskonalenie rolników za granicą produkty regionalne wzmacniają tożsamość regionalną na forum europejskim włączenie surowców odrastających do działalności rolniczej i leśnej stabilizacja zakładów rolnych przez kupno ziemi oraz tworzenie kapitału własnego wzrost stopnia uszlachetnienia różnicowanie produkcji przez rozbudowę i dalszy rozwój gospodarczo interesujących gałęzi produkcji z produktami wysokiej jakości, np.: 	<ul style="list-style-type: none"> produkcja rolnicza nie jest konkurencyjna w stosunku do napływających do kraju tanich produktów z UE rosnące spory pomiędzy dążeniami ochrony środowiska a rolnictwem dalsza ekstensywna gospodarka w rejonie przygranicznym zagraża wydajności hodowli bydła nadprodukcja zboża, mleka, i wołowiny w UE zaniedbania zakładów określonej wielkości przy rozdziale środków wspierania rolnictwa migracja kwalifikowanej, dynamicznej siły roboczej i potencjalnych przedsiębiorców potencjały przedsiębiorcze nie rozwijają się w rejonach wiejskich, rolnictwo staje się nieatrakcyjne i traci następców w zawodzie

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Ryzyka
	<ul style="list-style-type: none"> • produkcja ekologiczna w rolnictwie w fazie rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> – chów trzody chlewnej i drobiu w segmentach jakościowych ze sprawdzalnymi dla konsumentów źródłami pochodzenia – uprawa ziemniaków dla specjalnych linii przetwórczych – uprawy ekologiczne – uprawa surowców odrastających, surowców naturalnych, ziół leczniczych, warzyw, owoców oraz innych produktów specjalnych na które istnieje zapotrzebowanie na rynku • rozwój agroturystyki • intensyfikacja kooperacji transgranicznej przedsiębiorstw produkcyjnych, handlowych przetwórczych i sektora usług w Euroregionie Pomerania • pozyskiwanie, przetwórstwo i sprzedaż drewna na bazie i znośnej dla środowiska gospodarki leśnej może stworzyć i zabezpieczyć stałe miejsca pracy • połączenie turystyki i łowiectwa 	
Środowisko naturalne			
<ul style="list-style-type: none"> • w dużej części krajobraz naturalny o dużych walorach wypoczynkowych dzięki jego naturalności, różnorodności i niepowtarzalności • bogactwo gatunków roślin i zwierząt na obszarach chronionych • regionalnie małe zanieczyszczenie 	<ul style="list-style-type: none"> • braki w wymianie informacji pomiędzy użytkownikami terenu a administracją ochrony środowiska • miejscowe zanieczyszczenia przez odpady (produkcyjne, rolnicze, militarne) 	<ul style="list-style-type: none"> • prezentować środowisko jako zaletę regionu (indywidualna przestrzeń życiowa) • włączyć środowisko do oferty turystycznej i rozwijać turystykę ekologiczną • utworzenie uzgodnionego systemu planowania regionalnego rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> • zagrożenie dla środowiska przez wzrastający ruch na autostradach (zanieczyszczenie powietrza, przecięcie krajobrazu) • działalność budowlana niszczy tożsamość kulturową krajobrazu szczególnie w otoczeniu Berlina • potencjalne zagrożenie przez

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Ryzyka
<p>wody, powietrza i gleb</p>		<p>turystyki przy uwzględnieniu wymagań ochrony środowiska w dużych rezerwach przyrody</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozwój transgranicznego systemu rezerwatów przyrody • utworzenie obszaru wypoczynku dziennego dla Berlina i Szczecina 	<p>planowaną działalność wydobywczą piasku i żwiru</p> <ul style="list-style-type: none"> • zanieczyszczenie określonych obszarów (jezior w bezpośredniej bliskości Berlina, miejscowości wypoczynkowych Wybrzeża Bałtyku) przez turystykę • zwiększony transport na drogach wodnych prowadzi do nieodwracalnych szkód w rejonie ujścia Odry.
Kształcenie, kultura i sytuacja socjalna			
<ul style="list-style-type: none"> • zachowana tożsamość regionalna w częściach regionu • rozwinięta komunalna opieka zdrowotna i służby socjalne • stosunkowo wysoki standard życia • dobry średni poziom wykształcenia ludności szczególnie w miastach • różnorodna oferta licznych instytucji kulturalnych 	<ul style="list-style-type: none"> • utrzymujący się od dłuższego czasu wysoki poziom bezrobocia • na obszarach wiejskich utrudniony dostęp do szkolnictwa wyższego • braki w ofercie kształcenia i doskonalenia względnie przeszkolenia dla dorosłych • na obszarach miejskich różnicowanie socjalne odpowiednio do dostępu do kształcenia i pracy; zagrożenie tworzenia się socjalnie zagrożonych dzielnic miejskich • stan instytucji kulturalnych i socjalnych częściowo opłakany, pilna potrzeba naprawy • brak instytucji dla młodzieży i urzędzeń sportowych o dobrym standardzie • obsada personalna instytucji socjalnych i młodzieżowych nie stabilna • brak oferty kształcenia pozaszkolnego • istniejące instytucje badawcze 	<ul style="list-style-type: none"> • zapewnienie atrakcyjności miejsca zamieszkania jako przestrzeni życiowej dla wszystkich grup wiekowych przez zachowanie szans na rynku pracy dla wszystkich grup i warstw społecznych • rozwój systemów kształcenia zaocznego i doskonalącego na bazie dobrej infrastruktury telekomunikacji, uniwersytet wirtualny • rozwój systemu przygotowania do prowadzenia małych i średnich przedsiębiorstw absolwentów szkół wyższych, specjalnie dla transgranicznego rynku Euroregionu • specyficzna oferta kształcenia i doskonalenia przy wykorzystaniu instytucji badawczych (Long Life Learning System) • rozbudowa niezależnego życia kulturalnego dla prezentacji tożsamości regionalnej w ramach 	<ul style="list-style-type: none"> • zróżnicowanie socjalne w miastach odpowiednio do udziału w procesie pracy w zależności od warunków wykształcenia, przez to socjalna i gospodarcza nierównowaga w regionie • dezintegracja cudzoziemców • powstaje nierównowaga regionalna gmin, gdy młodzi migrują do regionów rozwiniętych a starsi mający duże potrzeby w zakresie opieki zdrowotnej i socjalnej pozostają • wydatki komunalne na kulturę są zmniejszane przez co pogarsza się oferta kulturalna dla ludności • zmniejsza się poziom wykształcenia na wsi, wzrasta polaryzacja rozwoju

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Ryzyka
	mają za mało ofert w kształceniu młodzieży i dorosłych dla regionu	regionu i na zewnątrz	
Turystyka			
<ul style="list-style-type: none"> • dobrze rozwinięta infrastruktura turystyczna z szeroką ofertą dla różnych grup zainteresowań w atrakcyjnych terenach przede wszystkim na wybrzeżu Bałtyku • oferta kulturalna i kulturalno-historyczna i atrakcje turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym; mieszanka ofert kulturalno-historycznej i aktywnych form wypoczynku (turystyka piesza, jazda konna, turystyka wodna i rowerowa) • zachowanie tożsamości kulturowej dotychczas udane (tradycje) • krajobraz o dużej atrakcyjności dla turystów, małe zanieczyszczenie • szczególnie odpowiedni dla turystyki morskiej • liczne inicjatywy lokalne 	<ul style="list-style-type: none"> • niski stopień wykorzystania bazy noclegowej • krótkie okresy pobytu gości w hotelach • zbyt krótkie turystyczne zapotrzebowanie sezonowe • przeciążenie niektórych ośrodków w sezonie • duże obciążenie w dniach wolnych od pracy w bezpośredniej bliskości Berlina • brak oryginalności w ofercie gastronomicznej • braki w popularyzacji regionu, gminy i instytucje turystyczne działają indywidualnie zamiast wspólnie • brak informacji w językach bałtyckich • brak w planowaniu i realizacji połączeń regionalnych infrastruktury dróg turystycznych • inicjatywy lokalne nie uzgodnione regionalnie 	<ul style="list-style-type: none"> • rozwój turystyki morskiej staje się symbolem regionu • rozwój turystyki na wsi jako oferta komplementarna staje się alternatywnym źródłem dochodu • możliwy rozwój turystyki konferencjno/seminaryjnej z włączeniem oferty kulturalno-historycznej • rozbudowa turystyki leczniczej na bazie tradycyjnej i alternatywnej • opracowanie i realizacja regionalnej turystycznej strategii marketingowej 	<ul style="list-style-type: none"> • miejscowe przeciążenie środowiska przez zbyt duży napływ odwiedzających (np. jeziora w pobliżu Berlina, popularne miejscowości wypoczynkowe) • rejony wiejskie, oddalone od wybrzeża są bardziej obszarem tranzytowym, niż pobytowym • infrastruktura turystyczna obszarów wiejskich zmniejsza się z powodu braku popytu, region traci przez to na atrakcyjności • główne zainteresowanie turystyczne koncentruje się dalej na wybrzeżu i oddziela się od wnętrza regionu • wzrasta nieskoordynowane działanie instytucji i firm turystycznych

5 Wnioski dla współpracy transgranicznej

5.1 Wzorce i funkcje docelowe rozwoju

Nadrzędne wzorce i funkcje docelowe rozwoju Euroregionu wynikają po pierwsze z celów sformułowanych umową założycielską Wspólnoty Europejskiej w wersji z dnia 02.10.1997r. (**umowa amsterdamska**), według której zadaniem Wspólnoty jest „ ... w całej Wspólnocie wspierać między państwami członkowskimi

- Harmonijny, zrównoważony i trwały rozwój życia gospodarczego,
- Wysoki poziom zatrudnienia oraz
- Wysoki stopień ochrony socjalnej,
- Równouprawnienie kobiet i mężczyzn,
- Stały nieinflacyjny rozwój,
- Wysoki stopień konkurencyjności i konwergencji świadczeń gospodarczych,
- Wysoki stopień ochrony środowiska i poprawę jakości środowiska,
- Podniesienie poziomu i jakości życia,
- Gospodarczą i socjalną solidarność i wspólnotę.³³

Na poziomie narodowym i wewnątrz Europy i między partnerami w Euroregionie ustalone zostaną na podstawie tak ogólnie sformułowanego celu rozwoju europejskiego wytyczne i funkcje docelowe zgodnie z warunkami narodowymi i regionalnymi.

Euroregion Pomerania zdefiniował jako programowy cel nadrzędny dla działalności partnerów pod wspólną egidą Euroregionu³⁴:

**„...RÓWNY I ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ
REGIONU ORAZ ... ZBLIZENIE MIESZKAŃCÓW I
INSTYTUCJI ...“**

jako cel partnerów Euroregionu.

Dla pogranicza polsko – niemieckiego nastąpiło między Polską a Niemcami uzgodnienie wzorców gospodarki przestrzennej 1994/95³⁵, co zostało następnie uzupełnione o mapy strukturalne wzdłuż granicy polsko – brandenburskiej, które zawierają poza prezentacją stanu istniejącego również

³³ Vertrag zur Gründung der Europäischen Gemeinschaft (EG) vom 7.2.1992 in der Fassung vom 2.10.1997 (Vertrag von Amsterdam), Erster Teil, Artikel 1

³⁴ Vertrag über die Gründung der Euroregion „Pomerania“ vom 15.12.1995, §2

³⁵ Bundesministerium für Raumordnung, Bauwesen und Städtebau, Bonn, Ministerium für Raumwirtschaft und Bauwesen, Warschau: Raumordnerische Leitbilder für den Raum entlang der deutsch-polnischen Grenze. Bd. 1, 2, 1994/95

zamierzenia planowane.³⁶ Rozwój na obszarach narodowych Euroregionu podlega odpowiednim dokumentom planowania regionalnego i krajowego^{37, 38, 39, 40, 41, 42, 43} Rozwój Euroregionu odbywa się w tych ramach i musi również programowo znaleźć wspólny mianownik dla partnerów zarówno jak uzgodniony z danymi zamierzeniami narodowymi planowania regionalnego i krajowego jaki i w odniesieniu do specyfiki rozwoju transgranicznego w Euroregionie. Z drugiej jednak strony Euroregion musi uwzględnić plany rozwojowe wszystkich partnerów na poziomie powiatów miast i gmin. Te z kolei są jako członkowie związków komunalnych będących członkami Euroregionu zobowiązane do konkretnego wdrożenia na miejscu nadrzędnych celów rozwojowych Euroregionu do swoich własnych planów rozwojowych.

Jako funkcje docelowe rozwoju Euroregionu proponuje się jako regionalną adaptację ustaleń wyższych następujące **założenia podstawowe dla rozwoju Euroregionu POMERANIA**, które mają łącznie służyć osiągnięciu nadrzędnego celu programowego:

-
- ³⁶ Raumordnerische Grundlagen entlang der brandenburgisch-polnischen Grenze. MUNR Land Brandenburg, Urzedy Wojewodzkie Zielona Gora, Szczecin, Gorzow Wlkp., 1997
- ³⁷ Gemeinsames Landesentwicklungsprogramm Berlin/Brandenburg - LEPro, 1995
- ³⁸ Landesentwicklungsplan Brandenburg - Zentralörtliche Gliederung - LEP I, 1995
- ³⁹ Gemeinsamer Landesentwicklungsplan für den engeren Verflechtungsraum Brandenburg/Berlin - LEP eV, 1995
- ⁴⁰ Erstes Landesraumordnungsprogramm des Landes Mecklenburg-Vorpommern - LROP, 1993
- ⁴¹ Regionales Raumordnungsprogramm Vorpommern - RROP VP, 1998
- ⁴² Regionalplan Uckermark Barnim: Sachlicher Teilplan „Zentralörtliche Gliederung, Siedlungsschwerpunkte und Ländliche Versorgungsorte“, 1996; Plankapitel „Windnutzung“ und „Rohstoffsicherung“ (Entwurf), 1998
- ⁴³ Strategia Rozwoju Województwa Szczecińskiego. Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej w Szczecinie. 1997

Programowe założenia podstawowe rozwoju euroregionu

- ⇒ **Równoważne warunki życia** we wszystkich częściach Euroregionu jako cel długofalowych procesów, przy czym równoważne nie oznaczają takich samych warunków. Dalsze istnienie różnorodnych warunków przestrzennych i różnice funkcjonalno-przestrzenne są specyficznymi uwarunkowaniami rozwoju Euroregionu.
- ⇒ Zachowanie i stabilizacja **decentralno-policentrycznej struktury osadnictwa**; policentryczna siatka miejscowości centralnych jest nośnikiem i podporą rozwoju, należy ją wzmacniać i rozbudowywać; struktury urbanistyczne należy optymalizować przy uwzględnieniu wymogów stawianych miejscom zamieszkania, kwalifikowanej ofercie miejsc pracy i usług, aktywnym centrom miast, wysokiej jakości ofercie kulturalnej i edukacyjnej, ofercie komunikacji publicznej oraz przy dążeniu do odciążenia głównych części miasta przez obwodnice, odpowiednie tereny zielone i wolne od zabudowy.
- ⇒ **Tworzenie infrastruktury transportowej** zgodnie z centralnym położeniem na rynkach europejskich; wysokiej jakości infrastruktura służy bezbarierowej wewnątrzregionalnej wymianie między miejscowościami centralnymi jak i w układzie powiązań ponadregionalnych w Euroregionie – sieci transeuropejskie - i umożliwia kooperację międzygminną dla rozwoju współpracy transgranicznej w związkach rozwojowych sieci miast jako elementu o znaczeniu podstawowym.
- ⇒ **Przeciwdziałanie nadmiernemu obciążeniu na obszarach zagęszczenia**, w średniej perspektywie czasowej prowadzą te przeciążenia do pogorszenia warunków lokalizacyjnych dla gospodarki, warunków życia ludności i sytuacji środowiska.
- ⇒ **Optymalizacja przestrzeni, wykorzystania przestrzeni** poprzez rozwiązania kompromisowe między konkurującymi użytkownikami na podstawie przestrzenno-funkcyjnego różnicowania, zachowanie bądź dowartościowanie sytuacji środowiska i terenów wolnych na terenach o charakterze wiejskim.
- ⇒ **Wzmocnienie własnych inicjatyw przedsiębiorczości i rozwijanie potencjałów regionalnych** zgodnie ze specyficznymi warunkami w poszczególnych regionach częściowych Euroregionu przy współdziałaniu ważnych partnerów gospodarki, polityki i kultury.
- ⇒ **Wzmocnienie konkurencyjności** Euroregionu szczególnie w tych gałęziach gospodarki, nauki i rozwoju, w których Euroregion jest wyjątkowo kompetentny i wykazuje wyjątkowy potencjał innowacyjny.
- ⇒ Dalsza **redukcja barier rozwojowych w postaci granic** jako warunek rozwoju terenów przygranicznych.

Najważniejszy cel rozwoju Euroregionu polega na stworzeniu warunków życia i perspektyw żyjący tu ludziom, które zostaną przez nich zaakceptowane i będą dla nich stanowić motywację, do wniesienia swego własnego wkładu do

rozwoju regionalnego tego regionu. Tylko tak możliwym będzie zrealizowanie celu rozwojowego Euroregionu. Najważniejszym aspektem jest przy tym stymulowanie gospodarki celem dania żyjącym tu ludziom zatrudnienia a tym samym socjalną niezależność. Lecz celi nie można zredukować do działań i powiązań gospodarczych. Ważnym jest, aby w tym procesie zachować tożsamość regionu i regionów częściowych zarówno w sensie kulturowym jak i w znaczeniu ekologicznym. Zachowanie charakteru osadnictwa, krajobrazu kulturowego, przekazu kulturowego, tradycji i dóbr kultury oraz łączności socjalnej wspólnot w miastach i wsiach jest równorzędnym celem rozwoju Euroregionu. Oznacza to, że żyjący tu ludzie będą mogli organizować swoje życie w stabilnych ramach socjalnych i będą widzieli swoje perspektywy życiowe w regionie. Oznacza to również stworzenie równości szans dostępu do potencjałów rozwojowych regionu.

Z tych programowych założeń podstawowych rozwoju Euroregionu można sformułować poniższe sektorowe wzorce

- ⇒ **Gospodarka przestrzenna**
- ⇒ **Rozwój osadnictwa i mieszkalnictwo**
- ⇒ **Gospodarka i rynek pracy**
- ⇒ **Transport i mobilność**
- ⇒ **Infrastruktura techniczna**
- ⇒ **Ochrona zasobów naturalnych i krajobrazu kulturowego**
- ⇒ **Kultura, oświata, zdrowie, sprawy socjalne**
- ⇒ **turystyka**

Na postawie tych wzorców zbudowane zostaną następnie obszary działania i przedsięwzięcia.

Wzorec gospodarki przestrzennej

- Rozwój gospodarki przestrzennej w Euroregionie odbywa się według **wzorca planowania przestrzennego o decentralnej koncentracji**. System policentryczny miejscowości centralnych różnej rangi tworzy kręgosłup rozwoju Euroregionu. Decyzje o wspieraniu określonych przedsięwzięć są podejmowane przy uwzględnieniu celów tego wzorca gospodarki przestrzennej.
- Na całym obszarze Euroregionu należy tak sterować rozwojem, aby jego **potencjały rozwojowe, struktura osadnictwa i potencjały przyrodnicze zostały zachowane i doświadczyły poprawy swego stanu**.

Planowanie przestrzenne w kontekście wzorca decentralnej koncentracji ma w głównej mierze **wzmocnić siłę gospodarczą, stabilizować rozwój demograficzny i wspierać korzystne aspekty lokalizacji**. W kontekście powyższego jako **centralne funkcje celu** definiuje się

- ⇒ Poprawę infrastruktury technicznej i transportowej

- ⇒ Poprawę placówek kulturalnych i socjalnych
 - ⇒ Stworzenie warunków do osadnictwa, zakładania i rozbudowy zakładów przemysłowych
 - ⇒ Rozwój usług oparty na produktach
 - ⇒ Stworzenie koniecznej oferty mieszkaniowej
 - ⇒ Zachowanie i rozwój rolnictwa i leśnictwa celem realizacji zadań gospodarczych, socjalnych i konserwatorskich na rzecz krajobrazu kulturowego
 - ⇒ Lokalizowanie placówek publicznych o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym
- Euroregion jest zgodnie z jego strukturą osadnictwa i gęstością zaludnienia, strukturą rodzajów wykorzystania przestrzeni podzielony na **funkcjonalne obszary cząstkowe**. W obszarach cząstkowych dąży się do osiągnięcia celów rozwojowych o różnych priorytetach. Jako obszary cząstkowe wyróżnia się:
 - ⇒ Wiejski obszar rozwojowy regionu, który powierzchniowo zajmuje największą część Euroregionu
 - ⇒ Obszary porządkowe na obszarach powiązań z centrami nadrzędnymi i średnimi (centra regionalne i subregionalne), w szczególności
 - Obszar ścisłych powiązań z ponadregionalnym centrum Szczecin
 - Obszar ścisłych powiązań z metropolią Berlin na południu Euroregionu
 - Obszar ścisłych powiązań Malmö-Lund
 - **Na obszarach wiejskich** należy tworzyć zintegrowany rozwój wiejski, który służy w szczególności tworzeniu trwałych podstaw zdobycia środków na utrzymania i zachowaniu krajobrazu kulturowego. Rozwój osadnictwa gmin odbywa się wewnątrz obszaru osadnictwa, który jest odpowiedni do rozmiarów tego osadnictwa, funkcji ekologicznych, socjalnych i gospodarczych i możliwości rozwoju w kontekście całego regionu. Należy przeciwdziałać podziałowi krajobrazu przez struktury osadnictwa; należy nie dopuszczać do trwałego ubytku wartości przestrzeni na korzyść celów tymczasowych.
 - **Obszary porządkowe** obejmują obszary wytyczone wokół miejscowości centralnych wyższej rangi celem koordynacji rozwoju całego systemu miasto-otoczenie. Należy tu dążyć do ustalonego rozwoju osadnictwa na poziomie planów zabudowy. Odnosi się to zarówno do miasta głównego jak i do gmin jego otoczenia. Rozwój terenów mieszkalnych i pod działalność gospodarczą musi w sumie prowadzić do **przyszłościowej struktury przestrzennej**.

Celem koordynacji tego rozwoju należy nadal rozwijać **stosunki miasto – otoczenie**, wraz ze zinstytucjonalizowanymi formami uczestniczenia w tych procesach miejscowej ludności. W pewnych przypadkach w procesach tych konieczna jest również aktywności legislacyjna na poziomie komunalnym.

Obszarami porządkowymi o specyficznym znaczeniu są obszary ścisłych powiązań z metropolią Berlina na południu Euroregionu oraz obszar ścisłych powiązań z centrum nadrzędnym o znaczeniu ponadregionalnym Szczecin a w Skanii obszar ścisłych powiązań z oboma centrami

nadrzędnymi Malmö i Lund.

- Na obszarze Euroregionu funkcjonuje **ustrukturyzowany system osi** zarówno na kierunku wschód – zachód jak i północ – południe, na których odbywa się wymiana towarów jak i procesy mobilności ludności. Najważniejszymi są
 - Osie wschód - zachód:
 - ⇒ Oś Lubeka – Rostok – Stralsund – Sassnitz/Mukran – droga wodna Bałtyku
 - ⇒ Oś Lubeka – Schwerin – Neubrandenburg – Pasewalk – Szczecin – Koszalin – Gdańsk bądź – Stargard Szczeciński - Warszawa
 - ⇒ Wraz z otwarciem przeprawy przez Öresund powstanie nowe połączenie wschód – zachód między Danią i Szwecją bez wielkich barier jako część ponadregionalnego połączenia północ – południe Hamburg – Kopenhaga - Sztokholm
 - Osie północ- południe:
 - ⇒ Oś droga morska Skandynawia / Bałtyk (Pribałtyka) – Sassnitz/Mukran – Stralsund - Berlin
 - ⇒ Oś droga morska Skandynawia / Bałtyk (Pribałtyka) – Szczecin –Eberswalde – Berlin
 - ⇒ Oś droga morska Skandynawia / Bałtyk (Pribałtyka) – Szczecin – Gorzów – Czechy

Trasy ponadregionalne należy tak rozbudować, aby spełniały one swoje zadanie jako osie wymiany z ponadregionalnymi obszarami gospodarczymi i gwarantowały mobilność ludności.

Osie regionalne uzupełniają ponadregionalny system osi i wiążą głębię obszaru z osiami ponadregionalnymi. Ma to stanowić skuteczny przyczynek do stabilizacji wiejskiego obszaru rozwojowego. Poza tą funkcją wiążącą z osiami ponadregionalnymi i wspomaganie wymiany towarów i usług w Europie osie regionalne odgrywają ważną rolę w uzbrojeniu obszaru i gwarantują wymianę wewnątrzregionalną. System osi regionalnych łączy poza tym przede wszystkim miejscowości centralne średniego szczebla w regionie i gwarantuje dostępność głębi przestrzeni. **Dostępność miejsc pracy, oferty handlowej, instytucji oświatowych, społecznych i kulturalnych jest ważnym indykatorem dla tworzenia równoważnych warunków życia w regionie oraz indykatorem redukcji istniejących różnic między regionami cząstkowymi i w relacjach miasto – wieś.** Należy więc rozbudowywać system osi regionalnych analogicznie do systemu ponadregionalnego

Wzorzec rozwoju osadnictwa i mieszkalnictwa

- Należy **ukierunkować rozwój osadnictwa** w regionie **na miejscowości centralne.**

- Centra nadrzędne i średnie mają **jako ponadregionalne i regionalne centra rozwojowe znaczenie priorytetowe** dla Euroregionu. Poza tym miejscowości centralne wyższej rangi spełniają w całym regionie funkcje stabilizacyjne i rozwojowe.
- Rozwój osadnictwa musi się opierać na **ekonomicznych i ekologicznych warunkach ramowych** i dawać **regionowi trwałe efekty**.
- Miasta i gminy rozwijają celem poprawy swoich warunków konkurencyjności **współpracę międzygminną**.
- Przy rozwoju osadnictwa należy zatroszczyć się o **wyważony rozdział i przestrzenna bliskość miejsc pracy i zamieszkania** wraz z przynależną do tego infrastrukturą zaopatrzenia i wypoczynku w pobliżu miejsca zamieszkania. Rozwój zewnętrzny ma priorytet w stosunku do rozwoju zewnętrznego.
- **Wieloprzestrzenne placówki handlu detalicznego** są dopuszczalne tylko tam, gdzie nie zagrażają one funkcjom miejscowości centralnych i zagwarantowania bliskości miejsca zamieszkania i zaopatrzenia oraz nie spychają miejscowych zakładów rzemieślniczych i drobnej wytwórczości.
- Udostępnienie zróżnicowanej, odpowiadającej potrzebom i socjalnie akceptowalnej **oferty mieszkaniowej** jest ważnym uwarunkowaniem stabilizacji ludności i ważnym zadaniem rozwoju osadnictwa
- Rewitalizacja śródmieść i centrów wsi, zachowanie i odnowa ukształtowanych struktur, likwidacja pustostanów, dowartościowanie śródmiejskich obszarów zielonych i wolnych od zabudowy, poprawa jakości otoczenia miejsc zamieszkania w osiedlach typu przemysłowego są najważniejszymi celami **odnowy miast i wsi**.
- **Budowle i urządzenia pod ochroną zabytków** oraz historycznie wartościowe części osad są ważnymi składnikami historii kultury regionu i nośnikami tożsamości regionalnej, należy je zintegrować z rozwojem osadnictwa.

Wzorzec gospodarki i rynku pracy

- Celem polityki gospodarczej w Euroregionie jest zainicjowanie **konkurencyjnych, przyjaznych środowisku, akceptowalnych socjalne procesów rozwoju gospodarczego**, który dla ludności Euroregionu niezależnie od jej konkretnego miejsca zamieszkania stworzy zróżnicowaną ofertę miejsc pracy.
- **Dowartościowanie czynników lokalizacji** oraz stworzenie przyszłościowych warunków ramowych dla rozwoju gospodarczego **kieruje się wzorcem gospodarki przestrzennej o decentralnej koncentracji**.
- **Substancja przemysłowa i działalności gospodarczej musi być w regionie zachowana** i rozwijana dalej w ramach zintegrowanego rozwijania lokalizacji poprzez strukturalną przebudowę i modernizację. Tworzenie nowych i zabezpieczenie istniejących miejsc pracy oraz miejsc kształcenia zawodowego jest najwyższym celem wszystkich działań gospodarczych. W szczególności w odniesieniu do **decydujących o strukturze gałęzi gospodarki** przemysłu metalurgicznego (szczególnie w powiązaniu z gospodarką morską), przemysłu chemicznego, drzewnego, obróbki drewna, spożywczego oraz szczególnie innowacyjnych dziedzin biotechnologii oraz technik komunikacji i informatyki należy stworzyć warunki ramowe długofalowej egzystencji i rozwoju oraz stale je poprawiać. Częściowo monostrukturalne ukierunkowanie **centrów przemysłowych** należy w ramach zintegrowanego rozwoju lokalizacji **zdywersyfikować** i zmodernizować bez naruszania przy tym siły tych centrów. Modernizacja przemysłu i drobnej wytwórczości następuje w jedności ze wzrostem wydajności i zmniejszeniem powodowanych przez nie zanieczyszczeń środowiska naturalnego.
- **Rewitalizacja tradycyjnych w chwili obecnej zaniechanych lokalizacji** należy nadać pierwszeństwo przed wyznaczaniem nowych ofert terenowych. Należy do rozwoju zintegrować tereny wykorzystywane uprzednio do celów wojskowych.
- **Projekty z dziedziny infrastruktury transportowej** jak np. przeprawy Öresund, BAB 20, druga grobla na Rugię, A3 po stronie polskiej, budowa nowego portu w Eberswalde i w Schwedt, rozwój lotniska regionalnego w Goleniowie i w Finow, rozbudowa kanału Odra – Hawela **są zasadniczymi impulsami** dla gospodarczego rozwoju regionu bądź przedsięwzięciami o znaczeniu ponadmiejscowym. Realizacja projektów musi być konsekwentnie wspierana przez politykę krajową i komunalną i należy zabezpieczyć ich zaplecze w postaci działań infrastrukturalnych, szczególnie powiązania z wewnątrzregionalną infrastrukturą transportową. Jedynie w ten sposób będą mogły być generowane efekty synergii dla regionu z przedsięwzięć ponadregionalnych.
- **Potencjał innowacyjny** regionu musi być silniej **wykorzystywany do generowania impulsów gospodarczych**. Euroregion dysponuje silnym potencjałem naukowym. Należy go włączyć w **efektywny transfer**

technologii między gospodarką a nauką celem poprawy międzynarodowej pozycji konkurencyjnej regionu. Główny punkt odniesienia stanowią przy tym **potencjały uniwersytetów i placówek badawczych** w miejscach ich tradycyjnej lokalizacji. Według wzoru parków technologii IDEON należy wspierać inicjatywy gospodarcze z uniwersytetów powstałe we współpracy z przemysłem i drobną wytwórczością. Należy zorganizować między miejscowymi innowacyjnymi przedsiębiorstwami i placówkami badawczymi związek mający na celu poprawę pozycji konkurencyjnej i wspieranie nowych przedsiębiorstw i firm.

- W imię **zintegrowanego podejścia do rozwoju obszarów wiejskich** należy tu poza tradycyjnymi rolniczymi możliwościami uzyskiwania źródeł dochodu rozwijać również możliwości alternatywne w dziedzinach rzemiosła, drobnej wytwórczości i usług, a to poprzez właściwe warunki lokalizacyjne.
- **Rolnictwo i leśnictwa** są dla zachowania zdolności do funkcjonowania obszaru wiejskiego niezbędnymi elementami całości stosunków społecznych, gospodarczych i ekologicznych w regionie. **Rolnictwo** ma w ramach regionalnej gospodarki przyczynić się do:
 - Zaopatrzenia ludności w bogatą ofertę wysokiej jakości produktów roślinnych, zwierzęcych, ogrodniczych i mięsnych produkowanych na miejscu
 - Rzetelnego zaopatrywania przemysłu spożywczego w surowce wysokiej jakości
 - Konserwacji i zachowania krajobrazu kulturowego
 - Stabilizacji możliwości zarobkowania w tradycyjnych zakładach rolniczych
 - Otwarcia nowych dziedzin zarobkowania na terenach wiejskich
- Produkcja rolna i leśna następuje w dużej części terenów **w warunkach wielkoprzestrzennych terenów chronionych bądź na terenach o wysokim potencjale przyrodniczym o szczególnej wrażliwości w stosunku do interwencji**. Dlatego też musi ona odpowiadać naturalnym uwarunkowaniom i nakazom praktyki rolnej i leśnej na takich obszarach, aby zagwarantować dalekosiężny cel poprawy stanu środowiska.

W imię dowartościowania obszarów biznesu należy **dla rozwoju wydajnych i konkurencyjnych zakładów produkcji rolnej** działać na rzecz:

- ⇒ Optymalizacji wielkości obszarów upraw i ich struktury
 - ⇒ Modernizacji parku maszynowego
 - ⇒ Poprawy technologii produkcji roślinnej i zwierzęcej
 - ⇒ Poprawy jakości produktów
 - ⇒ Zwiększenia stopnia przetwórstwa (uszlachetnianie produktów rolnicze, zwierzęce, ogrodnicze surowce)
 - ⇒ Urynkowienia produktów
 - ⇒ Rozwijanie oferty w sektorze „urlop na wsi“
 - ⇒ Oferty usługowej w zakresie transportu, napraw, gastronomii itp.
 - ⇒ Konserwacji krajobrazu kulturowego
- **Gospodarka leśna** jest z uwagi na naturalne bogactwo lasów tradycyjną

gałęzią uzyskiwania dochodów w regionie i niezbędna dla zachowania krajobrazu kulturowego. Należy zapewnić jej egzystencję i stabilizować ją. Przyczynia się ona szczególnie do regionalnej struktury gospodarczej poprzez:

- Stabilizację różnorodnych funkcji lasów zgodnie z ich położeniem przestrzenno-funkcyjnym
 - Stopniową przebudowę lasów z uwzględnieniem lokalnych, odpowiednich do warunków gatunków drzew oraz zwiększenie udziału gatunków liściastych
 - Trwałe zagospodarowanie lasów celem zapewnienia wyższego uzysku drewna
 - Stabilne zaopatrywanie miejscowego przemysłu przeróbki drewna w wysokiej jakości surowiec
- Drewno jako **surowiec odnawialny** odgrywa szczególne znaczenie. Stabilizacja i rozwój mocy przerobowych odgrywa szczególnie przy stabilizacji obszarów wiejskich duża rolę. Dalszy rozwój technologiczny w dziedzinie uprawy i przerobu surowców odnawialnych i możliwości biotechnologii stanowią szczególną rezerwę rozwojową regionu.
 - Rybactwo dalekomorskie, wybrzeża i na wodach wewnętrznych jest z uwagi na bogactwo wód w regionie tradycyjnym sposobem zarobkowania. Odgrywa ono ważną rolę w kształtowaniu tożsamości regionalnej i jako takie należy je stabilizować i rozwijać. Trwałe zagospodarowanie stanu zarybienia następuje przy uwzględnieniu ochrony przyrody i środowiska, a rozwój przemysłowy gospodarki morskiej uwzględnia z kolei interesy rybołówstwa.
 - **Wydobycie nisko zalegających surowców** jest tradycyjnym elementem regionalnej struktury gospodarczej i jako takie musi zostać zachowane. Jednocześnie w części regionów prowadzi ono do **znacznego obciążenia** mieszkańców i przyrodniczych dóbr chronionych oraz do ograniczenia możliwości rozwoju turystycznego. Należy wyczerpać wszelkie możliwości minimalizacji takich konfliktów. W rozwoju wsi **już dziś należy planistycznie uwzględnić średnio- i długofalowe dające się uchwycić potencjały rozwoju turystycznego** („krajobrazy wodne“).

Możliwości wydobywania węglowodorów (gaz, ropa naftowa) należy w polskiej części Euroregionu wykorzystywać do stabilizacji lokalnych potrzeb zaopatrzenia w energię.

- Rozwój **handlu detalicznego** należy wykorzystać celowo jako jądro funkcji tworzącej centra funkcyjne do ożywienia i podniesienia atrakcyjności centrów osad. Należy przy tym dążyć do kombinacji ofert z dziedziny usług, mieszkalnictwa, nieuciążliwej działalności gospodarczej oraz oferty spędzania czasu wolnego, kultury i wypoczynku.

Należy szczególnie poprzez **jakościowe dowartościowanie oferty handlu detalicznego w miejscowościach centralnych** zapobiegać odpływowi siły nabywczej do otoczenia i jednocześnie poprzez zwiększenie **atrakcyjności śródmieść** osiągnąć ich turystyczne dowartościowanie i stworzyć ofertę w imię zwiększenia struktury wydatków gości jednodniowych.

W miejscowościach wiejskich należy nadal poprawiać ofertę handlu detalicznego, przede wszystkim w miejscowościach predestynowanych do funkcji rekreacyjnej.

- Ze względu na potencjał przyrodniczy istnieją w Euroregionie załączki **turystyki morskiej jako znaku szczególnego regionu**. Należy je rozwijać poprzez koordynowanie działań zainteresowanych stron i zintegrować możliwości wybrzeża Bałtyku z możliwościami zaplecza lądowego.

Wzorzec infrastruktury transportowej

- Ukierunkowane na cele polityczne opcje polityki przestrzennej UE wyznaczają do oceny działań infrastrukturalnych szczegółowe wytyczne. Wyraźnym staje się przy tym wymóg lepszej dostępności regionu, przeniesienie ruchu z dróg kołowych na kolejowe i skutecznego uporządkowania transportu. Centralnymi celami **europejskiej polityki transportowej są przy tym**⁴⁴:
 - Poprawa dostępności infrastruktury regionów :
 - * Poprawa infrastruktury, również lądowej i powietrznej, w odciętych, peryferyjnych i superperyferyjnych oddalonych od innych regionach
 - * Wspieranie wyważonej interkontynentalnej dostępności większych porów i portów lotniczych
 - * Poprawa dostępności na obszarach bez bezpośredniego dostępu do większych sieci poprzez efektywna komunikacje publiczną
 - Efektywne i trwale korzystanie z infrastruktury:
 - * Polityka lokalizacji celem unikania uzależnienia od prywatnego samochodu oraz wspieranie multimodalnych systemów transportowych
 - * Zmniejszenie natężenia ruchu ulicznego na przeciążonych osiach transportowych, na przykład poprzez opłaty za użytkowanie dróg i doliczenia kosztów zewnętrznych transportu drogowego
 - * Wspieranie multimodalnego i kombinowanego transportu w korytarzach europejskich, m.in. poprzez wykorzystanie możliwości żeglugi kabotażowej w portach europejskich
 - * Wspólne wykorzystanie i skoordynowane zarządzanie infrastrukturą, gdy konkurencja prowadzi do nadmiernych mocy przerobowych
 - * Poprawa powiązań między służbami transportowymi na poziomie regionalnym i narodowym
- Planowanie transportu i realizowanie przedsięwzięć z dziedziny

⁴⁴ Europäisches Raumentwicklungskonzept (EUREK), 1. offizieller Entwurf; Informelles Treffen der für die Raumordnung zuständigen Minister der Europäischen Union (Nordwijk, 9. und 10. Juni 1997)

infrastruktury transportowej w Euroregionie wpisuje się w europejski rozwój transportu. Muszą one sprostać nowej roli Euroregionu w centralnym położeniu basenu morza Bałtyckiego i rozszerzonemu rynkowi europejskiemu. Należy zgodnie z planami koncepcyjnymi UE wspierać przedsięwzięcia na rzecz **włączenia Euroregionu do transeuropejskiej sieci transportowej**.

- Miejscowości centralne regionu należy połączyć między sobą i z centrami nadrzędnymi na peryferiach regionu **hierarchicznym systemem ponadregionalnych i regionalnych osi infrastruktury transportowej**. Jako funkcja docelowa wyznaczone jest stworzenie **sieci infrastruktury transportowej** na ścisłym pograniczu, **która całkowicie przewycięży oddziaływanie granicy jako bariery i reaktywuje naturalne powstające połączenia**. Na osiach tych należy rozbudowywać infrastrukturę dla transportu kołowego, kolejowego, lotniczego i żeglugi. Z ekologicznego punktu widzenia rozbudowa dróg kolejowych i komplementarnych powiązań infrastrukturalnych dla transportu kolejowego i żeglugi ma szczególne znaczenie. Infrastruktura dla żeglugi śródlądowej z i do Berlina musi być rozbudowywana w pierwszej kolejności. Strukturę ponadregionalnych połączeń lotniczych w Euroregionie tworzą porty lotnicze Szczecin-Goleniów, Malmö-Sturup, Kristianstad-Ängelholm i (perspektywicznie) Eberswalde-Finow. Strukturę tę uzupełniają lotniska wykorzystywane głównie w sezonie do celów turystycznych w Hernigsdorf-Garz i Barth oraz lądowiska wykorzystywane przeważnie do celów sportowych. Na nich koncentrują się przedsięwzięcia rozbudowy.
- **Planowanie i realizacja infrastruktury transportowej** następuje przy uwzględnieniu interesów ochrony przyrody i środowiska, poprawy lokalizacji dla przemysłu, nauki i drobnej wytwórczości oraz potrzeb militarnych ludności **zgodnie z wzorcem planowania przestrzennego o decentralnej koncentracji**.
- Sieć dróg w regionie należy w kontekście ponadregionalnych planów i realizacji tzw. **Systemu czterech rodzajów dróg** tak ukształtować, aby dawała ona pełne otwarcie regionu na turystykę i alternatywę oraz uzupełnienie zmotoryzowanej komunikacji indywidualnej.
- Pozycja **komunikacji publicznej** w całym spektrum transportowym regionu musi być podwyższona przez odpowiednie **atrakcyjne oferty**. Należy stworzyć zachodzące na siebie oferty pasażerskiego transportu kolejowego na różnych odcinkach regionalnych oraz regionalne i miejskie linie autobusowe. Ustanowienie segmentowych planów jazdy kolej / autobus mają szczególne znaczenie dla dostępności miejscowości centralnych i głębi terenu.

Dla transgranicznej publicznej komunikacji kolejowej i autobusowej należy stworzyć odpowiednie warunki organizacyjne i infrastrukturalne tam, gdzie do tej pory nie istnieje ciągle prowadzenie odcinków (Hernigsdorf – Świnoujście – Garz, połączenie odcinków do PKP).

W sumie należy zbudować **zróżnicowaną ofertę świadczeń** z przejrzystym i atrakcyjnym systemem taryfowym jako zintegrowanym system swobodnego wyboru środka transportu. Celem jest głęboka

dostępność terenu.

Wzorzec infrastruktury technicznej

- W Euroregionie należy zbudować przy uwzględnieniu różnicowanych warunków ustawodawczych poszczególnych państw **zintegrowaną gospodarkę odpadami**, która zagwarantuje pewność utylizacji dla ludności i przedsiębiorstw gospodarczych i ochrony dóbr przyrodniczych. Przy tym obowiązują zasady:

- ⇒ Minimalizacji odpadów i unikanie odpadów
- ⇒ Utylizacja surowców nie dających się odzyskać przed ich składowaniem
- ⇒ Zgodne z zasadami ochrony środowiska utylizowanie nie dających się odzyskać odpadów według najnowszego stanu techniki
- ⇒ Oddzielenie odpadów wymagających szczególnego nadzoru i stworzenie możliwości utylizacji odpadów specjalnych
- ⇒ Segregacja odpadów przy zbiórce celem poprawy ich wykorzystania

W imię realizacji powyższych założeń należy zoptymalizować gospodarkę odpadami. W przemyśle i drobnej wytwórczości należy zwrócić szczególną uwagę na możliwości tworzenia zamkniętych obiegów materiałowych.

- Dla rozwoju Euroregionu stabilne, zgodne z zapotrzebowaniem, przyjazne środowisku i tanie zaopatrzenie gospodarstw domowych i instytucji publicznych oraz przedsiębiorstw w **energię elektryczną** jest absolutnie konieczne. Należy zmodernizować istniejące urządzenia do wytwarzania energii z węgla i uzupełnić ofertę o alternatywne nośniki energii bądź doprowadzić do zmiany nośników. Przy tym szczególne znaczenie ma przejście na ropę naftową / gaz ziemny. Na obszarach wiejskich należy wspierać wykorzystanie alternatywnych źródeł energii i doprowadzić do wyważonej struktury między centralnymi i decentralnymi urządzeniami do wytwarzania prądu.

Szczególne znaczenie we wszystkich dziedzinach życia społecznego ma wykorzystanie potencjału oszczędzania energii. Należy wspierać działania idące w tym kierunku (elektrociepłownie, zjednoczenia ogrzewania, obniżenie zużycia energii w budynkach i procesach technologicznych).

W pierwszej kolejności należy wspierać wykorzystanie **odnawialnych form energii**.

- Należy szybko doprowadzić do **wyposażenia całego obszaru Euroregionu w nowoczesną infrastrukturę komunikacyjną**. Szczególnie podłączenie placówek badawczych do międzynarodowej sieci wymiany informacji i szerokopasmowego przekazywania danych jest sprawą pilną. Wysokiej jakości infrastruktura telekomunikacyjna na obszarach wiejskich tworzy dodatkową szansę na rozwój nowych ofert tele-miejsc pracy.
- **Zagospodarowanie zasobów wody** ze względów na położenie

geograficzne Euroregionu ma znaczenie kluczowe dla zapewnienia przyszłości rozwoju Euroregionu, dlatego też należy korzystać z wód powierzchniowych i podziemnych jedynie w takim stopniu, na jaki pozwala zdolność regeneracji tych zasobów. W sposób priorytetowy należy chronić wody podziemne i powierzchniowe przed zanieczyszczeniami

Celem realizacji założeń zagospodarowania zasobów wodnych należy wybudować bądź zmodernizować odpowiednie urządzenia (urządzenia do pozyskiwania wody, wzbogacania wód gruntowych, przesiekania wód deszczowych, sieci kanalizacji ściekowej, utylizacji ścieków).

Utylizację ścieków należy z uwagi na główny cel zachowania czystości wód doprowadzić do stanu technicznego odpowiadającemu wytycznym UE w tym względzie. Odpowiednio do gęstości zaludnienia i ilości przemysłowych ścieków należy dążyć do realizacji odpowiedniego z ekonomicznego punktu widzenia systemu rozwiązań decentralnych lub centralnych. Celem oszczędzania zasobów wód gruntowych na terenach ścisłych powiązań z centrami nadrzędnymi należy gminy te podłączyć do urządzeń utylizacji ścieków miejscowości centralnych.

Wzorzec ochrony zasobów naturalnych i krajobrazu kulturowego

- **Naturalne dobra chronione**, świat przyrody i zwierząt, gleby, wody, powietrze atmosferyczne, klimat należy chronić przed **szkodliwym oddziaływaniem** takim jak zanieczyszczenia materiałowe i energetyczne, hałas, wstrząsy. Tam, gdzie naturalne ekosystemy wykazują szkody poprzez obciążenia (lasy, jeziora, wody płynące, wody przybrzeżne, gleby), należy podjąć działania na rzecz stopniowego redukowania tych szkodliwych oddziaływań. W ujęciu transgranicznym należy celem wspierania takich działań sprawdzić możliwości ustanowienia ekologicznego systemu powiązań.
- Celem **ochrony zasobów naturalnych i zapewnienia ich trwałego wykorzystania** najważniejsza rola w Euroregionie przypada w obszarach wiejskich współdziałaniu odpowiedniej dla danej lokalizacji gospodarki rolnej i leśnej oraz rozwojowi osadnictwa jak i systemowi terenów chronionych. Wyznaczone w dużej części Euroregionu **wielkoprzestrzenne tereny ochronne należy otworzyć dla wykorzystania dla rekreacji i odpoczynku zgodnie z ustalonymi zasadami ich stosownego wykorzystania na te cele**. Należy pozostawić obrzeża wód wolne od zabudowań i dostępne dla każdego. Należy zagwarantować dostępność lasów dla każdego. Należy zachować typowe elementy krajobrazu kulturowego takie jak kształtujące krajobraz aleje i roślinności przy brzegach.
- **Krajobraz kulturowy** należy w kontekście osadnictwa oraz kształtujących ten krajobraz jezior, rzeczy i wód płynących oraz łąk **zachować i rozwijać** oraz utrzymywać jako ekologiczny obszar wyrównawczy. Przy tym trzeba wszystkie aspekty funkcjonalne krajobrazu kulturowego takie jak obszary zamieszkania, wypoczynku, wody pitnej i rezerwuar świeżego powietrza,

tereny gospodarki rolnej i leśnej uwzględniać kompleksowo. Rozwój krajobrazu kulturowego następuje przy zachowaniu ukształtowanych historycznie panoram miejscowości, pomników ziemi, godnej ochrony substancji budowlanej oraz dziedzictwa kulturowego i obyczajowego.

Wzorzec kultury, oświaty, zdrowia i spraw socjalnych

- Oświata staje się **czynnikiem kluczowym długofalowego rozwoju Euroregionu**. Dotyczy to nie tylko odpowiedniej oferty dla młodzieży lecz całego procesu kształtowania się tzw. „społeczeństwa wiedzy”. Kształcenie się przez całe życie staje się korzystnym aspektem lokalizacyjnym dla regionu. Ustanowienie i zachowanie odpowiedniego systemu wysokiej jakości placówek infrastruktury szkolnej, szkół wyższych, zawodowych i szkół z ofertami doksztalcania jest stałym zadaniem Euroregionu. Niskie jakościowo struktury na obszarach wiejskich nie mogą stać się niekorzystnie na życie mieszkających tam ludzi oddziałującym czynnikiem.
- Ważnym celem politycznym rozwoju Euroregionu musi stać się dążenie do motywowania młodej generacji w tym regionie, szczególnie właśnie na terenach wiejskich, do świadomego wyboru swego życiowego środowiska. Tylko tak można przeciwdziałać nadmiernemu starzeniu się i wyludnieniu regionu i regenerować go siłami innowacyjnymi. W tym kontekście należy wyraźnie dowartościować placówki **pracy z młodzieżą i turystyki młodzieżowej**. Pracą z młodzieżą należy też w większym stopniu zająć się na poziomie ponadregionalnym i wspierać powiązania między oświatą a taką pracą. Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży (Jugendwerk) jest tu znaczącą pomocą.
- **Placówki kulturalne i sportowe** stanowią integralny element troski o jakość życia w miastach i gminach. W decyzjach obywateli o ich miejscu zamieszkania i decyzjach przedsiębiorców o lokalizacji firmy ta oferta odgrywa tak samo coraz większą rolę. Placówki, które odpowiadają zapotrzebowaniu na rekreację, sport i wypoczynek stanowią elementy dowartościowania lokalizacji w Euroregionie i jako takie powinny być rozwijane.

Z uwagi na znaczenie, jakie przypisuje się turystyce jako elementowi ożywiającemu rozwój gospodarczy Euroregionu, atrakcyjna, **urozmaicona i o dużym rozwarstwieniu strukturalnym oferta kulturalną jest ważnym czynnikiem kształtującym tożsamość w regionie** i staje się jego niezapomnianym znakiem firmowym. Istniejące placówki kulturalne i sportowe trzeba więc doprowadzić do takiego stanu budowlanego, jakiego wymaga możliwość korzystania z nich. Na takiej podstawie można zorganizować bogatą ofertę imprez kulturalnych i sportowych.

- Dla wyrównania warunków życia w mieście i na wsi oraz między różnymi częściami Euroregionu wyposażenie obszaru w **placówki opieki medycznej** i generalnie opieka medyczna miejscowej ludności oraz jej gości odgrywa ważną rolę. We wszystkich częściach Euroregionu należy

zbudować zgodny z potrzebami, ukierunkowany na wydajności i bliski obywatelom system opieki medycznej oraz profilaktyki zdrowotnej bądź takowy zachować. Gwarantuje to odpowiednią opiekę ambulatoryjną we wszystkich częściach Euroregionu. System ten jest uzupełniany wysokiej jakości ofertą ekonomicznych szpitali dla leczenia stacjonarnego i półstacjonarnego.

W systemie opieki medycznej należy nadal wspierać rozwój placówek uzdrowiskowych i sanatoryjnych.

- Rozwój społeczny wymaga wysokich **kwalifikacji służb socjalnych** na różnych poziomach. Dotyczy to zarówno opieki nad osobami starszymi jak i opieki na ludźmi, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji życiowej we wszystkich grupach wiekowych i pozycjach społecznych. Utrzymywania takich służb socjalnych i oferowanie ich świadczeń jest celem humanitarnego rozwoju w Euroregionie. Szczególnie wartościowym jest przy tym doświadczenie, jakie zebrali w tej dziedzinie poszczególni partnerzy. Należy je wymieniać i wykorzystywać, nawet jeśli warunki narodowe powoduje pewne różnice.

W tym systemie najważniejszym celem rozwoju w Euroregionie będzie **budowa sieci transgranicznej pomiędzy służbami socjalnymi**, pracującymi w tych dziedzinach organizacjami, przedsiębiorstwami i związkami oraz grupami samopomocy.

Z uwagi na względne i bezwzględne przyrosty ludności w wieku starszym **system społecznej opieki na osobami starszymi** ma szczególne znaczenie. Częściowo w instytucjach opieki nad seniorami istnieją pilne potrzeby sanacji, a braki występują w udostępnianiu odpowiednich do zaawansowanego wieku form mieszkalnictwa.

Integracja ludzi upośledzonych i ciężko upośledzonych jest zadaniem humanitarnym stojącym przed Euroregionem. Do tego konieczna jest sieć instytucji opiekuńczych i stworzenie możliwości integracji do życia zawodowego, w oparciu o system miejscowości centralnych sieci osadniczej.

Do zadań służb socjalnych w coraz większym stopniu zalicza się **opiekę i wsparcie dla ludzi w trudnej sytuacji życiowej**. Dotyczy to opieki nad bezdomnymi, azylantami, uzależnionymi bądź zagrożonymi uzależnieniem, dziećmi w wieku szkolnym, kobietami i dziećmi w szczególnie ciężkich sytuacjach życiowych i tworzy kompleksowe pole działania zarówno dla służb publicznych jak i prywatnych.

Wzorzec rozwoju turystycznego

Przemysł turystyczny i turystyka mają dla całego Euroregionu duże znaczenie. Z uwagi na mieszkankę atrakcyjnej przyrody, bliskiej historii i tradycji oraz atrakcyjną ofertę kulturalną region ten może skierować swoją ofertę turystyczną do określonych grup adresatów. Z kolei w Euroregionie

różnorodne obszary turystyczne formułują specyficzne oferty. Atrakcje turystyczne regionu pozwalają na specyficzny rozwój oferty turystycznej szczególnie w następujących segmentach:

- Odwołująca się do rolnictwa turystyka aktywna (kąpiele, wędrówki piesze i wodne, jazda konna, golf, wędkarstwo, żeglarstwo, nurkowanie, lotnictwo)
 - Turystyka kulturowa i edukacyjna (atrakcje kulturalne, muzea, wystawy, wydarzenia, miasta, narady)
 - Turystyka przyrodnicza (krajobrazy, obserwacje przyrody, oświata przyrodnicza)
 - Turystyka sanatoryjna i zdrowotna
- **Turystyka morska** , szczególnie turystyka kąpieliskowa na wybrzeżu Morza Bałtyckiego we wszystkich swoich segmentach główny punkt odniesienia rozwoju infrastruktury produktów. Jeśli chodzi o placówki infrastrukturalne to na plan pierwszy wysuw się ich jakościowe dowartościowanie, zwiększenie ilości może nastąpić tam, gdzie występują jeszcze wąskie gardła, z tym że są to już zjawiska lokalne.
 - Szczególnie w głębi Euroregionu w odpowiedniej odległości od Morza Bałtyckiego i wybrzeży zatok i zalewów, tam gdzie nie ma warunków do uprawiania niezmotoryzowanych sportów wodnych i żeglownych rzek na plan pierwszy wysuwają się inne formy oferty turystycznej (np. urlop na wsi z ofertami w zakresie jazdy konnej, wędrówek pieszych i rowerowych) oraz „ekoturystyka“, turystyka kulturalna i turystyka związana z podróżami na narady i w celach biznesowych. Na tych terenach nastąpi jeszcze uzupełnienie jakościowe i ilościowe istniejącej infrastruktury.
 - W odniesieniu do kreowania produktów największą rezerwą regionu jest **redukcja wyjątkowej sezonowości** popytu turystycznego. Dotyczy to tak samo oferty na wybrzeżu jak i oferty w głębi lądu. Celem muszą więc być tworzące sieć pakiety ofertowe o bogatej strukturze. Bogata infrastruktura jest tylko jednym z warunków wstępnych do powyższego; każdy element infrastruktury ożywa jednak dopiero poprzez odpowiednie produkty i oferty.

5.2 Zdefiniowanie obszarów działań i kompleksów przedsięwzięć

5.2.1 Obszary działań

Polityka strukturalna i kohezyjna UE ukierunkowana jest przede wszystkim na redukcję dysproporcji gospodarczych i społecznych zarówno między państwami narodowymi jak i między regionami. Ta polityka wspiera polityki regionalne i narodowe zmierzające do działań na rzecz najwstabszych regionów oraz narodowych i regionalnych rynków pracy. W prawdzie ustalenie priorytetów jest w pierwszym rzędzie zadaniem państw członkowskich i regionów lecz z uwagi na fakt, że Unia współfinansuje te programy, muszą one również uwzględniać priorytety wspólnotowe, aby wspierać wymiar wspólnotowy i jedność gospodarczą i społeczną. Komisja przygotowała już przed spotkaniem na szczycie w Berlinie w marcu 1999r. projekt wytycznych do programów na lata 2000 – 2006, aby ułatwić państwom członkowskim skuteczne przygotowanie się. Wytyczne te stanowią ramy działania dla realizacji europejskiej polityki strukturalnej w konkretnych warunkach Euroregionu POMERANIA.

Euroregion POMERANIA programowo wyznaczył następujące obszary działania konieczne do osiągnięcia jego celów (patrz ⁴⁵, §3):

- ⇒ Podwyższenie standardu życia obywateli Euroregionu poprzez wspieranie gospodarczych inwestycji, działań na rzecz kształcenia zawodowego oraz zwalczanie bezrobocia
- ⇒ Wspieranie idei jedności europejskiej i porozumienia międzynarodowego
- ⇒ Wspieranie wymiany i współpracy na wszystkich poziomach celem lepszego wzajemnego poznania się wzajemnego mieszkańców Euroregionu
- ⇒ Zachowanie i poprawa stanu środowiska naturalnego
- ⇒ Rozwój obszarów wiejskich
- ⇒ Rozbudowa infrastruktury transportowej i infrastruktury technicznej zgodnie z potrzebami gospodarki i ludności Euroregionu
- ⇒ Rozwój współpracy gospodarczej
- ⇒ Transfer technologii
- ⇒ Stworzenie zintegrowanego systemu informacji o stanie i procesie rozwojowym Euroregionu oraz wzajemna wymiana danych
- ⇒ Rozwijanie skoordynowanego transgranicznego planowania przestrzennego
- ⇒ Współpraca przy zapobieganiu i zwalczaniu skutków klęsk żywiołowych i wypadków
- ⇒ Współpraca na rzecz stworzenia partnerstwa bezpieczeństwa na

⁴⁵ Die Strukturfonds und ihre Koordinierung mit den Kohäsionsfonds - Entwurf von Leitlinien für die Programme des Zeitraumes 2000-2006.
<http://www.inforegion.cec.eu.int/wbdoc/docoffic>

obszarze pogranicza

Wdrożenie tych celów oznacza obranie odpowiednich głównych obszarów działania na okres wykorzystania środków pomocowych 2000 – 2006, które następnie będą wypełniane kompleksami przedsięwzięć, te z kolei działaniami kluczowymi a te następnie projektami i zamierzeniami. Następuje przy tym sektorowe wspieranie funkcji docelowych pozaregionalne uzasadnienie tych tematów, których stopień dysproporcjonalności w Euroregionie wymaga szczególnych przedsięwzięć. Obszary działania i kompleksy przedsięwzięć uwzględniają

- Programowe założenia Euroregionu wyrażone we wzorcach rozwoju
- Doświadczenia okresu wykorzystania środków pomocowych 1993 - 99

i gwarantuje tym samym zarówno kontynuację współpracy wewnątrz Euroregionu jak i rozszerzenie definicji obszarów działania tam, gdzie jest to celowe.

Jako generalne obszary działania definiuje się:

OBSZARY DZIAŁANIA TRANSGRANICZNEJ WSPÓŁPRACY W EUROREGIONIE

- I: Działania na rzecz stabilizacji i rozwoju gospodarki w jedności z dowartościowaniem infrastruktury gospodarczej i oświaty w Euroregionie**
- II: Działania na rzecz dowartościowania infrastruktury technicznej i infrastruktury transportowej zgodnie z wymogami konkurencyjności i gospodarki i na rzecz poprawy jakości życia mieszkańców**
- III: Działania na rzecz rozwoju turystyki i infrastruktury turystycznej jako znaku markowego Euroregionu**
- IV: Działania na rzecz ochrony i zachowania przyrody i krajobrazu**
- V: Działania na rzecz rozwoju infrastruktury socjalnej i kulturalnej oraz stabilizacji i dowartościowania usług socjalnych i oferty kulturalnej**
- VI: Działania na rzecz transgranicznej koordynacji regionalnego rozwoju oraz pogłębienia wewnątrzregionalnej i międzygminnej współpracy w Euroregionie**

Niniejsze obszary działania odpowiadają celom rozwojowym Euroregionu. Gwarantują one kontynuowanie przy rozpoczęciu okresu wspierania 2000 – 2006 odbywającego się w obecnym okresie wspierania rozwoju poprzez zachowanie głównego wzorca obszarów działania i konkretyzowania go tam, gdzie wymagają tego podstawowe problemy. Obszary działań są wypełniane przez poniższe kompleksy działań.

W Załącznik 19 przedstawiono przykładową listę konkretnych przedsięwzięć, które przyporządkowane są poszczególnym obszarom działania i kompleksom przedsięwzięć.

5.2.2 Kompleksy działań

5.2.2.1 Kompleksy przedsięwzięć w I obszarze działań „Stabilizacja i rozwój gospodarki“

Kompleksy działań ukierunkowane są na szeroko pojęte stymulowanie gospodarki przede wszystkim w małych i średnich przedsiębiorstwach, tak aby osiągnąć poprawę ich możliwości rozwojowych i międzynarodowej pozycji konkurencyjnej. Stworzenie nowych i trwałe zabezpieczenie istniejących miejsc pracy oraz możliwości kształcenia zawodowego jest pierwszoplanowym

celem wszelakich działań pomocowych dla gospodarki.

Siła ekonomiczna gospodarki jest decydującym parametrem całego rozwoju. Siła ta składa się z wielu elementów. Nie może ona być jedynie wynikiem działalności branż, które uchodzą za naukowo intensywne i zaliczane są do innowacyjnych branż przyszłościowych. Duża część przedsiębiorstw i miejsc pracy to nadal tradycyjne branże działalności gospodarczej. Z uwagi na rosnącą konkurencję na rynku będą one w coraz większym stopniu musiały sprostać nowym wymogom odnośnie jakości produktów, elastyczności, warunków dostawy. Zarówno dla przedsiębiorstw innowacyjnych jak i bardziej tradycyjnych powiązania z uniwersyteckimi możliwościami kształcenia i generalnie potencjałem szkół wyższych stanowią ważny instrument poprawy ich pozycji konkurencyjnej. Odnosi się to do aspektów techniczno-technologicznych jak i ekonomicznych aspektów kierowania przedsiębiorstwem w warunkach rynku europejskiego. Wpieranym obszarem działania muszą więc być zamierzenia dotyczące stymulacji małych i średnich przedsiębiorstw, tak aby były one w stanie przyswoić odpowiednią wiedzę przedmiotową i wykorzystać ją w rozwoju swoich przedsiębiorstw we współpracy ze szkołami wyższymi. Szkoły wyższe natomiast powinny szukać bliskich powiązań z praktyką gospodarczą i skracać w ten sposób czas wdrożenia wyników własnych badań naukowych do praktyki życia gospodarczego. W tym kontekście należy również rozpatrywać skrócenie dystansu między szkołą a życiem zawodowym młodych ludzi.

Przy wspieraniu określonych zadań następuje koncentracja pomocy na mocnych stronach i aspektach potencjalnie szczególnie rozwojowych w regionie. Celem maksymalizacji efektów rozwojowych środki pomocowe powinny znaleźć zastosowanie przede wszystkim tam, gdzie już osiągnięty został pewien poziom wyjściowy, z którego można wejść w nową jakość pozycji konkurencyjnej. W Euroregionie, w różnych jego częściach dotyczyć to będzie różnych branż gospodarki:

W Skanii: obszar produkcji żywności w szerokim zakresie, przemysł farmaceutyczny, biotechnologie, technika medyczna oraz telekomunikacja

W województwie zachodniopomorskim i na Pomorzu Przednim okrętownictwo oraz gospodarka portowa wraz z przemysłem zaplecza i dostawczym, przemysł spożywczy i turystyka

W regionie Barnim-Uckermark przetwórstwo chemiczne i obróbka metali

Możliwe jest przy tym również tworzenie nowych przedsiębiorstw, które bazować będą na wykorzystaniu umiejętności z branż tradycyjnych w nowych branżach specjalistycznych, np. obróbka drewna w regionie Barnim lub w północno-wschodniej Skanii, utylizacja odpadów radioaktywnych w Lubmin/Greifswald.

Wykoncypowane zostały następujące **kompleksy przedsięwzięć w I obszarze działania**⁴⁶:

⁴⁶ Die Maßnahmen des „Maßnahmekataloges zum Aufbau eines Netzwerkes zur Ansiedlungswerbung und Investorenbetreuung für die Region Ostbrandenburg“,

- I-1: Działania na rzecz stabilizacji i rozwoju zakładów przemysłowych i prowadzących działalność gospodarczą o szczególnych szansach rozwoju (dziedziny innowacyjne, dziedziny tradycyjne, produkty z luk rynkowych) przy szczególnym wykorzystaniu potencjału transgranicznego podziału pracy między przedsiębiorstwami i zakładami wytwórczymi**
- I-2: Działania na rzecz wspierania instytucji badawczych, ich interdyscyplinarnej współpracy i kooperacji z przedsiębiorstwami celem wdrożenia w praktyce wyników badań i wzmocnienia siły innowacyjnej regionu**
- I-3: Działania na rzecz dalszego dowartościowania infrastruktury gospodarczej celem wykorzystania przez przedsiębiorstwa potencjału innowacyjnego Euroregionu**
- I-4: Działania na rzecz uzgodnionego marketingu wewnętrznego i zewnętrznego Regionu w dziedzinach gospodarki o szczególnych potencjałach rozwojowych i głównych kompetencjach Euroregionu**
- I-5: Działania na rzecz podwyższenia poziomu oświaty w Euroregionie w kontekście zdefiniowanych potencjałów rozwojowych regionu i stworzenie systemu transgranicznego zarządzania rynkiem pracy**
- I-6: Działania na rzecz zabezpieczenia tradycyjnej produkcji w gospodarce rolnej, leśnej i w rybołówstwie celem dywersyfikacji produkcji i rozwoju alternatywnych źródeł dochodu jako przyczynę do stabilizacji obszarów wiejskich**

Kompleks przedsięwzięć I-1 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

- I-1: Działania na rzecz stabilizacji i rozwoju zakładów przemysłowych i prowadzących działalność gospodarczą o szczególnych szansach rozwoju (dziedziny innowacyjne, dziedziny tradycyjne, produkty z luk rynkowych) przy szczególnym wykorzystaniu potencjału transgranicznego podziału pracy między przedsiębiorstwami i zakładami wytwórczymi**

Działania kluczowe:

- 1) Wspieranie przedsięwzięć inwestycyjnych w małych i średnich przedsiębiorstwach o szczególnym efekcie strukturalnym i przełożeniu na miejsca pracy (zabezpieczenie i stworzenie miejsc pracy), szczególnie w przemyśle przetwórczym oraz przemyśle dostawczym i zaplecza, czyli wykonywanie usług dla powyższych przedsiębiorstw.
 - Wzmocnienie gospodarki morskiej jako tradycyjnego kręgosłupa rozwoju gospodarczego strefy wybrzeża:
 - * Logistyka, gospodarka magazynowa, przeładunek
 - * Budowa okrętów

MWMT Brandenburg, Wirtschaftsförderung Brandenburg GmbH, 1998, sind in die Schlüsselmaßnahmen integriert.

- * Naprawa okrętów
 - * Usługi dla statków
 - Obróbka drewna
 - Przemysł spożywczy
 - biotechnologie
 - technologie ochrony środowiska
 - informacja i komunikacja
- 2) Wspieranie transgranicznego zakładania przedsiębiorstw bądź oddziałów przedsiębiorstw w regionach cząstkowych Euroregionu
- Wspieranie wykonywania świadczeń i badania rynku kraju partnerskiego
 - Wspieranie działań na rzecz prezentacji na rynku w kraju partnerskim (prezentacja na targach, prezentacja In-House)
 - Wspieranie wykorzystywania świadczeń doradztwa w praktyce zakładania przedsiębiorstw w kraju partnerskim
 - Wspieranie korzystania z usług tłumaczy
 - Wspieranie wyposażenia oddziałów w urządzenia komunikacji biurowej
 - Wspieranie zatrudniania (dodatek do kosztów wynagrodzeń) asystentów ds. zakładania firm / handlu zagranicznego, którzy w głównej mierze pochodziliby z kraju partnerskiego (znajomość języka)
 - Wspieranie inwestycji w postaci dodatku inwestycyjnego przy otwieraniu oddziału bądź zakładaniu firmy w ujęciu transgranicznym
- 3) Konceptcja i wdrożenie systemu szkolenia dla małych i średnich przedsiębiorstw celem zawiązania transgranicznej współpracy na obszarze basenu Morza Bałtyckiego przy współudziale lokalnych Towarzystw Wspierania Gospodarki, zrzeszeń przedsiębiorców, izb i organizacji zawodowych jako współpraca w dziedzinie informacji na bazie statutów tych organizacji jako reprezentantów interesów grupowych
- Imprezy informacyjne
 - Przekazywanie doświadczeń
 - Gry symulacyjne
 - Rozmowy warsztatowe
 - Szkolenia i kursy
- 4) Wspieranie kooperacji przedsiębiorstw w basenie Morza Bałtyckiego oraz poprawa siły eksportowej małych i średnich przedsiębiorstw, które do tej pory pracowały głównie na rynku wewnętrznym. Mają one uzyskać wsparcie tak aby ich świadczenia i produkty stały się w regionie interesującą pozycją eksportową (program pomocowy „Ofensywa eksportowa POMERANIA“). W tym celu przewiduje się:
- Wspieranie działań na rzecz rozpoznania rynku w kraju docelowym
 - Przeprowadzanie sektorowych forum przedsiębiorców w celu nawiązania kooperacji

- Wpisanie działań kooperacyjnych celem zwiększenia stopnia przetwarzania w regionie (obróbka drewna, przemysł spożywczy, przemysł materiałów budowlanych, surowce odnawialne)
 - Wspieranie działań kooperacyjnych umożliwiających logistyczne i technologiczne ułożenie obiegów surowcowych w regionie
 - Wspieranie działań kooperacyjnych mających na celu dowartościowanie czynnika pracy ludzkiej i dowartościowania odnośnych miejsc pracy
 - Wspierania kooperacji na rzecz rozwoju alternatywnych źródeł energii
 - Transgraniczna informacja o standardach UE (certyfikacja, zarządzanie jakością, procedury przetargowe, udział w przetargach, itp.)
- 5) Dalsze intensyfikowanie wykorzystania możliwości E-Commerce dla poprawy dostępu do rynku małych i średnich przedsiębiorstw
- 6) Wspieranie zakładania odpowiednich form placówek handlowych celem poprawy dostępu do rynku dla małych i średnich przedsiębiorstw (parki handlowe dla regionalnych produktów oraz zakładów usługowych i rzemieślniczych)

Wspieranie dostępu małych i średnich przedsiębiorstw do rynku europejskiego poprzez organizowanie europatronariatu w Euroregionie
Cel: europatronariat w obszarze aglomeracji szczecińskiej w roku 2003

Kompleks przedsięwzięć I-2 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

I-2: Działania na rzecz wspierania instytucji badawczych, ich interdyscyplinarnej współpracy i kooperacji z przedsiębiorstwami celem wdrożenia w praktyce wyników badań i wzmocnienia siły innowacyjnej regionu

Działania kluczowe:

- 1) Wspieranie współpracy między placówkami badawczymi regionu dotycząca głównych elementów innowacyjnych: organizowanie badań łączonych
- Imprezy informacyjne, seminaria, kolokwia
 - Połączenia sieciowe technika komunikacyjna szkół wyższych
 - Praktyki, ćwiczenia, wycieczki
 - Wspólne wykorzystywanie placówek infrastrukturalnych (laboratoria, tereny do testów, sieci miernicze itp.)
 - Wymiana nauczycieli i studentów
 - Definiowanie wspólnych projektów badawczych i udział w przetargach międzynarodowych

- Imprezy prezentacji placówek badawczych
- 2) Wspieranie nawiązywania kontaktów między szkołami wyższymi i gospodarką oraz administracją publiczną Euroregionu
- Feasibility study na temat utworzenia Instytutu Nauk Stosowanych na rzecz trwałego rozwoju regionalnego w Euroregionie z odpowiednimi kierunkami badawczymi
 - Przeprowadzanie tematycznych wystaw osiągnięć placówek badawczych celem nawiązania kooperacji z gospodarką i administracją publiczną
 - Przeprowadzanie konkursów na wyznaczone zadania rozwojowej gospodarki i administracji publicznej
 - Wspieranie udostępniania miejsc na praktyki w gospodarce i administracji publicznej, w szczególności w celu nabycia dodatkowych kwalifikacji w dziedzinach technologicznych
 - Definiowanie wspólnych projektów badawczych między placówkami naukowymi a instytucjami publicznymi
 - Wspieranie pośredniczenia w przejmowaniu postępu technologicznego i międzynarodowych wymogów konkurencyjności przez małe i średnie przedsiębiorstwa przy pomocy placówek badawczych Euroregionu
- 3) dowartościowanie warunków infrastrukturalnych szkół wyższych w celu stworzenia warunków dla badań mogących konkurować na rynku międzynarodowym
- dowartościowanie istniejących technologii informatyki i komunikacji w placówkach badawczych jako warunek ich udziału w badaniach międzynarodowych
 - dowartościowanie urządzeń i pomieszczeń placówek badawczych (nauka, praktyki, laboratoria, archiwa, biblioteki, zbiory)
 - doposażenie internatów studenckich i placówek kultury studenckiej

Kompleks przedsięwzięć I-3 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

I-3: Działania na rzecz dalszego dowartościowania infrastruktury gospodarczej celem wykorzystania przez przedsiębiorstwa potencjału innowacyjnego Euroregionu

Działania kluczowe:

- 1) Wspieranie inicjatyw przedsiębiorców w imię szeroko pojętego programu transgranicznego wspierania „Od pomysłu do sprzedaży na rynku“

Rozwój gospodarki, wdrażanie nowych pomysłów jest wynikiem odpowiednio przyjaznego przedsiębiorczości klimatu w regionie. Klimat ten ma być wspierany przez celowe działania i inicjatywy jednostek, grup, związków, wspólnot interesów. Inicjatywy przedsiębiorcze należy więc wspierać już w toku kształcenia zawodowego w szkole i podczas studiów w szkołach wyższych. Należy również zagwarantować im wsparcie ze strony organów publicznych

- 2) W ramach tego kompleksu działań szczególne znaczenie mają inicjatywy tego typu na obszarach wiejskich, czyli pomoc dla dotychczasowych i nowo powstających grup LIDERÓW i biur carrefour Unii Europejskiej. W tym celu proponuje się, aby w województwie zachodniopomorskim już w okresie kandydackim założyć dwa biura Carrefour.
- 3) Stabilizacja technologicznie ukierunkowanych parków przemysłowych i połączenie ze szwedzkim systemem IDEON-Parks; skoncentrowanie się na innowacyjnych obszarach głównych, które odpowiadają głównym kompetencjom regionu
 - Wspieranie działań na rzecz połączenia organizacji parków technologicznych w Lund, Szczecinie, Greifswaldzie i Stralsundzie „IDEON POMERANIA“
 - Wspieranie działalności akwizycyjnej w istniejących parkach technologicznych
 - Wspieranie działań na rzecz badań rynku, feasibility study dla potrzeb decyzji lokalizacyjnych i koncepcji rozwoju
 - Imprezy informacyjne i prezentacje
 - Prezentacje targowe
 - Tworzenie dającej się wspólnie wykorzystywać infrastruktury komunikacyjnej
 - Wspieranie działań na rzecz zakładania transgranicznych tzw. korespondujących parków przemysłowych w szczególności w połączeniu z ponadregionalnymi przedsięwzięciami infrastrukturalnymi np. BAB 20 – dodatkowe korzyści lokalizacyjne

- 4) Wspieranie zakładania przedsiębiorstw na bazie inicjatyw placówek badawczych
 - Wspieranie inicjatyw założycielskich (doradztwo, finansowanie, przedsięwzięcia projektowe)
- 5) Wspieranie działalności badawczej małych i średnich przedsiębiorstw innowacyjnych
 - Pomaganie przedsiębiorstwom przy pozyskiwaniu kapitału rozwojowego (np. regionalne spółki inwestycyjne)
 - Pośredniczenie w nawiązywaniu kontaktów z placówkami badawczymi (personel, urzędnicy, kontakty, informacje)
 - Pomoc w postaci asystentów ds. innowacji
- 6) Wspieranie działań na rzecz rewitalizacji niewykorzystywanych terenów przemysłowych i pod działalność gospodarczą, jeśli istnieją konkretne zamierzenia inwestycyjne przede wszystkim w dziedzinach innowacyjnych i nie ma innych uzbrojonych terenów rezerwowych na obszarach przeznaczonych pod działalność gospodarczą bądź ich aktywacja oznaczałaby pogorszenie warunków realizacji innych funkcji
- 7) Działania na rzecz włączenia technologii innowacyjnych do rozwoju regionalnego
 - Przedsięwzięcia pilotażowe organów terenowych np. projekt pilotażowy RÜGENinfo – wprowadzenie technologii informacji i komunikacji w procesach administracyjnych, marketingowych i informatycznych powiatu

Kompleks przedsięwzięć I-4 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

I-4: Działania na rzecz uzgodnionego marketingu wewnętrznego i zewnętrznego Regionu w dziedzinach gospodarki o szczególnych potencjałach rozwojowych i głównych kompetencjach Euroregionu

Działania z tego obszaru przedsięwzięć wymagają intensywnego procesu uzgodnień między członkami Euroregionu i pozostałymi wymienionymi stronami aktywnymi, który musi polegać na znajdowaniu kompromisu między aspektami konkurencyjności i kooperacji w poszczególnych działaniach kluczowych. Celem musi być przy tym stworzenie z „konkurencji” i „kooperacji” kultury konkurowania, która pozwoli na rezygnację z ambicji lokalnych na rzecz korzyści dla całego Euroregionu.

Działania kluczowe:

- 1) Stworzenie struktur informacji i komunikacji w celu umożliwienia Euroregionowi komunikowanie się na rynkach europejskich celem koncentracji akwizycji inwestorów i opieki nad lokalnymi przedsiębiorstwami

Wykorzystanie współpracy międzynarodowej w wielu zakresach gospodarki prywatnej, administracji publicznej, kultury i polityki przyczynia się do tego, aby wzbogacać Euroregion wspólną wiedzą i umiejętnościami. Euroregion stworzy przy tym sieć międzynarodowych kontaktów i partnerów, da możliwości czerpania doświadczeń z tej współpracy, co powinno takiej sieci kooperacji umożliwić wyjście poza basen Morza Bałtyckiego.

- Zwiększenie wydajności placówek zajmujących się wspieraniem gospodarki poprzez tworzenie sieci wewnątrz Euroregionu. Koordynacja działań placówek wspierających gospodarkę o znaczeniu ponadpowiatowym celem redukcji działań, które są być może prowadzone podwójnie lub wzajemnie się wykluczają, wzmacniania inicjatyw równoległych, które wzajemnie się umacniają i pomagają zintegrować Euroregion w interesie wspólnego rozwoju.
 - Towarzystwa wspierania gospodarki i urzędy specjalistyczne powiatów grodzkich, ziemskich, miast i gmin
 - Prywatne towarzystwa wspierania gospodarki i związki na rzecz wspierania gospodarki
 - Centra technologii i przedsiębiorczości
 - Regionalne oddziały gospodarczych towarzystw krajowych i instytucji pomocowych krajów związkowych, województwa i regionu Skanii
 - Polsko-Niemieckie Towarzystwo Wspierania Gospodarki
 - Izby, zrzeszenia przedsiębiorców, zrzeszenia gospodarcze
 - World Trade Center Szczecin
 - Centra serwisowe i doradcze Euroregionu
- Wspieranie systemu informacji i doradztwa o możliwościach współpracy transgranicznej w regionie
- Stworzenie i kultywowanie systemu informacji gospodarczej o Euroregionie jako narzędzia doradczego i decyzyjnego dla ustanawiania różnych form wspierania gospodarczego małych i średnich przedsiębiorstw
- Aby uzupełnić otwarcie na zewnątrz adekwatną ofertą usługową zaleca się dalszy rozwój Centrów Serwisowych i Doradczych Euroregionu jako regionalnych Centrów Kompetencyjnych dla Euroregionu, przynajmniej dla regionów cząstkowych i ustanowienie tym samym centralnych partnerów do nawiązywania pierwszego kontaktu, oferowania koniecznych informacji i pośredniczenia w kontaktach w regionie. Organizacja ta spełniałaby jednocześnie zadania sprzedawania na rynku Euroregionu i opracowywała z reprezentantami poszczególnych grup zainteresowania odpowiednich programów
- Jako centralna placówkę do komunikacji ponadregionalnej

proponuje się utworzenie „Centrum Handlu i Kooperacji POMERANIA“ (nazwa robocza), co do zadań, lokalizacji i finansowania którego strony muszą się porozumieć w sprawiedliwym i przejrzystym procesie dyskusyjnym. Centrum to stanowić powinno nie tylko punkt zbiorczy interesów przedsiębiorczości lecz być również centrum międzynarodowej komunikacji kulturalnej i politycznej na obszarze Euroregionu i południowego Bałtyku.

- 2) Rozwijanie i realizowanie wspólnych strategii marketingowych celem ekonomicznego urynkwienia Euroregionu
 - Prezentacja głównych kompetencji gospodarczych Euroregionu
 - Sektorowe oferty kooperacji i branże rozwojowe (prezentacje branż)
 - Stan ofert terenów pod działalność gospodarczą
 - Główne aspekty akwizycji i strategii (grupy docelowe w branżach)
 - Materiał prezentacyjny (interaktywny, sektorowy)
 - Public relations, kontakty z prasą
 - Integracja multimedialnych form prezentacji
- 3) Stworzenie uzgodnionego systemu konferencji, narad specjalistycznych, pokazów możliwości i targów (zarządzanie poprzez tworzenie wydarzeń)
 - Koncepcja i założenie centralnej imprezy jako forum prezentacji i dyskusji dla rozwoju Euroregionu i poza nim „BaltRegio POMERANIA“ (nazwa robocza) (decyzja o stałej lokalizacji bądź rotacji miejsca)
 - Koncepcja i założenie systemu imprez sektorowych dla głównych tematów dotychczasowych forum przedsiębiorców:
 - Turystyka (zróżnicowanie w odniesieniu do poszczególnych grup docelowych oraz imprezy centralne)
 - Budowa statków, łodzi, usługi dla statków)
 - logistyka
 - obróbka drewna
 - przemysł spożywczy
 - biotechnologie
 - Uzgodnienie systemu przeprowadzenia targów wraz z imprezami towarzyszącymi (wycieczki, giełdy)
- 4) Stworzenie systemu nadawania logo dla wybranych produktów wysokiej jakości, które będzie przekazywało tożsamość regionu

Kompleks przedsięwzięć I-5 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

I-5: Działania na rzecz podwyższenia poziomu oświaty w Euroregionie w kontekście zdefiniowanych potencjałów rozwojowych regionu i stworzenie systemu transgranicznego zarządzania rynkiem pracy

Działania kluczowe:

- 1) Wypracowanie systemu permanentnego uczenia się przez całe życie (life long learning system)
 - Wspieranie ogólnego i zawodowego szkolnictwa
 - Wspieranie wszystkich form permanentnego uczenia się po zdobyciu pierwszego zawodu poprzez aktywizację wszystkich form doksztalcania jako czwartego filaru systemu oświaty (uniwersytety ludowe, zakładowe i polityczne doksztalcanie, prywatni oferenci usług doksztalcania i przeszkalania)
 - Szczególne wspieranie osób bez wykształcenia i przyuczonych do poszczególnych zawodów, kobiet, osób samotnie wychowujących dzieci, osób niepełnosprawnych, bezrobotnych, w szczególności pozostających bardzo długo bez pracy
 - Kształcenie i doksztalcanie w ramach zdobywania drugiego zawodu poprzez przeszkalanie
 - Wspieranie oferty kształcenia poprzez aktywizację grup samopomocy, pobytów zagranicą, warsztatów przyszłościowych, treningi kreatywności
 - Dążenie do włączenia rad seniorów do pracy oświatowej
 - Wspieranie form spędzania czasu wolnego o charakterze oświatowym takich jak grupy zainteresowań, wolne grupy teatralne, grupy sportowe, seminaria realizowane w czasie wolnym, kluby edukacyjne
 - Wspieranie projektów włączania możliwości nowych mediów i masmediów do form uczenia się przez całe życie
- 2) Wspieranie inicjatyw zakładania przedsiębiorstw pracujących w dziedzinie oświaty w systemie permanentnego uczenia się
- 3) Dowartościowanie infrastruktury związanych z oświatą form spędzania czasu wolnego i zagwarantowanie nieskrępowanego dostępu do placówek oświatowych również na obszarach wiejskich
 - Tworzenia parków edukacyjnych
 - Dowartościowanie infrastruktury i doposażenie bibliotek, mediotek, kawiarni internatowych itp. Zgodnie z możliwościami nowych mediów
- 4) Dowartościowanie placówek oświatowych poprzez intensywne działania, doposażenie, placówki towarzyszące, wspieranie placówek oświatowych, szkole i pozaszkolne prace projektowe na bazie

koncepcji transgranicznych

- Renowacja i dowartościowanie szkół i ich wyposażenia w nowoczesne środki dydaktyczne i pomoce naukowe do nauczania jak i wykorzystywania przez grupy robocze, kółka zainteresowań, itp.
 - Wspieranie projektów współpracy między szkołami i instytucjami gospodarki i administracji publicznej (konkursy „młódzież w pacy badawczej“, tygodnie projektowe)
 - Uzupelnienie oferty szkolnej o łacza internatowe celem poprawy dostępności placówek oświatowych na obszarach wiejskich
 - Dowartościowanie placówek towarzyszących, wyżywienia, pomieszczenia dla działalności kulturalnej, sportowej, patrz załącznik
- 5) Podwyższenie jakości kształcenia szkolnego poprzez optymalne doksztalcanie nauczycieli
- Transgraniczna wymiana doświadczeń
 - Stworzenie pakietów oświatowych na tematy rozwoju Euroregionu (geografia, biologia, języki, historia itp.)
- 6) Wspieranie placówek badawczych o koncepcji transgranicznej
- 7) Współpraca między placówkami oświaty i gospodarką, nauką, placówkami badawczymi bądź administracją publiczną celem dowartościowania poziomu wykształcenia i transferu wiedzy do małych i średnich przedsiębiorstw (Zrzeszenie Oświatowe małych i średnich przedsiębiorstw)
- 8) Wyższa jakość kształcenia zawodowego przede wszystkim w branżach charakteryzujących się wysokim potencjałem innowacyjnym i celem zagwarantowania następstwa kadr
- Wspieranie tworzenia miejsc kształcenia w dziedzinach innowacyjnych celem wyrównania struktury kształcenia i struktury rynku pracy
 - Rozszerzenie dualnego systemu kształcenia poprzez trilateralne formy kształcenia przy współdziałaniu szkół wyższych, szczególnie w odniesieniu do kształcenia w dziedzinach innowacyjnych
 - Organizowanie miejsc kształcenia zawodowego w małych i średnich przedsiębiorstwach w systemie rotacyjnym
 - Zorganizowanie zrzeszenia oświatowego między małymi i średnimi przedsiębiorstwami, szkołami zawodowymi i ponadzakładowymi placówkami oświatowymi
 - Integracja transgranicznych praktyk zawodowych w tok kształcenia zawodowego
- 9) Wspieranie transgranicznej wymiany uczniów szkół ogólnokształcących i uczniów zawodu oraz wspólne placówki oświatowe

- 10) Wspieranie placówek zajmujących się rozwijaniem znajomości języków obcych w regionie, wraz z podwyższaniem kwalifikacji nauczycieli, wykorzystaniem możliwości uniwersytetów ludowych (np. powiatowego Uniwersytetu Ludowego Uecker-Randow)
- 11) Ustanowienie transgranicznego systemu współpracy urzędów pracy (zatrudnienia)

Kompleks przedsięwzięć I-6 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

I-6: Działania na rzecz zabezpieczenia tradycyjnej produkcji w gospodarce rolnej, leśnej i w rybołówstwie celem dywersyfikacji produkcji i rozwoju alternatywnych źródeł dochodu jako przyczynę do stabilizacji obszarów wiejskich

Różnorodność produkcji, przetwórstwa i form sprzedaży w rolnictwie musi zostać zakotwiczona w ramach obiegów gospodarczych w regionie i wzmocniona. W interesie tworzenia miejsc pracy należy wspierać zdywersyfikowaną produkcję i przetwórstwo przy wiązanych formach zbytu. Należy stworzyć silne łańcuchy surowców wyprodukowanych w sposób ekologiczny, następnie przetwarzanych i sprzedawanych jako profilu i znaku markowego regionu. Musi być przy tym jednak zachowana proporcja między regionalną produkcją a możliwościami pobudzenia popytu. Osiągnięciu tych celów mogą służyć wspólnoty producentów i przetwórców rolnych regionu, którzy działać będą na własnym terenie jak i ponadregionalnie narzędziami profesjonalnego marketingu i przyczynią się do przejrzystości rynku i zbudowania zaufania do regionalnych produktów. Wykorzystać tu należy dowody współpracy z placówkami naukowymi, szkołami wyższymi i realizować produkcję na zasadach oszczędzania zasobów regionu.

Działania kluczowe:

- 1) Stworzenie struktur przedsiębiorstw, w których produkcja roślinna i zwierzęca realizowane są w wyrównanych proporcjach.
 - Rozbudowanie pogłównia zwierząt, przede wszystkim trzody chlewnej i drobiu (produkcja mięsa wysokiej jakości), stan pogłównia krów – matek należy utrzymać na dotychczasowym poziomie)
 - Rozwijanie uprawy owoców warzyw oraz innych upraw specjalnych (np. produkcja pieczarek, roślin leczniczych, warzyw, owoców)
 - Wspieranie tradycyjnej uprawy ziemniaków (segment wysokiej jakości)
 - Wspierania produkcji materiałów nasiennych i szkółkarskich
- 2) Tworzenie możliwości produkcyjnych w ramach uszlachetniania produktów roślinnych i zwierzęcych jak najbliżej producenta
- 3) Działania na rzecz wspierania tradycyjnie występującego małego rybactwa bałtyckiego, zalewowego i zatokowego celem zachowania

tożsamości regionalnej regionu, zachowania miejsc pracy i osiągnięcia efektów synergii wraz z rozwojem turystycznym i przemysłem żywnościowych

- 4) Wspieranie przetwórczego przemysłu żywnościowego, szczególnie przetwórstwa mięsa i ryb, wytwarzania produktów mleczarskich oraz konserwowania owoców i warzyw w powiązaniu z ich bezpośrednimi producentami
- 5) Rozszerzenie ekologicznych upraw rolnych
- 6) Kształtowanie i konserwacja krajobrazu celem zachowania typowego dla regionu, funkcjonującego ekologicznie poprawnie krajobrazu kulturowego
- 7) Wspieranie działań na rzecz sprzedaży na rynku produktów rolnych i stworzenie powiązań między producentami a rynkami, w szczególności rozwijanie możliwości sprzedaży bezpośredniej produktów regionalnych w regionie i ponadregionalnie w połączeniu z turystką
- 8) Zbudowanie i przekazywanie image rynkowego i nazw markowych wyrobów agrarnych z Euroregionu POMERANIA „produkty Jakościowe Pomierania”, wspólne organizowanie i przeprowadzenia specyficznych dla regionu wystaw i ponadregionalna reklama na rzecz produktów
- 9) Stworzenie „sklepów – Pomierania” w centrach miejskich np. Berlin, Szczecin, Malmö, Kopenhaga
- 10) Gospodarcze wykorzystanie surowców odnawialnych
- 11) Wspierania idei spędzania urlopu i czasu wolnego na wsi
 - Stworzenie bądź rozwijanie oferty serwisowej dla turystyki (np. jazda konna, wędrowki na koniach, powożenie zaprzęgami, wycieczki do lasu, turystyka myśliwska, wakacje w gospodarstwie rolnym, szczególnie dla rodzin z dziećmi, naturalne boiska sportowe, budowa i wynajmowanie domków letniskowych itp.)
 - Wspieranie działań i placówek na rzecz młodzieży wiejskiej oraz pomoc przy organizowaniu tradycyjnych imprez na obszarach wiejskich
- 12) Kształcenie i doradzanie w sprawach dotyczących podstawowego i komplementarnego funkcjonowania gospodarki rolnej i leśnej oraz rybołówstwa oraz związanych z lokalizacją badań nad rolnictwem
 - Doksztalcanie zawodowe i przeszkolenia w celu tworzenia alternatywnych możliwości znajdowania zatrudnienia (głównymi tematami mogłaby być np. przyjazne środowisku metody produkcji, konserwacja krajobrazu, nowe metody produkcyjne, zarządzanie oraz myślenie i działanie przedsiębiorcze)
 - Kooperacja przy badaniach agrarnych związanych ze specyficzną lokalizacją
 - Wymiana informacji, doświadczeń i wiedzy na temat nowych

- technologii (uprawy rolne, biotechnologie)
- Forum przedsiębiorców, posiedzenia przedstawicieli gospodarki rolnej, pokazy osiągnięć
- Wymiana praktykantów i wykorzystywanie przez fachowców placówek dokształcania
- Ustanowienie międzyregionalnych placówek doradztwa i koordynacji dla zakładów rolnych

13) Planowanie środowiskowe i działania na rzecz ochrony środowiska, sanacja tzw. starych obciążeń, szczególnie na obszarach rolnych

5.2.2.2 Kompleksy przedsięwzięć do obszaru działania II „Dowartościowanie infrastruktury transportowej i technicznej“

Dobrze funkcjonująca i wysokiej jakości, dostosowana do potrzeb ludności, gospodarki i publicznych służb oraz placówek struktura infrastruktury transportowej i technicznej na rzecz zaopatrzenia i utylizacji jest jednym z najważniejszych parametrów trwałego rozwoju Euroregionu. Odnosi się to zarówno do wewnątrzregionalnego otwarcia transportowego Euroregionu, przewyciężenia dotychczasowego barierowego oddziaływania przejść granicznych jako i powiązania Euroregionu z ponadregionalnymi sieciami transeuropejskimi. Jednocześnie ten obszar działania jest tym, który wymaga najwyższych sum inwestycyjnych, aby móc szybko nadrobić istniejące braki rozwojowe.

Polscy i niemieccy partnerzy Euroregionu Pomerania zgłosili dużą ilość pojedynczych przedsięwzięć rozbudowy dróg komunikacyjnych do wspierania w ramach programów INNTERRREG bądź PHARE w okresie 2000 – 2006. Ponad 370 zgłoszonych pojedynczych przedsięwzięć jest związanych z regionalnymi bądź ponadregionalnymi osiami transportowymi. Działania te służą wszystkim w mniej lub bardziej widocznym stopniu poprawie dostępności i otwarcia regionu, a tym samym mogą przyczynić się do rozwoju regionalnego. Ze względu na ich znaczenie przedsięwzięcia z dziedziny infrastruktury transportowej są raz jeszcze wyszczególnione w załączniku 22.

Dowartościowanie infrastruktury technicznej jest dla mieszkańców w regionie ludzi, przedsiębiorstw przemysłowych i wytwórczych, placówek publicznych pilną koniecznością w imię poprawy warunków życia i stabilizacji oraz dowartościowania czynników lokalizacyjnych.

Wykoncypowane zostały następujące **kompleksy przedsięwzięć do II obszaru działań:**

- II-1: Działania na rzecz zasadniczego dowartościowania ponadregionalnego połączenia komunikacyjnego Euroregionu z ponadregionalnymi obszarami generującymi potoki transportowe i obszarami do których dążą potoki ładunkowe (drogi kołowe, kolejowe, wodne, transport lotniczy)**
- II-2: Działania na rzecz poprawy wewnętrznego uzbrojenia Euroregionu pod kątem infrastruktury transportowej (drogi kołowe, kolejowe, wodne, transport lotniczy) przy szczególnym uwzględnieniu dostępności miejscowość o znaczeniu centralnym, terenów przemysłowych i atrakcji turystycznych**
- II-3: Działania na rzecz dowartościowania spoczywającego transportu w kontekście atrakcji turystycznych, celem otwarcia turystycznego regionu i transportu towarowego**
- II-4: Działania na rzecz zwiększenia przepustowości przejść granicznych w ruchu drogowym, kolejowym i transporcie wodnym**
- II-5: Działania na rzecz zwiększenia atrakcyjności komunikacji publicznej bliskiego zasięgu wraz z komunikacją transgraniczną celem zwiększenia jej udziału w całości pracy transportowej**
- II-6: Działania na rzecz dowartościowania infrastruktury technicznej (energia, odpady, woda, komunikacja) celem poprawy czynników decydujących o lokalizacji zakładów przemysłowych i działalności gospodarczej, placówek badawczych oraz jakości życia mieszkańców przy wykorzystaniu innowacyjnych technologii**

Kompleks przedsięwzięć II-1 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

- II-1: Działania na rzecz zasadniczego dowartościowania ponadregionalnego połączenia komunikacyjnego Euroregionu z ponadregionalnymi obszarami generującymi potoki transportowe i obszarami do których dążą potoki ładunkowe (drogi kołowe, kolejowe, wodne, transport lotniczy)**

Działania kluczowe:

- 1) Rozbudowa systemu transportowego zgodnie ze zróżnicowanymi wymogami strukturalnymi przestrzeni i osadnictwa w związku zewnętrznym i wewnętrznym otwarciem regionu
 - Poprawa ponadregionalnej dostępności i wielkoprzestrzenne otwarcie celem zbliżenia celów regionalnych do sieci transeuropejskich i wspierania ponadregionalnej wymiany świadczeń

- 2) Działania na rzecz efektywniejszego kształtowania systemu transportowego poprzez kombinację i kooperację różnych gałęzi transportu i połączenia ich przy pomocy wydajnych węzłów
 - Przeniesienie transportu towarowego z dróg kołowych na kolejowe
 - Wzrost atrakcyjności lokalizacji portów
- 3) Stworzenie wydajnych osi transportowych wschód – zachód oraz rozbudowa istniejących osi północ -południe
 - Usprawnienie potoków transportowych między Skandynawią a Europą zachodnią, Wschodnią i Południową w różnorodnych gałęziach transportu
 - autostrady i drogi krajowe
 - porty morskie i śródlądowe, w szczególności porty promowe i ich multimodalne połączenie z systemem transportu lądowego
 - regionalne lotniska
 - odcinki kolei dalekobieżnych
 - transportowe połączenie centrum nadrzędnego Szczecina jako węzła wschód-zachód (szczególnie na osi Europa Zachodnia – Berlin – Warszawa – Kaliningrad) i kierunku północ południe

Kompleks przedsięwzięć II-2 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

II-2: Działania na rzecz poprawy wewnętrznego uzbrojenia Euroregionu pod kątem infrastruktury transportowej (drogi kołowe, kolejowe, wodne, transport lotniczy) przy szczególnym uwzględnieniu dostępności miejscowość o znaczeniu centralnym, terenów przemysłowych i atrakcji turystycznych

Działania kluczowe:

- 1) Ulepszenie regionalnej dostępności centrów i regionalne uzbrojenie infrastrukturalne celem wspierania transgranicznej wymiany świadczeń
 - Infrastruktura drogowa:
 - Modernizacja i budowa nowych dróg,
 - Rozbudowa przejazdów przez miejscowości,
 - Budowa obwodnic,
 - Poprawa połączeń centrów gospodarczych,
 - Likwidacja jednopoziomowych przejazdów kolejowych,
 - Budowa nowych bądź rozbudowa przepraw mostowych
 - Rozbudowa węzłów
 - Dowartościowanie infrastruktury ścieżek rowerowych
 - Regionalne drogi kolejowe wraz z odcinkami kolei regionalnych:
 - Budowa nowych, rozbudowa lub wznowienie ruchu na odcinkach kolejowych

- Modernizacja i elektryfikacja,
 - Zwiększenie maksymalnej prędkości na odcinkach
 - Zachowanie i rozbudowa bocznic i połączeń w centrach gospodarczych (np. portach)
 - Dowartościowanie dworców jako multimodalnych węzłów transportowych, w szczególności na obszarach turystycznych
- Lotniska regionalne i lądowiska transportowe
 - żegluga:
 - rozbudowa portów rzecznych, morskich i nad zalewem, umocnień, przystani
 - utrzymanie i rozbudowa torów podejściowych celem zagwarantowania dostępności portów
- 2) multimodalne połączenie wewnątrzregionalnej sieci do sieci ponadregionalnej
 - 3) działania na rzecz usprawnienia potoków transportowych i bezpieczeństwa w transporcie
 - 4) Działania na rzecz unikania transportu i przeniesienia transportu z dróg kołowych na kolejowe i wodne oraz redukcji hałasu i emisji zanieczyszczeń
 - 5) Działania na rzecz odciążenia głównych obszarów turystycznych od motoryzacji indywidualnej
 - 6) Działania wspierające gminy przy utrzymaniu dróg i mostów, za których stan budowlany one odpowiadają

Kompleks przedsięwzięć II-3 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

II-3: Działania na rzecz dowartościowania spoczywającego transportu w kontekście atrakcji turystycznych, celem otwarcia turystycznego regionu i transportu towarowego

Działania kluczowe:

- 1) parkingi przy atrakcjach turystycznych
- 2) zajazdy leśne dla wędrujących pieszo
- 3) parkingi w kontekście istnienia przejść granicznych dla pieszych i rowerzystów
- 4) parkingi w kontekście mocno obłożonych linii promowych
- 5) miejsca postojowe dla samochodów ciężarowych w kontekście istnienia przejść granicznych

- 6) stworzenie centrów logistycznych i centrów dystrybucji

Kompleks przedsięwzięć II-4 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

II-4: Działania na rzecz zwiększenia przepustowości przejść granicznych w ruchu drogowym, kolejowym i transporcie wodnym

Działania kluczowe:

- 1) otwieranie nowych uzupełniających przejść granicznych (drogowych, kolejowych, wodnych)
- 2) otwarcie północnego połączenia transgranicznego między Polską a Niemcami dla ruchu drogowego
- 3) działania organizacyjne i inwestycyjne na rzecz zwiększenia przepustowości przejść granicznych
- 4) realizacja adekwatnej infrastruktury doprowadzającej do przejść granicznych
- 5) zainstalowanie systemu informacji *ex ante* o sytuacji na przejściach granicznych celem sterowania potokami transportowymi w okresach największego nasilenia ruchu

Kompleks przedsięwzięć II-5 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

II-5: Działania na rzecz zwiększenia atrakcyjności komunikacji publicznej bliskiego zasięgu wraz z komunikacją transgraniczną celem zwiększenia jej udziału w całości pracy transportowej

Działania kluczowe:

- 1) dowartościowanie transgranicznej infrastruktury dla kolejowego transportu pasażerskiego
- 2) działania organizacyjne na rzecz wiązanych koncepcji transportowych drogowo-kolejowo-wodnych wraz z działaniami na rzecz bliskiej lokalizacji dworców kolejowych i autobusowych
- 3) modernizacja i rozbudowa transgranicznego transportu kolejowego i żeglugi; wspieranie powstawania bilateralnych towarzystw transportowych w transgranicznej komunikacji publicznej
- 4) zorganizowanie regionalnego zrzeszenia transportowego kolei jako

„Kolei Pomorza Przedniego“ z opcją transgraniczną dla dowartościowania dostępności miejscowości centralnych wyższej rangi i sąsiednich centrów nadrzędnych Euroregionu

- 5) wprowadzenie atrakcyjnych biletów kombinowanych przede wszystkim w głównych obszarach turystycznych i w głównych obszarach rozwoju turystycznego (m.in. na wzór systemu RügenCard) wraz z wykorzystaniem transgranicznych połączeń promowych w kombinacji z pasażerskim transportem kolejowym (bilet POMERANIA „Rail and Sail“) jako dalszy rozwój Roundabout Ferry Ticket projektu czterech kątów
- 6) dowartościowanie składów pociągowych celem zwiększenia atrakcyjności regionalnych odcinków kolejowych
- 7) wspieranie ekologicznych projektów transportowych w regionie
- 8) Działania na rzecz odciążenia regionów turystycznych od motoryzacji indywidualnej i poprawa dostępności głównych regionów turystycznych
- 9) Działania na rzecz poprawy jakości zamieszkiwania w centrach osadnictwa poprzez odciążenie ich od ruchu

Kompleks przedsięwzięć II-6 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

II-6: Działania na rzecz dowartościowania infrastruktury technicznej (energia, odpady, woda, komunikacja) celem poprawy czynników decydujących o lokalizacji zakładów przemysłowych i działalności gospodarczej, placówek badawczych oraz jakości życia mieszkańców przy wykorzystaniu innowacyjnych technologii

Działania kluczowe:

- 1) Działania na rzecz doposażenia istniejących urządzeń elektrowni i sieci rozdzielczych zgodnie z wymogami stabilnego zaopatrzenia ludności oraz gospodarowania energią jak i celem odciążenia środowiska naturalnego
 - Zgodne z zapotrzebowaniem uzupełnienie sieci o napięciu 11, 200 oraz 400 kV
 - Zwiększenie stopnia podłączenia wsi do centralnych sieci zaopatrzenia w energię elektryczną bądź instalacja pojedynczych rozwiązań na bazie alternatywnych energii i technik
 - Zgodne z zapotrzebowaniem uzupełnienie wydajności ciepłowni celem zaopatrzenia w energię grzewczą miejscowości centralnych
- 2) wspieranie wykorzystywania „czystych nośników energii“ oraz alternatywnych form energii celem stabilizacji zaopatrzenia na obszarach wiejskich, odciążenia środowiska i stymulacji rozwoju

technik ekologicznych w regionie; opracowanie regionalnych studiów koncepcyjnych oraz rozwiązania będące wynikiem projektów pilotażowych:

- fotowoltaika, kalorimetryczne kolektory energii słonecznej
- opracowanie i realizacja regionalnych i komunalnych koncepcji ochrony klimatu oraz sektorowych koncepcji stworzenia profilu Euroregionu jako „Regionu alternatywnych energii“
- wiatr
- technika komórek paliwowych na bazie wodoru
- energia geotermalna
- biomasa z surowców odnawialnych
- gazy z wysypisk
- siła wody
- realizacja podłączenia regionu do europejskich tras przebiegu gazociągów z Morza Północnego i do trasy Rosja – Niemcy oraz wykorzystanie do czystego zaopatrywania regionu w energię
- zamiana węglowych kotłowni na olejowe/ gazowe
- aktywacja potencjałów oszczędzania energii we wszystkich dziedzinach gospodarki, gospodarstw domowych i placówkach publicznych
- Stworzenie centrów informacji i prezentacji racjonalnego wykorzystania energii, wykorzystanie doświadczeń Broby Östra Göinge)

3) Optymalizacja gospodarki odpadami w regionach cząstkowych Euroregionu; włączenie w to aspektów transgranicznego zarządzania gospodarką odpadami

- Zorganizowanie mocy przerobowych do mechanicznej, biologicznej utylizacji odpadów
- Usprawnienie składowisk według aktualnego stanu techniki (uszczelnienie podstawy, zakrycie, ujęcia gazów i ich wykorzystanie, technologie eksploatacji)
- Zorganizowanie mocy przerobowych do termicznej utylizacji odpadów w systemie zintegrowanej gospodarki odpadami
- Zorganizowanie systemu utylizacji wymagających szczególnego nadzoru odpadów (odpadów specjalnych)
- Działania na rzecz zabezpieczenia najmniejszych komunalnych składowisk, które nie odpowiadają aktualnemu stanowi techniki i które są źródłem zagrożenia dla środowiska naturalnego
- Regionalna koncepcja urządzeń utylizacyjnych przy założeniu konieczności utylizacji wstępnej odpadów komunalnych przed ich składowaniem od roku 2005
- Działania na rzecz optymalizacji organizacji komunalnej gospodarki odpadami (wprowadzenie sortowania odpadów, infrastruktura zakładów recyklingu)
- Informacje o technice utylizacji odpadów i recyklingu, w szczególności w stosunku do odpadów przemysłowych
- Zintegrowanie możliwości recyklingu w regionie w formie regionalnych obiegów gospodarczych

4) Sanacja i optymalizacji komunalnej gospodarki wodą i ściekami

- Sanacja bądź rozbudowa komunalnych urządzeń zbierania i

utylicacji ścieków według aktualnego stanu techniki oraz wymogów UE jako główne działanie na rzecz odciążenia dopływów oraz poprawy jakości wody wód powierzchniowych

- Dowartościowanie urządzeń do zaopatrywania w wodę w imię stabilizacji sytuacji zaopatrzeniowej ludności, w szczególności w aglomeracjach oraz na obszarach o czasowych szczytach zużycia wody w miejscowościach turystycznych
- Konceptyjne wstępne plany długofalowego zabezpieczenia ludności w wodę pitną oraz przemysłu w wodę potrzebną w procesach technologicznych
- Tworzenie pojedynczych rozwiązań na obszarach wiejskich celem stabilizacji zaopatrzenia w wodę i odprowadzenia ścieków; integracja alternatywnych technologii oczyszczania ścieków (urządzenia roślinnych oczyszczalni ścieków)
- Działania na rzecz wzbogacenia wód gruntowych poprzez redukcję odpływu powierzchniowego oraz doprowadzenie do wsiąkania wód opadowych na miejscu

- 5) Dowartościowanie oferty nowoczesnej infrastruktury telekomunikacyjnej, wraz z infrastrukturą wydajnego, szerokopasmowego transmitowania danych i uzbrojenie obszarów wiejskich celem wykorzystania technologii informatycznej i komunikacyjnej do tworzenia nowych miejsc pracy na wsi

5.2.2.3 Kompleksy przedsięwzięć w III obszarze działań Rozwój turystyki i infrastruktury turystycznej

Bardzo dobre warunki przyrodniczo przestrzenne Euroregionu oraz jego położenie w pobliżu ponadregionalnych centrów aglomeracji pozwala na rozwój turystyki jako ważnego elementu regionalnej struktury gospodarczej. Na obszarach wiejskich występuje ona obok tradycyjnych źródeł pozyskiwania dochodów jako alternatywa zatrudnienia. Główny nacisk rozwoju turystycznego będzie dotyczył wszystkich form turystyki morskiej, zarówno na wybrzeżu Bałtyku jak i na wodach wewnętrznych. Zgodnie ze specyficznymi możliwościami regionów cząstkowych regionalne główne punkty rozwoju turystyki będą polegały na formach „urlopu na wsi” oraz pierwszoplanowo turystyki zorientowanej na przyrodę.

Wykoncypowane zostały następujące **kompleksy przedsięwzięć w III obszarze działania:**

- III-1: Działania na rzecz stworzenia uwarunkowań infrastrukturalnych dla rozwoju specyficznej oferty turystycznej odpowiednio do zróżnicowanego zapotrzebowania poszczególnych grup docelowych**
- III-2: Działania na rzecz dowartościowania turystycznej infrastruktury drogowej (ścieżki wędrówek pieszych, rowerowych, konnych, drogi dla przejazdów dorożką, drogi wędrówek wodnych)**
- III-3: Opracowanie koncepcyjne i realizacja wspólnego marketingu turystycznego dla regionu**

Kompleks przedsięwzięć III-1 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

- III-1: Działania na rzecz stworzenia uwarunkowań infrastrukturalnych dla rozwoju specyficznej oferty turystycznej odpowiednio do zróżnicowanego zapotrzebowania poszczególnych grup docelowych**

Działania kluczowe:

- 1) jakościowe dowartościowanie oferty noclegowej
 - Działania na rzecz dowartościowania bądź sanacji istniejących placówek zgodnie z wymogami różnych grup docelowych (wyższy standard międzynarodowy, średni segment cenowy o komforcie klasy średniej, niższy segment cenowy specjalnie dla grup młodzieżowych; wyposażenia dla podróżujących grup osób niepełnosprawnych)
- 2) dowartościowanie oferty gastronomicznej łącznie z wspieraniem obrazu tożsamości regionalnej
 - dowartościowanie gastronomii specjalnej
 - działania na rzecz bezpośredniej współpracy między placówkami gastronomicznymi i producentami produktów regionalnych celem przekazywania tożsamości regionalnej (dziczyzna, ryby, wyroby mleczarskie, alkohole, warzywa, owoce leśne, mięso)
- 3) redukcja zależności od sezonu w wykorzystaniu oferty turystycznej poprzez specjalne zarządzanie imprezami
 - działania na rzecz lokalnego i regionalnego zarządzania imprezami
 - działania na rzecz otwarcia oferty spędzania wolnego czasu miejscowej ludności przy wykorzystaniu urządzeń hotelowych

- organizacja specyficznych imprez poza sezonem
- 4) tworzenie specyficznej oferty odpowiednio do potencjału turystycznego regionu
- koncepcja rozwijania turystyki w różnorodnych segmentach specyficznie do potrzeb poszczególnych regionów:
 - „podróże okrężne“ w sensie koncepcji czterech kątów ze specyficznymi ofertami
 - * turystyka kulturalna o charakterze podróży statkiem
 - * odkrycia kulinarne według koncepcji „dziedzictwa kulinarnego“
 - * podróże okrężne rowerem w powiązaniu z połączeniami promowymi („Bike and Sail“)
 - turystyka morska jako znak firmowy regionu:
 - budowa nowych i dowartościowanie istniejących portów sportowych celem zintegrowanego wykorzystania dla potrzeb turystyki, statki pasażerskie i rybactwo zawodowe oraz dowartościowanie otoczenia portów w ramach odnowy miast i wsi (miejsca postojowe, infrastruktura zaopatrzenia i utylizacji, urządzenia odprawowe, połączenie z infrastrukturą transportową)
 - integracja żeglugi pasażerskiej do specyficznych możliwości regionu (organizacja programów krajowych, imprez, rejsów POMERANIA)
 - działania na rzecz dowartościowania żeglugi pasażerskiej na krótkich odcinkach jako specyficznej oferty turystyki morskiej w regionie, szczególnie również w formie turystyki transgranicznej i celem połączenia metropolii Berlina z regionem
 - włączenie do koncepcji turystycznej możliwości jakie daje molo
 - stworzenie systemu biwakowisk przy turystycznych drogach wodnych, przystaniach i portach przy drogach wodnych śródlądowych i jeziorach
 - wspieranie działań na rzecz stabilizacji struktury przedsiębiorstw oferujących swoje usługi w zakresie turystyki morskiej w następujących segmentach:
 - ⇒ turystyka wodna (łódzie wiosłowe, kajaki, kanadyjki), wioślarstwo, żeglarstwa, motorowe łódzie sportowe, narty wodne, surfing, nurkowanie, wędkarstwo)
 - ⇒ żegluga pasażerska na krótkich odcinkach (łącznie z Duty-Free-Shopping)
 - ⇒ żegluga promowa (żegluga śródlądowa i kabotaż na Bałtyku)
 - ⇒ rejsy (na morzu, przybrzeżne i rzekami)
 - ⇒ turystyka przemysłu morskiego (porty, stocznie budowy łodzi i okrętów)
 - ⇒ marynistycznie ukierunkowana turystyka kulturalna
 - * historia techniki morskiej (podnośnie, urządzenia portowe, śluzy, latarnie morskie, bramy wodne itp.):
 - * muzea, placówki kulturalno-historyczne (turystyka miejska)
 - * turystyka związana z określonymi wydarzeniami
 - ⇒ placówki serwisowe i zakupy „marynistyczne“

- urlop na wsi:
 - działania na rzecz renowacji i rozbudowy uprzednio rolniczo wykorzystywanych budynków i urządzeń dla potrzeb turystyki
 - działania na rzecz renowacji i rozbudowy dworców, folwarków, pałacy dla potrzeb specyficznych form wykorzystania turystycznego
 - działania na rzecz podwyższenia jakości oferty usług w zakresie konnej jazdy
 - działania na rzecz stworzenia specyficznych form spędzania urlopu takich jak „urlop w młynie“, „urlop w leśniczówce“, „urlop u rybaka“ urlop myśliwski, itp.
- ekoturystyka:
 - działania na rzecz stworzenia specyficznych form ukierunkowanej na przyrodę turystyki edukacyjnej przede wszystkim na większych terenach chronionych w regionie
 - działania na rzecz kształcenia przewodników krajoobrazowych z odpowiednimi świadectwami
 - optymalny wybór lokalizacji dla biwakowisk, domków leśnych itp.
- Turystyka kulturowa / turystyka miejska:
 - Działania na rzecz organizacji bogatej oferty kulturalnej w historycznych miastach regionu
 - Działania na rzecz zachowania i dowartościowania atrakcji historycznych regionu
- Turystyka sanatoryjna i kąpieliskowa:
 - Działania na rzecz dowartościowania placówek sanatoryjnych i kąpieliskowych regionu
 - Działania na rzecz rozwoju form „białej turystyki: jako alternatywnej dla miejscowości sanatoryjnych i kąpieliskowych oferty
- Turystyka związana z organizacją narad
 - Działania na rzecz dowartościowania istniejących placówek przeprowadzających narady, konferencje itp.
 - Działania na rzecz regionalnego zarządzania w turystyce związanej z organizacją narad (wraz z programami towarzyszącymi itp.)
- Turystyka związana z historia techniki i przemysłu
 - Działania na rzecz konserwacji i zachowania świadectw kultury i historii techniki w regionie (śluzy, mosty, zastawki, latarnie morskie, porty, spichlerze, koleje itp.)
 - Działania na rzecz otwarcia atrakcyjnych przedsiębiorstw w regionie na integrację z programami turystycznymi (stocznie, przedsiębiorstwa rolne, kopalnie, porty)
 - Otwarcie miejsc produkcji w przemyśle i rzemiośle jako form „przejrzystej produkcji“ np. „przejrzysta obróbka bursztynu“, Ribnitz-Damgarten, „pozyskiwanie kredy“ na Rugii, budowa łodzi, itp.

- 5) rozbudowa i dowartościowanie systemu schronisk młodzieżowych
 - renowacja i rozbudowa schronisk młodzieżowych
 - organizacja transgranicznych imprez i oferty na bazie sieci schronisk młodzieżowych
- 6) dowartościowanie oferty turystycznej dla specyficznych grup docelowych:
 - rodziny z dziećmi
 - inwalidzi
 - grupy młodzieży
 - seniorzy

Kompleks przedsięwzięć III-2 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

III-2: Działania na rzecz dowartościowania turystycznej infrastruktury drogowej (ścieżki wędrówek pieszych, rowerowych, konnych, drogi dla przejazdów dorożką, drogi wędrówek wodnych)

Działania kluczowe:

- 1) koncepcja planistyczna dla sieci wewnątrzregionalnej przy zapewnieniu połączenia poza siecią ponadregionalną; uzgodnienia z różnymi partnerami z branży rolniczej, leśnej i z gminami
- 2) zapewnienie połączenia transgranicznego sieci turystycznych dróg turystycznych rowerowych, pieszych i wodnych
- 3) dowartościowanie ponadregionalnych dalekobieżnych ścieżek wędrówek pieszych, rowerowych i wodnych oraz ich wyposażenie w adekwatną infrastrukturę (stan dróg, placówki informacyjne, miejsca postojowe)
- 4) ustanowienie punktów węzłowych przesiadek multimodalnych dróg kolejowych-wodnych-rowerowych-wędrówek pieszych; punkty serwisowe z oferta turystyczną

Kompleks przedsięwzięć III-3 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

III-3: Opracowanie koncepcyjne i realizacja wspólnego marketingu turystycznego dla regionu

Działania kluczowe:

- 1) opracowanie wspólnej koncepcji rozwoju turystycznego i urynkowanie Euroregionu we współpracy ze Zrzeszeniami turystyki
- 2) Działania na rzecz rozwoju specyficznej oferty turystycznej Euroregionu, szczególnie oferty transgranicznej, oraz turystycznej koncepcji rozwoju w głównych jej obszarach
 - Przedsięwzięcie modelowe na rzecz trwałego rozwoju gmin na obszarze dorzecza Parsęty (Związek Gmin Dorzecza Parsęty)
 - Przedsięwzięcie modelowe na rzecz trwałego rozwoju turystycznego obszaru jeziora Jamno (Związek Gmin Pomorza Środkowego)
 - Przedsięwzięcie modelowe rozwoju turystycznego gmin dorzecza Regi (Związek Gmin Dorzecza Regi)
- 3) podział pracy przy urynkowaniu produktów turystycznych, wspólne występowanie na targach itp.
- 4) Public relations w Euroregionie w dziedzinie turystyki
- 5) Działania na rzecz urynkowania turystycznego Euroregionu:
 - Budowanie image
 - Corporate identity (tożsamość przedsiębiorstwa)
 - Współpraca z prasą
 - Opieka nad grupami celowymi
 - Praca lobbistyczna

5.2.2.4 Kompleksy przedsięwzięć w obszarze działania IV Ochrona i zachowanie przyrody i krajobrazu

Stan przyrody i krajobrazu jest ważnym parametrem zarówno dla komfortu życia mieszkańców regionu, jako „wrażliwy“ wskaźnik lokalny dla inicjatyw gospodarczych oraz jako warunek rozwoju turystyki, jest ważny dla rozwoju Euroregionu.

Postanowiono stworzyć następujące **kompleksy przedsięwzięć w IV obszarze działania:**

IV-1: Działania w zakresie ochrony przyrody i krajobrazu oraz jego konserwacji w celu zachowania atrakcyjności krajobrazu kulturowego w regionie oraz zabezpieczenie rezerw naturalnych w celu długotrwałego rozwoju w dużych obszarach chronionych oraz na wrażliwych odcinkach śródlądowych dróg wodnych.

IV-2: Działania mające na celu poprawę jakości wody w zbiornikach śródlądowych i przybrzeżnych oraz czystości atmosfery w terminach średnich i długotrwałych.

IV-3: Działania w zakresie poprawy edukacji ekologicznej i badań nad środowiskiem.

IV-4: Działania w zakresie organizacji transgranicznej ochrony przed katastrofami oraz ochrony przeciwpowodziowej.

Kompleks przedsięwzięć VI-1 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

IV-1: Działania w zakresie ochrony przyrody i krajobrazu oraz jego konserwacji w celu zachowania atrakcyjności krajobrazu kulturowego w regionie i zabezpieczenie rezerw naturalnych w celu zainicjowania długotrwałego rozwoju

Działania kluczowe:

- 1) Projekt pilotażowy zintegrowanego rozwoju dużych obszarów chronionych w celu uruchomienia długotrwałego rozwoju w specyficznych warunkach ochronnych i rozwojowych przyrody i krajobrazu
 - Projekt modelowy w zakresie długotrwałego rozwoju w Rezerwacie Biosfery Schorfheide-Chorin jako największego obszaru chronionego w Euroregionie
 - Projekt modelowy w zakresie zainicjowanie długotrwałego rozwoju na obszarze Ujścia Odry; opracowanie i kontynuacja Planu Zintegrowanego Zarządzania Terenami Przybrzeżnymi Zalewu Szczecińskiego jako instrumentarium trwałego rozwoju regionu
 - Projekt modelowy rozwoju wyspy Rugii
 - Projekt pilotażowy trwałego rozwoju regionu Kanału Finowkanal (Komunalna Grupa Robocza Regionu Kanału Finowkanal)
 - Projekt modelowy trwałego rozwoju obszaru Pojezierza Drawskiego (Stowarzyszenie Gmin Pojezierza Drawskiego)
 - Projekt modelowy trwałego rozwoju gmin wyspy Wolin (Związek Gmin Wyspy Wolin)
 - Organizacja gremium zajmującego się wymianą doświadczeń w rozwoju poszczególnych obszarów modelowych
- 2) Opracowanie planów trwałego rozwoju dużych obszarów chronionych Euroregionu, zintegrowanych z planami rozwoju i konserwacji, jako projektu modelowego w rozwoju regionu w warunkach chronionej przyrody i krajobrazu
- 3) Koncepcja transgranicznego systemu powiązanych obszarów chronionych, który będzie sprzyjał trwałemu rozwojowi obszarów nadgranicznych oraz wyznaczenie dalszych obszarów chronionych

zgodnie z walorami przyrodniczymi i wytycznymi Unii Europejskiej Flora-Fauna-Habitat

- 4) Inicjatywy w celu zachowania Ujścia Odry jako naturalnego estuarium oraz inicjatywy zmierzające do zachowania okolic nadodrzańskich w uwzględnieniu interesów rozwoju gospodarczego, ochrony przeciwpowodziowej i ochrony przyrody
- 5) Inicjatywy w zakresie oceny oddziaływania na środowisko dużych projektów w uwzględnieniu partnerów krajów ościennych w przypadku oddziaływania projektu poza granicami państwa oraz wymiana doświadczeń z zakresu praktyki uzyskiwania zezwoleń i uczestnictwo publiczne w postępowaniu np.:
 - wydobywania rud Simrishamn
 - terminalu paliw Swinoujście
 - Baltic Parku Swinoujście
 - Oczyszczalni ścieków Szczecin
 - Hodowli trzody chlewnej Bismark
 - elektrowni gazowej Lubmin
- 6) Inicjatywy w kierunku zbierania doświadczeń w stosowaniu przedstawionych w fazie projektu wytycznych Unii Europejskiej o przeprowadzeniu kontroli oddziaływania na środowisko planów i programów na poziomie regionalnym i lokalnym
- 7) Inicjatywy w ochronie i zachowaniu zdolności regeneracyjnych zasobów wód gruntowych
- 8) Inicjatywy odnawiania uszkodzonych zasobów leśnych oraz przebudowy lasów w wieku monokulturowych:
 - stopniowa przebudowa lasu, zastąpienie monokultury zasobami mieszanymi
 - nasadzenia w obszarach mało lesistych
 - formowanie wartościowego skraju lasu
 - ochrona stanowisk lasów łągowych i bagiennych w podmokłych biotopach
 - wyznaczanie lasów rekreacyjnych i ochronnych przed emisją w sąsiedztwie obszarów miejskich
 - budowa dróg leśnych

Kompleks przedsięwzięć VI-2 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

IV-2: Działania mające na celu poprawę jakości wody w zbiornikach śródlądowych i przymorskich oraz czystości atmosfery w terminach średnich i długotrwałych.

Działania kluczowe:

- 1) Inicjatywy mające na celu usunięcia skutków byłej ingerencji gospodarczej, militarnej, rolniczej oraz wydobywczej na różnych stanowiskach w regionie oraz integracja tych działań w trwały rozwój komunalny
 - zbadanie niepożądanego dziedzictwa, ocena zagrożenia
 - ochrona przed niebezpieczeństwem w przypadku gwałtownych zagrożeń
 - planowanie i realizacja poprawy istniejących warunków
 - integracja z rozwojem miasta i wsi
- 2) Koncepcja i zainicjowanie systemu ekosystemowej kontroli środowiska (monitoringu) w wybranych punktach zagrożeń w Euroregionie, rozpoczynając od systemu monitoringu w obszarach chronionych
 - koncepcyjny projekt systemu multimedialnego
 - prace organizacyjne, systemy pomiarowe, infrastruktura komunikacyjna
 - model działania
 - nadzór naukowy
- 3) Naprawa systemów zrzutu ścieków bezpośrednich i pośrednich do zbiorników wodnych jako ważna inicjatywa zmierzająca do poprawy jakości wód powierzchniowych
- 4) Działania zmierzające do dalszej redukcji emisji substancji szkodliwych dla wód i atmosfery zgodnie z definicją ekologicznych „hot spots“ w dokumentach HELCOM
 - Inicjatywy w celu naprawy zanieczyszczonych zbiorników wodnych (wody śródlądowe, zalewów, płycizn zatokowych, morskich wód wewnętrznych Bałtyku)
 - Inicjatywy zmierzające do naprawy poważnych źródeł emisji zanieczyszczeń atmosfery
- 5) Działanie organizacyjne i realizacyjne lokalnych koncepcji ochrony klimatu

Kompleks przedsięwzięć VI-3 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

IV-3: Działania w zakresie poprawy edukacji ekologicznej i badań nad środowiskiem.

Działania kluczowe:

- 1) Zorganizowanie centrum monitoringu środowiska i badań środowiskowych Euroregionu we współpracy z placówkami prywatnymi, naukowymi i życia publicznego:
 - koncepcje merytoryczne dotyczące organizacji, podziału zadań w stosunku do pełnionych przez służby państwowe; zakres kompetencji
 - model działania, kooperacje, powiązanie z inicjatywami wokół Bałtyku (HELCOM)
 - opracowanie propozycji lokalizacji: (propozycja robocza: Peenemünde)
 - efekty współdziałania z gospodarką regionalną w zakresie ochrony środowiska i z regionalnymi centrami badawczymi
- 2) Inicjatywy polegające na rewaloryzacji istniejącej infrastruktury obszarów chronionych dla potrzeb edukacji ekologicznej
 - rewitalizacja pomieszczeń dla celów edukacji ekologicznej; ewent. powiązanie z siecią schronisk młodzieżowych
 - organizacja form edukacji ekologicznej (grup roboczych, projektowych, dni projektów dla grup szkolnych, wystawy objazdowe, materiały informacyjne, organizowanie konkursów etc.)
 - rewitalizacja lub ewent. naprawa istniejącej infrastruktury edukacji ekologicznej do potrzeb dużych obszarów chronionych
- 3) uzgodniony system kształcenia strażników przyrody i społecznych przewodników po krajobrazie
 - transgraniczne kształcenie przewodników po krajobrazie po obu stronach granicy w Dolinie Dolnej Odry; adaptacja systemu w innych obszarach chronionych
- 4) Realizacja konferencji, workshop'ów, imprez i kampanii reklamowych nagłaśniających projekty edukacji ekologicznej w dużych obszarach chronionych oraz realizowanych w innych placówkach oświatowych w terenie

Kompleks przedsięwzięć VI-4 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

IV-4: Działania w zakresie organizacji transgranicznej ochrony przed katastrofami oraz ochrony przeciwpowodziowej.

Działania kluczowe:

- 1) Działania mające na celu zorganizowanie i rozwój transgranicznego systemu ostrzegania przed katastrofami i oraz ochrony przed awariami w szczególności w pasie nadodrzańskim i nad Zalewem Szczecińskim
 - Inicjatywa w celu zintegrowanego pilotowania i kontroli ruchu statków na Zalewie Szczecińskim
 - Inicjatywy organizujące transgraniczną ochronę przed katastrofami w przypadku katastrof statków na Odrze ewent. awarii dużych urządzeń przemysłowych położonych nad Odrą ewent. awarii podczas transportu substancji niebezpiecznych (zagrożenie przedostania się do atmosfery lub wód substancji szkodliwych)
 - Inicjatywy organizujące transgraniczny system zapobiegania, rozpoznawania i zwalczania pożarów lasu
 - Inicjatywy zmierzające do transgranicznego zharmonizowania wyposażenia służb i sił pomocniczych zajmujących się katastrofami, awariami oraz ich skutkami w środki umożliwiające komunikację
- 2) Działania koncepcyjne i organizacyjne zintegrowanej ochrony przeciwpowodziowej wzdłuż Odry, jej dopływów oraz innych wód śródlądowych na których występują wysokie stany wód
 - koncepcja i wzniesienie systemu ochrony przeciwpowodziowej
 - naprawa i rewitalizacja urządzeń ochrony przeciwpowodziowej

**5.2.2.5 Kompleksy przedsięwzięć w V obszarze działania :
Rozwój infrastruktury socjalnej i kulturalnej oraz stabilizacja i
rewitalizacja usług socjalnych i ofert kulturalnych**

Postanowiono stworzyć następujące **kompleksy przedsięwzięć w V obszarze działania:**

V-1: Działania wspierające budownictwo mieszkaniowe i miejskie, rozbudowę i zachowanie ośrodków kultury i sportu oraz organizacja bogatej oferty kulturalnej w regionie

V-2: Działania na rzecz transgranicznej współpracy przy rozwiązywaniu problemów socjalnych

V-3: Organizacja systemu bezpiecznego partnerstwa w Euroregionie

Kompleks przedsięwzięć V-1 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

V-1: Działania wspierające budownictwo mieszkaniowe i miejskie, rozbudowę i zachowanie ośrodków kultury i sportu oraz organizacja bogatej oferty kulturalnej w regionie

Placówki kulturalne i sportowe tworzą nieodzowny element struktury siedliska miejskiego i wiejskiego. Podczas decyzji wyboru miejsca zamieszkania i pracy oferta tych placówek odgrywa coraz większą rolę dla obywateli. Właśnie w obszarach wiejskich, ale także w ciasno zabudowanych osiedlach miejskich placówki sportowe dla klubów i młodzieży powinny być traktowane przez administracje poważnie, ponieważ pełnią one ważną funkcję sprzyjającą więzi socjalnej.

Infrastruktura placówek kulturalnych odgrywa ważną rolę w Euroregionie. Zakładając, że turystyka jest elementem ożywiającym elementem w rozwoju gospodarczym, to atrakcyjne, urozmaicone i bogate w mniejsze imprezy życie kulturalne istotnie przyczynia się do tożsamości regionu i jest jego charakterystycznym symbolem. W regionie znajdują się placówki posiadające już dziś znaczenie ponadregionalne lub mogą je zdobyć stosując odpowiednie działania marketingowe.

Działania kluczowe:

- 1) Działania rekonstrukcyjne w śródmieściach i centrach wsi mające na celu stworzenie atrakcyjnych centrów, w których mieszkańcy i goście skorzystają z ofert dobrze rozwiniętego rzemiosła, usług (handel i gastronomia), infrastruktury komunikacyjnej, powierzchni zielonych i siedlisk w zgodzie z zadaniem wykorzystania i ochrony zabytków
- 2) Wspieranie placówek służących spotkaniom i bogatego programu ofert kulturalnych na płaszczyźnie komunalnej w celu umocnienia tożsamości regionu („people to people“)
- 3) Działania w budownictwie mieszkaniowym i miejskim zmierzające do polepszenia standardu życia mieszkańców
 - inicjatywy w celu planistycznego zabezpieczenia atrakcyjnych miejsc siedliskowych w miastach zarówno dla mieszkaniowego budownictwa indywidualnego jak i komunalnego
 - remont i modernizacja mieszkań powstałych na skalę przemysłową
 - poprawa otoczenia osiedli powstałych na skalę przemysłową
 - wznoszenie, konserwacja i modernizacja mieszkań czynszowych, spółdzielczych oraz własnościowych
 - wznoszenie mieszkań przystosowanych dla osób w podeszłym wieku
 - stworzenie form mieszkalnych dla bezdomnych i zagrożonych bezdomnością
- 4) Modernizacja placówek opieki nad dziećmi w wieku przedszkolnym
- 5) Remonty i modernizacja placówek kulturalnych zarówno „małych“ jak i „dużych“ form o charakterze ponadregionalnym (muzeów, teatrów, warsztatów twórczych, galerii, izb pamięci, punktów informacji etc.)

- rejestr wartościowych dla historii i kultury budynków i ich zespołów a także koncepcja ich dalszego wykorzystania (dworki, majątki, pałace, zespoły parkowe etc.)
- 6) Przywrócenie i rewitalizacja tradycyjnych imprez kulturalnych o ponadregionalnym znaczeniu, które poprawią wizerunek regionu, przyczynią się do jego popularności i wzbudzą tożsamość regionalną, włącznie z imprezami samego Euroregionu, np.:
 - Polsko – Niemiecki Festiwal Młodzieży (Powiększenie o udział strony szwedzkiej)
 - Concerto POMERANIA
 - 7) regionalne uzgodnienia odnośnie kalendarza imprez kulturalnych „dużych“ przedsięwzięć regionalnych i projektów
 - 8) regionalne uzgodnienia o programach konferencji specjalistycznych w regionie uwzględniające potencjał naukowy, kombinacja odpowiednich ramowych programów kulturalnych
 - 9) studium na temat możliwości stworzenia regionalnego kanału telewizyjnego „POMERANIA-TV“ i publikacja mediów na poziomie regionalnym
 - 10) Wspieranie transgranicznych kontaktów kulturalnych w ramach programów kulturalnych, wymiana zespołów, wystawy, prezentacje na płaszczyźnie gminnej oraz towarzystw i organizacji społecznych
 - 11) Wspieranie wspólnych projektów rozwojowych oraz prac projektowych w szczególności realizowanych przez młodzież (grupy projektowe, wspólnoty interesu, towarzystwa robocze, zrzeszenia), między innymi „Polsko – Niemieckiej Orkiestry Szkolnej “
 - 12) Wspieranie kontaktów na płaszczyźnie sportowej, organizacja tradycyjnych zawodów (regat, modnych dyscyplin), które przyczyniają się do popularności regionu
 - 13) Remonty i modernizacja placówek sportowych
 - hali sportowych
 - krytych basenów
 - boisk
 - specjalnych urządzeń sportowych i centr sportu (tenis, badminton, squash, Streetball, Skateboard, Inlineskating, torów dla gokartów, BMX i MTB)
 - 14) Wspieranie projektów służących powiązaniu ofert turystycznych i kulturalnych

Kompleks przedsięwzięć V-2 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

V-2: Działania na rzecz transgranicznej współpracy przy rozwiązywaniu problemów socjalnych

Dla wyrównania warunków życia w mieście i na wsi oraz między różnymi częściami Euroregionu wyposażenie obszaru w placówki opieki medycznej i generalnie opieka medyczna miejscowej ludności oraz jej gości odgrywa ważną rolę. We wszystkich częściach Euroregionu należy zbudować zgodny z potrzebami, ukierunkowany na wydajności i bliski obywatelom system opieki medycznej oraz profilaktyki zdrowotnej bądź takowy zachować. Gwarantuje to odpowiednią opiekę ambulatoryjną we wszystkich częściach Euroregionu. System ten jest uzupełniany wysokiej jakości ofertą ekonomicznych szpitali dla leczenia stacjonarnego i półstacjonarnego.

W systemie opieki medycznej należy nadal wspierać rozwój placówek uzdrowiskowych i sanatoryjnych.

Rozwój społeczny cechuje podwyższone zapotrzebowanie na usługi społeczne. Dotyczy to zarówno opieki nad osobami starszymi, których udział w strukturze ludności jest coraz większy, jak i opieki nad ludźmi, którzy znaleźli się w trudniej sytuacji życiowej wszystkich grup wiekowych i pozycji społecznych. Przygotowanie i oferowanie takich usług społecznych jest humanistycznym celem rozwoju Euroregionu. Szczególnie wartościowe jest przy tym, aby wymieniać doświadczenia poszczególnych partnerów w dziedzinie socjalnej i wykorzystywać je nawet jeśli warunki narodowe wykazują różnice sytuacji wyjściowych.

Działania kluczowe:

- 1) Przebudowa, podniesienie standardu względnie poprawa medycznej opieki nad mieszkańcami Euroregionu
 - szpitale i kliniki
 - senatoria i ośrodki wypoczynkowe
 - ośrodki zdrowia
- 2) Dowartościowanie placówek dla różnych służb socjalnych (seniorzy, osoby upośledzone, osoby samotne, osoby uzależnione i zagrożone uzależnieniem, chorzy, bezdomni)
 - Domy seniorów i formy mieszkalnictwa przystosowane do wieku
 - Centra komunikowania się i spotkań
 - Przytulki dla bezdomnych
- 3) dowartościowanie systemu prac organizacji socjalnych, w szczególności tych organizacji, które powstają poprzez organizację „oddolną” (grupy samopomocy)
 - imprezy informacyjne
 - organizacja i przeprowadzanie projektów
 - służby pomocnicze
 - przeciwdziałanie uzależnieniom

- 4) kooperacja transgranicznych grup i organizacji aktywnych socjalne, organizacji, związków i przedsiębiorstw celem wzajemnego informowania się i wymiany doświadczeń
- 5) Stworzenie transgranicznej infrastruktury wspólnych placówek służb socjalnych; wzajemne transgraniczne wykorzystanie placówek w ramach określonych koncepcji opieki i terapii
- 6) Działania na rzecz integracji zawodowej osób upośledzonych i będących w mniej korzystnej niż przeciętna sytuacji do życia zawodowego

Kompleks przedsięwzięć V-3 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

V-3: Budowa systemu partnerstwa na rzecz bezpieczeństwa w Euroregionie

Działania kluczowe:

- 1) Stworzenie struktury komunikacji i wspólnych placówek usługowych służb policyjnych, celnych i Federalnej Straży Granicznej
- 2) Budowa i koordynacja systemu ratownictwa okrętowego na wodach Bałtyku, Zalewu oraz zatok jak i jeziora Dąbskiego i żeglownych wodach płynących

5.2.2.6 Kompleksy przedsięwzięć w VI obszarze działania: Transgraniczna koordynacja rozwoju regionalnego oraz pogłębienie współpracy wewnątrzregionalnej i międzyregionalnej w Euroregionie

Koordynacja i zarządzanie trwałym rozwojem w Euroregionie wymaga oceny jakościowej dotychczasowej współpracy partnerów w Euroregionie. Wynika to zarówno z kompleksowości obszaru zadań, którymi trzeba się zajmować jednocześnie jak i z wielkości obszaru. Jakość pracy sekretariatów partnerów Euroregionu decyduje w głównej mierze o całościowym sukcesie współpracy transgranicznej. Odpowiednie wyposażenie sekretariatów partnerów Euroregionu w środki rzeczowe i personel musi więc być ekwiwalentne w stosunku do rosnących zadań.

Z drugiej też strony wzrasta konieczność dokonywania uzgodnień z partnerami z regionów częściowych, którzy w formie grup projektowych, komunalnych grup roboczych, związków celowych, lokalnych inicjatyw obywatelskich egzystują obok struktur członków Euroregionów w formie gmin, miast i powiatów bądź się zawiązują. Taka forma instytucjonalizacji odpowiada szczególnie wymogom UE, która wspiera „oddolny” rozwój regionalny, zapisany w AGENDzie 21. W tym też kierunku zmierzają inicjatywy gmin oraz działaczy gospodarki i kultury zakładające zainicjowanie procesów rozwoju regionalnego i lokalnego w oparciu o Agendę 21. Inicjatywy te będą w ramach Euroregionu miały coraz większe znaczenie. Znajdują one też jednoznaczne

poparcie Euroregionu i wspierają rozwój komunalny w ramach Europejskiej Kampanii Przyszłościowych Miast i Gmin (Karta z Aalborg). Euroregion zaapeluje do swoich członków o akces do tej Karty.

Koncypuje się następujące **kompleksy przedsięwzięć w VI obszarze działania:**

VI-1: Działania na rzecz wzmocnienia wewnątrzregionalnej i międzygminnej kooperacji oraz współpracy kulturalnej między miastami i gminami celem włączenia regionu do rozwoju ogólnoeuropejskiego

VI-2: Działania na rzecz efektywnej realizacji funkcji gmin jako odpowiedzialnych za rozwój, w szczególności działania na rzecz zwiększenia udziału mieszkańców w rozwoju komunalnym

Kompleks przedsięwzięć VI-1 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

VI-1: Działania na rzecz wzmocnienia wewnątrzregionalnej i międzygminnej kooperacji oraz współpracy kulturalnej między miastami i gminami celem włączenia regionu do rozwoju ogólnoeuropejskiego (pomoc techniczna)

Działania kluczowe:

- 1) Dowartościowanie organizacji i koordynacji bazującej na podziale pracy współpracy partnerów w Euroregionie zgodnie z rosnącymi wymaganiami
 - Informowanie parlamentów politycznych regionu o rozwoju w Euroregionie (administracje regionalne, powiaty, miasta i gminy)
 - Uzgodnienia między partnerami w Euroregionie odnośnie poszczególnych obszarów przedmiotowych rozwoju regionalnego
 - Zarządzanie wdrażaniem Programu Operacyjnego
 - Bieżące uzupełnianie dokumentów rozwojowych (Koncepcja Rozwoju i Działania, dokumenty o projektach, szkice do projektów)
 - Public Relations
 - Praca lobbistyczna
 - Dowartościowanie uwarunkowań kadrowych i rzeczowych (pomieszczenia, wyposażenie)
- 2) Informacja i współpraca miast i gmin Euroregionu
 - Rozwijanie systemu partnerstwa miast
 - Działania na rzecz organizacji stosunków między miastami a ich otoczeniem w odniesieniu do miejscowości centralnych wyższej rangi
 - Wzajemna informacja o podstawach administracji komunalnej i narodowych systemach prawnych (regionalny i komunalny podział zadań, prawo ochrony środowiska, praktyka uzyskiwania zezwoleń)

itp.)

- 3) Monitorowanie rozwoju regionalnego w formie studiów nad specyficznymi problemami rozwoju
 - Koncepcja wykorzystania byłych lotnisk wojskowych na terenie Euroregionu

Kompleks przedsięwzięć VI-2 jest wypełniany przez następujące działania kluczowe:

VI-2: Działania na rzecz efektywnej realizacji funkcji gmin jako odpowiedzialnych za rozwój, w szczególności działania na rzecz zwiększenia udziału mieszkańców w rozwoju komunalnym i wspieranie oddolnego trwałego rozwoju

Działania kluczowe:

- 1) wspieranie inicjatyw na rzecz implementacji lokalnego procesu Agenda 21 w gminach Euroregionu
 - imprezy informacyjne o AGENDzie 21, lokalnym procesie Agendy oraz Europejskiej Kampanii Przyszłościowych Miast i Gmin
 - Informacja o regionalnych konkursach i inicjatywach UE w związku z trwałym rozwojem regionów europejskich (np. Innoregio BalticBridge, TransLogis, VASAB 2010+, inicjatywy LEADER i inne)
 - Wspieranie działań miast i gmin na rzecz sporządzania komunalnych programów Agenda 21 i zainicjowania procesów Agenda 21
- 2) wzmocnienie ruchu przyszłościowych gmin w Europie
 - wspieranie lokalnych inicjatyw trwałego rozwoju w ramach Euroregionu (związki celowe, komunalne grupy robocze, przedstawicielstwa interesów gospodarczych)
 - wspieranie działań miast i gmin na rzecz przygotowania przystąpienia do Karty z Aalborg
 - Wyszukiwanie i opracowywanie przykładów lokalnego i regionalnego rozwoju (dokumentacja „najlepszej praktyki“)
 - Rozpisanie konkursów dotyczących przykładów rozwoju regionalnego
 - Wspieranie międzygminnej wymiany doświadczeń w Euroregionie i z innymi Euroregionami
 - Wspieranie działań na rzecz koordynacji kampanii wewnątrz Euroregionu
 - Naukowe monitorowanie inicjatyw
 - Działania na rzecz włączenia placówek naukowych regionu do kampanii

5.3 Możliwości finansowania i główne obszary wspierania

5.3.1 Fundusze strukturalne 2000 - 2006

W imię dalszego rozwoju Unii Europejskiej, zarówno z uwagi na wyzwania związane z globalizacją rynków oraz działalności przedsiębiorczej jak i w związku z koniecznością sprostania procesowi stopniowego rozszerzenia UE uchwalono w postaci AGENDy 2000 średnio- i długookresowy pakiet reform, który ustanowił kierunki najważniejszych zmian politycznych i strukturalnych dla UE daleko poza okres pomocowy do 2006 i to również w odniesieniu do polityki strukturalnej. „W postaci AGENDy 2000 Unia ma zostać wyposażona w skuteczne polityki i uzyskać środki finansowe na wdrożenie tych polityk w duchu solidarności, przy czym jednocześnie należy zapewnić to, aby na poziomie Unii panowała podobnie ostra dyscyplina budżetowa jak w poszczególnych państwach członkowskich.”⁴⁷

Bez możliwości uwzględnienia bieżących procesów decyzyjnych i akceptacyjnych na poziomie Komisji Europejskiej i Rady Europejskiej można pokusić się o następujące wypowiedzi dotyczące **uposażenia i kierunków polityki strukturalnej UE w okresie wspierania 2000 - 2006**⁴⁸:

- Uchwalone ramy finansowe dla rozszerzonej UE (21) bazują na pokazanym w załączniku 20 podziale środków
- Jako hipotezę roboczą odnośnie przystąpienia dzisiejszych krajów członkowskich do UE przyjmuje się rok 2002 i uwzględnia tę datę w średniookresowym planowaniu finansowym.
- Większa skuteczność funduszy strukturalnych i funduszy kohezyjnych przy realizacji celu wzmocnienia jedności gospodarczej i socjalnej UE jest centralnym punktem uwagi reform AGENDy 2000. Cel ten będzie również w przyszłości nadrzędnym, ponieważ przyjęte tu priorytety nabiorą w nowej, cechującej się większą różnorodnością Unii jeszcze większe znaczenie, przy czym w przypadku funduszy strukturalnych koncentracja nastąpi na lepszym rozdzieleniu środków a w przypadku funduszy kohezyjnych na uproszczeniu ich działania i administrowania rachunkowością.
- Silniejsza koncentracja funduszy strukturalnych na obszarach o największym zapotrzebowaniu będzie osiągnięta poprzez wyraźną redukcję ilości celów z dotychczas 7 do 3. W skoncentrowanym dążeniu do realizacji tych celów Unia wspiera gospodarczą i socjalną jedność oraz przyczynia się do
 - Harmonijnego, wyważonego i trwałego rozwoju życia gospodarczego, w szczególności do wspierania konkurencyjności i innowacji, a tu szczególnie w małych i średnich przedsiębiorstwach
 - Rozwijania zatrudnienia i zasobów ludzkich
 - Ochrony i poprawy stanu środowiska naturalnego

⁴⁷ Schlußfolgerungen des Vorsitzes Europäischer Rat Berlin, 24./25.3.1999.
<http://inforegio.cec.eu.int/wbnews> vom 11.05.99

⁴⁸ Verordnung des Rates mit allgemeinen Bestimmungen zu den Strukturfonds (Vorschlag). 98/0090 (AVC)

- Likwidowania nierównego traktowania mężczyzn i kobiet oraz wspierania ich równouprawnienia
- Dla obszarów celowych ustalono następujące kryteria ich wspierania:

⇒ **Cel 1:**

- Służenie wspieraniu rozwoju i dostosowania strukturalnego regionów zacofanych

Status obszarów wspierania na bazie celu 1 otrzymają w okresie wspierania 2000 – 2006 następujące obszary

- Obecne regiony NUTS-II, których produkt krajowy brutto wynosi mniej niż 75% średniej wspólnoty
- Obszary o ekstremalnie brzegowym położeniu (francuskie departamenty zamorskie, Azory, Madera i wyspy Kanaryjskie), z których wszystkie osiągają dochód poniżej progu 75%;
- Obszary, które zgodnie z protokołem nr 6 Aktu o Przystąpieniu Finlandii i Szwecji w latach 1995 – 1999 w chwili obecnej znajdują się w grupie celowej 6

⇒ **Cel 2:**

- Cel 2 służy wsparciu gospodarczego i socjalnego przestawienia się obszarów z trudnościami strukturalnymi

Zalicza się do nich:

- Obszary, na których sektory przemysłu i usług doświadczają przemian socjoekonomicznych,
- Obszary wiejskie o tendencjach do uwsteczniania się,,
- Tereny problemowe w miastach,,
- Obszary kryzysowe zależne od rybołówstwa.

Obszary te wyznacza się na podstawie obiektywnych kryteriów. Maksymalnie 18% ludności UE powinno znaleźć się na obszarach objętych założeniami nowego celu 2 (10% obszarów przemysłowych, 5% obszarów wiejskich, 2 % obszarów miejskich, 1 % obszarów zależnych od rybołówstwa). Ten sam obszar może uzyskiwać wspieranie wyłącznie z 1 lub wyłącznie z 2 celu Pomocowego

⇒ **Cel 3:**

- Cel 3 ma służyć dostosowaniu i modernizacji polityk i systemów oświaty, kształcenia i zatrudnienia. Jego obowiązywanie jest niezależne od obszarów wspierania według celów 1 i 2. Poszczególne państwa członkowskie otrzymują udział procentowy z łącznej sumy środków przeznaczonych na te cele zgodnie z procentowym udziałem ich ludności, co zostaje obliczone według odpowiednich współczynników.
- Ponieważ jedność gospodarcza i socjalna będą nadal priorytetowymi celami, a fundusze strukturalne mają być wydawane w sposób skoncentrowany na realizację tych celów, działania polityki strukturalnej w ramach funduszy strukturalnych kohezyjnych UE (15) będą w okresie

wspierania 2000 – 2006 wyniosą 213 miliardów euro, które dzielą się według klucza podanego w załączniku 20. Tym samym UE (15) będzie w stanie utrzymać dotychczasowy poziom intensywności pomocy.

- Na środki funduszy strukturalnych przewidziano w sumie około 195 miliardów euro w przedmiotowym okresie wspierania (wraz z inicjatywami wspólnotowymi, pomocami przejściowymi, działaniami innowacyjnymi). Przewidziany podział z klucza na obszary celowe wygląda następująco:

Cel	Środki w miliardach euro	Udział w łącznej kwocie środków z funduszy strukturalnych
Cel 1	135,9	69,7% wraz z 4,3% na pomoce przejściowe
Cel 2	22,5	11,5% wraz z 1,4% na pomoce przejściowe
Cel 3	24,05	12,3%

- Fundusze strukturalne w specyficzny sposób przyczyniają się do osiągnięcia wytyczonych trzech celów:
 - Cel 1: EFRE, ESF, EAGFL (część „Ukierunkowanie“), FIAF
 - Cel 2: EFRE, ESF, FIAF oraz EAGFL (część „Gwarancje“)(bez funduszy strukturalnych)
 - Cel 3: ESF
- Celem koncentracji dodatkowych korzyści, które udowodniono w przeszłości, liczba inicjatyw wspólnotowych zostanie prawdopodobnie ograniczona do trzech najwyżej czterech
 - ⇒ INTERREG na transgraniczną, transnarodową i międzyregionalną współpracę
 - ⇒ EQUAL na transnarodową współpracę na rzecz zwalczania dyskryminacji i nierówności wszelkiego rodzaju w kontekście rynku pracy
 - ⇒ LEADER na rozwój obszarów wiejskich

Dyskusja nad możliwą kontynuacją inicjatywy wspólnotowej URBAN nie została jeszcze zakończona, Parlament Europejski zalecił jej kontynuowanie.

- 5% środków funduszy strukturalnych jest przewidzianych na inicjatywy

wspólnotowe. Z tego około 50% przydzielono inicjatywie wspólnotowej INTERREG, przy czym szczególną wagę przywiązuje się do współpracy transgranicznej, w szczególności z krajami kandydackimi oraz do koordynacji z PHARE, TACIS i MEDA.

- 1 % środków funduszy strukturalnych to innowacyjne działania pomocowe (0,7%) oraz pomoc techniczna (0,3 %). Działaniami pomocowymi w przedmiotowym rozumieniu są studia, projekty pilotażowe oraz wymiana doświadczeń.
- Ogólne przeznaczenie funduszy strukturalnych pozwala po raz pierwszy na formę wspierania w postaci tzw. dotacji globalnych, które mogą być uchwałą Komisji przekazane jednostkom publicznym i NGO celem realizacji i administrowania w przypadkach interwencji. W przypadku programów w ramach inicjatyw wspólnotowych oraz tzw. Procedur innowacyjnych dotacja globalna może zostać przyznana również na cały program. W sposób preferencyjny tą formą wspierania mają zostać wzmocnione lokalne inicjatywy rozwojowe, a decyzja o konkretnym wykorzystaniu środków zapada we własnej odpowiedzialności na miejscu przeznaczenia.
- Dla regionów, które nie będą dłużej objęte wspieraniem na bazie celu 1 oraz regiony, które nie będą już jak to miało miejsce w przypadku dawnych kryteriów cel 2 i 5 b mogły otrzymywać wsparcia, przewidziana jest pomoc przejściowa na zakończenie procesu przestawienia. Koniec możliwości przyznawania takiej pomocy przejściowej przypada na rok 2005.
- Przy podziale środków na kraje członkowskie z obszarami celowymi 1 i 2 obowiązują następujące kryteria obiektywne:
 - Wchodząca w rachubę przy wspieraniu ludność
 - Dobrobyt regionalny
 - Dobrobyt narodowy oraz rozmiary problemów strukturalnych, w szczególności wysokie bezrobocie

W przypadku obszarów celowych 3 podział bazuje głównie na ludności wchodzącej w rachubę przy wsparciu, sytuacja zatrudnienia oraz rozmiarów problemów takich jak alienacja socjalna, poziom oświaty i wykształcenia oraz udział kobiet w ryku pracy.

- Jako stawki na środki pomocowe proponuje się stawkę maksymalną 75% mogących uzyskać wsparcie kosztów całkowitych a z reguły co najmniej 50% mogących uzyskać wsparcie wydatków publicznych w przypadku działań przeprowadzanych w regionach celu 1. Dla działań przeprowadzanych na obszarach celowych 2 i 3 proponuje się maksymalną stawkę 50% mogących uzyskać wsparcie kosztów całkowitych a z reguły co najmniej 25% mogących uzyskać wsparcie wydatków publicznych
- Administrowanie funduszami strukturalnymi ma zostać w znaczący sposób uproszczone poprzez decentralizację procesu decyzyjnego i ustanowienie równowagi między uproszczeniem i elastycznością w praktyce. Wszystko to celem zagwarantowania tego, aby środki były wydawane szybko i efektywnie.

Celem sprostania procesowi rozszerzania UE uchwalono stworzenie

specjalnych funduszy na rzecz przygotowania kandydatów na członków na przystąpienie. Przystąpienie państw kandydackich jest nie tylko wyzwaniem dla Wspólnoty Europejskiej (15) lecz również w wysokim stopniu dla krajów przystępujących. Aby móc brać udział we wspólnym rynku wewnętrznym muszą one stopniowo przejść tzw. Wspólnotowe Stan Posiadania (Acquis). Ponieważ kraje przystępujące cechują się w przeważającym stopniu wiejską strukturą, szczególne znaczenie mają problemy związane z rolnictwem i rozwojem obszarów wiejskich. Kraje kandydackie reprezentują w sumie około 100 milionów konsumentów, których wnoszą do Wspólnoty, lecz których przeciętna siła nabywcza wynosi około jednej trzeciej siły nabywczej obywateli UE (15). Przez ich przystąpienie zwiększy się o około połowę obszar wykorzystywany do celów rolniczych w UE a liczba zatrudnionych w rolnictwie podwoi się. Już jedynie w Polsce około 4,1 miliona ludzi zatrudnionych w rolnictwie stanowi ponad połowę zatrudnionych w całym rolnictwie UE. Na tym tylko przykładzie wyraźnym staje się, że przygotowanie przystąpienia kandydatów i jego realizacja wymaga ze strony UE szczególnej strategii, tak aby cały ten proces odbył się z korzyścią dla całej Wspólnoty. Strategia Wspólnoty w tym procesie podparta jest wprowadzeniem następujących funduszy:

- **PHARE:** główna rola przy przygotowaniu przystąpienia w latach 1997 - 99
 - Realizacja głównej części współpracy finansowej i technicznej EU z krajami Europy Środkowej i Wschodniej; w chwili obecnej pomocą z funduszu PHARE objętych jest 14 państw
 - Wspieranie w formie bezzwrotnych dotacji zamiast kredytów
 - Pierwszoplanowe cele:
 - * Wspieranie administracji państw partnerskich przy osiągnięciu zdolności do wdrożenia dorobku Wspólnoty
 - * Dostosowanie przemysłu i najważniejszych elementów infrastruktury do standardu Wspólnoty poprzez udostępnienie koniecznych środków inwestycyjnych
 - PHARE będzie uposażony w okresie wspierania 2000 – 2006 w środki w wysokości 1,5 miliarda euro rocznie

Warunki ramowe wdrażania PHARE są na przyszły okres wspierania ustalone w nowym rozporządzeniu⁴⁹. Podkreśla się tam, że z uwagi na przyszły udział państw kandydackich w polityce strukturalnej UE konieczne jest większe uzgadnianie treści programów PHARE i INTERREG, w szczególności poprzez ustanawianie wspólnych transgranicznych programów i wspólnych struktur programowania. Jednocześnie stwierdza się, że współdziałanie lokalnych i regionalnych działaczy współpracy transgranicznej w rozumieniu podejścia oddolnego do rozwoju. Środkiem ku temu jest udostępnianie funduszy na małe przedsięwzięcia, o wdrożeniu których decyzje podejmowane są na miejscu samodzielnie.

W regionie granicznym wspierane mogą być projekty, które:

- Są powiązane z działaniami, które wspierane są z programu INTERREG
- Oddziałują na obie strony granicy;

⁴⁹ Verordnung (EG) Nr. 2760/98 der Kommission vom 18.12.98 über die Durchführung eines Programmes für die grenzübergreifende Zusammenarbeit im Rahmen des PHARE-Programms. Amtsblatt der EU L345/49, 19.12.98

- Przyczyniają się do rozwoju struktury regionu granicznego
- Wspierają współpracę państw jako takich.

W ramach PHARE wspierane są następujące działania:

- Likwidacja barier prawnych i administracyjnych dla swobodnego ruchu
- Poprawa infrastruktury przede wszystkim w dziedzinach komunikacji, wody pitnej, gazu, prądu, odpadów
- Ochrona środowiska
- Rozwój obszarów wiejskich i rolnictwa
- Uzupełnienie sieci transeuropejskich w zakresie transportu i energii
- Działania w związku ze wspólnotową polityką w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych
- Współpraca przedsiębiorstw, rozwijanie przedsiębiorstw, współpraca Izb
- Pomoc inwestycyjna, transfer technologii, marketing (przede wszystkim dla małych i średnich przedsiębiorstw)
- Działania o konsekwencjach dla kształcenia i zatrudnienia
- Lokalny rozwój gospodarczy wraz z turystyką
- Współpraca w zakresie służby zdrowia
- Sieci informacyjne i komunikacyjne, media w obszarze przygranicznym
- Wymiana kulturowa
- Wspierania zatrudnienia na poziomie lokalnym, oświaty i kształcenia
- Stworzenie wspólnych struktur administracyjnych dla współpracy transgranicznej oraz placówek użyteczności publicznej
- Opracowanie planów rozwojowych, projektów, feasibility studies dla regionów granicznych

Celem wdrożenia przedsięwzięć PHARE – CBC należy:

- Delimitować obszar przygraniczny, który można wspierać;
- W danym regionie przygranicznym stworzyć mieszany komitet kooperacji
- Sporządzić wspólny dokument programowania dla regionu przygranicznego.

▪ **SAPARD** (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development)⁵⁰:

- specjalny program dla wspierania krajów kandydackich przy wdrażaniu wspólnej polityki rolnej Wspólnoty; dostosowanie strukturalne i rozwój obszarów wiejskich
- etatyzacja od 01.01.2000 w wysokości 520 milionów euro rocznie
- kraje kandydackie są wspierane z programu SAPARD jedynie do momentu swego przystąpienia
- wysokość środków pomocowych do 75% wydatków publicznych; pomoc techniczna może być przyznawana do 100%.

▪ **ISPA** (Instrument for Structural Policies for Pre-accession)⁵¹:

⁵⁰ http://europa.eu.int/comm/dg06/publi/fact/sapard/index_de.htm

⁵¹ Vorschlag einer Verordnung über ein strukturpolitisches Instrument zur Vorbereitung auf den Beitritt. Entwurf, 18.3.98

- Dwa główne tematy wspierania celem pomocy krajom kandydackim do momentu ich przystąpienia:
 - * Środowisko naturalne
 - * Transport (połączenia z sieciami transeuropejskimi oraz ich rozwój na wschód)
- Wysokość środków pomocowych do 85% wydatków publicznych

5.3.2 Inicjatywy wspólnotowe w latach 2000 - 2006

Inicjatywy wspólnotowe są specyficznymi instrumentami finansowymi polityki strukturalnej UE, których cel polega na tym, aby wspierać te działania, które dają szczególne oddziaływania na poziomie europejskim. Są one uchwalane przez Komisję w formie wytycznej dla każdej z inicjatyw i stanowią podstawy programów inicjatyw wspólnotowych (CIPs), które są przedkładane Komisji do zatwierdzenia.

W chwili obecnej funkcjonuje 13 inicjatyw wspólnotowych, które obejmują 9% zasobów funduszy strukturalnych (14,6 miliardów euro w cenach z 1999r.).

Obecne inicjatywy służą ważnym tematom w odniesieniu do gospodarczej i socjalnej jedności, jak np. współpraca transgraniczna i wymiana doświadczeń, zdolność konkurencyjna małych i średnich przedsiębiorstw, przewyższenie przemian przemysłowych wraz z nowymi formami organizacji pracy, równouprawnienie socjalne oraz asymilacja. Przyczyniają się one do wprowadzenia nowych postępowań administracyjnych oraz nowych koncepcji, które służą rozwojowi lokalnemu według zasady oddolności a ich treścią są partnerstwa transnarodowe, planowanie przestrzenne oraz rozwój urbanistyczny bądź wiejski. Skuteczne wdrażanie tych koncepcji przyczyniło się do ich stałego umiejscowienia w głównym nurcie programów funduszy strukturalnych.

Komisja dąży do tego, aby inicjatywy wspólnotowe w okresie wspierania 2000 – 2006 charakteryzowały się jasnym wymiarem wspólnotowym. Muszą one obejmować tematy i działania, które stanowią zarówno uzupełnienie względem siebie wzajemnie jak i z pozostałymi głównymi programami. Poza tym Komisja postrzega dalszy rozwój partnerstwa w całej Europie oraz współpracę i konsolidację na zasadzie oddalanej jako ważne zasady nowej generacji inicjatyw wspólnotowych.

Jak zostało to już powyżej powiedziane, w Agendzie 2000 zostanie dlatego zaproponowane, aby ograniczyć inicjatywy wspólnotowe do trzech obszarów:

- Transgraniczna, transnarodową i międzyregionalną współpracą celem harmonijnego i zrównoważonego rozwoju i porządku przestrzennego w EU;
- Rozwój obszarów wiejskich;
- Transnarodową współpracą celem wspierania nowych dróg zwalczania wszystkich form dyskryminacji i nierówności w odniesieniu do rynku pracy.

Poza działaniami o charakterze interesu wspólnoty, które są wspierane wyżej

wymienionymi inicjatywami, Programy Operacyjne w ramach tych trzech celów priorytetowych mogą przewidywać działania, które w chwili obecnej są przedmiotem wspierania według jeszcze obowiązujących inicjatyw wspólnotowych. Odnosi się to szczególnie do działań objętych dziś inicjatywami wspólnotowymi URBAN, RECHAR, REGIS, RETEX, KONVER, RESIDER, LIFE, które są współfinansowane w obszarze celowym 1 i 2. Zmniejszenie liczby inicjatyw wspólnotowych związane jest ze zmniejszeniem ich udziału w środkach z funduszy strukturalnych do 5%, co dawałoby w okresie wspierania 2000 – 2006 około 9,7 miliardów euro.

Poza tym Komisja zaproponowała, aby w ramach inicjatyw wspólnotowych rozszerzyć zakres stosowania każdego funduszu strukturalnego, tak aby też można było uwzględnić inne zakresy funduszy. Tym samym możliwym będzie finansowanie każdej z tylko jednego funduszu (EFRE dla współpracy ogólnoeuropejskiej, ESF dla zasobów ludzkich oraz EAGFL (część „Ukierunkowanie“) dla rozwoju obszarów wiejskich) bądź bez zmniejszania możliwości zakresu zastosowania danej inicjatywy. To uproszczenie w zdecydowany sposób zredukuje nakłady na administrowanie trzech różnych funduszy w ramach tego samego programu.

5.3.2.1 INTERREG – Transeuropejska współpraca na rzecz zrównoważonego rozwoju⁵²

▪ Doświadczenia

Głównym celem inicjatywy wspólnotowej było i jest to, aby granice narodowe nie stanowiły bariery na drodze do zrównoważonego rozwoju i integracji obszaru europejskiego. Izolacja obszarów granicznych jest izolacją podwójną: istnienie granic dzieli z jednej strony gminy graniczne gospodarczo, socjalne i kulturowo oraz oddziałuje niekorzystnie na funkcjonowanie koherentnego zarządzania ekosystemem, z drugiej strony obszary przygraniczne są często pozostawione przez politykę narodową same sobie, a wynikiem tego jest fakt, iż ich systemy gospodarcze są coraz bardziej spychane na obrzeża egzystencji ekonomicznej. Mimo tego, iż rynek wspólny rynek wewnętrzny oraz Europejska Unia Walutowa oczywiście są silnymi katalizatorami zwalczającymi takie sytuacje, to i tak pozostaje w UE szerokie spektrum koniecznych działań na rzecz wzmocnienia współpracy obszarów granicznych ku wzajemnej korzyści. Przy uwzględnieniu przyszłego rozszerzenia UE wyzwanie to wydaje się być tym większe, ponieważ wzrośnie liczba wewnętrznych granic w UE a stopniowo granice zewnętrzne przesuną się na wschód. Nadanie priorytetu współpracy transgranicznej, transnarodowej i międzyregionalnej w formie jednej z dużych inicjatyw wspólnotowych jest więc wyraźnym znakiem zdecydowania Komisji koncentrowania starań na tym, aby regiony na wewnętrznych i zewnętrznych granicach UE wydobyły się z izolacji.

Wsparcie wspólnoty zostało głównie przeznaczone na rozwój wspólnych systemów administracji i gremiów transgranicznych i transnarodowych; poza tym na współpracę między małymi i średnimi przedsiębiorstwami, oświatę, kształcanie i wymianę kulturalną, likwidację deficytów w ochronie zdrowia w

⁵² Die Gemeinschaftsinitiativen 2000-2006. Kommissionsarbeitsdokument (Entwurf). http://www.inforegio.cec.eu.int/wbdoc/docoffic/ic20002006/ic_de.htm

regionach granicznych, ochronę i poprawę stanu środowiska naturalnego i sieci energetycznych, transport, telekomunikację. Takie zadania stanowią większość interwencji z INTERREGu na obszarach celowych 2. Poza tym zgodnie z artykułem 10 rozporządzenia EFRE rozwijano szczególnie współpracę w UE w tzw. „miękkich tematach“ w kontekście rozwoju regionalnego.

Doświadczenie zebrane w trakcie działania INTERREGu pokazuje, że w większości, jeżeli nie we wszystkich, regionach transgranicznych dokonano poważnych kroków w kierunku wspólnego transgranicznego planowania i programowania oraz wspólnego zarządzania programami. Mimo wszystko sposób współpracy, jaki realizowany jest w Euroregionach jest raczej jeszcze wyjątkiem niż regułą. Podczas gdy w regionach granicznych toczyła się żywa działalność rozwojowa, przy czym bez wątpliwości obszary te odnosiły korzyści z takiej działalności, dużo trudniejszym było ustanowienie faktycznego transgranicznego bądź transnarodowego działania. W niektórych przypadkach prowadziło to do absurdalnych efektów takich jak np. realizowanie równoległych projektów infrastrukturalnych po obu stronach granicy. Z pewnością jednak obszary przygraniczne i państwa członkowskie nie były w stanie w pełni spożytkować korzyści współpracy.

Decydującym wyzwaniem w nowej fazie INTERREG będzie więc bazowanie na pozytywnych doświadczeniach autentycznej współpracy przy obecnym programie oraz budowanie stopniowo struktur na rzecz koordynacji działań w UE jak i między państwami sąsiedzkimi. Tym samym inicjatywa i rola Komisji musi być bardziej czytelna, jeżeli osiągnięte ma zostać odczuwalne przyspieszenie i wzmocnienie współpracy.

▪ Zakres nowej inicjatywy

Celem kontynuacji inicjatywy wspólnotowej INTERREG jest wspieranie transgranicznej, transnarodowej i międzynarodowej współpracy oraz zrównoważonego rozwoju. W związku z tym akcje ukierunkowane na granice i obszary przygraniczne między państwami członkowskimi oraz między UE a krajami trzecimi stanowią główny element tej inicjatywy. Wraz z rozszerzeniem UE wydaje się słuszne, aby większa waga była przywiązywana do dzisiejszych granic zewnętrznych UE. Nie wykluczałoby to granic wewnętrznych lecz raczej koncentrowano uwagę priorytetowych "obszarach występowania wąskich gardeł". Bazując na dotychczasowych doświadczeniach INTERREGu Komisja przewiduje jako cele i **ukierunkowanie** tej nowej inicjatywy co następuje:

INTERREG A: Wspieranie zintegrowanego rozwoju regionalnego między regionami granicznymi, łącznie z granicami zewnętrznymi i morskimi;

INTERREG B: Przyczynianie się do harmonijnej integracji terytorialnej w UE;

INTERREG C: Rozszerzenie potencjału rozwojowego zacofanych i znajdujących się w fazie przemian regionów UE poprzez transnarodową bądź międzyregionalną współpracę celem poprawy polityki rozwoju regionalnego i kohezji bądź metod z tym związanych.

Podczas gdy elastyczność form kooperacji transgranicznej ma decydujące znaczenie dla sprostania zróżnicowanej sytuacji prawnej i politycznej wszędzie w UE, a szczególnie na granicach zewnętrznych, ustanowienie wspólnych gremiów koordynacyjnych jest absolutnie koniecznym warunkiem efektywnej współpracy. W tych gremiach współpraca może faktycznie przybrać odpowiednie formy i treści. Ten wymóg fundamentalny przeważa nad możliwymi aspektami niekorzystnymi w postaci początkowych opóźnień przy tworzeniu takich gremiów. W związku z tym odpowiedzialne urzędy powinny sprawdzić możliwość powoływania Europejskich Grup Interesów Gospodarczych zgodnie z notką Komisji z dnia 20 września 1997r.

Uposażenie w środki finansowe inicjatywy wspólnotowej to w pierwszym rzędzie INTERREG A. Ten kierunek działań będzie poświęcony współpracy transgranicznej między sąsiadującymi gminami granicznymi i celem jego będą transgraniczne gospodarcze i socjalne „Clusters“ oraz rozwijanie załączków wspólnego rozwijania przestrzeni. Z uwagi na fakt, że sytuacje ekonomiczne i socjalne niezmiernie się od siebie różnią, ta współpraca zasadniczo potrzebuje podejścia oddolnego.

INTERREG A będzie obejmował przedsięwzięcia na rzecz sformułowania i wdrażania transgranicznych strategii rozwojowych, np.:

- Wspieranie rozwoju miejskiego, wiejskiego i wybrzeża,
- Wzmocnienie przedsiębiorczości oraz małych i średnich przedsiębiorstw (wraz z turystyką) oraz lokalne inicjatywy zatrudnienia,
- Dostosowanie rynku pracy i wspieranie integracji socjalnej
- Dostęp ludności do oświaty, kultury, służby zdrowia oraz badań naukowych i rozwoju,
- Wspieranie ochrony środowiska, efektywne wykorzystanie energii i energii odnawialnych,
- Poprawa transportu (w szczególności bardziej przyjazne środowisku jego formy), telekomunikacji, systemów wodnych i energetycznych,
- Poprawa współpracy w administracji i sądownictwie wraz ze zwiększeniem bezpieczeństwa na granicach zewnętrznych
- Tworzenie warunków kadrowych i instytucjonalnych dla współpracy transgranicznej.

Mogące uzyskać wsparcie obszary działania i kompleksy przedsięwzięć dla INTERREGu A zostaną zdefiniowane w wytycznych, przy czym obecne obszary uzyskujące wsparcie tworzą podstawę wyjściową.

INTERREG B będzie się koncentrował na współpracy transnarodowej między lokalnymi, regionalnymi i państwowymi urzędami w kontekście wspierania wieloprzestrzennej, trwałej i zrównoważonej integracji europejskiej. INTERREG B będzie bazować na doświadczeniach i wynikach Interreg II C i przyczyniać się do stworzenia zintegrowanej i szeroko pojętej polityki regionalnej. Konieczna będzie wieloletnia koordynacja odpowiednich priorytetów w dziedzinie polityki zagranicznej i instrumentów przygotowujących przyjęcie nowych członków, szczególnie ISPA oraz głównych działań z PHARE. INTERREG B będzie obejmował następujące obszary działania:

- Przygotowywanie i rozwijanie transnarodowych strategii i planów gospodarki przestrzennej na rzecz zrównoważonego rozwoju gospodarczego i terytorialnego,

- Rozwijanie transferu technologii, wspólne badania i wymiana doświadczeń w sprawach związanych z gospodarką przestrzenną
- Ułatwienia przy przeprowadzaniu ulepszeń infrastrukturalnych o znaczeniu specjalnym dla zrównoważonego rozwoju terytorialnego na bazie selekcji.

Również w tej części INTERREGU na plan pierwszy wysuwa się rozwijanie autentycznej współpracy transnarodowej.

INTERREG C dotyczy współpracy interregionalnej. Priorytetem jest tu intensyfikacja wymiany doświadczeń oraz sprawdzonej praktyki w UE w odniesieniu do współpracy transgranicznej i transnarodowej w kierunkach INTERREGU A I B oraz do tworzenia sieci ogólnoeuropejskich w określonych tematach polityki regionalnej np. rozwój miast. Szczególną uwagę będzie się poświęcać włączeniu do głównego nurtu wydarzeń wysp o położeniu peryferyjnym.

5.3.2.2 LEADER – Inicjatywa wspólnotowa na rzecz rozwoju obszarów wiejskich

▪ Doświadczenia

Obszary wiejskie są nadal skonfrontowane z całym szeregiem problemów, które w niektórych przypadkach jeszcze się zaostrzają. Jednocześnie można jednak stwierdzić, że niektóre obszary wiejskie potrafiły dobrze sprostać tym problemom, co najwyraźniej jest związane ze szczególną lokalną dynamiką.

Przy rozpatrywaniu doświadczeń zebranych w ramach LEADER I oraz LEADER II, okazuje się że podkreślenie wagi kreatywności i zasobów lokalnych działaczy grup LEADER w jedność z strategią rozwoju terytorialnego były decydującymi o reaktywacji witalności obszarów wiejskich czynnikami. Te doświadczenia dowartościowały image akcentów lokalnych w rozwoju regionalnym, które do tej pory być może były niedoceniane. Projekty ten nadają programowi LEADER specyficzny profil: w ramach partnerstwa na poziomie lokalnym planowane i realizowane są projekty przeważnie o mniejszym zasięgu i różniące się od tych z głównych programów pomocowych niekonwencjonalnym charakterem. Poza tym zintegrowana koncepcja LEADER za cel obiera w stosunku do podejścia tradycyjnego stworzenie synergii między poszczególnymi sektorami oraz rozwój określonego obszaru poprzez koordynację różnorodnych działań. Tym samym jest to założenie szczególnie bliskie koncepcji trwałego rozwoju regionalnego. Współpraca między obszarami oraz sieć działaczy miejscowych stanowią przy tym dwa kolejne specyficzne elementy inicjatywy LEADER.

Mimo tego iż zaprojektowane w grupach LEADER strategie rozwojowe znalazły stosowne odpowiedzi na pytania dotyczące problemów obszarów wiejskich, to nie można w ich ramach pokazać rozwiązań wszystkich obecnych i przyszłych problemów w tych obszarach. Dlatego też należy wspierać nadal powstawanie i wypróbowywanie nowych modeli rozwoju celem zabezpieczenia możliwości egzystencji wspólnot wiejskich.

Nowa inicjatywa na rzecz rozwoju obszarów wiejskich jest zarówno

instrumentem nowej polityki rozwoju wiejskiego, który otacza wspólną politykę rolną oraz ją uzupełnia, jak i instrumentem w ramach polityki gospodarczej i socjalnej jedności na rzecz zabezpieczenia zgodności do życia wiejskiej Europy.

▪ Zakres nowej inicjatywy

Celem nowej inicjatywy LEADER polega na tym, aby na bazie lokalnych partnerstwa animować wykreowanie bądź wypróbowywanie zintegrowanych strategii rozwoju na obszarach wiejskich o charakterze pilotażowym. Te nowoczesne modele rozwoju wiejskiego byłyby rozpowszechniane poprzez sieć bądź odpowiednio dowartościowywane. Nowa inicjatywa wspierałaby współpracę międzynarodową i transnarodową.

Taka nowa inicjatywa będzie mogła znaleźć zastosowanie we wszystkich obszarach wiejskich Wspólnoty. Celem uniknięcia rozdziału środków wspólnotowych na zasadzie konewki oraz celem podkreślenia samodzielnego charakteru LEADER w porównaniu z tradycyjnymi programami poprzez ostre kryteria jakościowe i metody wyboru należy starać się o to, aby starania koncentrowały się na takich obszarach, które faktycznie wykazują wolę i są w stanie wypróbować nowoczesne formy lokalnego rozwoju małych obszarów.

Struktura inicjatywy wspólnotowej LEADER obejmuje trzy merytoryczne kierunki:

A) Wspieranie ukierunkowanych na określone tereny zintegrowanych strategii rozwojowych o charakterze pilotażowym na podstawie koncepcji oddolnej poziomych partnerstwa. Ważne są przy tym następujące aspekty:

– Podejście lokalne zorientowane na danych terenach::

Przedmiotem tej inicjatywy staną się mniejsze tereny wiejskie. Dla wybranych terenów należy zagwarantować, że z punktu widzenia wystarczającej koherencji i wymaganej masy krytycznej można będzie udowodnić, że są one w stanie wspierać zaproponowane projekty. Podział terenu nie powinien w miarę możliwości pokrywać się z narodowym podziałem administracyjnym lub granicami zasięgu funduszy strukturalnych.

Aby charakter delimitacji lokalnej został zachowany, ludność terenu w przypadku obszarów o największej gęstości zaludnienia (około 100 mieszkańców na 1 km²) nie powinna przekraczać 100.000, a w przypadku najrzadziej zasiedlonych terenów (8 mieszkańców na 1 km²) wynosić nie mniej niż 8.000 mieszkańców.

– Podejście oddolne i partnerstwa pionowe::

Nowa inicjatywa w dalszym ciągu będzie wspierać kreatywność i jedność lokalny działaczy, których wspólnym dążeniem jest otwarcie potencjałów swoich terenów. Beneficjanci to nadal

występujące jako „lokalne grupy działania“ (LAG) wspólnoty partnerskie. Muszą one charakteryzować się zrównoważonym i reprezentatywnym doбором partnerów, którzy powinni pochodzić z różnorodnych dziedzin socjoekonomicznych (włącznie z sektorem publicznym) danego terenu. Celem uniknięcia partnerstwa istniejących tylko na papierze członkowie LAG muszą udowodnić, że są w stanie wspólnie wypracować strategię rozwoju dla swojego terenu i wdrożyć ją. Poza tym muszą oni mieć swoje siedziby na przedmiotowym terenie.

- Szczególne wymagania związane z trwałością strategii rozwoju:

Musi to być strategia zintegrowana, tzn. nie może ona składać się jedynie z wyliczania projektów, musi to być bardziej koncepcja globalna, która opiera się na interakcjach między działaczami, sektorami i projektami. Poza tym powinna ona bazować na specyficznych warunkach danego terenu i być w stosunku do niego koherentna. Poza tym w wystarczający sposób powinna być widoczna jej siła gospodarcza bądź wartość ekologiczna, jej charakter pilotażowy, możliwość przenoszenia jej działań a w szczególności jej wyjątkowość i oryginalność w stosunku do interwencji z tradycyjnych programów.

- Merytoryczne obszary działania::

- * Skoncentrowanie się na jednym temacie rozwojowym, który jest przedmiotem zainteresowania zarówno lokalnie jak i na niwie europejskiej, np.
 - ⇒ Nowe technologie informacji i komunikacji
 - ⇒ Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich
 - ⇒ Dowartościowanie produktów lokalnych
 - ⇒ Rozwój naturalnych i kulturowych zasobów
- * Koncentracja na jednej grupie celowej, która może funkcjonować dla rozwoju na zasadzie dźwigni bądź na jednej grupie, poprawa jakości życia której jest priorytetowym zadaniem gminy (młodzież, kobiety)

B) Kooperacja między obszarami wiejskimi:

- Zarówno wewnątrz jednego kraju jak i transnarodowo
- Celem wspólnego opracowania działań, które związane są ze strategią rozwojową dla tego terenu i określonej grupy należy w ramach międzyobszarowej i transnarodowej współpracy łączyć zasoby ludzkie i środki finansowe kilku partnerów. Współpraca musi w udowodniony sposób dawać obszarowi dodatkowe korzyści.
- Wsparcie otrzymają takie kooperacje, które charakteryzują się jasno określoną tematyką. W taki sposób można będzie m.in. osiągnąć konieczną do przeprowadzenia projektu masę krytyczną. Kooperacje takie nie mogą ograniczać się jedynie do zwykłej wymiany doświadczeń lecz muszą zawierać przeprowadzenie wspólnej akcji.

- Współpraca transnarodowa ma łączyć lokalne grupy działania z co najmniej dwóch państw członkowskich. Powinny one nadal reprezentować najwyższy poziom, który jest możliwy do osiągnięcia przez LAG w „pewnym stadium dojrzałości:

C) Zbudowanie sieci lokalnych działaczy i ustanowienie europejskiego obserwatora dla obszarów wiejskich, który się odpowiedzialny za animowanie sieci:

- Stworzenie sieci wszystkich obszarów wiejskich UE oraz wszystkich działaczy aktywnych na rzecz rozwoju wiejskiego, czy to otrzymujących wsparcie w ramach nowej inicjatywy wspólnotowej czy też nie, wymiana doświadczeń bądź ich przenoszenie oraz współpraca sąsiedzka i transnarodowa wspiera i informuje pojedynczego członka inicjatywy o procesach przemian na obszarach wiejskich bądź podpowiada pomysły.
- Beneficjanci w ramach nowej inicjatywy będą zobowiązani do tego, aby poprzez upowszechnianie bądź wymianę swoich doświadczeń brać aktywny udział w bieżących procesach. Poza tym można by rozważyć stworzenie pewnej formy patronatu starych i nowych LAG, aby wyciągać korzyści z już poczynionych doświadczeń.
- Przewidziane jest założenie obsługiwanej przez Komisję europejskiej placówki doradczej dla terenów wiejskich, która w głównej mierze ma być odpowiedzialna za opiekę nad siecią, rozpowszechnianie informacji oraz ustalanie sprawdzonych sposobów postępowania.

▪ **Wdrażanie**

- Państwa członkowskie przedkładają opis sytuacji na obszarach wiejskich i wyjaśniają, w jaki sposób zamierzają przeprowadzić nową inicjatywę (pożądane cele, geograficzny zakres zastopowania, priorytety tematyczne w części A, organizacja administracji).
- Informują one Komisję o procedurach i kryteriach, według których zamierzają wyłaniać grupy, w ramach których należy prowadzić działalność inicjatywną. Po zatwierdzeniu przez Komisję państwa członkowskie w ciągu dwóch lat przeprowadzają wybór lokalnych grup działania. W dziedzinie współpracy transnarodowej Komisja przedstawi wytyczne wyboru. Administrowanie wybranego projektu będzie zadaniem danego państwa członkowskiego.
- Preferowaną formą interwencji UE będzie dotacja globalna.
- Nowa inicjatywa będzie finansowana wspólnie przez EU i dane państwo członkowskie. Stawki kofinansowania zostaną ustalone zgodnie z artykułem 18 rozporządzenia o funduszach strukturalnych.
- Finansowanie inicjatywy następuje wyłącznie z funduszu EAGFL, dział Ukierunkowanie, którego zakres działania obejmuje również

akcje, które uprzednio były finansowane z pozostałych funduszy strukturalnych. Określony udział środków będzie od razu przeznaczony na finansowanie europejskiej placówki obserwacyjnej.

5.3.2.3 EQUAL – inicjatywa wspólnotowa na rzecz wspierania zasobów ludzkich

Osiągnięcie wysokiego poziomu zatrudnienia oraz zagwarantowanie jedności socjalnej są jednymi z najważniejszych celów Unii Europejskiej. Zmiany strukturalne na rynkach w szczególności w ostatnich latach doprowadziły do technologicznych przemian miejsc procesów pracy, które pogorszyły perspektywy zatrudnienia specyficznych grup osób. Niewystarczające kwalifikacje, upośledzenie fizyczne i umysłowe, indywidualne i społeczne uprzedzenia oraz niewystarczająca zdolność adaptacyjna możliwości kształcenia i doksztalcania doprowadziły regionalnie do problemów na rynku pracy, które w okresie kilku lat nie uległy znaczącej poprawie. Jednocześnie wiele nowych miejsc pracy, które powstają na europejskim rynku pracy, wymaga wiedzy i umiejętności z zakresu nowych technologii oraz nowych lub alternatywnych form organizacji pracy.

Unia Europejska wspiera proces zmian na rynku pracy przy pomocy aktywnej i preferencyjnej polityki rynku pracy. Obejmuje ona między innymi:

- Oszacowanie a priori nowych wymogów kwalifikacyjnych i rynkowych, doradztwa, kształcenia i doksztalcania dla obecnych i potencjalnych sił roboczych oraz wspieranie działań celem przewyciężenia przemian organizacyjnych celem poprawy zdolności znalezienia zatrudnienia i dostosowywania się siły roboczej.
- Polityki na rzecz zapewnienia równych szans oraz przewyciężenia upośledzenia celem przeciwdziałania takim praktykom i nastawieniu, które cały czas jeszcze stanowią znaczne przeszkody w zatrudnieniu i które są odpowiedzialne za to, że na europejskim rynku pracy brak jest pilnie poszukiwanych kwalifikacji.

W tym kontekście pojawi się nowa inicjatywa wspólnotowa Komisji o nazwie EQUAL, która bazuje na dwóch bieżących inicjatywach na rzecz wspierania zasobów ludzkich ADEPT oraz EMPLOYMENT. Nowa inicjatywa wspólnotowa oferuje transnarodowe ramy działania na rzecz rozwoju i wypróbowania alternatywnych rozwiązań problemów rynku pracy. Jest ona jednoznacznie zorientowana na to, aby wytworzyć nowe koncepcje, które będą wspierać i ułatwiać wdrożenie europejskiej strategii zatrudnienia i narodowych planów działań w polityce zatrudnienia.

Główny cel EQUAL polega na dalszym rozwijaniu współpracy w imię wspierania nowych dróg zwalczania każdej formy alienacji, dyskryminacji i upośledzenia w kontekście rynku pracy.

Centralnym punktem EQUAL są kwestie i aspekty związane z wykluczeniem, dyskryminacją i upośledzeniem we wszystkich formach ich występowania, w których mają znaczenie dla spraw zatrudnienia. Ten obszar tematyczny obejmuje jednocześnie działania prewencyjne oraz wewnątrz przedsiębiorstw

(bazując na doświadczeniach ASDAPT) jak i w związku z rynkiem pracy.

Bazując na doświadczeniach EMPLOYMENT oraz ADAPT program EQUAL powinien:

- Rozwijać sieci transnarodowe między odpowiedzialnymi za projekty i działaczami, a wśród nich przedsiębiorstwa, zrzeszenia przedsiębiorców, partnerzy socjalni, urzędy regionalne i komunalne.
- Wspierać współpracę między państwami członkowskimi i Komisją celem propagowania skutecznych przykładowych modeli praktycznych
- Pomagać rozpowszechniać rozwiązania przykładowe na poziomie narodowym.

W ten sposób EQUAL wspierać będzie zintegrowane koncepcje i strategie działania, które mają centralne znaczenie dla walki przeciwko upośledzeniu i dyskryminacji. W odniesieniu do transnarodowości EQUAL będzie szedł znacznie dalej w innowacje, rozpowszechnianie wyników i doświadczeń niż udział ESF w Programach Operacyjnych w obszarach celowych, tak że można tu mówić o skuteczności ogólnej ESF i optymalizacji polityk narodowych.

▪ **Zakres zastosowania**

EQUAL będzie wspierał następujące przedsięwzięcia:

- Projekty z aktywnym udziałem kilku partnerów (sektor publiczny i prywatny, NGO), którzy w ramach współpracy transnarodowej wypróbują nowe koncepcje, metody i procedury;
- Opracowywanie strategii działania oraz rozpowszechnianie skutecznych modeli praktycznych w państwach członkowskich poprzez tworzenie sieci narodowych projektów oraz aktywny kontakt z innowacyjnymi koncepcjami i przykładowymi podejściami do rozwiązania problemów w innych częściach Unii Europejskiej;
- Sformułowanie strategii europejskich i koncepcji działania poprzez stworzenie forów dla dyskusji politycznej i tworzenia polityki.

EQUAL obejmuje działania we wszystkich państwach członkowskich. Aby zagwarantować dodatkowe korzyści i wyższą efektywność kosztów wspieranie ma zostać ograniczone do stosunkowo niewielkiej liczby dużych projektów, w których każdorazowo bieżą udział kilku partnerów. Projekty te mają odzwierciedlać priorytety tematyczne, które Komisja i państwa członkowie wspólnie wypracują.

EQUAL podobnie jak inne inicjatywy wspólnotowe będzie miał trzy główne kierunki:

EQUAL A: transnarodowe, zintegrowane projekty

EQUAL B: sieci narodowe i rozpowszechnianie

EQUAL C: rozwijanie strategii działania dla polityki w tej branży

5.3.3 Wsparcie UE dla rolnictwa i obszarów wiejskich zgodnie z AGENDĄ 2000

Rosnąca globalizacja gospodarki, dalsza liberalizacja handlu, oczekiwany ogólnosiwiatowy wzrost popytu na żywność, planowane rozszerzenie UE na wschód, wysokie bezrobocie i również ograniczone ramy finansowe UE są decydującymi czynnikami zmiany polityki rolnej UE. W marcu 1999r. Rada Europejska uchwaliła w ogólnych zasadach przedłożony przez Komisję szczegółowy dokument strategiczny na następne 7 lat (2000 – 2006) – „Agenda 2000”. W sektorze rolnictwa dąży się w szczególności do poprawy konkurencyjności rolnictwa europejskiego oraz dziedzin gospodarki żywnościowej i agrarnej na europejskim rynku wewnętrznym oraz na rynkach światowych oraz do mocniejszego uwzględniania interesu środowiska naturalnego. Agenda 2000 oferuje ponad to poprzez przewidziane przeniesienie akcentów wspierania rolnictwa: odejście od bezpośredniego wspierania rolnictwa na rzecz rozszerzonych działań na obszarach wiejskich celem aktywizacji działalności gospodarczej zarówno wewnątrz jak i poza przedsiębiorstwami rolnymi ze środków Europejskich Funduszy Agrarnych. Tym samym staje się ona ważnym punktem odniesienia dla Euroregionów o charakterystyce rolnej.

Znaczącymi zmianami dla przedsiębiorstw rolnych są w Agendzie 2000 przede wszystkim dalsze obniżki cen skupu interwencyjnego produktów nadwyżkowych w EU w kierunku cen światowych np. zboża (do 2002r. minus 15%), nasiona oleiste (do 2002 r. minus około 30%), wołowina i wyroby mleczarskie (masło i chude mleko w proszku). Redukcja ochrony cen zostanie przy tym jedynie częściowo skompensowana poprzez związane z innymi czynnikami płatności wyrównawcze (premie za powierzchnie i zwierzęta). Również regularna stawka za obligatoryjne odłogowanie została w całym okresie 2000 do 2006 ustalona na poziomie 10%. Premie za bydło (wraz z krowami mlecznymi) poszczególne państwa członkowskie mogą w ramach ograniczonego górą granicą pułapu finansowego zwiększyć. Wdrożenie ramowych postanowień UE następuje na poziomie narodowym.

Pożądana przez pojedyncze grupy interesów w UE degresja przy premiach za powierzchnię w zależności od wielkości przedsiębiorstwa nie została uchwalona. Oznaczałoby to wyraźną niekorzyść dla dużych zakładów i stałoby się ważnym czynnikiem w niemieckich obszarach Euroregionu. Dyskontowano lecz nie uchwalono również na przyszłość powiązania państwowych płatności kompensacyjnych dla rolnictwa z czynnikiem siły roboczej w rolnictwie.

Wpływ na zakłady rolne Euroregionu Pomerania mają te uchwały w tym sensie, że przedsiębiorstwa rolne w najbliższych latach będą w większym niż do tej pory stopniu w najbliższych latach musiały odnaleźć się w „warunkach wolnej gospodarki rynkowej” i jeszcze intensywniej wykorzystywać rezerwy wydajności, kosztów i szansy rynkowe. Presja na jakościową i / lub ilościową ekspansję, dywersyfikację i podjęcie nowych działań będzie większa. Ponieważ związane z czynnikami produkcji płatności kompensacyjne orientują się na regionalnej wydajności przeciętnej, pojedyncze przedsiębiorstwa o ponadprzeciętnych wynikach muszą sprostać wyższym utratom dochodu. Również warunki konkurencji poszczególnych kultur uprawowych zmieniają się poprzez zmienną redukcję poziomu cen. Może to dotyczyć w przyszłości w

szczególności upraw roślin oleistych. Rozszerzenie detalicznego chowu bydła mlecznego na miejscach występowania dużych terenów zielonych jest ze względu na zachowanie do roku 2006 regulacji kwotowych w produkcji mleka mało rentowne, podobnie sprawa wygląda z chowem krów rozplodowych.

Kolejnym filarem wspólnej polityki rolnej (GAP) będzie rozwijanie obszarów wiejskich w całym spektrum ich możliwości i potencjałów, czemu w przyszłości będzie się przypisywać większą rolę. Podstawą zmienionej polityki UE w odniesieniu do rozwoju obszarów wiejskich będzie to, że w coraz większym stopniu rozumiano i zaakceptowano, że na tych obszarach – mimo tego że rolnictwo nadal pozostanie najważniejszą działalnością gospodarczą – trzeba tworzyć nowe dziedziny gospodarki i alternatywne źródła utrzymania. Skuteczna dywersyfikacja działalności gospodarczej na obszarach wiejskich wymaga podejścia zintegrowanego i wielosektorowego. Obszary wiejskie mają zasadniczo być wspierane na trzy sposoby:

- **Wzmocnienie gospodarki rolnej i leśnej.** Najważniejszymi działaniami są wspieranie modernizacji zakładów rolnych oraz przetwarzanie i urynkawianie produktów rolnych wysokiej jakości. Poza tym rentowność zakładów rolnych ma zostać wspierana poprzez pomoc dla młodych rolników i poprawę warunków przechodzenia na wcześniejsze emerytury. Poza tym wprowadzone zostaną działania na rzecz aktywizacji gospodarki leśnej, tam gdzie są one ekologicznie racjonalne.
- **Poprawa konkurencyjności na obszarach wiejskich.** Najważniejszym z tych działań jest poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz dywersyfikacja nowych działalności (np. rozbudowa infrastruktury i ułatwienie dostępu do podstawowych usług oraz nowych technologii). W ten sposób mają zostać stworzone alternatywne źródła pozyskiwania dochodu przez ludność gmin wiejskich.
- **Ochrona Środowiska i zachowanie dziedzictwa wiejskiego.** Poprzez działania na rzecz środowiska agrarnego wspierana ma być przyjazna środowisku produkcja rolna. Działania te stanowią jedyny wiążący element tej generacji programów na rzecz rozwoju wiejskiego i są zdecydowanym krokiem w kierunku ku uznaniu multifunkcyjnej roli rolnictwa. Wspólna polityka rolna będzie w przyszłości jeszcze bardziej orientować się na sprawy środowiska naturalnego. Płatności kompensacyjne za specyficzne świadczenia na rzecz środowiska naturalnego, które przyznawano do tej pory w szczególnie dotkniętych terenach, będą mogły w przyszłości być przyznawane również na innych terenach. Sprawą poszczególnych państw członkowskich jest stworzenie propozycji programowych dla poszczególnych terenów.

W sumie UE na różny sposób przyczynia się do wspierania obszarów wiejskich.

- Programy funduszy strukturalnych wspierają strukturalne dostosowanie zarówno poprzez celowe pomagania jak i działania poziome oraz inicjatywy Leader.
- Działania osłonowe wspólnej Polityki Rolnej (GAP) – patrz wyżej.
- Politykę gospodarki leśnej i środowiska naturalnego

- Badania naukowe w dziedzinach rolnictwo i leśnictwo oraz rozwój obszarów wiejskich
- Zachowanie, opisanie, zbieranie i wykorzystanie zasobów genetycznych rolnictwa.

5.3.4 Programy narodowe i krajowe na obszarze Związku Komunalnego Euroregion POMERANIA

5.3.4.1 Rolnictwo i leśnictwo, rozwój wiejski

Republika Federalna Niemiec oraz kraje związkowe Brandenburgia i Meklemburgia – Pomorze Przednie wspierają w ramach **zadania wspólnotowego „Poprawa struktury agrarnej i ochrona wybrzeża“ (GAK)** działania strukturalne na rzecz rolnictwa i leśnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich. Środki federalne i krajowe na działania GAK są częściowo współfinansowane ze środków Europejskich Funduszy Agrarnych. Poza tym obok zadania wspólnotowego działania pomocowe w specjalistycznych dziedzinach. Zasadniczo w chwili obecnej w ramach zadania wspólnotowego wspierane są następujące działania:

⇒ **Wspieranie inwestycji w poszczególnych przedsiębiorstwach oraz pomoc dla przedsiębiorstw gospodarki rolnej i leśnej, np.**

- Program aktywizacji inwestycji agrarnych (AFP), cel: wspieranie stałego rozwoju rolnictwa poprzez inwestycje w poszczególnych przedsiębiorstwach
- Wspieranie działań przyjaznych środowisku w związku ze składowaniem, przetwarzaniem ekskrementów zwierzęcych i celem zmniejszenia emisji oraz obciążenia nieprzyjemnym zapachem
- przyznawanie dotacji za uruchamianie i budowę nowych instalacji deszczowania i drenażu
- wspieranie zgodne z wymogami ochrony przyrody wykorzystanie pastwisk
- wspieranie działań w gospodarce leśnej
- przyznawanie dotacji do rozwoju produkcji ziemniaków
- płatności kompensacyjne w potrzebujących obszarach
- wspieranie wykorzystania maszyn i techniki w ogrodnictwie, uprawie roślin, hodowli zwierząt oraz gospodarce mleczarskiej i leśnej
- wspieranie wprowadzenia i zachowanie ekologicznych metod upraw w produkcji rolniczej
- wspieranie zintegrowanej i kontrolowanej produkcji owoców i warzyw

⇒ **Wspieranie zakładów przetwórczych i wspólnot producenckich**

- Poprawa struktury rynku. Cel: Urynkowanie wyrobów gospodarki rolnej i rybnej ma zostać dostawane co do ilości, jakości rodzaju

oferty do wymogów rynku.

- Wspieranie w myśl ustawy o strukturach rynku
- Urynkawianie według szczególnych reguł wytworzonych produktów rolnych
- Przedsięwzięcia w dziedzinie przetwórstwa i urynkowania produktów gospodarki rybnej
- Poprawa i dostosowanie struktur w dziedzinie rybołówstwa, gospodarki rybnej i kultury agrarnej

⇒ Pomoc na obszarach wiejskich

- Uporządkowanie / wyczystczenie gospodarki gruntami rolnymi
- Dobrowolna zamiana ziemi
- Budowa dróg wiejskich (poza uporządkowaniem gospodarki gruntami rolnymi)
- Odnowa wsi (poza uporządkowaniem gospodarki gruntami rolnymi)
- Wieś związana z przyrodą
- Wspieranie ekologicznej oświaty, wychowania i informacji
- Działania na rzecz polepszenia uprawy oraz przemysłowo-technicznego oraz energetycznego wykorzystania surowców odnawialnych
- Planowanie rozwojowe struktur agrarnych (Brandenburgia)
- Sprawdzenie wydajności w produkcji zwierzęcej

5.3.4.2 Działalność gospodarcza i infrastruktura

Dotacje inwestycyjne dla przedsięwzięć gospodarki zarobkowej i turystyki oraz infrastruktury gospodarczej w ramach **zadania wspólnotowego „Poprawa regionalnej struktury gospodarczej”** są sprawdzonym instrumentem regionalnej aktywizacji gospodarki w niemieckich krajach związkowych. W chwili obecnej obowiązują postanowienia 27 Ramowego Planu. Na lata następne przygotowany jest 28 Plan Ramowy, będzie on zasadniczym narodowym odpowiednikiem regionalnej pomocy w pierwszych latach nowego okresu wspomagania do 2003r. Narodowe środki finansowe na przeprowadzenie zadania wspólnotowego są skutecznym uzupełnieniem funduszy strukturalnych UE. Np. w przypadku Meklemburgii – Pomorza Przedniego wychodzi się z założenia, że środki EFRE od 2000r. będą do dyspozycji na wspieranie w ramach zadania wspólnotowego w wysokości około 300 milionów marek rocznie. Wykorzystanie środków pomocowych zadania wspólnotowego możliwe jest zarówno przedsiębiorstwom prywatnym jak i komunalnym organom terenowym. Z europejskiego funduszu socjalnego są wykorzystywane dodatkowe do federalnych i krajowych środki finansowe UE na wspieranie podnoszenia kwalifikacji zawodowych.

Środki na zadanie wspólnotowe są np. wykorzystywane na:

- Dotacje inwestycyjne dla gospodarki zarobkowej łącznie z turystyką

- Dotacje inwestycyjne na bliskie gospodarce działania inwestycyjne

Najważniejsze cele wspierania zadaniem wspólnotowym:

- Pierwszoplanowym celem wspierania z zadania wspólnotowego jest stworzenie trwałych, zabezpieczonych miejsc pracy i zdobywania wykształcenia
- Dowartościowanie struktury przemysłowej krajów związkowych poprzez osadnictwo nowych przedsiębiorstw oraz stabilizację istniejących, znaczących dla regionu przedsiębiorstw, w szczególności w dziedzinach innowacyjnych; główna orientacja na małe i średnie przedsiębiorstwa
- Zgodnie ze swą pozycją w regionalnej strukturze gospodarczej głównym elementem wspierania są zakłady sektora przetwórstwa
- Rozwój obszarów wiejskich poprzez wspieranie bliskiej gospodarce infrastruktury prywatnych inwestycji i działań na rzecz zdobywania nowych kwalifikacji i przeszkalanania
- Wspieranie turystyki jako branży rozwojowej zgodnie z warunkami przyrodniczymi; dowartościowanie infrastruktury turystycznej oraz przedsięwzięć na rzecz wydłużenia sezonu
- Zgodne z zapotrzebowaniem dowartościowanie bliskiej gospodarce infrastruktury

Wspieranie z zadania wspólnotowego częściowo koncentruje się na pewnych głównych obszarach. Powiaty ziemskie i grodzkie Euroregionu POMERANIA na Pomorzu Przednim zaliczają się do tak zwanego obszaru szczególnego wsparcia i mogą wykorzystywać wyższe stawki środków pomocowych. W określonych warunkach małe i średnie przedsiębiorstwa mogą skorzystać z maksymalnej stawki do 50%. Poza wspieraniem inwestycji w działalności gospodarczą pomocą objęte są również działania nieinwestycyjne na rzecz wzmocnienia konkurencyjności i siły innowacyjnej przedsiębiorstw (asystencji ds. innowacji, asystencji handlu zagranicznego, działania doradcze).

Gminy i związki gmin mogą przy dowartościowaniu bliskiej gospodarce infrastruktury wykorzystywać stawki do 80%. Działanie te koncentrują się przestrzenno-strukturalnie na miejscowościach centralnych wyższego rzędu. Do mogącej uzyskać wsparcie bliskiej gospodarce infrastruktury zalicza się tu w szczególności:

- Otwarcie nowych bądź przywrócenie terenów przemysłowych lub pod działalność gospodarczą, w szczególności przy konkretnych życzeniach lokalizacyjnych
- Dowartościowanie oczyszczalni ścieków
- Zakładanie branżowych centrów badań i technologii, tworzenie parków technologicznych, rozbudowa centrów technologii i innowacji dla technicznej ukierunkowanych małych i średnich przedsiębiorstw
- Tworzenie centrów przemysłowych
- Stworzeni zgodnej z zapotrzebowaniem, regionie zrównoważonej oferty kształcenia na poziomie ponadzakładowym

- Budowa i modernizacja szkół zawodowych
- Budowa i modernizacja portów morskich i rzecznych
- Budowa i modernizacja lotnisk regionalnych

W dziedzinie turystyki wspierane są przedsięwzięcia inwestycyjne oferentów prywatnych jak i publiczna infrastruktura turystyczna. Głównym zadaniem jest przy tym jakościowe dowartościowanie istniejącej oferty i działania na rzecz wydłużenia sezonu. Ze wsparcia wykluczone jest tworzenie dodatkowych łóżek, usługodawcy mobilni, bary, dyskoteki, kluby fitness, centra bowlingu i restauracje.

Poza działaniami pomocowymi na poziomie zadania wspólnotowego na poziomie narodowym udostępniane są też instrumenty pomocowe na rzecz rozwoju regionalnego:

- Inicjatywa na rzecz podejmowania działalności gospodarczej kraju
- Wspieranie w ramach Programu Budowy Kraju (LAP) Meklemburgii – Pomorza Przedniego (działania na rzecz doradztwa, kształcenia, technologii i innowacji, wspieranie energii odnawialnych, pomoc przy znajdowaniu zbytu i w eksporcie, konsolidacja przedsiębiorstw, podejmowanie działalności gospodarczej przez kobiety
- Wspieranie infrastruktury transportowej
- Wspieranie budowy mieszkań i urbanistyki
 - Programy odnowy miast (głównie historyczne śródmieścia)
 - Ogólne wspieranie urbanistyki
 - Ochrona zabytków urbanistycznych
 - Poprawa jakości otoczenia miejsca zamieszkania na nowych osiedlach
 - Tworzenie własnych domków jednorodzinnych, mieszkań własnościowych, małych osiedli
 - Stworzenie bądź modernizacja mieszkań czynszowych i spółdzielczych, w szczególności mieszkania przystosowane do potrzeb ludzi starszych i mieszkania dla bezdomnych
- Wspieranie działań na rzecz środowiska naturalnego
 - Publiczne zaopatrzenie w wodę i utylizacja ścieków
 - Koncepcje ochrony klimatu, wykorzystania energii odnawialnych
 - Unikanie powstawania, wykorzystanie, usuwanie odpadów
 - Sanacja komunalnych tzw. Starych obciążań
- Działania ochrony wybrzeża
- Działania na rzecz polityk rynku pracy
 - Działania dostosowawcze struktury w dziedzinie ochrony środowiska, służb socjalnych, pomocy dla młodzieży, sportu masowego, pracy kulturalnej, ochrony zabytków.

6 Zalecenia dotyczące narodowego wdrożenia programów

Z dokonanych powyżej ocen wynika, że wspieranie transgranicznej współpracy gospodarczej oraz dalsze dowartościowanie infrastruktury na obszarze granicznym będą stanowiły główne tematy wspierania w następnym okresie pomocowym. Jest to zgodne z analizowanymi w Koncepcji Rozwoju i działania mocnymi i słabymi stronami Euroregionu. Szczególnym wyzwaniem dla Euroregionu jest silniejsze zwrócenie uwagi na możliwości bezpośredniego wspierania kooperacji przedsiębiorstw przemysłowych i generalnie działalności gospodarczej jako silniejszego akcentu w pracach Euroregionu.

- Program Operacyjny dla okresu wspierania do 1999r. nie przyjął ściślejszej konkretyzacji obszarów działań i kompleksów przedsięwzięć i tym samym przyjął zasadę elastyczności przy wyborze konkretnych projektów, co odpowiadało dynamicznemu rozwojowi warunków na pograniczu. Ponieważ teraz funkcjonują już doświadczenia z poprzedniego okresu wspierania można w Koncepcji Rozwoju i Działania zawrzeć po części zdefiniowane przedsięwzięcia już w Programie Operacyjnym. Tym samym przedsięwzięcia te zyskałyby wysoki stopień bezpieczeństwa planistycznego.
- Proponuje się, aby celem wdrożenia INTERREGU w okresie wspierania 2000 – 2006 w krajach związkowych Brandenburgia i Meklemburgia Pomorze Przednie ustalić harmonijne sposoby i stawki wspierania oraz zbudować hierarchiczną ważność celów i kompetencji w całym Euroregionie Pomerania, w szczególności w kontekście wyraźnego wzrostu znaczenia procesu integracji Polski z Unią Europejską. Zaliczyć do tego należy:

⇒ Wdrażanie INTERREGU bezpośrednio na bazie programu operacyjnego bez rozczłonkowania przez wykorzystywanie krajowych linii pomocowych

⇒ Harmonizację wysokości dofinansowania ze strony kraju związkowego na poziomie 15% do 75% środków pomocowych UE.

Obszar Euroregionu POMERANIA będzie się w następnym okresie wspierania borykał z ogromnymi jakościowo nowymi problemami chociażby już tylko z powodu stopniowego przystępowania Polski do UE. Kraje związkowe mogą poprzez dowartościowanie warunków wspierania w ramach INTERREGU przyczynić się na tym obszarze do tego, aby Euroregiony mogły pracować na rzecz redukcji tych problemów w oparciu o skuteczne instrumenty.

- Geograficzna bądź rzeczowa koncentracja środków pomocowych na określonych projektach oddziaływała pozytywnie na osiąganie efektów rozwojowych i należy w kolejnym okresie wspierania zachować tę metodę koniecznie. Stawia ona przed koordynacją poszczególnych pojedynczych projektów, częściowo z różnymi za nie odpowiedzialnymi jednostkami, wysokie wymagania kwalifikowanej pracy i wykorzystania środków pomocy technicznej.

- Uzgodnienie bezpośredniego wspierania transgranicznego ze środków pomocowych INTERREG II (strona niemiecka) i PHARE CBC (strona polska) jest co do meritum i organizacyjnie możliwe jedynie w relatywnie niewielkim obszarze działań. Podczas gdy INTERREG ze względu na sformułowanie celów ma raczej uzupełniać europejską politykę regionalną w specyficznych obszarach działania i przewiduje raczej małe projekty, PHARE jest instrumentem wspierania procesu transformacji w krajach Europy Środkowej i Wschodniej i raczej ukierunkowany na duże projekty infrastrukturalne.

Pole działania zawęża się dodatkowo ze względu na zróżnicowane procedury składania wniosków i przyznawania środków. Podczas gdy INTERREG II przewiduje stale otwartą procedurę składania wniosków i przyznawania środków, PHARE związany jest z rocznymi cyklami proceduralnymi i uprzednimi fazami uzgodnień, narad i zatwierdzenia przez Joint Programming and Monitoring Committees oraz komitetu administracyjnego, czego elementem końcowym są coroczne Financial Agreements.

Poza tym odpowiedzialność za PHARE CBC nadal spoczywa po stronie polskiej na poziomie narodowym, podczas gdy odpowiedzialność za INTERREG II po stronie niemieckiej spoczywa na krajach związkowych. Bezpośrednie powiązanie projektów INTERREG II oraz PHARE nie jest regułą, a przy zróżnicowanych procedurach wdrażania również w przyszłości będzie to raczej wymagało znacznych nakładów pracy na uzgadnianie i organizację przy sterowaniu procedurami przyznawania środków. To, iż mimo wszystko można przy tym odnosić sukcesy, pokazuje przykład całego szeregu projektów w Brandenburgii i Euroregionie POMERANIA, które zostały zrealizowane dzięki bezpośredniemu powiązaniu środków INTERREGu II i PHARE CBC (oczyszczalnia ścieków Guben/Gubin, Collegium Polonicum w Słubicach, Raport o stanie środowiska Słubice/Frankfurt nad Odrą finansowany częściowo z funduszu małych przedsięwzięć PHARE CBC). W Euroregionie POMERANIA nastąpiło bezpośrednio powiązanie wspierania ze środków INTERREGu II i PHARE CBC np. w przypadku Polsko-Niemieckiego Festiwalu Młodzieży, droga rowerowa Mescherin - Gryfino oraz „Koncepcji Strukturalnej Uznam-Wolin“

Trudności w niewielkich możliwościach instrumentalnego skoordynowania między PHARE a INTERREGiem nie prowadziły jednak do automatycznego ograniczenia powiązania merytorycznego przedmiotów otrzymujących wsparcie po obu stronach granicy. Poprzez staranną troskę o jakość projektów i dużą gotowość do kooperacji projekty są kreowane tak, aby stanowiły transgraniczne przedsięwzięcia komplementarne i wykorzystywały również narodowe środki pomocowe. Takimi przedsięwzięciami komplementarnymi są np. wspieranie rozbudowy przejścia granicznego Kołbaskowo/Pomellen i terminalu granicznego Kołbaskowo / Pomellen oraz jednoczesne przedsięwzięcia budowy dróg dojazdowych do przejść granicznych Rosówek / Rosow oraz w przyszłości Gryfino / Mescherin.

Lecz komplementarne kofinansowanie ze środków narodowych stanowi nadal wąskie gardło po stronie polskiej. Celem wspierania współpracy transgranicznej poprzez projekty, które stanowią po obu stronach granicy

wzajemna kontynuację należy w okresie wspierania 2000 – 2006 koniecznie zoptymalizować sposób wykorzystania środków z funduszu PHARE i dowartościować w tym kontekście dodatkowe udostępnianie środków z innych już istniejących funduszy (ISPA, SAPARD). Bez wątplenia koniecznym jest doprowadzenie do zaistnienia po stronie polskiej programu strukturalnego bezpośrednio pomyślanego do rozwiązywania problemów obszaru przygranicznego. I tak na przykład przeniesienie środków z funduszu PHARE CBC na polską granicę wschodnią w pewności doprowadziłoby do spowolnienia rozwoju na granicy na Odrze.

- Praca Euroregionów oraz implementacja INTERREGU II stawia przed poziomą i pionową współpracą instytucji UE, krajów związkowych i Euroregionów specyficzne wymogi. Z uwagi na wielkość terytorium, na którym może decydować Euroregion i szerokości wachlarza problemów, które należy w imię trwałego rozwoju w regionie uwzględnić, niezbędnym jest wypracowanie efektywnego procesu implementacji i doradzania w procesach decyzyjnych dotyczących wspierania. Transgraniczna komunikacja z partnerami w Euroregionie wymaga poza tym w większym stopniu nakładów niż w przypadku narodowych programów pomocowych. W porównaniu z innymi Euroregionami na granicy polsko-niemieckiej i niemiecko-czeskiej pogranicze Euroregionu POMERANIA charakteryzuje się wysokimi kompetencjami decyzyjnymi sekretariatów Euroregionu, który pracuje również jako sekretariaty Komitetu Sterującego i Komitetu Projektowego i prowadzą już we wstępnej fazie prac do daleko idących uzgodnień.

Specyficznym zakresem prac w Euroregionie POMERANIA jest uzgodnienie spraw dotyczących transgranicznego wspierania z oboma krajami związkowymi Brandenburgią i Meklemburgią – Pomorzem Przednim, które mają poprzez swoje powiaty przedstawicieli w Euroregionie. Między krajami związkowymi Brandenburgia i Meklemburgia – Pomorze Przednie występują znaczące różnice w odniesieniu do struktur biorących udział w procesach przyznawania środków pomocowych.

W Meklemburgii – Pomorzu Przednim zasadniczo proces przebiega według następujących reguł:

- Punktem wyjścia wyboru samego projektu jest Euroregion.
- Sekretariat Euroregionu:
 - Akwiruje propozycje projektów,
 - Doradza wnioskodawcom bądź tworzy projekt wspólnie z nim (możliwość otrzymania wsparcia w oparciu o kryteria) oraz monitoruje proces sporządzania dokumentacji projektowej z punktu widzenia kontroli,
 - Przeprowadza pierwsze uzgodnienia z partnerami w Euroregionie,
 - Przygotowuje opinie Euroregionu na posiedzenie Komitetu Sterującego.
- Regionalną zgodę wyraża uchwała Komitetu Sterującego Euroregionu.
- Ministerstwo Gospodarki Meklemburgii – Pomorza Przedniego sprawdza w toku postępowania administracyjnego przy uwzględnieniu opinii różnorodnych referatów bądź ministerstw

resortowych możliwość wspierania projektów według przyjętych kryteriów.

- Komitet Projektowy krajów związkowych Meklemburgia – Pomorze Przednie i Brandenburgia (skład do 9 (!) ministerstw resortowych) decyduje o przyznaniu środków pomocowych na przedstawione przedsięwzięcie i przekazuje projekt do krajowych instytucji zarządzających środkami pomocowymi (Krajowy Instytut Finansów w Meklemburgii – Pomorzu Przednim, 3 różne instytucje administrujące funduszami w Brandenburgii).

W kraju związkowym Brandenburgia w procesie tym występują różnice, przede wszystkim z uwagi na to, że administrowanie środkami z funduszy strukturalnych nie jest w gestii jednego ministerstwa resortowego. Te rozproszone struktury ministerialne same sprawdzają możliwości przyznania środków pomocowych według obowiązujących kryteriów. Ministerstwa resortowe zasiadają również w Komitecie Projektowym. Oznacza to, że ministerstwa resortowe dążą do tego, aby kompetencje, które mogłyby realizować sekretariaty Euroregionu i w przypadku projektów w Meklemburgii – Pomorzu Przednim realizuje w sposób kwalifikowany, zatrzymują dla siebie i nie delegują.

Kraj związkowy Brandenburgia, który ma jeden Program Operacyjny dla obu Euroregionów „Pro Europa Viadrina“ oraz „Szprewa – Nysa – Bóbr“ dla środków pomocowych z INTERREGU i częściowo ma też zróżnicowane główne punkty wspierania w ujęciu transgranicznym przyjął co za tym idzie zróżnicowaną procedurę przyznawania tych środków.

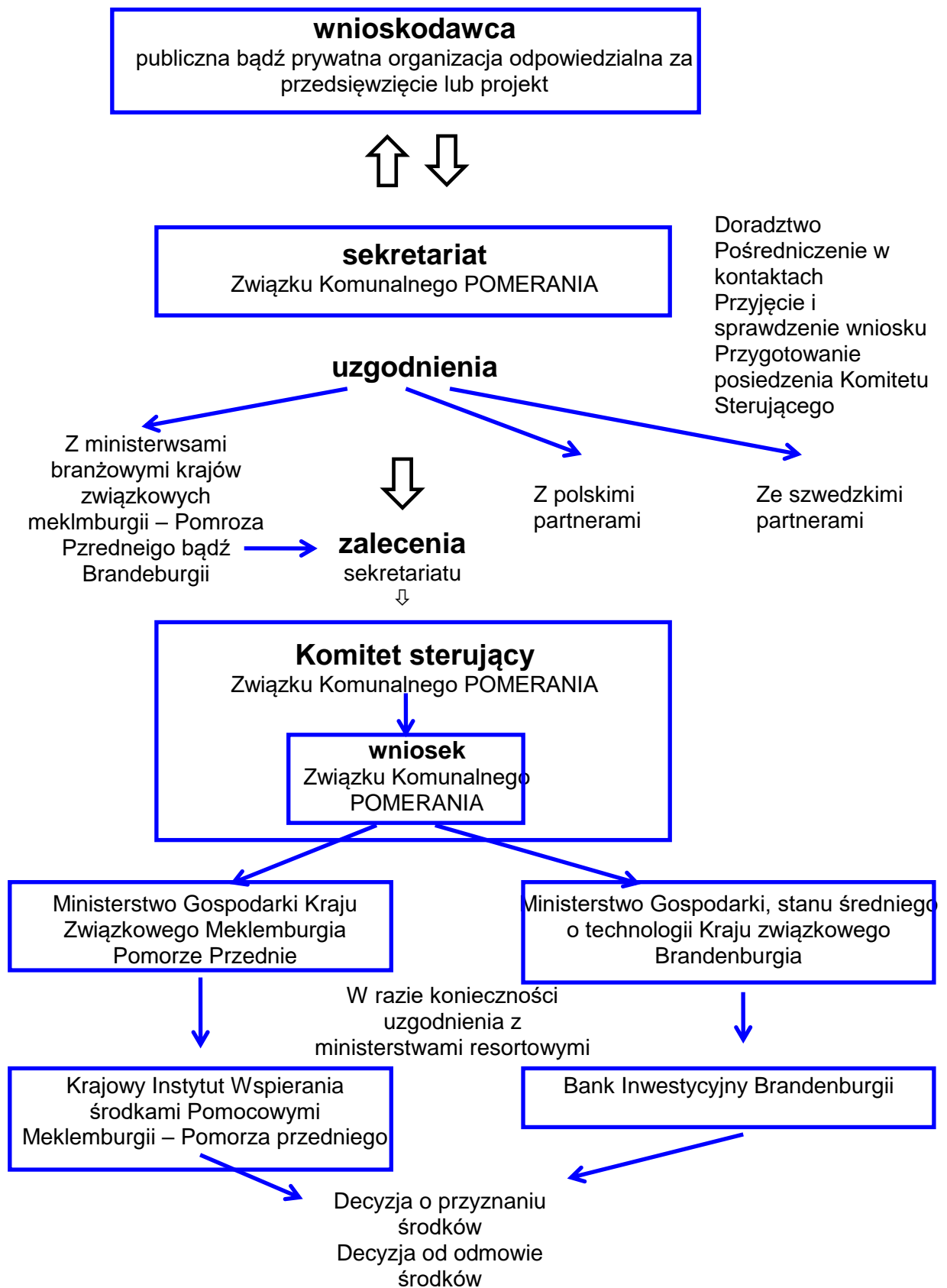
W sumie nie można było zharmonizować procedury przyznawania środków na projekty w ramach inicjatywy wspólnotowej INTERREG II między Meklemburgią – Pomorzem Przednim a Brandenburgią. Wynikające z tego konieczności dodatkowych procedur uzgodnień na forum POMERANII między krajami związkowymi Meklemburgia – Pomorze Przednie i Brandenburgia czasowo obciążała całą procedurę przyznawania środków na projekty.⁵³ Dlatego też proponuje się, aby organizacyjnie usprawnić te procesy i wzmocnić głos Euroregionu POMERANIA w decyzjach o przyznaniu środków pomocowych dla zgłoszonych przez Komitet Sterujący Euroregionu POMERINIA projektów. Z uwagi na swoje szczególnie bliskie powiązania z regionem Komitet Sterujący formułuje problemy rozwojowe i propozycje ich rozwiązania w Euroregionie poprzez realizację określonych przedsięwzięć. Ponowne rozważanie projektów na forum wspólnego dla obu krajów związkowych forum w postaci Komitetu projektowego nie przyczynia się w żadnym z ministerstw obu krajów związkowych do lepszej jakości decyzji, która uzasadniałaby większy nakład czasu. Dlatego też można ten komitet wyłączyć z procesu przyznawania środków. Praktyka realizacji środków pomocowych potwierdziła również, że jedynie część projektów ma charakter obejmujący oba kraje związkowe. Kraje związkowe generalnie nie głosują negatywnie na projekty, które dotyczą wyłącznie terytorium innego kraju związkowego. Zadania będące dziś kompetencją Ministerstwa Gospodarki Meklemburgii – Pomorza Przedniego i ministerstw resortowych Brandenburgii (przy założonym utrzymaniu różnic

⁵³ Według wniosków z raportu o Wybnkonaiu Założeń między głosowaniem na forum Komitetu projektowego a na formu pstatecznego Komitetu przyznanego środki średnio mija 10 miesięcy.

proceduralnych) a dotyczące przeprowadzenia wszelakich uzgodnień mogą zostać przekazane sekretariatom Euroregionów i będą z pewnością realizowane przez nie z dużą dozą kompetencji. Tym samym wymagana przez Unię Europejską zasada subsydiarności w procesach decyzyjnych dotyczących realizacji określonych zadań na poziomie regionu, czyli w tym przypadku Euroregionu, zostanie spełniona.

Jako strukturę przebiegu procesu decyzyjnego w toku okresu wspierania 2000 – 2006 proponuje się rozwiązanie przedstawione na rysunku 6.

Rysunek 6: Przebieg procesu przyznawania środków pomocowych na lata 2000 - 2006

- Sprawdził się udział partnerów Euroregionu w pracach Komitetu Sterującego w oparciu o status obserwatora i z pewnością należy tę zasadę utrzymać. Być może pozytywne konsekwencje miałyby również przyznanie partnerom pełnego prawa głosu przy decydowaniu o projektach nawet jeśli chodzi o decyzje co do projektów w niemieckiej części Euroregionu. W podobny sposób należałoby przemyśleć, czy partnerzy euroregionalni nie powinni być reprezentowani w analogicznych strukturach procedur PAHRE CBC, czyli Joint Programming and Monitoring Committee JPMC i współdecydować.
- Coraz ważniejszym w działalności Euroregionu staje się to, że nie działa on jako organ przyznający środki z INTERREGU i nie jest jako taki postrzegany. Praca Euroregionu, jego sekretariatów utworzonych Centrów Serwisowych i Doradczych wykracza daleko poza aspekt decydowania i przyznawaniu środków pomocowych na projekty i w dużym stopniu stara się sprostać wymogom rozwoju szerokiej współpracy transgranicznej poprzez budowę możliwie gęstej siatki osobistych kontaktów. Euroregion sam jest inicjatorem projektów współpracy i będzie nim w przyszłości jeszcze częściej. W tym kontekście wprowadzenie funduszu małych projektów daje pozytywne efekty, ponieważ są to środki administrowane samodzielnie w Euroregionie jako komplementarne do przedsięwzięć INTERREG.

W sumie można mówić o tym, że wspieranie współpracy transgranicznej poprzez wykorzystywanie środków w ramach INTERREGU II w ostatnich latach przyniosło sukcesy. Jednocześnie stworzono dobrą pozycję wyjściową dla sprostania nowym zadaniom i podejmowania nowych szans związanych z przystąpieniem Polski do UE. Skutecznie zbudowano struktury wdrażające inicjatywy wspólnotowe, które to struktury jeszcze ulegają optymalizacji. Współpraca w regionie granicznym doświadczyła znacznego wsparcia poprzez nawiązanie różnorodnych form komunikacji i kontaktów. Poprzez wykorzystanie środków z INTERREGU II można było wspierać zarówno rozwój regionu przygranicznego jak i bezpośrednią współpracę transgraniczną.

Te utrwalone pozycje są dlatego też tak szczególnie wartościowe, ponieważ wraz z przystąpieniem Rzeczypospolitej Polskiej do UE warunki rozwojowe na pograniczu raz jeszcze ulegną gruntownej zmianie. Istniejące kontakty i struktury, szczególnie jednak znaczący wzrost zrozumienia dla wzajemnych problemów rozwojowych partnerów i koncepcyjne związanie wspierania ze średniookresową Koncepcją Rozwoju i działania stanowią tym samym bezpośrednią pomoc przy przezwyciężeniu trudności procesu integracyjnego.

Na okres wspierania 2000 – 2006 można z całości warunków rozwojowych zwrócić uwagę na wspieranie następujących aspektów:

- Koncentracja wsparcia zarówno na bezpośrednim wspieraniu przedsięwzięć transgranicznych jak i na likwidowaniu deficytów infrastrukturalnych w regionie rozwojowym po obu stronach granicy
- W przypadku niemieckich członków Związku Komunalnego nastąpi równouprawnienie w dostępie do środków pomocowych.

- Udostępnienie odpowiedniej ilości środków na likwidację deficytów infrastrukturalnych po stronie polskiej celem szybkiego wyrównania warunków rozwojowych; jest to możliwe poprzez specjalne wspieranie kandydatów na członków dodatkowo poza funduszem PHARE CBC (ISPA, SAPARD).
- W programach pomocowych UE, które działają po stronie polskiej (PHARE, ISPA, SAPARD) należy traktować województwo zachodniopomorskie jako zintegrowany obszar wspierania. Przy uwzględnieniu specyficznych funkcji indukowania rozwoju i funkcji Szczecina jako centrum jedynie tak można zagwarantować, że na obszarze województw nie wystąpi granica terytorialna rozwoju infrastruktury i nie wystąpią warunki długofalowej negatywnej polaryzacji województwa.
- Szczupłe procedury wdrażania inicjatywy wspólnotowej INTEERG, które zastosowano w Meklemburgii – Pomorzu Przednim, powinny z pewnością zostać utrzymane i znaleźć zastosowanie również w Brandenburgii. Wzmacnia to rolę Związku Komunalnego POMERANIA, który poprzez doświadczenia obecnego okresu wspierania pozyskał wartościowe kompetencje, które umożliwią przeprowadzanie koniecznych procedur uzgodnień, doradzania i kontrolowania w okresie wspierania 2000 – 2006. Zachowanie tych kompetencji w formie kadrowej stabilizacji zadań sekretariatów POMERANII jest ważnym zadaniem Planu programowego na lata 2000 – 2006, co można zagwarantować jedynie poprzez wykorzystanie funduszy strukturalnych w dziedzinie pomocy technicznej.
- Poprawa kompatybilności obszarów wspierania między PHARE i INTERREGiem bądź uzupełniającymi funduszami strukturalnymi, z których mogą korzystać różne części Euroregionu, zarówno w odniesieniu do treści merytorycznych jak i wielkości sum powinna doprowadzić do wspierania szczególnie przedsięwzięć z obszaru socjokultury i rozwoju zasobów ludzkich. Stworzenie adekwatnych możliwości finansowania z PHARE i z INTERREGu umożliwi kompatybilność instrumentów oraz dalsze zbliżenie procedur realizacji wniosków.
- Poza dostępnością środków pomocowych funduszy strukturalnych poprzez inicjatywę wspólnotową INTERREG dla obszaru celowego 1 POMERANII szczególnie coraz większe znaczenie ma dostęp do środków inicjatyw wspólnotowych LEADER oraz EQUAL oraz coraz większe zbliżenie między INTERREGiem i PHARE jako całościowych możliwości koordynacji interwencji ze wszystkich funduszy, również interwencji LEADER i EQUAL. Należy w tym celu zbudować odpowiednie struktury komunikacji.
- Celem wspierania bezpośredniej współpracy transgranicznej należy sprawdzić zastosowanie instrumentów innowacyjnych; mogą to być:
 - Rezerwowanie środków programowych na wspólne transgraniczne przedsięwzięcia zarówno w INTERREGu jak i w PHARE
 - Przyjęcie wspólnych projektów modelowych do tekstów danych programów operacyjnych PHARE i INTERREG
 - Zwiększenie środków na fundusz małych projektów do swobodnego decydowania w ramach INTERREG i PHARE.

- Sformułowanie pakietów programowych w bezpośrednim uzupełnieniu narodowych instrumentów spierania każdego z partnerów.
- Poza wspieraniem dotychczasowych obszarów działania coraz większe znaczenie przypada intensywnemu wspieraniu tzw. „miękkich projektów“ z dziedzin społecznych i kulturalnych, a chodzi przy tym o poprawę klimatu na rzecz współpracy w regionie granicznym.
- System monitorowania i sprawdzania realizacji pomocy transgranicznej musi być rozwijany dalej w oparciu o specyficzne wymogi. Chodzi tu szczególnie o proces uzgodnień i merytorycznej konkretyzacji przedsięwzięć z uwagi na nowe warunki rozwojowe.
- Ścisłe zachowanie zasady terytorialności oddziałuje negatywnie w tych przypadkach, w których efekt strukturalny bądź wyraźny efekt strukturalny może zostać zrealizowany jedynie wtedy, gdy np. nastąpi inwestycja infrastrukturalna po stronie partnera. Dla takich przypadków należy w programach zdefiniować otwarte okna, które uaktywniałyby się przy wyraźnie artykułowanym zainteresowaniu „strony dającej“ inwestycją w kraju partnerskim. Taka klauzula otarcia powinna obowiązywać zarówno w INTERREGU jak i w PAHRE dla każdego z krajów partnerskich. W takich przypadkach należałoby również ograniczyć zasadę terytorialności odniesieniu do narodowego kofinansowania. Tok postępowania jednocześnie stanowiłby przygotowanie do perspektywicznego wyglądu procesu wykorzystania środków pomocowych, w którym granica straci swe oddzielające działanie i po obu stronach granicy będą funkcjonowały te same instrumenty wspierania.

Załączniki

- Zalacznik 22:** Ludność i powierzchnia Euroregionu POMERANIA
- Zalacznik 23:** Kryteria przyporządkowania do miejscowości centralnych
- Zalacznik 24:** Infrastrukturalne wyposażenie regularne centrów nadrzędnych
- Zalacznik 25:** Gęstość zaludnienia w Euroregionie POMERANIA
- Zalacznik 26:** Rozwój demograficzny w prowincji Skania
- Zalacznik 27:** Struktura wieku ludności w częściach Euroregionu
- Zalacznik 28:** Rozwój demograficzny w gminach Euroregionu
- Zalacznik 29:** Najważniejsze formy użytkowania terenów w Euroregionie POMERANIA
- Zalacznik 30:** Wielkoobszarowe tereny chronione w Euroregionie Pomerania
- Zalacznik 31:** Produkt krajowy brutto na głowę mieszkańca Krajów Europy Środkowej i Wschodniej w porównaniu ze średnią UE (15 państw)
- Zalacznik 32:** Zatrudnienie w gałęziach gospodarki w województwie zachodniopomorskim
- Zalacznik 33:** 10 największych przedsiębiorstw przemysłowych województwa zachodniopomorskiego
- Zalacznik 34:** Specyficzna kreacja wartości brutto 1995
- Zalacznik 35:** Regionalna struktura bezrobocia w województwie zachodniopomorskim
- Zalacznik 36:** Wskaźnik bezrobocia w Skanii
- Zalacznik 37:** Parametry turystyczne w Euroregionie
- Zalacznik 38:** Wycieczki po terenie i noclegi na terenie, obrót i kreacja wartości w turystyce, 1997 dla niemieckiej części Euroregionu
- Zalacznik 39:** TEN- i TINA-Sieć dróg kołowych i kolejowych
- Zalacznik 40:** Wybrane przykłady przedsięwzięć i projektów w ramach trwałego rozwoju Euroregionu
- Zalacznik 41:** Przewidziane ramy finansowe do finansowania z UE (21)
- Zalacznik 42:** Zestawienie udziałów najważniejszych typów projektów w przewidzianym finansowaniu środkami pomocowymi w ramach INTERREG II w Euroregionach w Meklemburgii – Pomorzu przednim, Brandenburgii i Saksonii